Joel G Kennedy
1850

# A. CORN. CELSI

DE

# MEDICINA

LIBRI OCTO.

# A. CORN. CELSI

DE

# MEDICINA

LIBRI OCTO

EX RECENSIONE ET CUM NOTIS

LEONARDI TARGAE

---

PRAEMITTITUR IOAN. LUD. BIANCONII
EPISTOLA DE CELSI AETATE
ACCEDUNT INDICES

---

ARGENTORATI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS BIPONTINAE
CIↃIↃCCCVI

Strasbourg

SENATORI AMPLISSIMO

# ANDREAE TRONO

EQUITI

## LEONARDUS TARGA S. D.

NIHIL Veronenſi civitati optabilius, nihil honorificentius accidere potuit, SENATOR AMPLISSIME, quam ob ſingulare eius in literas bonasque artes ſtudium abs te laudari. Cum enim ipſa per ſe laus eximia res eſt, atque omnium quas hominibus homines tribuere poſſunt, praeſtantiſſima; tum praecipuum quendam ſplendorem affert, cum ab iis viris proficiſcitur, qui ſummo ipſi ſplendore ſunt praediti. Neque nobis verendum eſt, ne, ſi paria reddentes ingenii animique tui ornamenta memoraverimus, affingere veritati aliquid, teque callide, gloriae noſtrae cauſa, extollere videamur. Nam quae multa praeclare egiſti, non ut privatus aliquis tibi ſoli, ſed magna in luce cum egeris, omnibus nota ſunt & manifeſta: quorum illud ſane pulcherrimum, ubi tua virtus maxime enituit; cum orta inter Veronenſes & Mantuanos controverſia eſt de Tartari fluminis aquis in utriusque nationis agros derivandis. Cum enim a Veneto Senatu miſſus eſſes, ut rem totam cognoſceres, deque ea cum viro praeſtantiſſimo P. Silva transigeres, cui curam hanc Romanorum Imperatrix demandaverat, ita in eo munere te geſſiſti, ut ſolertiam prudentiamque

tuam omnes admirarentur. Quippe difficultatibus omnibus, quae multae erant & graves, explicatis, non ſolum effeciſti, turbatae res ut componerentur, verum etiam in futurum proſpiciens caviſti, ne eaedem amplius turbari poſſent. Cuius rei tanta omnium admiratio fuit, ut ingens tuae virtutis opinio iam inde ſit conſecuta, quae poſtea in dies magis magisque convaluit, unanimi & conſtanti civium tuorum teſtimonio. Ii ſiquidem te quotidie frequentes adeunt; de rebus dubiis in conſilium adhibent; nec alium fere habent, quem ad Senatum referre malint, ſi quid ſit cum rationum momentis, tum referentis auctoritate ſuadendum. Iure igitur ſibi gratulatur haec Civitas, quod talis tantusque vir de ea tam honorifice ſenſeris, eaque de Veronenſium ingeniis praedicaveris, quae, ne quis malus invidere poſſit, ſilentio libens praetereo. Me quidem adeo moverunt, ut cum primum reſcivi, valde civium meorum nomine gaviſus ſim; quibus illud curae eſſe certo ſcio, ut ſi qua detur occaſio, qua ſe tibi obſtrictos publice teſtentur, eam ne praetermittant. Igitur dum egregii viri, quibus hoc ſolum abundat, magnum aliquid, ac te dignum moliuntur, ego, qui minimum ingenio valeo, novam hanc Celſi editionem, meo ſtudio ac diligentia, quanta a me adhiberi potuit, adornatam, tuo nomini inſcribo. Tu vero munusculum hoc libenter accipe; quod ſe tibi, ſi non pretio ſuo, at certe grati animi, meaeque tibi addictae voluntatis ſignificatione commendat. Vale, noſtrisque conatibus favere perge.

# AD
# LECTOREM.

Si qua eſt ars, quam ſingulari ſtudio ac diligentia Graeci excoluerint, ea certe Medicina eſt, quae in Oriente ſummo ſemper in honore habita, ex Aegypto, ut ceterae fere omnes, una cum Philoſophia in Graeciam migravit. Ea quippe antiquis temporibus ſapientiae pars habebatur, & quidem potiſſima, utpote quae corpori medetur, quocum animus ipſe tam arcta ſocietate coniungitur. Qui in ea inter veteres excelluerint, multi celebrantur: quorum praecipuus Hippocrates Cous, tanta vir auctoritate, ut Medicorum princeps etiamnum habeatur. Huius autem ſectator inter Latinos A. Cornelius Celſus, non is quidem ingenio cum illo comparandus, ſed ſcribendi arte atque elegantia procul dubio longe ſuperior. Nam Medicinam totam octo libris complexus, adeo ſcite in ſuas partes diſtribuit, dilucideque explicavit, ut nihil amplius deſiderari poſſe videatur. Itaque valde dolendum eſt, praeclarum opus idemque utiliſſimum temporis iniuria plurimis mendis, nec ſane levibus, refertum ad noſtram aetatem perveniſſe. Non defuere quidem Viri doctrina atque eruditione praeſtantes, qui ea tollere co-

nati ſint; ſed tamen nulla eius operis editio hactenus apparuit ſatis probanda, ne Lindeniana quidem ipſa, unde poſteriores ceterae derivantur; licet ea unanimi fere conſenſu omnium optima exiſtimetur. Nam quaedam, quae recte habebant, Lindenius corrupit; alia, corrupta cum eſſent, ex coniectura, quae plerumque fallaciſſima eſt, reſtituit. Illud vero minime ferendum, quod cum in multis antiquos Codices ſecutus ſit, de eo ſigillatim non admonuit; ut dubius incertusque haereas, quaenam ſit cuique lectioni fides adhibenda. Tria haec vitia vir ſummus Ioannes Baptiſta Morgagnus iam pridem animadvertit, & quid in ſingulis peccatum ſit, editis VIII. in Celſum doctiſſimis Epiſtolis, diligenter, ut ſolet, adnotavit; multis inſuper, quae nec Lindenius, nec alius quisquam attigerat, emendatis. Ad haec plura indicavit, quae manifeſto depravata ſunt, nec tamen perſpici poteſt, quo pacto corrigi queant. Haec cum ita ſint, ut Celſus priſtinae integritati, quantum fieri poteſt, reſtituatur, unde potiſſimum auxilium petendum eſt? Nimirum ab antiquis Codicibus: qui ſi emendati ſint, veram ſcripturam exhibent; ſi mendoſi, homini ſagaci interdum indicant. Hac ego perſuaſione ductus cum ſuperioribus annis iter per Italiam inſtituiſſem, Codices mss. conſului, qui in Vaticana ac Medicea Bibliotheca aſſervantur, eosque cum editis (nam hos fere omnes iam pridem mihi comparaveram) diligentiſſime contuli. Atque utinam id facere Morgagnus potuiſſet! Multo ſane pauciora in Celſo haberemus, quae legentibus negotium faceſſerent. Ego enim, qui doctrina illi ſum at-

que ingenio adeo inferior, multo plus, quam initio ſperaveram, ex eorum collatione profeci. Nec tamen omnes ſunt eiusdem notae. Sed hi cuiusmodi ſint, & quae cuiusque aetas atque auctoritas, Index oſtendet, quem huic epiſtolae ſubiiciam. Illud modo affirmare poſſum, eam me Celſi editionem dare, in qua vix ullus ſit noſtris coniecturis locus. Etenim in ea nihil fere reperitur, quod ex iis Codicibus, quos ſupra dixi, aut manuſcriptis, aut editis petitum non ſit. Quoniam vero e manuſcriptis antiquiſſimus eſt Codex Mediceus primus, illud curavi, ut quae in eo ſcripta ſunt, pleraque, etiam ſi vitioſa eſſent, adnotarentur. Quid iſtuc, inquies? Scilicet ut perſpicacior aliquis ex iis ipſis veram, ſi fieri poſſit, lectionem eliceret: quae cauſa fuit quamobrem ex aliis quoque Codicibus variantia excerperem. Porro ſingulos libros in capita capitumque ſectiones diviſi, ut Lindenio placuit, lemmatibus tantum reiectis; eo quod Celſi loca ex eius editione afferri ſolent, quae ubique fere uſu recepta eſt, omnesque Bibliothecas occupat. Atque ego eius editionis celebritati hoc quoque dedi, ut in quibus a noſtra discrepat, ſingula deſcriberem; ne ab ullo, qui poſtremam hanc habet, prior illa deſideretur. Ceterum ii libri in Codice Mediceo primo, cuius magna utique auctoritas eſt, una eademque ſerie continenter ſunt ſcripti: ex quo colligi poſſe videtur, diviſionem illam antiquam non eſſe. Ea certe, ut plerumque non ſit inepta, a veterum ſcriptorum ingenio maxime abhorret, atque adeo ipſius Celſi, cuius ea non minima laus, quod res diverſas ac ſuapte natura ſepara-

tas ſingulari artificio coniunxerit. Itaque ſi quando ille caput nominat, vox haec eo ſenſu fortaſſe accipienda eſt, quo illam Latini ſcriptores uſurpant, ut res quasdam ſignificent ab aliis distinctas, haud tamen ab iisdem prorſus ſeiunctas atque distractas. Huiusmodi ſunt *capita epiſtolae* apud Tullium, Suetonium, aliosque.

Ex iis, quae hactenus dicta ſunt, ſatis apparet, id unum mihi curae fuiſſe, ut Celſi textum quam emendatiſſimum darem; cum auctor miro orationis nitore ipſe per ſe perſpicuus nullo egeat commentario. Equidem non negaverim quaedam eſſe vocabula artis propria, quae aliquid habeant obſcuritatis; ſed iis explicandis Lexicon Celſianum ſufficere exiſtimabitur, ſi tantum erit otii, praeſertim valetudine tam infirma crebrisque adeo tentationibus vexata, ut quod dudum inchoatum eſt, poſſim aliquando perficere. Vale.

# INDEX

## Librorum Manuſcriptorum, Editorumque, qui in Celſi emendatione adhibiti ſunt.

---

### Libri MSS.

CODICES MEDICEI. Hi omnes Florentiae in Bibliotheca Medicea ad D. Laurentii aſſervantur; ac ſunt numero ſeptem, id eſt I. II. III. IV. V. VI. VII. plutei LXXIII. PRIMUS idem ille eſt Mediceus Codex, quem Rhodius Cocchiusque laudarunt: alter in annotationibus ad Scribonium Largum, atque in Lexico Scriboniano; alter tum in calce Etruſcae Diſſertationis de Anatome, tum in Graecorum Chirurgorum editione, ubi mantiſſae loco dedit variantes octavi libri lectiones ex hoc Codice excerptas. Is omnium eſt antiquiſſimus, quippe ſcriptus ſeculo XII. ineunte, eoque nomine ceteris anteferendus. Librorum in capita diviſio in eo nulla eſt: ſunt tamen tituli plures margini adſcripti. Quaedam etiam inter verſus ad corrigendum addita, ſed omnia fere prorſus inepta. Vide annot. ad Prooemium lib. 1. pag. 2. l. 6. & 15. & annot. ad pag. 54. l. 5. Anno MCCCCLXV. Baptiſta Palavicinus Regienſis Epiſcopus illum emendandum ſuſcepit; in quo tantum ſibi licere voluit, ut alium plane fecerit. Uſus eſt autem *vetuſtiſſimo* & *corruptiſſimo*, ut ipſe ait, *exemplari:* ex quo colligi poteſt, nonnulla illum coniiciendo immutaſſe. Ceterum id exemplar ei perquam ſimile fuiſſe videtur, unde Medicei reliqui derivantur. SECUNDUS, TERTIUS, QUARTUS, QUINTUS, SEXTUS, SEPTIMUS, adeo inter ſe conſentiunt, ut ab uno eodemque exemplari profecti videantur. Scripti omnes ſunt ſeculo XV. ſed TERTIUS ceteris paulo

eſt antiquior. In QUARTO gemina ſcriptura multis locis occurrit: altera a librario, cuius tantum ratio habenda eſt; ab emendatore altera, quae Codicem PRIMUM, aut Palavicini emendationem fere exprimit. QUINTUS & SEXTUS ſcripti fuerunt Florentiae ab Antonio Marii F. an. MCCCCXXVII. & MCCCCLIII. videturque horum poſtremus ex TERTIO deſcriptus, cum quaedam in utroque ſint menda, quae in aliis Codicibus non apparent. SEPTIMUS ſcriptus eſt a Nicolao Nicolio, isque alia manu appoſitas habet variantes lectiones ex Codice I.

CODICES VATICANI. Hi totidem ſunt quot Medicei, ac Romae aſſervantur in Vaticana bibliotheca. PRIMUS eſt Urbinas CCXLIX. ſcriptus ſeculo XV. SECUNDUS Orthobonianus MDLIII. Scriptus is fuit Vincentiae an. MCCCCLVIII. TERTIUS Urbinas MCCCLVII. Scriptus fuit ſeculo XV. QUARTUS Vaticanus MMCCCLXXI. Scriptus fuit a Palavicino, ut diſtichon quoddam oſtendit ei praefixum: poſteaque ab eodem emendatus ope *vetuſtiſſimi* illius & *corruptiſſimi exemplaris*, quo in Medicei I. emendatione uſus eſt. QUINTUS Vaticanus MMCCCLXXII. Scriptus fuit anno MCCCCLXVI. SEXTUS Vaticanus MMCCCLXXIII. Scriptus fuit ſeculo XV. Videtur autem ex Mediceo I. fuiſſe deſcriptus poſt Palavicini emendationem. SEPTIMUS Vaticanus MMCCCLXXIV. Scriptus hic quoque fuit ſeculo XV.

## Libri Editi.

Editio Nicolai, ſive princeps Florentina anno MCCCCLXXVIII. Hanc procuravit Bartholomaeus Fontius, isque Codicem Mediceum IV. ut illum interpolavit emendator, ſecutus videtur. Vid. annot. ad lib. 1. cap. 1. pag. 19. l. 25. ad cap. 2. eiusdem lib. pag. 22. l. 7. annot. ad cap. 7. lib. 2. p. 61. l. 24. & ad cap. 14. pag. 85. l. 12. annot. ad lib. 5. cap. 28. ſect. 3. pag. 288. l. 9.

Editiones quatuor Venetiis habitae: prima apud Ioannem Rubeum an. MCCCCXCIII. ſecunda apud Philippum Pinzium anno MCCCCXCVII. tertia apud Lucam Antonium Iuntam anno MDXXIV. quarta in aedibus Aldi & Andreae Aſulani Soceri anno MDXXVIII. ex emendatione Ioannis Baptiſtae Egnatii. Priores tres nihil fere discrepant a principe Florentina, unde videntur deſcriptae.

In Aldina loca quaedam, quae in illis corrupta fuerant, ex Codice ms. restituta sunt; sed alia invicem, quae recte habebant, corrupta. Nimirum Codici illi nimium tribuit Egnatius; sibique etiam fortasse plus aequo indulsit.

Editio Ioannis Caesarii. Hagenoae apud Ioannem Secerium anno MDXXVIII. In hac editione quaedam ita prorsus restituta leguntur, ut in Aldina. Mira sane consensio, nisi quid subdole factum est; cum utraque editio eodem anno, eodemque mense absoluta sit, ut altera ad alterius exemplum exigi non potuerit. Ceterum Caesarius alia insuper emendavit, eaque non ex Mss. sed ex coniectura, ut ex eius Praefatione suspicari licet: idemque scholia quaedam, & nonnullas variantes lectiones adiecit.

Eadem Saligniaci recusa apud Ioannem Soterium an. MDXXXVIII. sed mendis pluribus deformata.

Editio Ioannis Ruellii. Parisiis apud Christianum Wechelium anno MDXXIX. Ruellius in plerisque Caesarium est secutus. Quae ipse mutavit, pauca sunt, eaque ex Mss. fere sumta.

Editio Lugdunensis anno MDXLII. apud Sebastianum Gryphium. Qui hanc editionem adornavit, Aldina & Caesariana an. MDXXXVIII. maxime usus videtur; atque ubi alterutra variat, quandoque adnotavit. Pleraque Caesarii scholia, suaque etiam nonnulla adiecit.

Editio Guilielmi Pantini. Basileae apud Ioannem Oporinum an. MDLII. Duas tantum editiones consuluit Pantinus, Aldinam scilicet & Caesarianam an. MDXXXVIII. ex quibus tertiam confecit, quae cum Gryphiana fere convenit. In enarrationibus coniecturas attulit, quibus loca quaedam, quae ipsi corrupta videbantur, restitui possent.

Editio Roberti Constantini. Lugduni apud Guilielmum Rovillium anno MDLXVI. Haec editio a Gryphiana vel Pantiniana vix differt; nisi quod pauca quaedam habet ex Ruelliana. Verum plurimis annotationibus referta est, quibus emendatur Celsus, illustraturque. Earum, quae ad emendationem pertinent, duo genera sunt: alterum ex antiquis Codicibus manuscriptis, editisve; alterum ex coniectura ortum, quod quaedam etiam comprehendit prius a Pantino animadversa.

Editio Henrici Stephani, id eſt, Medici Principes &c. Pariſiis anno MDLXVII. Stephanus Aldinam editionem in plerisque expreſſit; in aliis Ruellianam, quibusdam de ſuo paſſim adſperſis.

Editio Balduini Ronſſei. Lugduni Batavorum apud Franciſcum Raphelengium anno MDXCII. Nihil Ronſſeus in textum intulit, quod non in aliqua priorum editionum inveniretur. Quin ea ipſa, quae margini adſcripſit, nova non ſunt, ſed ab aliis ſumta; inprimis a Conſtantino, cuius fere omnes annotationes exſcripſit. Enarrationes quidem addidit in ſeptem poſteriores libros (nam in priore iis uſus eſt, quas Hieremias Thriverius Brachelius antea vulgaverat) ubi emendationes quasdam ex coniectura propoſuit.

Editio Ioannis Antonidae Lindenii. Lugduni Batavorum apud Ioannem Elſevirium anno MDCLVII. Uſus eſt Lindenius tum Codicibus manuſcriptis, tum plurimis editionibus, tum, praeter ſuas, Nancelii, Scaligeri, Foeſii, aliorumque coniecturis; quibus multa, quae antea corrupta erant, reſtituit. De hac tamen editione vide epiſtolam ad Lectorem.

Editio Theodori Ianſ. Almeloveenii. Amſtelaedami apud Ioannem Wolterſium anno MDCCXIII. Eadem eſt atque Lindeniana, ſed annotationibus, locis, ut vocant, parallelis, ſcholiisque tum aliorum, tum etiam ſuis ab Almeloveenio ornata.

Eadem recuſa Patavii apud Ioſephum Cominum anno MDCCXXII. adiectis tribus Io. Bapt. Morgagni in Celſum epiſtolis. Item Lugd. Batav. apud Io. Arnoldum Langerakium an. MDCCXXX. una cum quibusdam Morgagni epiſtolarum capitibus, ac trium veterum editionum collatione. Item Baſileae apud Io. Rudolphum Thurneiſenium an. MDCCXLVIII. cum eadem collatione, ac notis integris Ioannis Caeſarii, Roberti Conſtantini, Ioſephi Scaligeri, Iſaaci Caſauboni, Ioannis Baptiſtae Morgagni. Denique Patavii iterum apud Ioſephum Cominum anno MDCCL. in qua editione ad cetera omnia, quae in priore Cominiana, epiſtolae ſex accedunt Io. Bapt. Morgagni, nunquam antea vulgatae.

# DEDICATIO

## IO. CAESARII.

INCLITO ET INGENUO IUVENI, *LUDOVICO* COMITI, EX PRAECLARA ET ILLUSTRI COMITUM ET DOMINORUM A STOLBERG ET WERNIGERODE FAMILIA, DOMINO SUO VERE GRATIOSO, IOANNES CAESARIUS S. D.

Multis quidem mirum videri ſolet, Ludovice Comes inclite & generoſe, ſi qui agnito demum ipſo bono, non ſtatim etiamnum amplectantur illud ac ſedulo perſequantur, cum bonum ſuapte natura eiusmodi ſit, ut id ipſum (quemadmodum & id Ariſtoteles in Ethicis ex Veterum ſententia tradit) omnes omnibus votis expetant. Verum hi mihi videntur illam Fabii Quintiliani ſententiam aut ignorare plane, vel ne legiſſe quidem unquam, aut certe eius prorſus immemores eſſe: *non facile mutaveris, quae ſemel inculcata ſunt.* A qua etiam Quintiliani ſententia nec illa Horatiana diſcrepat:

*Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem*
*Teſta diu.*

Eadem utique utriusque auctoris ſententia eſt, tametſi ab altero paulo ſimplicius, ab altero figurate pronuntiata, & ad ea omnia rectiſſime appoſiteque referenda, quae multo ſtudio, multo labore, & longa demum conſuetudine animis hominum percipiuntur. Quocirca nihil in vita humana tam periculoſum tamque peſtilens & noxium cenſeri debet, quam teneras mentes his imbui ſive morum, ſive literarum ſtudiis, quae operae pretium fuerit aliquando dediſcere, & quidem opera multo maiore, quam ea, quae recta ſunt, vel a primis rudimentis addiſcere. Siquidem hinc in mentibus hominum ſuboritur quaedam cum pravitas, tum caecitas, quae ſi quod eſt in illis iudicium, id protinus obruit & obtundit, nec ſeſe ipſum unquam erigere ſinit, ut quod vere bonum eſt, contueri aliquando & cernere poſſit. Iam huius propoſiti ſi quis

exemplum ſive documentum quaerat, in promtu eſt ipſa barbaries, incondita quaedam & inepta prorſus linguae balbuties, quae tamen ſuperioribus aliquot ſeculis a Gothis & a Vandalis primum illata plaga, poſthabita interim & neglecta in totum recta loquendi tam Graece quam Latine ratione, usque adeo invaluit, & ſtudioſorum alioqui hominum animos invaſit & occupavit, ut iam non uno aut altero Hercule, ſed pluribus opus fuiſſet, qui terras tot ubique horrendis monſtris occupatas expurgaſſent. Enimvero huiusmodi Hercules, nempe linguarum vindices, & non inſtrenui hoſtium illarum propugnatores, tametſi non defuerunt proximis annis plus minus centum, ut nec hodie quoque deſunt, nondum tamen penitus explodi atque reſtingui potuit foeda illa barbaries: quin adhuc multorum animis tam pertinaciter, immo tam pervicaciter ſemel inculcata inſidet & adfixa eſt, ut fere ſpes nulla ſuperſit fore, ut radicitus evellatur unquam. Quid? quod iidem, licet videant nunc etiam utriusque linguae miram tum elegantiam & pulchritudinem, tum utilitatem, atque adeo uſum eius apprime neceſſarium, nihilo tamen ſecius ipſas linguas non modo abominantur & deteſtantur, ſed & damnant inſuper, & nusquam non conviciis inceſſunt & inſectantur. Et quod hoc etiamnum multo eſt indignius, ut non addam etiam impudentius, nonnulli ex his, qui cum ipſi ſuis abuſibus & inſanis corruptionibus anſam occaſionemque praebebant tot tantorumque malorum, quibus miſere hodie adfligitur orbis, ea tamen omnia bonarum literarum ſtudiis & linguarum cognitioni imputare non verentur. Quaſi vero ſolem quis ipſum idcirco iure culpaverit, quod mundum aperiat & illuſtret, noctem depellat ac fuget, in qua mendae (ut ille ait) latent vitioque ignoſcitur omni. Sed non videmus manticae quod in tergo eſt, ut alter ex Poëtis non tam lepide & eleganter, quam vere graviterque dixit. Nec aliter certe (id quod negari non poteſt) literae bonae mentes illuminant, exacuunt ingenia, & iudicium adferunt: ſine quo non raro uſu venit, ut cum impar hominum ſit prudentia (ſicuti quidam haud ignobilis auctor ait) par tamen omnium ius & auctoritas habeatur. Atque haec quidem illae praeſtant haud dubie, eliminata tamen prius & exploſa barbarie, quae verſa vice mentes obnubilat, hebetat ingenia, iudicium, ſi quod eſt, obvertit prorſus

& aufert: cauſa proinde veriſſima, quod tot tantaque claſſicorum ſcriptorum praeclara opera peſſum iviſſe, & intercidiſſe omnino eruditi lamentantur & deplorant; inter quae & Cornelii Celſi opera, quae de omnibus prope bonarum artium ſtudiis a ſe poſteris auctor ille ſcripta reliquit, non inter poſtrema deſiderantur, praeter libros octo de medicina, quos ſolos ex illis adhuc ſupereſſe & exſtare, accidiſſe credo magis divino nutu, quam vel fortuna (quae alioqui in humanis rebus plurimum valet) vel hominum induſtria, & id quidem, niſi fallor, propter ipſius artis cum dignitatem, tum neceſſitatem. Ob quas nimirum cauſas medicinam nobis, hoc eſt, artem illam, Eccleſiaſticus ſcriptor ille inter Hebraeos non ſolum haud parum multum reverenter commendat, atque eandem merita laude proſequitur, ſed & eius artificem, nempe Medicum ipſum, honore dignum adiudicat atque pronuntiat. *Honora*, inquit, *medicum propter neceſſitatem*, &c. & de medicina non multo poſt: *Altiſſimus*, inquit, *creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorret illam.* Quin & ob easdem (opinor) cauſas, huius artis inventores, Deos eſſe falſo perſuaſa credidit antiquitas. Unde & apud Ovidium in primo Metamorphoſeon, ita illam ſibi inventam arrogat & vindicat Apollo his verbis:

*Inventum medicina meum eſt, opifexque per orbem*
*Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.*

Nec non & Q. Serenus, qui & ipſe de medicina carmine ſane perquam eleganti ſcripſit, quem & Celſo proinde nos, quod ſimile idemque tractat argumentum, adiecimus, ſed emaculatum antea & repurgatum non paucis, quibus ſcatebat, mendis, & ſuae iam integritati reſtitutum, ſtatim in ipſo ſui libri principio illud de eodem teſtatur Apolline, atque ita eum per invocationem, Poëtarum more, alloquitur:

*Phoebe, ſalutiferum, quod pangimus, aſſere carmen,*
*Inventumque tuum promto comitare favore.*

Simul autem inibi & Aeſculapium eius filium ſubinde invocando, ut praeſens propitiusque ſibi adeſſe velit, coepto peragendo, hunc in modum illum rogat atque precatur:

*Tuque potens actis, reduces qui tradere vitas*
*Noſti, atque in coelum manes revocare ſepultos,*
*Huc ades, & quidquid cupido mihi ſaepe roganti*

*Firmasti, cunctum teneris expone papyris.*

His accedit, quod haec ipsa ars, praeterquam quod Diis suos inventores (ut inquit Plinius) assignavit, & coelo dicavit, cultores habuit potentissimos reges, a quibus credi potest eam studiorum partem accuratius ac diligentius custoditam, utpote qui scirent illam humanis usibus cum primis necessariam. Sed nec inde quoque eadem ars parvam meretur laudem, quod inter artifices nullus tam prope ad Deum vitae datorem accedit, quam Medicus: quippe quod, ut ille vitam nobis dat & largitur, ita hic datam tuetur, & fugientem retinere conatur. Quanta praeterea laude eam efferat & Homerus, indicat plane versus ille ex undecimo Iliados:

Ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Porro autem sive iam dictas ob causas, sive ob aliam quamlibet causam hi nobis libri hucusque servati sint, illud certe nullus vel mediocriter doctus, qui saltem eos legerit, inficiari poterit, quin iidem usque adeo depravati atque corrupti, & a sua integritate demutati fuerint, ut eorum lectio hactenus vel doctissimis parum firma certaque exstiterit. Et profecto cum hic Celsus noster talis tantusque auctor & sit & habeatur, qualis utique & quantus ab eruditissimo quoque censetur & iudicatur; (quippe qui in his octo libris de medicina oppido quam eleganter scribens tanto artificio universa morborum genera tractat, exsequiturque definiendo dividendoque, & eorum protinus curationes non uno modo subiungendo, ut ne inter Graecos quidem huius artis scriptores reperiatur quispiam, qui tam exacte tamque diligenter id praestet, aut praestiterit unquam, licet principes artis medicinae ea natio nobis dederit, Hippocratem & Galenum) cui iam non mirum videri debet ex iis praecipue, qui hanc artem aut profitentur, aut certe colunt, cur illorum librorum lima a nullo eruditorum vel attentata sit hactenus, cum tamen hoc auctor ille neutiquam meruisset, qui sic semper neglectus, ne dicam contemtus iaceret? Itaque cum mecum aliquoties reputarem ac perpenderem, quam id foret indignum, longa etiamnum exspectatione frustratus, adeoque ut iam paene deplorata spes mihi esset futurum unquam, ut eruditus aliquis hanc sibi provinciam assumeret, videlicet qui Celsum ab importunis istis & infestis studiorum hostibus assereret vindicaretque; ipse tandem

eam aggressus sum magno quidem ausu, ac non minus temerario, utpote longe impar tanto oneri ferendo, & hos octo Cornelii Celsi libros mihi castigandos proposui, quatenus tamen illud mihi pro ingenii parvitate liceret, simulque nullis interim quantumvis gravibus magnisque laboribus abstinui, dum pro mea virili Celsus suae puritati & integritati, quatenus simul & res ipsa ferret, restitueretur. Iam vero in hoc quantum demum praestiterim atque effecerim, in eo candidus lector mihi iudex esto, idque maxime, ubi Celsum hunc nostrum cum unoquolibet alio ante excuso contulerit & examinaverit: id quod ei & in Q. Sereno liceat. Quare si obstreperus quispiam ac perinde iudex iniquus, & lector oculatior inter legendum observaverit locos aliquot, per me vel non fideliter castigatos, (id quod evenire potuisse non negarim) vel intactos omnino, (quod equidem lubens illi concessero) hunc admonitum velim atque etiam obnixe rogo, ut illud Aristotelis, gravissimi sane Philosophi, in Elenchis dictum secum expendat, quo vir ille lectorem iuxta prudenter ac probe admonet, ita omissa venia dignanda esse, ut inventa multo favore prosequenda. Eidem quoque & illud Horatii in mentem veniat:

*Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.*

His igitur rationibus licet abunde satis armatus videri possim adversus obtrectatorum, sive, ut cum Plinio Catonis verbo utar, vitilitigatorum morsus & calumnias, quo minus Celsus ex nostra qualicunque castigatione in publicum non prodeat, scholiis insuper passim a nobis adiectis, ubi id res exigere videbatur, quo explanatior utcunque esset, illustratus: illud tamen me ad hoc ipsum quoque non parum provocat & animat, quod scio utique eum scriptoribus morem receptum esse, ut cum quidpiam a se compositum publicare vellent, tum sibi ex non infimi ordinis hominibus deligerent aliquem; cui suas lucubrationes dicarent, nuncuparentque; nempe sub cuius tutela libere deinde tutoque illae circumferrentur publicatae. Quod quidem cum & mihi iam faciundum foret, tu prae ceteris mihi ad hoc deligendus occurrebas, Ludovice optime & humanissime Comes, cui hasce nostras in Celsum lucubrationes nuncuparem dicaremque, partim quidem ea de causa, quae dicta est; partim vero & ob hanc, quod cum anno superiori per ferias Paschatis aliquamdiu agerem

apud clarissimum virum Eberhardum Comitem & Dominum a Koenigstein, in ipsa eius arce, eiusdem scilicet nominis & vere regali, utpote plane magnifica & eleganti non modo aspectu ipso & foris & intus, sed quae praeterea & arte & natura undique munita sit: tum me tibi ita devinxisse & ingenii tui dexteritate & suavissimo tuo nec inerudito colloquio, quo interim mihi liberrime frui licebat, ut tum quoque mecum identidem cogitare coepissem, qua te re vicissim mihi devincire possim, ut qui hac parte mihi longe felicissimus viderer, si talis tantique Comitis gratiam & benevolentiam mihi conciliatam haberem. Cum ergo id nulla re alia decentius fieri posse arbitrarer, quam iis, quas in Celsi libros octo paravi, lucubrationibus, non quod id satis putarim, quo te mihi tantum Comitem devinctum redderem, sed quod certo scirem, te non rem ipsam, quae datur & offertur, tanti aestimare, quanti ipsius dantis animum; eas ipsas, quaeso, nunc haud alio vultu suscipere digneris, quam quali me vultu ad vos isthuc advenientem primum excipiebas; qualemque deinceps per eos dies, quibus apud vos agebam, perpetuo exhibebas, nempe benevolentissimum. Quin & illud mihi tum subiit, esse videlicet aliud fere nihil, quod per otium principes viros magis deceat, quam pulchris simul & honestis sese exercere literarum studiis, iisque maxime de rebus, quibus cognitis non animi tantum, sed & corporis molestiam (si quando eos invaserit corripueritque) propulsare possint. Cuiusmodi sane post studium sacrarum Literarum, adiuncta Historiarum cognitione, inter reliqua praecipuum est studium Medicinae, dummodo tamen id tale sit, ut in eo res, quae tractatur, simul cum eloquentia coniuncta sit. Quale utique id esse, quod est apud Celsum in his octo libris, nemo non ex eruditis aperte videat, & ingenue fateatur. Quippe cuius res quidem ipsa probe cognita ad corporis molestiam propulsandam ex ipso instituto facit: eiusdem autem rei contemplatio & cognitio atque obiter ipsa quoque lectio non parum confert ac prodest ad relaxationem animi, ubi is iam fatigatus est, ut saepe fit, variis rerum civilium occupationibus: cuiusmodi principes plerumque viros tenent, ex iis praesertim, qui suo ordini & officio satisfacere adnituntur, inter quos nunc nec inter postremos illae tenent illustrem & generosum parentem tuum

Bodonem Comitem & Dominum a Stolberga & Wernigeroda, nec non & iam ante dictum Eberhardum Comitem & Dominum a Koenigstein, tuum ex matre avunculum, matrona quidem illa me Hercule non minus moribus spectabili quam natalibus generosa, & te haud dubie manent ob ingenii acumen & ingenuinam industriam, quae profecto tanta in te per aetatem prope iuvenilem adhuc relucet, quanta raro ea conspicitur vel in his, qui iam senilem, nedum virilem attigerunt aetatem. Nec est, cur metuendum nobis sit, ne hac de te spe & opinione fallamur unquam. Quandoquidem habes tu non solum ipsam ad hoc naturam ducem, verum etiam exemplum ab illo tuo avunculo quotidie sumis, ut apud quem liberalissime educatus filii loco haberis, quem & eo lubentius ob oculos tibi proponis, ut quem imitari studeas. At de hoc iam satis superque, ne videar fortasse alicui plus aequo propensior in tui commendationem, cum tamen revera hac etiam longe maiorem tuae mereantur omnibus prope perspectae virtutes. Ceterum Celso (quod dixi, cuius & rationem supra reddidi) Q. Serenum adiecimus & Rhemnium Palaemonem, seu (ut aliis placet) Priscianum de ponderibus, quod ponderum videlicet ratio nonnihil habeat cum re medica commercii: ad haec ut & styli varietas te interim ad legendum invitet pelliciatque, & legentem iam remoretur aliquantum ac detineat. Verumtamen ut tibi Celsum, ita ex illis duobus alterum, nempe Quintum Serenum, Henrico, alterum Alberto, utrique fratri tuo germano, generosis & ingenuis adolescentibus dicatum volui, idque hac ratione, quod sicut Celsus reliquis duobus non tam mole ipsa quam materiae tractatu longe praeponderat; ita tu duobus illis fratribus tuis ut aetate, sic & rerum cognitione anteis: alias vero quae raro inter fratres reperitur concordia (ut quidem non inelegans auctor ait) ea inter vos & reliquos fratres vestros germanos maxima conspicitur, ac in dies maior speratur: hinc sumto nobis indicio, quod inter vos alius alium mutua, eaque perpetua prosequitur benevolentia, quam procul dubio idem inter vos conciliat alitque animorum consensus. Vale rectissime, & me albo tibi devotorum adscribe, persuadeque Caesarium tibi esse deditissimum. Coloniae, pridie Calendas Aprilis. Anno a natali Christi, millesimo, quingentesimo, vicesimo septimo.

## R. CONSTANTINI

# DEDICATIO.

CLARISSIMO ATQUE AMPLISSIMO VIRO *Io. CAPELLAE*, REGIS CONSILIARIO ET ARCHIATRO DOCTISSIMO, R. CONSTANTINUS S. D.

OMNIA fatis in peius ruere, iam & vetus eſt, & ſummi poëtae querimonia. Nec vero longius abeundum, ut id conſtet exemplis. Tantum de proximo, & e re nata ſumendum, quod controverſum eſſe non poſſit. Veterum ſcriptorum, illius (aurei ſane ſeculi) felicioris aetatis, quanta fuit olim ſtyli maieſtas? qualis ex orationis illorum luminibus ſplendor eluxit? quis quantusque decor & gratia, ex illuſtri compoſitionis inimitabilis ornatu & elegantia propemodum ſingulari? Maximo argumento eſſe poſſunt, ut ſumtuoſi aedificii (cuius materiam olim opus ſuperabat) nonnullae reliquiae, quae etiamnum exſtant paulo integriores, quasque non poſſumus ſine admiratione maxima contemplari. Nunc per exſcriptos libros, totiesque imprimendo interpolatos, quis ſqualor & ſitus? quanta vero obſcuritas, ut non umbrae, ſed tenebrae pro luce inductae ſint? Quot ſordes, quot ineptiae invectae ſunt, aut deſcribentium inſcitia, aut ſemidoctorum quorundam audacia? Quanta denique in politiſſima ſcripta obrepſit barbaries? Nullus fere liber eſt, qui non infinitis erratis, aut certe quamplurimis ſcateat. Auctores ipſi, ſi reviviſcant, exceptis pauciſſimis, libros, qui circumferuntur, tanquam liberos & ingenii ſui partus, aut nequeant, aut nolint agnoſcere: usque adeo ipſorum monumenta lacera, mutila, depravata & foedata ſunt, idque omnium ferme quidem omnia. Sed in his, ut ceteris, ea eſt temporis iniuria, noxaque ſeneſcentis aetatis. Nihil enim eſt operae, aut manufactum, quod quantumvis elegans, ſcitum & exquiſitum, longa dies paulatim non imminuat, corrumpat & abſumat, tandemque penitus

aboleat annorum quasi senio & carie vetustatis. Porro autem, si quis scriptor hanc calamitatem expertus est, is ipse est, arbitror, Cornelius Celsus, qui est tamen inprimis bonus auctor: (ideoque ab aliis primae notae scriptoribus laudatur, multumque approbatur, ut a Columella, verbi causa, Plinio, & Quintiliano, licet communis artis aemulo) qui & Hippocratis fidelis interpres Latinus dici meruit: qui Medicinam in compendium contulit: qui ita castigate, proprie & eleganter loquitur, (versum enim dicendi genus & adstrictum secutus est, in quo rerum sententiosa gravitas, verborumque apta & numerosa, & quasi rotunda constructio) ut non modo a Medicis propter artis scientiam, verum etiam ab omnibus eloquentiae candidatis, propter scribendi venustatem lectitari mereatur. Nullus enim auctor est, si Ciceronem & Plinium excipias, id est, duo linguae Rom. columina, cui plus ipsa Latina lingua debeat. Quod ipse in linguae Latinae supplemento nisi brevi ostendam, (si Dei opt. max. munere mihi vita suppetet) non recuso ab omnibus mihi fidem derogari. Sed cum eius scripta locis quamplurimis misere corrupta sint, & nonnullis obscuriora, eo contigit, ut a paucis, aut non ita multis medicisque antea legerentur. Ea quidem cum non semel perlegissem, & magnopere placuissent, subiit animum tanti scriptoris indignam sortem fatumque miserari: continuoque coepi velle eius vulneribus, quantum possem, opis afferre. Itaque subsidia omnia, quae potui, mihi ipsi comparavi. Nam conquisitis antiquis exemplaribus (quod in castigando primas obtinet, aut debet obtinere) ad eorum fidem permulta mihi videor emendasse. Aliquid autem a lectione recepta submutare, nisi ubi manifestissimus error comparebat, mihi religio usquequaque summa fuit. Itaque satis habui manuscripti Codicis diversam scripturam, aut propriam coniecturam, in margine adnotasse: & obscuris plerisque, expositione brevissima nonnihil lucis afferre. Praeter haec, amicorum consilio atque opera usus sum, inprimisque vigiliis & laboribus clarissimi Medicinae Doctoris, Iacobi Dalechampii, viri summi iudicii, & in omni bonarum artium genere perpoliti, quo iam complures annos non amico tantum fidelissimo, sed etiam studiorum adiutore atque impulsore acerrimo semper uti consuevi: cuique studiosi maxima ex parte de-

bebunt, quidquid utilitatis (si qua tamen, ut spero, futura est) ingenium nobis, qualecunque illud est, & labor assiduus in literis, industriaque extuderit. Consului quoque persaepe ingeniosissimum virum, nec minus artis experientia, quam doctrina celebrem, LEONARDUM BOTALLUM, Regis item Medicum, quocum mihi iam vetus, iamque arctissima necessitudo intercessit. Ex eo autem amico, vir ornatissime atque eruditissime, cum intellexissem, in tua Bibliotheca quaedam Celsi perantiqua exemplaria conservari, hominem amantissimum mei orare non destiti, ut quoniam apud te gratia tantum posset, ab humanitate tua & bonas artes adiuvandi studio (quae in te summa esse, inter cetera ornamenta virtutis, minime dubitabam) mihi illorum usum & fructum ad tempus impetraret. Quid multis? Ille officio, benevolentia, precibusque nostris adductus, instituit mea causa, id a te per literas magnopere postulare: quibus, quamvis occupatissimus esses, & tunc inter aulicos tumultus versabare, mox tamen peramanter, nec minus officiose eleganterque respondisti. Liceat mihi, quaeso, cum bona tua venia, ex illa epistola tua clausulam unam, vel etiam alteram huic nostrae attexere: quod cum mihi non temere, sed necessario faciendum sit, audacius id eo facturus sum, quo magis utrique nostrûm non nisi honorificum esse potest. Ergo BOTALLO nostro hunc in modum rescripsisti: »De Celso quod scribis, memini me superioribus »annis unum exemplar meum, in quo complures loci »ex fide veterum Codicum restituti essent, viro doctissi»mo Vincentio Laureo communicasse, cum ille vicissim »me sui participem fecisset: verum id sane exemplar ad »manum non est. Quare illius copiam eruditissimo D. »Constantino in praesentiarum facere non possum. At»tamen, si quos forte locos indicabit, quos corruptos »esse suspicetur, speraverim me alicubi nonnihil adiu»menti allaturum. Ego enim in eo auctore cognoscendo »& repurgando, abhinc biennium aliquantum operae »posui.«

Haec hactenus, quae ut a te humaniter, amabiliter, honorificeque, perscripta sunt: sic a me quoque fideliter transcripta; quo mihi nunc apud omnes constet fides diligentiae, quae excusationis errorum facilius veniam inveniat & exoret. Nec illa simplex nostri facit ratio,

Nam & literis tuis teſtata tam liberalis invitatio, me ambitionis ſuſpicione in totum exoneravit: eademque mihi iuſtiſſimam cauſam attulit, cur ad te Cornelium Celſum frugaliter a me exceptum, ut mea fert tenuitas, quam primum amandarem: ut a te pro copia facultatum, quae tibi vel maxima ſuppetit, liberaliter, laute, magnificeque tractetur. Nec id ſolum, verum ut & ſanus & integer, tuisque beneficiis ornatus ad nos omnes redeat, & in publicum prodeat. In quo quidem unius, non autem uni gratificatio futura eſt: ſed haec, & congratulatio omnium, & communis actio gratiarum. Nos enim aliquot naevos, varos, lentigines, ephelidas, verrucasque tantum curavimus: reſtant Chironia, Telephia quoque ulcera, quae pro deploratis habeo, niſi a te ſanentur, qui ſummus es Medicus arte & dignitate. Talia ex compoſito a nobis relicta ſunt, ne ſecus tractando exacerbata magis exulcerarem. In ſumma, minimum eſt, quidquid ipſi contulimus; nec minus tamen, quam praeſtare potuimus. Quod &, ſi optima voluntas, ut teſtor, egregiusque conatus, ut arbitror, cum difficultate penſentur, maximum videatur. Quare mihi magna ſpes eſt, fore ut tecum, qui Galliae magnum es decus & ornamentum, boni omnes excuſent, nullisque labor impenſus ingratus ſit. Quod mihi iam pro te ſpondet morum cum gravitate facilitas, tuaque humanitas: quam in te praelucere ex tot virtutum numero, idem Botallus noſter, (quo non alter veracior, aut minus aſſentator) cum equidem tuam, id eſt, hominis graviſſimi & doctiſſimi cenſuram non parum formidarem, toties confirmavit, mihique perſuaſit. Eo factum eſt, ut & opera Theophraſti iam a nobis decennio recognita atque emaculata, eademque de Graeco in Latinum converſa limare occoeperim, ac nonnihil perpolire: quo te nominatiſſimus auctor ut cliens Patronum adoptet, ſub cuius nominis auctoritate ſua ſcripta quamprimum in lucem edita, minus vereantur in publicum exire, inter manusque verſari. Vale.

# IO. ANT. LINDENII
# DEDICATIO.

CLARISSIMO VIRO, DOMINO *GUIDONI PATINO* BELLOVACO, DOCTORI MEDICO PARISIENSI, ET PROFESSORI REGIO, AMICO SUO MAGNO SALUTEM.

CICERONIS iſta gloriatio eſt: *Latinos omnia inveniſſe melius, quam Graecos; aut ab aliis accepta feciſſe meliora.* Auguſta profecto, & magno viro magnarumque rerum fiduciam habente digna! Quam & veram minimeque vanam deprehendit, quisquis a Romanis poſteritati tradita comparat cum Graecis. Ne longum abeam, Oratorum quidem laus ita ducta fuit ab humili ad ſummum: fuere & Philoſophiae ſtudia ſic ad Latinos traducta, ut ne bibliothecis quidem Graecis eguerint. Neque vulgare eſt, quod de noſtra arte Celſus promeruit. Quam enim ab Hippocrate, ab Aſclepiade, ab aliis Graecorum plurimis accepit ſcribendi de Medicina materiam, hoc ipſo fecit meliorem, quod primus eam ſic conceperit, ut eſſet ad diſcendum aptior, ad faciendum promtior. Graecorum antea nemini, quod ſciam, id laudis datum, quod artem redegerit in ſyſtema, & corpus methodo conſtitutum. Celſus praeſtitit, & res faciendae medicinae utiles ac ſolum neceſſarias ita ingenioſe ac diligenter ex antiquis elegit, ita per partes digeſſit, hasque ipſas innexuit inter ſe, ut vel recentiores inter non noverim, quem ipſi iure poſſis anteponere. Neque ad eam laudem refert, ſermone tantum, an etiam opere fuerit medicus. Si enim coire iſta ſemper neceſſe eſt, quotusquisque hodie medicus eſt? Cathedrarios quippe videas medicinae ſcientiam plerumque ſubtilius, quam ex uſu, excolere, atque hoc per ambitionem, quam vocant veri ſcrutationem, agere, ut ingenio & facundia vincant. Contra qui quaeſtui ſerviunt, bene gnari, morbos non eloquentia, ſed remediis curari, ut populo placeant, ex quo ille maior eſt, ſuffi-

cere credunt ſecreta iactare, & his curatorum longas oſtentare tabellas. Hippocrates certe pro Medicis habet, qui veram artis ſibi cognitionem compararunt: ſed transferre ad uſum ſuadet & fructum eorum, quorum gratia eſt inventa. Saperene putandus eſt, qui lucernam accendit, & ſubter modium ponit? Sapit, & bene de ſe ac proximo meretur, qui accenſam imponit candelabro, ut alluceat omnibus, qui ſunt in domo. Ceterum hoc dubitare de Celſo docti ſolent, fueritne in operibus artis exercitatus. Quo de quia meam aliquando ſententiam rogaſti, dicam paucis. Magnum quid medendi ſcientia eſt: maius, prudentia atque ſapientia. Illa quippe ſcientiae oculus; haec manus eſt. Absque prudentia ſi eſt, neque tempora luſtrare Medicus rei bene gerendae, neque praecipites captare occaſiones poteſt. Absque ſapientia ſi eſt, tractare homines ignorat, & ſuo quemque calopodio calceare. Uti vero ſcientia niſi diſcendo, hoc eſt, legendo, audiendo, cogitando; ita prudentia & ſapientia, niſi faciendo & rebus ſe gerendis accommodando, non comparantur. Ex artis ſcientia Celſus ſi venit aeſtimandus, vix perſuaderi poteſt, ut is non habeatur pro Medico, & quidem uſu longo atque exercitatione perfecto, qui ſuis ſcriptis Medicinae intima penetralia ſubiiſſe, abdita quaeque enucleaſſe, penitus abſtruſa rimatum eſſe, ſuam ubique de iis ſententiam interponendo ſe prodit. Quod eſſe iudicium noviſti eius, qui praefatus olim ad Rubeum fuit: probum mihi, & ex toto probatum. Si, quae in nullius non morbi curatione elucent, prudentiam atque ſapientiam ſpectemus, ubi, te quaeſo, unum Hippocratem ſi excipias, utriusque aut ſalubriora praecepta, aut fideliora monita reperiſti? Quae, ſi nunquam noſter venit in rem, quemadmodum fuit aſſecutus? Putasne ſecreta atque arcana artis, hoc eſt, intimas & occultas ad ſalutem cuiusque pertinentes rationes ſcire poſſe eum, qui in conclave nunquam penetravit? Quae ſola felicis ingenii magnitudine complexum, & ob id alieni operis interpretem atque Hippocratis eiusque ſectatorum diſcipulum, & exſcriptorem habendum eſſe potius, quam medicinae aliquem auctorem, iudicium eſt viri egregie eruditi. Cui per me ſubſcribere, quibus libet, licet: nam a me non impetro. Si rectum tamen, heu! quantos auctores amiſimus! Ex toto quippe Galeni oceano, ſi dicere

per invidiam fas eſt, non tot interiora medendi conſilia quis hauſerit, quam ex ubere hoc Cornelii rivo. Fateor, plus eſt in Galeno florum, ut & foliorum: ſed fructuum plus in Celſo eſt. Taceo multis locis ſic illum loqui, ut, ſe feciſſe medicinam, liquide ſatis demonſtret: nullo ſic, ut contrarium inde queat liquere. Solum obſtare videtur, quod Plinius ſua aetate, hoc eſt, centum & viginti praeter propter annis poſt, ſolam hanc artium Graecarum nondum exercuiſſe ſcripſit Romanam gravitatem, & in tanto fructu pauciſſimos Quiritium attigiſſe, eosque ipſos ſtatim ad Graecos transfugiſſe; immo vero auctoritatem aliter quam Graece eam tractantibus, etiam apud imperitos expertesque linguae, non fuiſſe. Si ex vero iſta, ſicuti cauſam non credendi non habemus oculato teſti, qui credimus Celſum, ex gente Cornelia, omnium Romae nobiliſſima, oriundum, factitaſſe artem, populus quam expertus damnavit? Non hoc ulli volo perſuaſum, fuiſſe ἐκ τῶν περιοδευτῶν, quos vocat Modeſtinus l. 6. §. 1. ff. de Excuſationibus; atque adeo ſolitum ἀνὰ τὴν πόλιν φοιτᾷν, & aegros viſitatum circuire mercedis cauſa. M. Catonem meminit idem Secundus profeſſum, eſſe commentarium ſibi, quo mederetur filio, ſervis, familiaribus. Nec alia ratione medicinam exercuiſſe Cornelium puto; nec apud alios, niſi forte, quod nonnemini video placere, in gravioribus caſibus ſit paſſus ſe adiri, & eam rogari operam, quae virum nobilem non dedeceret. Verbo: talem opinor fuiſſe Medicum, qualis Cato fuit, aut quales ſunt hodieque Regum archiatri. Qui, etſi non omnibus vigilant, miſerabilibus tamen perſonis, & ad ſe, ceu Aeſculapium aliquem, confugientibus, ſuam negare opem non ſuſtinent; ſcientes, nulla re hominem magis accedere ad Deum, quam ſalutem hominibus dando. Praeter haec, quae aut dici in eandem ſententiam, aut obiici poſſunt, iam ſunt ab aliis vel occupata vel refutata: ut neceſſe non ſit illis repetendis vel tempus prodigere, vel doctas tuas aures & gravioribus intentas curis obtundere. Hoc unum dicam, qualis qualis noſter fuerit, digniſſimus eſt, vel doctrinae cultu, vel elegantiae nitore, non ſolum, qui legatur, ſed qui nunquam de manibus deponatur. Me, fateor, nullius poſt Hippocratem lectione vel affici magis, vel erudiri. Quo factum, ut & ſaepius relegerim, & nunquam ſine voto, exiſteret aliquis, qui

aut daret eum nobis quam emendatiſſimum, aut emendandi materiam ſuppeditaret. Quam tuo tandem beneficio conſecutus nobilem & locupletem, ſtatim operi admovi manum: quo & meae ſatisfacerem cupiditati, & exſpectationi eorum, apud quos nulla non occaſione & laudare Cornelium noſtrum, & ſerio commendare ſum ſolitus. Quam autem feciliter mihi res ſub manu ſucceſſerit, te velim vel in primis iudicare. Nam haec inter plurimas mihi cauſa eſt, quod Celſum iſtum, quem meum imagine quadam adoptionis feci, celeberrimo tuo nomini, tam multis mihi nominibus ſuſpiciendo colendoque conſecrarim. In ſeculi quippe huius tam antiquitatis faſtidioſi, quam novitatis omnis cupidi, conſpectum prodituriente m, nec ſine patrono auſum, cuius in clientelam potius, quam tuam, debui dare? Absque illis certe ſubſidiis, quae mihi nunquam ſine ſumma laude loquendum ſtudium tuum iuvandi publicum tulit, ſi fuiſſet, vel animum non applicuiſſem ad recognitionem auctoris ut eruditiſſimi, ita & corruptiſſimi. Quis credat, poſt Egnatii, Caeſarii, Conſtantini, Stephani, Pantini, Ronſſei, Rubei, tot illuſtrium virorum diligentiſſimas curas, fuiſſe mihi plusquam bis mille locis corrigendum? Quo ipſo quia feciſſe me opus putabam non poenitendum, aut tuo nomine & ſeculo indignum, etiam hoc auſus ſum illi inſcribere, quamvis non ignorem multo plura maioraque me debere amori & beneficiis in me tuis. Itaque te rogo, Vir clariſſime, hanc cautionem accipere crediti, & animi ad omnem ſe gratitudinis memoriam obligantis. Certe hunc, quem eo vultu, quo omnes literatos ſoles amplecti, ſuſpiciendum tibi offero, ſi non induſtriae, ſaltem laboris mei foetum, teſtem eſſe volo, quanti & ſim & in perpetuum tibi ſim futurus debitor. Deus autem immortalis diu te ſoſpitem atque incolumem rei medicae, literariae, publicae, immo mihi & omnibus bonis conſervet. Dabam Lugduni Batavorum, menſe Auguſto anni CIƆIƆCLVII.

# IO. ANT. LINDENII
# PRAEFATIO.

## LECTORI S.

Sisto tibi, amice Lector, A. Corn. Celsum, auctorem Latinissimum, medicum sapientissimum, prudentissimumque. Cuius ego amorem tibi si velim commendare, idem fecero, quod hederam qui suspendit vino veteri & bono. Quemadmodum namque virtutem non potest non amare ac sequi, quisquis eius pulchritudinem atque pretium novit: ita Celsum nemo non aestimat, nemo non diurna versare manu, versare nocturna studet, quin in succum & sanguinem, quod aiunt, convertere; nisi qui ignorat, quanto nitore atque cultu, quanta industria atque solertia istos de Re medica libros octo (solos nobis ex pluribus eisque eruditissimis ingenii ac vigiliarum egregie elaboratarum monumentis reliquos) scripserit, atque ex Hippocrate cumprimis, medicinae parente, contraxerit, adhibitis in omni graviore negotio etiam in consilium aliis, & semper quidem optimis auctoribus. Quales omnino necesse est fuisse, si sola confisus ingenii magnitudine, nulla artis exercitatione comparata notitia, tam admirandum nobis opus concinnare est aggressus. Quod me non credere, iam supra dixi. Scepticos in scribendo sequutum, auctor est Quintilianus. Quod si de sermonis ornatu intellexit, concedi potest: non facile, si de modo doctrinae. Ita enim scripsit, ut qui neutiquam dubitavit, non suam modo sententiam aperte profiteri, sed & summorum quoque virorum ad incudem cum rationis tum experientiae revocare; quin & necessaria ac laudanda in artibus libertate mutare praecepta eorum, qui medendo scribendoque se ostendebant aberrare, non tam a placitis & a doctrina maiorum, quam ab officio medici; quod Asclepiades esse dicebat, referente nostro, ut tuto, ut celeriter, ut iucunde curet. Ubique autem ea usus est

modeſtia Celſus, ut, etſi nunquam tanti putaret auctorem, quanti hominum ſalutem, neminem ſua tamen laude fraudaret. Quamquam vero iam ipſius aetate medicina eſſet in tres ſectas, easque plurimum inter ſe diſſentientes, diducta; ita tamen Dogmaticae (quae minime omnium deflectebat ab Hippocratica) ſe applicuit adhaeſitque, ut nihilominus etiam ab Empiricae atque Methodicae principibus acceperit, quae rationalis coniectura atque fidelis uſus comprobaſſent: dignus vel ipſo propoſito, ut eum penetraſſe cuiusvis ſectae omnia, atque delectu habito, in hanc velut multorum operum epitomen congeſſiſſe meliora quaeque, credamus. Forma operis, ſupra quam noſtrum putat vulgus, ornata eſt, & ordinata. Sermo toto in opere plenus, purus, venuſtus, caſtus, &, quod praecipuum eſt, accommodus rei tradendae; adeo ut in medicina quidem nemo uti meliori ſcribendi magiſtro queat. Ordo, quam in toto dilucidus, in partibus articulatus, tam eſt in utrisque appoſitus ad uſum. Quem ut ſolum Celſus ſpectavit, ita nihil eo non pertinens, non neceſſarium attulit: quin, reſectis omnibus, non dicam ſuperfluis, ſed quae aliunde & poſſunt & revera debent accipi, eam ſolummodo Medicinae partem perſecutus eſt, in qua proprie & principaliter ars conſiſtit. Quo de dicerem plura, niſi te diſcere hoc ex ipſo auctore mallem. Ego certe, propter quae dixi, illum mihi ſemper habui familiarem, & dignum, in quo non ſolum verſando ſtudii, ſed & emendando operae plurimum atque laboris ponerem. Itaque conquiſitis in eam rem neceſſariis, quae quidem potui, hoc in praeſenti egi, ut textum exhiberem quam maxime emendatum. Feci id adiutus iis ſubſidiis, quorum mox catalogum exhibebo. Quantum fecerim, non aliunde rectius cognoſces, quam ſi conferre editionem hanc cum omnibus velis, quae prodierunt hactenus. Praeter quae dixi, ſaepe mihi fuit Hippocrates adeundus. Quem quanti noſter fecerit, non tam ex ore ipſius, quam opere diſces; quod, quia omnibus paginis quamplura exinde transſumta continet, auctori meruit nomen Hippocratis Latini. Quae cauſa mihi curatius utrumque conferendi, & colligendi quoque, quae Foeſius in doctiſſimis ſuis ad Hippocratem notationibus pridem obſervavit. Quaedam, ſed admodum pauca, ex ingenio tentavi, & niſi cum res aperte poſtularet. In ceteris, ubi mei mihi

libri & ingeniosae, summorum virorum coniecturae non praelucebant, malui errorem retinere, aut locum in suspicione saltem relinquere. Quod & eo securius mihi licere putavi, quia Cl. D. Iohannem Rhodium, virum inter seculi & nostrae artis primos, a multis annis ex multo plurimis cum membranis tum libris emaculatissimum, &, quem ab auctore habuit, nitori haud dubie restitutum ac locupletissimis commentariis illustratum, penes se servare scio. Quem & rogo, (si quid veteris se amicitiae memoria patitur rogari) ut ne diutius protollat exspectationem atque desiderium eorum, qui & Celsum & Rhodium in pretio & amore magno suo merito habent. Glossemata offendi plura: nullum tamen, praeter forte unum, quod nimio erat ἀπροσδιόνυσον, ausus sum de medio tollere, quia nullum hic praeeuntem habebam librum. Librorum in capita distinctiones uti ab ipso auctore esse certum est ex VI. 12. & VIII. 9. in fine: ita lemmata illis adscripta esse a liberariis, & e margine in titulos transsumta, ne locus quidem dubitandi est; unde & aliquid licere mihi in istis putavi, quin, si forma operis siviſset, redire eo, unde venerant auctoris iniussu, iussissem. Praeter haec animus erat, notas addere, & quasdam nostras in auctorem observationes; sed, praeter quam modo retuli, causa alia fuit libri forma. Quam & ego & typographus εὐμεταχείριστον in praesens malebamus: ille, lucri gratia; ego, auctoris. Quem mihi spes est reperturum tanto plures emtores lectoresque, quanto est editio ista ceteris emendatior, & elegantior atque aptior ad circumferendum. Vale, & tuus mihi favor sit stimulo ad tuum in commodum maiora melioraque conandum.

## THEOD. I. AB ALMELOVEEN

# PRAEFATIO.

Multos non modo proximi, verum etiam huius feculi eruditione atque fama praeftantiffimos viros operam in emendandis atque illuftrandis A. C. Celsi de *Medicina* libris non vulgarem pofuiffe, qui ignorat, nae fcriptorem illum ignoret neceffe eft. Quis enim eft, qui vel primis labris Medicinam guftaffe prae fe ferat, quem Caefarii, Pantini, Conftantini nomen fugiat? quis Ieremiam Threverium, quis Balduinum Ronffeum de fama non noverit? quis de Iodoco Lommio, Petro Paawio nil audiviffe fe aufit profiteri? quis denique, quid Ioannes Antonides van der Linden praeftiterit, non obfervarit? quorum virorum exemplis, quibus duci folemus, incitatus incredibile quanto legendi relegendique flagraverim defiderio! quod repetita aliquoties lectione non leviter accrevit, adeo ut notare quaedam ab aliis praetermiffa, & hunc auctorem cum aliis conferre fcriptoribus fubinde coeperim: quod cum vidiffent Celfi noftri cultores diligentiffimi, operae pretium me facturum exiftimarunt, fi cum orbe literato hunc noftrum communicarem laborem, promiffisque abhinc fere anno datis fatisfacerem. Quod cum altius in animum defcendiffet meum, protinus iftis expoliendis memet applicui. Verumtamen cum variarum lectionum numerum in maiorem molem excurrere viderem, editionem vero formae commodioris, & fi ita loqui liceat, portatilis defiderari; confilium mutavi, fatis habens loca dumtaxat five noftri auctoris, five alterius medici, parallela indicare, fcriptoris noftri fententiam quae aut illuftrarent, aut confirmarent. Editioni autem huic rerum atque verborum Indicem, quem in omnibus aliis defiderari fciebam editionibus, adiecimus,

de induſtria, ne nimiam in molem aſſurgeret nunquam e manibus deponendum hoc Medicinae ἐγχειρίδιον, aliquanto contractiorem; quod prae manibus nobis ſit eiusmodi Lexicon, quale una cum notis eruditiſſimis in Celſum a viro fama ſuper aethera noto, Ioanne Rhodio confectum, incendio triſtiſſimo abſumtum ſummopere dolemus, alii editioni ſubnectendum. Subiunximus, quae loca difficiliora explicant, R. Conſtantini annotationes ſelectas ex exemplari, alias rariſſimo, e Cl. Graevii Bibliotheca depromto. Scholia eruditorum facile principis Iſaaci Caſauboni, margini Codicis, quo fuerat uſus, feſtinantiſſime illita, quae ex τοῦ πάνυ Iſaaci Voſſii Gazophylacio ſecum attulit Gothofredus Thomaſius, ὁ χαριέστατος, pro amicitia atque neceſſitudine, quae inter nos intercedit non vulgaris, quam benigniſſime mecum communicavit; quae licet breviora, numero pauciora, minimeque publicae luci ab auctore adaptata, ob religionem tamen, qua ſumma eum colo, ſupprimere non potui aut minus grata fore putavi. Quid vero ipſi praeſtiterimus, lectione ipſa conſequetur H. Lector: quem duo monitum volumus, numerum margini impreſſum loci paralleli paginam verſumque indicare; alterum in notulis, ubi citati libri ſaepenumero auctoris reticetur nomen, Hippocratis debere intelligi.

# IOANNIS BAPTISTAE VULPII
# PRAEFATIO.

Non ſolum ſuscepta a fratribus meis antiquos Latinos auctores edendi provincia, verum etiam quotidianae amicorum poſtulationes, duos, inter illos, eruditiſſimos medicinae ſcriptores a me potiſſimum depoſcentium, in cauſa fuerunt, ut Aur. Corn. Celſi, & Q. Ser. Samonici libri Cominianis typis, eadem prorſus diligentia, qua ceteri hactenus prodierunt, recuderentur. Qua in re praeſtanda, quod ad Celſum attinet, Th. I. Almeloveenii, viri doctiſſimi, & de hoc auctore optime meriti, editione ultima Amſtelodamenſi, habita apud Io. Wolters in 8. an. 1713. tanquam meliori, uſi ſumus, nihil quidquam (ne ipſis quidem praefationibus exceptis) quod in ea propoſitum ſit, omittentes, immo eandem tanta cum fide exprimentes, ut noſtrae huius paginae illius paginis, & lineae lineis reſpondeant. Eam tamen quotiescunque opus eſſe credidimus, cum accuratioribus aliis contulimus, ſemper autem, & diligentiſſime quidem, cum Elſeviriana anni 1657. a famigeratiſſimo Lindenio curata, utpote quam in plerisque ipſe eſt ſecutus Almeloveenius. Itaque multos typographicos errores in prima, nonnullos vero in hac etiam Elſeviriana deprehenſos ſuſtulimus. Ceteros autem ea qua licuit ratione ex parte indicavimus. Cum enim cel. praeceptor meus I. Bapt. Morgagnus, cuius vel ſolum nomen maximum per ſe ipſum praeconium eſt, plurima mihi partim vetera, partim nova in Celſo menda, & plerorumque facilem manifeſtamque emendationem doctiſſima ad me ſcripta Epiſtola demonſtraſſet; etſi ab ipſo impetravi, ut edere hanc poſſem, id tamen ita impetravi, ut nihil propterea me in Celſi verbis novaturum eſſe, promitterem. Quod igitur potui, eandem huic

noſtrae editioni praefixi; ſingulis autem Celſi locis, de quibus ea in Epiſtola ſermo eſt, magno tuo commodo in paginarum marginibus numeros appoſui, Romanos quidem Epiſtolae paginis, barbaros quidem ipſius lineis reſpondentes, ut nullo negotio, quid de quoque loco vir cl. cenſeat, poſſis invenire. Idemque ad ea quoque loca praeſtitimus, quae de obſcuris, eruditionis ſuae luce, praeclariſſima reddidit. Quoniam vero & de Vita, & de Elogiis, & de Scriptis Celſi haud pauca praemiſit, & inter haec, Fragmenta etiam ipſius nonnulla, a nemine adhuc prolata; idcirco Miſcellaneas de Celſo eiusque Scriptis Notitias, quas eruditiſſimus Io. Alb. Fabricius in Bibliotheca ſua Latina, eiusque novo ac pleniori Supplemento congeſſit, in hoc auctore recudendo omittere viſum eſt, ne quae ſatis a ſapientiſſimo Morgagno, Ioan. Rhodio, aliisque praeſtantiſſimis viris in hac noſtra editione luculenter de Celſo expoſita ſunt, inutiliter repeterentur: ceteroquin hoc noſtrum, a multis probatum, inſtitutum alias in reliquis auctoribus, quos in animo emittere eſt, ſervaturi. Auctorum tantummodo a Celſo citatorum Indiculum diligenter a laudato Fabricio collectum, ex memorato eius novo Supplemento depromtum, & a nobis paginis lineisque huius noſtrae editionis accommodatum, addidimus, ſublatis idcirco eorundem auctorum nominibus e rerum & verborum Indice, qui in fine occurrit, aliquantulum meliori ordine diſpoſitum nunc & concinnatum. Catalogum quoque editionum non ſolum emendavimus, verum etiam adauximus. Ut autem nonnullorum doctorum virorum morem, Serenum Samonicum in Celſi calce, tanquam eius pediſſequum in publicum emittentium, perſequeremur, (eſt enim Sereni opuſculum non cum Celſi quidem libris comparandum, ſed tamen latinae tum antiquitatis, tum medicinae monumentum) probatiſſimam Rob. Conſtantini editionem expreſſimus, qui Lugduni typis Gulielmi Rovillii an. 1566. in 8. una cum Celſo Serenum emiſit. Hanc nobis, non ubivis obviam, editionem libentiſſime utendam dedit humaniſſimus Morgagnus. Textum cum Londinenſi editione, quae II. Poëtarum Latinorum collectionis volumine occurrit, aliisque vetuſtioribus collatum, non parum emaculatiorem reddidimus. Quin etiam, cum ad eundem tum emendandum, tum illuſtrandum inſervire plurimum poſſit Epi-

ſtola, reconditae & abſtruſioris eruditionis pleniſſima, quam de Sereno ad nos ſcripſit idem, quem merito ſaepius laudavimus, I. B. Morgagnus, hanc bona auctoris venia textui praemiſimus: & quemadmodum varias lectiones, & breves, ſed eruditas, notas, quae Conſtantinianae editionis marginibus appoſitae ſunt, ſignis parum certis & claris indicatae, ad ſingularum paginarum calcem reiecimus, perpetuo & ſaepius iterato literarum alphabeti ordine, veluti digito, demonſtratas; ita numeris ſuo loco interiectis, quotiescunque memoratam epiſtolam, & qua in pagina, lineaque conſulere oporteat, te, benigne Lector, diligenter admonuimus. Cum autem in eadem Epiſtola, non tantum de Sereni Samonici, verum etiam de Pſeudo-Macri, de Strabi, de Trotulae aetate diſſeratur, ac de eiusdem Samonici vita, elogiis, ſcriptis, editionibus pleraque omnia, quae ſcitu digna ſunt, exponantur; hac de cauſa, quae ex aliis, & nominatim ex Cl. Fabricio praemittere in noſtris editionibus conſuevimus, in hac praetermiſimus. Tantummodo Indiculum Sereni capitum attexere non inutile omnino arbitrati ſumus. Tandem, ne aliquid prorſus huic editioni noſtrae deeſſet, quod in aliquibus, antiquis praeſertim, occurreret; carmina illa, quae ſub nominibus Q. Rhemnii Fannii Palaemonis, & Vindiciani feruntur, ex eadem Conſtantini editione petita (ipſis tamen ope Stephanianae editionis aliquantulum emendatioribus redditis) in hunc librum eo libentius recepimus, quod carminis Vindiciano attributi in laudata Epiſtola mentio fit, nonnullis ex eo verſibus expenſis, veroque omnium auctore luculentiſſime patefacto.

Atque haec, noſtra editione iam iam ad finem properante, perſcripſeram, cum in eam ſpem veni, ut duas alias praeſtantiſſimi Morgagni in Celſum epiſtolas, ad me perbenigne ſcriptas, eo permittente, poſſem adiicere. Hae quidem brevitate prioribus longe cedunt; rerum autem pondere, novitate, atque utilitate minime cedunt. Altera enim, quae ipſe in Ms. Celſi Codice invenerit, cum primam ſuam conferret Epiſtolam, docet, eiusdemque Codicis ope rem prorſus inexſpectatam demonſtrat, ſcilicet aliquot capita & quibus quidem de rebus agentia, in libro Celſi IV. deeſſe. Altera, Ms. alterius Codicis auctoritate, eadem omnia confirmat: & praeterea viri Cl.

Iacobi Facciolati, in hoc celeberrimo noſtro Seminario ſtudiorum Praefecti eruditiſſimi, & de ſaniori latini ſermonis cultu atque elegantia praeclare meriti, pulcherrimas Animadverſiones XV. in totidem Celſi loca complectitur, cum his illuſtrandis, tum vero maxime latinae linguae a nonnullis vocibus, quas eruditi omnes tanquam certas Celſo tribuere, & eius auctoritate in accuratiora quaeque Lexica inferre non dubitabant, repurgandae utiliſſimas. Harum ſingulis accedunt laudati Morgagni Additamenta ex Codicum etiam inſpectione petita, quibus conſentientibus vocem illam in primis *verticillati*, quae occurrit libr. 8. cap. 1. eiusque unius loci auctoritate in latina Lexica invecta eſt, librariorum oſcitantiae deberi, oſtendit, cum ſit ibi omnino legendum *vertici lati*. Sed id, atque alia in iisdem Epiſtolis per te leges. Viro enim modeſtiſſimo quidem, ſed tamen noſtri amantiſſimo, exorato, tandem obtinuimus, ut quae in privatum noſtrum commodum properante calamo exaraverat, ea in commune ſtudioſorum omnium, ut nobis placeret, vulgare poſſemus. Itaque has ambas poſteriores Epiſtolas poſt breviora variorum auctorum in Celſum Scholia collocavimus, futuras procul dubio cum duabus illis prioribus ſplendidius noſtrae huiusce editionis ornamentum. Vale.

# IOANNIS LUDOVICI BIANCONII
# EPISTOLA
## DE
# CELSI AETATE.

SAMUELI & IOANNI, fratribus LUCHTMANNIS diligentissimis in Lyceo Lugduni Batavorum typographis, Io. Lud. BIANCONIUS, potentissimi Electoris Saxonici ad summum Pontificem Legatus, S. P. D.

De vestra, quam de me, deque meis rebus geritis, opinione multum vos amo; siquidem postulatis a me epistolas illas, quas de Aulo Cornelio Celso paucis abhinc annis ad Hieronymum Tiraboschium, Italicae litterariae historiae conditorem, dederam. Verumtamen nec rei vestrae consentaneum esset, nec eruditorum exspectationi responderet fortasse, quam animo designastis, earumdem epistolarum ex Italico in Latinum idioma conversio, ex qua veluti Prolegomena coalescerent, quibus ornetur elegans, quae nunc prela vestra exercet, Celsi nostri editio. Prolixae enim admodum otianti mihi exciderunt, ac facile sivi abire interdum orationem meam tanquam in diverticula, ad quae veluti amicitia invitabar; ut proinde de Celso dumtaxat sollicitis extranea haec nonnisi molestiam crearent. Eas siquidem exarandas suscepi, dum in agro Perusino rusticarer autumnalibus feriis in delicio nobilissimae Ansideiae gentis, in quam tunc matrimonio convenerat Friderica ex

duabus meis natis maior; quod vobis facile comprobabit, aliud esse animi causa amicum alloqui, aliud publice verba facere, quando quidem, qui Prolegomena veterum auctorum editioni, quae Batavicis typis excudatur, praefigat, universam literariam Europam alloquatur.

Haec mecum animo versans in eam sententiam veni, ut vobis, mihique rectius consultum putaverim, si rursus ad vos ipsos brevi oratione conscriberem ea omnia, quae unice ad Celsi historiam plenius exornandam pertinerent, quaeque a vobis tradi poterunt eruditissimis, qui vobis adsunt, viris, qui ea, quae exoptatis, Prolegomena ex peculiaribus hisce meis cogitatis conficiant.

Critici omnes usque adhuc inter argentei seculi, sive principatus Tiberii Aug. Scriptores Cornelium Celsum unanimi sententia collocarunt, qui tamen, ut ego censeo, ad florentissimum aurei seculi apicem sit referendus, ad primos nimirum Augusti annos, quibus ceteris praestabant Virgilius, Horatius, aliique his & virtute, & aetate pares. Quod ut facile agnoscatis, mecum vos convertite ad Quintilianum, auctorem sane gravissimum, & apprime accuratum, in iis praesertim, quae artis suae historiam attingunt, qui scilicet testatur, Cornelium Celsum Artium suarum libros ante Gallionem Patrem exarasse.[1] Gallionis Patris aetas facile se prodet, si perpendatur, ipsum fuisse iam aptum ad iudicium ferendum de Romanis Oratoribus, antequam mortem oppeteret Messala Corvinus; quandoquidem penes Senecam Rhetorem sermo occurrat, quem ipse cum Messala conseruit.[2] Verumtamen Messala, etsi Eusebii Chronicon errore prorsus manifesto eius mortem circa postremos Augusti annos statuat, fato functus est circa dimidium imperii Augusti, ut nobis diligentissimus vetus auctor indubiam fidem facit.[3] Ovidius ipse nobis

1 Scripsit de eadem materia non pauca Cornificius atque Stertinius, nonnihil Pater Gallio, accuratius vero Gallione Celsus & Lenas, & aetatis nostrae Virginius. *Quint. Lib.* 3. *cap.* 1.

2 Quaerebat a Gallione Messala, quid illi visus esset Nicetes? *Seneca Suasoria III.*

3 Nam Corvinus in medium usque Augusti principatum, Asinius paene ad extremum duravit. *Dialogus de caussis corruptae eloquentiae.*

teſtatur, Romae ſe huius neci interfuiſſe, eiusque parentalia adſpexiſſe.[1] Quare ſi Gallio is erat, qui eloquentia clareſceret ante dimidium regni Auguſti, & in vivis adhuc agente Meſſala, illud ſane conſequitur, Celſum, qui illum anteceſſit, exſtitiſſe primis ipſis Auguſti annis, ea nempe aetate, qua Virgilius & Horatius praecellebant.

Si haec auctoritas tanti non eſt, quae veterem elevet opinionem, altera in medium procedat. Ex variis Celſi ipſius locis colligitur, Artes ſuas ipſum concinnaſſe paucis prorſus annis a Themiſonis ex Laodicea, qui Romae medicinam faciebat, interitu; ſiquidem ad eum provocans non aliter meminit, quam *nuper Themiſon.*[2] At ſi ex naturae lege calculi ineantur, certe Themiſonis obitus non multo longius, quam ad annum U. C. DCC. amandari poterit; atque hoc eſt potiſſimum rationis momentum. Themiſon praeceptorem audiverat Aſclepiadem. Verum ex Ciceronis teſtimonio Aſclepiades Medicus ante illum annum occubuerat, quo eſſe deſiit Licinius Craſſus ſibi ſummopere amicitia coniunctus, anno nempe DCLXIII.[3] Quare Themiſon eo temporis, quo ſuus praeceptor interiit, annum ſaltem aetatis ſuae XXX. ut coniici poteſt, agebat; quod eo veroſimilius fit, quod ante Aſclepiadis obitum lucubrationes nonnullas emiſerat, eique magno medicae artis nomine Romae ſucceſſerat.[4] Non ergo abſonum fuerit, Themiſonis ortum ſtatuere circa annum DCXXX. At vero, ut Celſo affirmanti ipſum ad ſenectutem perveniſſe obſecundemus, annos LXXX. eundem mortis tempore egiſſe concedamus; ad quam ſane aetatem paucis pertingere, ut Celſus ipſe prodit, eo tempore da-

1 Cui (*i. e. Meſſalae*) nos & lacrimas, ſupremum in funere munus,
Et dedimus medio ſcripta canenda foro.
*Ovidius ex Ponto*, *Lib. I. Epiſt.* 7. *verſ.* 29.

2 Ex cuius ſucceſſoribus (*id eſt Aſclepiadis*) Themiſon nuper ipſe quoque quaedam in ſenectute deflexit. *Celſ. Praefat.* 6. *& alibi.*

3 Neque vero Aſclepiades is, quo nos Medico amicoque uſi ſumus, tum cum eloquentia vincebat ceteros Medicos, in eo ipſo quod ornate dicebat, medicinae facultate utebatur, non eloquentia. *Licinius Craſſus apud Cic. de Oratore Lib. I. cap.* 14.

4 Auditor eius (*id eſt Aſclepiadis*) Themiſon fuit, qui quae inter initia ſua ſcripſit, illo mox recedente a vita, ad placita ſua mutavit. *Plin. Lib.* XXIX. *cap.* 1.

tum erat.[1] Quare hinc consequetur, Themisonem haud serius, quam circa annum U. C. DCCX. naturae debitum solvisse. Quod si recte stet, illud etiam stabit, Celsum ingerentem illud *nuper Themison* satis perspicue ostendere, ipsum non multo post annum DCCX. quem designavimus, Artes suas elaborasse: quod commode primis Augustei imperii annis respondet, ut etiam Quintiliani auctoritate colligi, superius declaravi.

Nec tamen sola haec sunt rationum momenta, quae meae sententiae suffragentur; quin potius alia adsunt, ad quae vos nunc attendere aequum est. Perpendite, quaeso, Celsum, contexentem in elegantissima ad suos de Medicina libros Praefatione & Graecae, & Romanae Medicinae historiam, in Themisone ipsam abrumpere, neque ultra progredi; atque, ne ambigi posset, an illic revera Medicae artis sui temporis historia cessaret, haec memoranda verba subdidit: *Et per hos quidem maxime viros salutaris ista nobis professio increvit.* At vero Plinius, eandem historiam conscribens, post Themisonem ponit Antonium Musam, qui eum subsecutus est,[2] egregium hominem, novorumque in hac arte progressuum auctorem. Ex hoc sane fit palam, Celsum scribendo antevertisse magnam Antonii Musae celebritatem, quemadmodum eandem, multo tamen serius, consecutus est Plinius. Nec ante annum DCCXXXI. ad tantum gloriae apicem venit Antonius Musa, qui nimirum hoc anno Augustum iecinoris vitio laborantem, & ad desperationem redactum frigidis balineis curavit, ut ex historicorum narratione cognovimus. Quapropter perspicuum omnino est, Celsum sua scriptis mandasse ante annum DCCXXXI. quo vertente adhuc inter vivos erant Virgilius, Horatius, aliique aurei seculi scriptores. His addite, nunquam in Celsi operibus occurrere Antonii nomen, etsi auctorum citationibus adeo indulgeret Celsus, ut nimirum in VIII. qui adhuc supersunt, eiusdem

1 Itaque multiplex ista medicina neque olim, neque apud alias gentes necessaria, vix aliquot ex nobis ad senectutis principia perducit. *Celsus in Praefat.*

2 Auditor eius (*id est Asclepiadis*) Themison fuit, qui quae inter initia scripsit, illo mox recedente a vita, ad sua placita mutavit. Sed & illa Antonius Musa eiusdem auctoritate divi Augusti, quem contraria Medicina gravi periculo exemerat. *Plin. Lib.* XXIX. *cap.* I.

libris c. & amplius Auctores, huic epochae tamen anteriores, laudentur: quo ſane momento novus opinioni meae calculus accedit. Quî enim ipſe Muſam ſilentio praeteriiſſet, quem fama iam longe celebrabat, quemque tot alii honorifice laudabant, ſi eius ſcriptioni ſuppar, vel poſterior exſtitiſſet? Nota res eſt, ſtatuam Muſae viventi iuxta ſignum Aeſculapii poſitam fuiſſe, ipſumque nova facie Romanam Medicinam donaſſe, novis inductis medicamentorum a ſe concinnatis compoſitionibus, quas nobis ſervavit praecipue Galenus.

Poſtremo illud inſuper accedit, Celſum, ex cuius teſtimoniis ſententiae meae robur adiicere nunc enitor, luculenter prorſus monere, [1] nihil eſſe iecinoris morbis magis noxium, aut infeſtius, quam frigidorum remediorum medicinam. At ſi recens fuiſſet Auguſti ex hepatico morbo ad ſalutem reſtitutio, quam Muſa frigidorum balineorum uſu obtinuit, quis adeo imprudens fuiſſet, ut in Auguſti conſpectu, & intra urbis moenia rei tam memorabili, quam felix exitus comprobaverat, quaeque univerſo orbi innotuerat, notam inferre, aut falſi ſuſpicionem affundere auderet? Stet ergo, Celſum eo tempore ſcripſiſſe, quo nondum iecinoris vitio affectus fuerat Auguſtus.

Forte alicui naſci ſuſpicio poſſet, Celſum Antonii mentionem conſulto omiſiſſe, quod ex Dionis teſtimonio [2] ipſe paucos poſt menſes ab Auguſti ex morbo recreatione in magnum incidit nominis diſcrimen ob acerbo fato ſubreptum Marcellum, ſororis filium, & generum Auguſti, quem eadem, qua ipſum iuverat, methodo, frigidis nempe balineis, ſanare voluiſſet. At, quod Dionis pace ſit, qui duorum ſeculorum intervallo a re ipſa abeſt, haud ſane Marcellus in frigidis occubuit, ſed ad Baiarum balnea, quae calidiſſima ſunt; quod Propertii, auctoris ſynchroni, & domus Auguſtae, quam funus afflixit, familiariſſimi, auctoritate comprobatur. [3] Servius etiam fidem facit, Marcellum Baiis fato con-

1 Abſtinendum utique eſt ab omnibus frigidis; neque enim res ulla magis iecur laedit. *Celſus Lib.* IV. *cap.* 8. *Eodem loco ingeruntur potius ab ipſo* ſorbitiones, omnesque cibi calidi.
2 *Dio Caſſius Lib.* LIII.
3 *Propertius Lib.* III. *Elegia* IV.

cessisse; nec ab eo, neque ab alio quoquam vel Musae, vel frigidorum mentionem fieri videmus. 1. Sed licet veritate ipsa sustentaretur inclementior Dionis in Musam nota ac contumelia, tamen poterat eius saltem nomen Celsus usurpare, ut eius curam improbaret, aliosque ab ea absterreret. Praeterquam quod ne de balineis quidem frigidis ex professo loquitur Celsus, ex quo sane id elicitur, nondum eorum usum, eo scribente, invaluisse; nec alius profecto, ex mea sententia, quam Musa, primus eadem vel invexit, vel commendavit. Quare non amplius Celsi de Musa silentium ad iniquum Marcelli funus, & ad Musae infamiam referatur; quod nimirum non alii rei, quam temporis, quo Celsus scripsit, & quo Musa floruit, intervallo est tribuendum. Sed ne inaniter tempus teramus oppugnantes obiectionem, quae Dionis commento nititur, praestat potius ad alias descendere, quae graviores videntur; ac primum eam attingere, quae a Columella, auctore gravissimo, peti posset, qui nimirum sub Claudii imperio, cuius libertus fuit, libros suos perfecit. Ab ipso quidem Celsus vocatur *temporum nostrorum auctor*. At si recte hic locus perpendatur, facile quisque intelliget, nullum ex eo detrimentum sententiae meae inferri. Columella libros suos concinnavit provectiori aetate, quod non semel per se ipse innuit. Poterat igitur ipse, declinante Augusti principatu, iuventute florere; & si hoc non negatur, ut revera negari non potest, quae ratio impedit, quo minus Celsus, licet prima aetate se ad scribendum applicuerit, vitam tamen usque ad ultimos Augusti annos produxerit. Integrum proinde mihi etiam fuerit, temporum meorum auctores appellare Scipionem Maffeium, & Ludovicum Antonium Muratorium, utrumque mihi necessitudine coniunctum, licet ipsi aliqua operum suorum volumina forte XXX. annos ante, quam nascerer, in publicum emisissent. Monemur ab auctore Dialogi *de caussis corruptae eloquentiae*, Vespasianum congiarium dedisse legionibus Romanis, in quibus adhuc milites, qui illud & ab Augusti manibus perceperant, recensebantur. Neque sane erat, quod & hos prohiberet, quo minus ab ipsis salutaretur Augustus, si libuisset, *temporum nostrorum Caesar*; quod sane complectitur maius annorum inter-

1 *Servius Lib.* VI. *Aeneidos versu* 862.

vallum, quam quod inter Celſum, & Claudii tempora, quibus ſcribebat Columella, interceſſit.

Nec aliter me expediendum cenſerem ab obiectione, quam quis mihi ex Scribonii Largi Claudio imperante viventis auctoritate crearet. Narrat ſiquidem Scribonius, ſermones ſe conſeruiſſe cum eodem illo Atimeto, qui Caſſio Medico [1] eo ipſo tempore, quo Celſus ſcribendo vacabat, vita functo remedia apparabat. Verum ſi iuvenilem aetatem agebat Atimetus, cum Caſſius mortem oppetiit, (quae non multum Celſi tempora anteceſſit) atque ſi longius vitam protraxit, ut veroſimile eſt, nihil erit, quod impedire poſſit, quo minus cenſeamus, Scribonium Largum adhuc iuventute florentem cum Atimeto verba feciſſe. Aliud enim eſt, alterum alteri aetate aequalem eſſe; aliud, tempore. Scilicet Scriptor Dialogi, quem ſupra laudavi, *de cauſis corruptae eloquentiae*, ait, ſibi, dum in Britannia degeret, [2] cognitum fuiſſe militem, qui teſtabatur, ſe vidiſſe Iulium Caeſarem, cum e navi eſcendens hanc inſulam tenuit. Videt porro unusquisque, haec duo temporum ſpatia longe maiora eo, quod inter Atimetum, & Scribonium Largum proceſſit. At multo validior ex Plinii loco difficultas creari poterit, ſi ex prima fronte iudicetur. Ubi de morbis recens [3] invectis loquitur Plinius, narrat colum, Tiberio principatum tenente, Romam invectum; immo Imperatorem ipſum omnium primum impetitum ab illo fuiſſe. Cum vero Plinius dolorem coli alibi colum nominet, crediderunt omnes eruditi, κωλικὸν Tiberii temporibus prima vice Romam, immo Italiam expertam eſſe. Quare illud conſequi videretur, Celſum, qui docuit, [4] quibus remediis coli dolor iuvetur, Tiberio iam imperante de medicina libros conſcripſiſſe. Verumtamen quis ſibi in animum inducat, morbum adeo familiarem, quem flatus, & noxiae ciborum qualitates gignunt, haud ſupparem eſſe humanae naturae conditae, ut nimirum cenſentur febris, ſtomachi infirmitas, tormina inteſtinalia,

1 *Scribonius Largus Comp.* XX.

2 Ipſe ego in Britannia vidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnae interfuiſſe, qua Caeſarem inferentem arma Britannis arcere litoribus, & pellere aggreſſi ſunt.

3 *Plinius Lib.* XXVI. *cap.* 1.

4 *Lib.* I. *cap.* 7.

ceteraque id genus? Cui enim credibile fiat, coli dolorem ex Pandorae pyxide tunc ſolum in hominum perniciem exſiluiſſe, Tiberio imperante, praeſertim cum Romae, inter ſtrepitum, ac luxum, ciborum intemperantia, coenarum ſplendor, ebrietasque multo ante invaluerit? His addite, Celſum ipſum nobis teſtari, huiusmodi morbum, alio licet ſub nomine, a Diocle Caryſtio, ſcriptore ſane antiquiore, memoratum fuiſſe.[1] Plinius inſuper, qui pluries de Caryſtio loquitur, iam & illum plane noverat; quandoquidem quae nondum innotuerunt, haud fieri poſſit, ut deſcribantur. Quare illud aliquis ſuſpicari facile poterit, textum ipſum Plinii hic vitio aliquo laborare, ſed quod ad remotiorem aetatem pertineat. Neque ſane mirum cuiquam videri debet, errores huiusmodi in veteres auctores, ſoluta oratione praeſertim utentes, irrepſiſſe; ſiquidem proſodiae leges eosdem a carminibus facilius prohibuerunt, integrioresque autographorum lectiones in veterum Poëtarum operibus ſervaverunt. Novimus Tullium ipſum idcirco queſtum eſſe, quod & ipſius aetate Latini codices circumferrentur mendis corrupti, quae ſibi eorundem ſanandorum ſollicito moleſtiam creare affirmabat. Quare nil mirum, ſi aliter legant plures ex veteribus Plinii codicibus, & Vaticani praeſertim *tolum* legendum eo loci exhibeant.

His accedit, ex quinque novis morborum generibus, quae eo loco Plinius recenſet, quatuor externa, & contagioſa eſſe, at vero unum eſſe, quod internum ſit, & non contagioſum, a Plinio ſub *coli* nomine deſignatum. Quare abſonum videri poterit, Plinium, qui quam accuratiſſimum in naturali hiſtoria ſe praebet, a novis morbis externis ad internum progredi, nihil lectorem de gradu ſuo commonefacientem. Primus, qui ab eo deſcribitur, recens externus morbus, lichenis eſt, ſive mentagra, quae Romae innotuit Tiberio imperante, quemadmodum ex corrupta Pliniani textus lectione coli dolorem innotuiſſe contendi poſſet. Hic ergo animadvertere vos volo, Celſum, qui morbos multo exiliores complexus eſt, Lichenem, quae longe gravior erat, minime attigiſſe: ex quo colligi debet, ipſum huius morbi in Urbem irruptionem ſcriptis ſuis antevertiſſe. Ceteri vero

1 *Celſus Lib.* IV. *cap.* 13.

recentes morbi a Plinio memorati, carbunculus nempe, & elephantiasis, a Celso ipso designantur, utpote eodem antiquiores; at reticetur gemursa, quae cito evanuit, neque amplius vigebat, cum Celsus de re medica scriberet. Plinius siquidem auctor est, gemursae nomen ipsum iam oblivione interceptum; quod aetate superiore eandem obsolevisse ostendit, ut nemo non videt. Quo ergo morbi genere, si coli dolor excludatur, omnium primum tactum Tiberium existimabimus? Hanc certe cognitionem nobis invidit antiquitas: at illud novimus, Tiberium habuisse vultum ulcerosum, & tumoribus foedatum, ipsosque humeros crustis, & cicatricibus scatentes, ut nobis prodiderunt Suetonius,[1] Tacitus[2] & Iulianus Imp.[3] Forte haec omnia nil aliud fuerunt, quam vestigia recentis illius morbi, quem omnium primus Tiberius expertus est, quique nos nunc divinantes tenet. Galenus etiam meminit medicamenti cuiusdam adversus Tiberii herpetes. Quare illud tandem statuatur, coli dolorem haud morbum esse posse, qui tantum Tiberii aetate Romae emerserit, & in voce *colum* mendo laborare vulgatum Plinii textum, quod tamen usquedum inobservatum tanquam in fundo suo cubavit. Incassum ergo ex hoc loco arguere quis vellet, Celsum non ante Tiberii tempora de re medica libros exarasse.

Celso ad Augustei seculi culmen restituto, illud restat, ut quae eiusdem fuerit conditio, quaeque ipse elaboraverit opera, quae sane plura fuerunt, perquiramus. Nulla res facilius, quam nomina, quae quis gerat, conditionem hominis patefacit. Neque quis sibi persuadeat, ipsum appellatum fuisse Aurelium Cornelium Celsum, ut produnt fere omnes codices recentes, & typis consignata volumina. Vetustior sane Celsi operum codex, qui nunc prostat in bibliotheca Vaticana, non aliter illius nomen profert, quam quod elegantibus Romanis literis exprimitur AULUS CORNELIUS CELSUS. Hic quidem titulus rem omnem conficere videtur. Ceterum eruditis praenomen *Aurelius* male audire debuerat, utpote quod, gentilitii nominis relicta sorte, ad praenominis vicem declinare nonnisi incondite & invito anti-

1 *In Tiber. cap.* 68.
2 *Annal. Lib.* IV. *cap.* 57.
3 *In Caesaribus.*

quitatis genio quiret; cum praeſertim hominis ex Cornelia gente praenomen eſſe eo vel maxime repugnaret.

Celſum ad nobiliſſimam Corneliam gentem pertinuiſſe, monumentis, quae nobis fidem faciant, caremus; quod etiam dictu difficilius fit, ſi perpendamus, hanc ipſam gentem pluribus eidem obſequio, & amicitia coniunctis nomen ſuum tribuiſſe. Praeter illum ingentem decem mille hominum numerum, quos Corneliorum nomine Sylla, qui ea gente cenſebatur, donaverat, ſola literaria reſpublica plures alios, quibus forte nihil cum nobili eiusdem conditione commune erat, oſtendit. Tales ſunt Cornelius Balbus, Cornelius Nepos, Cornelius Gallus, Cornelius Severus, Cornelius Tacitus, ceterique. Nec forte alius, quam Cornelius aliquis, fuit etiam Verres, Siciliae direptor potius, quam praetor; ſiquidem eidem obiicit Tullius, Cornelios ab eo creatos perplures ſceleſtos homines, ac inter ceteros Artemidorum ſui ipſius Medicum, & praeclarum inſuper furem, tum & alium officio Lictorem, qui ipſum lenonia arte demerebat. Hic vero advertere vos moneo, minime novum in Corneliorum gente fuiſſe Auli praenomen, ſicut & Celſi cognomen, ut ex antiquis ſcriptoribus, & praeſertim ex faſtis conſularibus cognoſcere licet.

Ingenuo vero, & liberali genere ſatum Celſum fuiſſe, facile evincitur ex triplicis nominis uſu, qui rarior erat inter libertos. Tum magis comprobatur ex honeſtatis, commiſerationis, ac pudoris ſignificationibus, quas paſſim in ſuis operibus exſerit, quaeque liberalis educationis indicia haberi conſueverunt, nec immerito. Graviter enim damnat Medicorum quorundam crudelitatem, qui hominum viſcera inveſtigaturi adhuc ſpirantes, quos iam morituros Reges multo atrociores ipſis tradiderant, aperiebant. Laudat Hippocratis ingenuitatem, quem non puduiſſet erroris confeſſio, qui ſe nimirum a ſuturis deceptum faſſus fuerit, dum, ſpecillo in quosdam naturales ſinus demiſſo, opinionem fracti oſſis in cranio fruſtra fecit. Veniam praefatur vocabulorum ad partes obſcoenas ſpectantium, quae eidem uſurpare neceſſe foret, quaeque bene moratos homines dedecere intelligebat. Ita nimirum loquitur, ut quidquid ab eo profertur, nonniſi honeſte proferatur.

An Romana civitate donatus fuerit, nemo inter vete-

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER PRIMUS.

---

Ut alimenta ſanis corporibus Agricultura, ſic ſanitatem aegris Medicina promittit. Haec nusquam quidem non eſt: ſiquidem etiam imperitiſſimae gentes herbas aliaque promta in auxilium vulnerum morborumque noverunt. Verumtamen apud Graecos aliquanto magis, quam in ceteris nationibus, exculta eſt: ac ne apud hos quidem a prima origine, ſed paucis ante nos ſeculis; utpote cum vetuſtiſſimus auctor Aeſculapius celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc ſcientiam paulo ſubtilius excoluit, in Deorum numerum receptus eſt. Huius deinde duo filii, Podalirius & Machaon, bello Troiano ducem Agamemnonem ſecuti, non mediocrem opem commilitonibus ſuis attulerunt. Quos tamen Homerus non in peſtilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attuliſſe auxilii, ſed vulneribus tantummodo ferro & me-

dicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo apparet, has partes medicinae solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas. Eodemque auctore disci potest, morbos tum ad iram Deorum immortalium relatos esse, & ab iisdem opem posci solitam. Verique simile est, inter nulla auxilia adversae valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigisse ob bonos mores, quos neque desidia, neque luxuria vitiarant. Siquidem haec duo corpora, prius in Graecia, deinde apud nos afflixerunt. Ideoque multiplex ista medicina, neque olim, neque apud alias gentes necessaria, vix aliquos ex nobis ad senectutis principia perducit. Ergo etiam post eos, de quibus retuli, nulli clari viri medicinam exercuerunt; donec maiore studio literarum disciplina agitari coepit, quae ut animo praecipue omnium necessaria, sic corpori inimica est. Primoque medendi scientia, sapientiae pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturae contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit: scilicet iis hanc maxime requirentibus, qui corporum suorum robora quieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiae professoribus peritos eius fuisse accepimus; clarissimos vero ex iis Pythagoram, & Empedoclem, & Democritum. Huius autem, ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, ab studio sapientiae disciplinam hanc separavit, vir & arte & facundia insignis. Post quem Diocles Carystius, de-

inde Praxagoras & Chryſippus, tum Herophilus & Eraſiſtratus ſic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diverſas curandi vias proceſſerint. Iisdemque temporibus in tres partes medicina diducta eſt: ut una eſſet, quae victu; altera, quae medicamentis; tertia, quae manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, ſecundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Graeci nominarunt. Eius autem quae victu morbos curat, longe clariſſimi auctores etiam altius quaedam agitare conati, rerum quoque naturae ſibi cognitionem vindicarunt, tanquam ſine ea, trunca & debilis medicina eſſet. Poſt quos Serapion, primus omnium, nihil hanc rationalem diſciplinam pertinere ad medicinam, profeſſus, in uſu tantum & experimentis eam poſuit. Quem Apollonius, & Glaucias, & aliquanto poſt Heraclides Tarentinus, & alii quoque non mediocres viri ſecuti, ex ipſa profeſſione ſe ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Sic in duas partes ea quoque, quae victu curat, medicina diviſa eſt, aliis rationalem artem, aliis uſum tantum ſibi vindicantibus: nullo vero quidquam poſt eos, qui ſupra comprehenſi ſunt, agitante, niſi quod acceperat: donec Aſclepiades medendi rationem ex magna parte mutavit. Ex cuius ſucceſſoribus Themiſon nuper ipſe quoque quaedam in ſenectute deflexit. Et per hos quidem maxime viros ſalutaris iſta nobis profeſſio increvit.

Quoniam autem ex tribus medicinae partibus, ut difficillima, ſic etiam clariſſima eſt ea, quae

morbis medetur, ante omnia de hac dicendum eſt. Et quia prima in eo diſſenſio eſt, quod alii ſibi experimentorum tantummodo notitiam neceſſariam eſſe contendunt; alii, niſi corporum rerumque ratione comperta, non ſatis potentem uſum eſſe proponunt: indicandum eſt, quae maxime ex utraque parte dicantur, quo facilius noſtra quoque opinio interponi poſſit. Igitur ii, qui rationalem medicinam profitentur, haec neceſſaria eſſe proponunt: abditarum & morbos continentium cauſarum notitiam, deinde evidentium, poſt haec etiam naturalium actionum, noviſſime partium interiorum. Abditas cauſas vocant, in quibus requiritur, ex quibus principiis noſtra corpora ſint, quid ſecundam, quid adverſam valetudinem faciat. Neque enim credunt, poſſe eum ſcirè, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi ſint, ignoret. Neque eſſe dubium, quin alia curatione opus ſit, ſi ex quatuor principiis vel ſuperans aliquod vel deficiens adverſam valetudinem creat; ut quidam ex ſapientiae profeſſoribus dixerunt: alia, ſi in humidis omne vitium eſt; ut Herophilo viſum eſt: alia, ſi in ſpiritu; ut Hippocrati: alia, ſi ſanguis in eas venas, quae ſpiritui accommodatae ſunt, transfunditùr, & inflammationem, quam Graeci φλεγμονὴν nominant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre eſt; ut Eraſiſtrato placuit: alia, ſi manantia corpuscula, per inviſibilia foramina ſubſiſtendo, iter claudunt; ut Aſclepiades contendit. Eum

vero recte curaturum, quem prima origo caussae non fefellerit. Neque vero infitiantur, experimenta quoque esse necessaria; sed ne ad haec quidem aditum fieri potuisse, nisi ab aliqua ratione, contendunt. Non enim quidlibet antiquiores viros aegris inculcasse; sed cogitasse, quid maxime conveniret; & id usu explorasse, quo ante coniectura aliqua duxisset. Neque interesse, an nunc iam pleraque explorata sint, si a consilio tamen coeperunt. Et id quidem in multis ita se habere. Saepe vero etiam nova incidere genera morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit; ut ideo necessarium sit animadvertere, unde ea coeperint; sine quo nemo mortalium reperire possit, cur hoc, quam illo, potius utatur. Et ob haec quidem in obscuro positas causas persequuntur. Evidentes vero eas appellant, in quibus quaerunt, initium morbi calor attulerit, an frigus; fames, an satietas; & quae similia sunt. Occursurum enim vitio dicunt eum, qui originem non ignorarit. Naturales vero corporis actiones appellant, per quas spiritum trahimus & emittimus; cibum potionemque & assumimus & concoquimus: itemque, per quas eadem haec in omnes membrorum partes digeruntur. Tum requirunt etiam, quare venae nostrae modo submittant se, modo attollant; quae ratio somni, quae vigiliae sit: sine quorum notitia, neminem putant vel occurrere, vel mederi morbis, inter haec nascentibus, posse. Ex quibus quia maxime pertinere ad rem con-

coctio videtur, huic potiſſimum inſiſtunt; &; duce alii Eraſiſtrato, teri cibum in ventre contendunt; alii, Pliſtonico Praxagorae diſcipulo, putreſcere; alii credunt Hippocrati, per calorem cibos concoqui: acceduntque Aſclepiadis aemuli, qui, omnia iſta vana & ſupervacua eſſe, proponunt: nihil enim concoqui, ſed crudam materiam, ſicut aſſumta eſt, in corpus omne diduci. Et haec quidem inter eos parum conſtant: illud vero convenit, alium dandum cibum laborantibus, ſi hoc; alium, ſi illud verum eſt. Nam ſi teritur intus, eum quaerendum eſſe, qui facillime teri poſſit; ſi putreſcit, eum, in quo hoc expeditiſſimum eſt; ſi calor concoquit, eum, qui maxime calorem movet: at nihil ex his eſſe quaerendum, ſi nihil concoquitur; ea vero ſumenda, quae maxime manent, qualia aſſumta ſunt. Eademque ratione, cum ſpiritus gravis eſt, cum ſomnus aut vigilia urget, eum mederi poſſe arbitrantur, qui prius illa ipſa, qualiter eveniant, perceperit. Praeter haec, cum in interioribus partibus & dolores & morborum varia genera naſcantur, neminem putant his adhibere poſſe remedia, qui ipſas ignoret. Neceſſarium ergo eſſe incidere corpora mortuorum, eorumque viſcera atque inteſtina ſcrutari; longeque optime feciſſe Herophilum & Eraſiſtratum, qui nocentes homines, a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, conſiderarintque, etiamnum ſpiritu remanente, ea, quae natura ante clauſiſſet, eorumque poſitum, colorem, figu-

ram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, laevorem, contactum; processus deinde singulorum & recessus, & sive quid inseritur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Neque enim, cum dolor intus incidit, scire, quid doleat, eum, qui qua parte quodque viscus intestinumve sit, non cognoverit: neque curari id, quod aegrum est, posse ab eo, qui, quid sit, ignoret. Et cum per vulnus alicuius viscera patefacta sunt, eum, qui sanae cuiusque colorem partis ignoret, nescire quid integrum, quid corruptum sit; ita ne succurrere quidem posse corruptis. Aptiusque extrinsecus imponi remedia, compertis interiorum & sedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine: similesque omnia, quae posita sunt, rationes habere. Neque esse crudele, sicut plerique proponunt, hominum nocentium, & horum quoque paucorum, suppliciis remedia populis innocentibus seculorum omnium quaeri.

Contra ii, qui se *ἐμπειρικοὺς* ab experientia nominant, evidentes quidem causas, ut necessarias, amplectuntur: obscurarum vero causarum & naturalium actionum quaestionem ideo supervacuam esse contendunt, quoniam non comprehensibilis natura sit. Non posse vero comprehendi, patere ex eorum, qui de his disputarunt, discordia; cum de ista re, neque inter sapientiae professores, neque inter ipsos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis Hippocrati credat, quam Herophilo? cur huic potius, quam

Asclepiadi? Si rationes sequi velit, omnium posse videri non improbabiles; si curationes, ab omnibus his aegros perductos esse ad sanitatem: ita neque disputationi, neque auctoritati cuiusquam fidem derogari oportuisse. Etiam sapientiae studiosos maximos medicos esse, si ratiocinatio hoc faceret: nunc illis verba superesse, deesse medendi scientiam. Differre quoque pro natura locorum, genera medicinae; & aliud opus esse Romae, aliud in Aegypto, aliud in Gallia. Quod si morbos eae causae facerent, quae ubique eaedem essent, remedia quoque ubique eadem esse debuisse. Saepe etiam causas apparere, ut puta lippitudinis, vulneris; neque ex his patere medicinam. Quod si scientiam hanc non subiiciat evidens causa, multo minus eam posse subiicere, quae in dubio est. Cum igitur illa incerta, incomprehensibilis sit, a certis potius & exploratis petendum esse praesidium, id est, iis, quae experientia in ipsis curationibus docuerit; sicut in ceteris omnibus artibus. Nam ne agricolam quidem aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri. Ac nihil istas cogitationes ad medicinam pertinere, eo quoque disci, quod qui diversa de his senserint, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Id enim fecisse, quia non ab obscuris causis, neque a naturalibus actionibus, quae apud eos diversae erant, sed ab experimentis, prout cuique responderant, medendi vias traxerint. Ne inter initia quidem ab istis quaestionibus deductam esse medicinam, sed ab

experimentis. Aegrorum enim qui ſine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum aſſumſiſſe, alios propter faſtidium abstinuiſſe; levatumque magis eorum morbum eſſe, qui abstinuerant. Itemque alios in ipſa febre aliquid ediſſe, alios paulo ante eam, alios poſt remiſſionem eius: optime deinde iis ceſſiſſe, qui poſt finem febris id fecerant. Eademque ratione alios inter principia protinus uſos eſſe cibo pleniore, alios exiguo; gravioresque eos factos, qui ſe implerant. Haec ſimiliaque cum quotidie inciderent, diligentes homines notaſſe, quae plerumque melius reſponderent: deinde aegrotantibus ea praecipere coepiſſe. Sic medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, aliorum interitu, perniciosa discernentem a ſalutaribus. Repertis deinde iam remediis, homines de rationibus eorum diſſerere coepiſſe: nec poſt rationem, medicinam eſſe inventam; ſed poſt inventam medicinam, rationem eſſe quaeſitam. Requirere etiam, ratio idem doceat quod experientia, an aliud: ſi idem, ſupervacuam eſſe; ſi aliud, etiam contrariam. Primo tamen remedia exploranda ſumma cura fuiſſe, nunc vero iam explorata eſſe; neque aut nova genera morborum reperiri, aut novam deſiderari medicinam. Quod ſi iam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obſcuris: ſed eum protinus viſurum, cui morbo id proximum ſit; tentaturumque remedia ſimilia illis, quae vicino malo ſae-

pe ſuccurrerint, & per eius ſimilitudinem opem reperturum. Neque enim ſe dicere, conſilio medicum non egere, & irrationale animal hanc artem poſſe praeſtare; ſed has latentium rerum coniecturas ad rem non pertinere; quia non interſit, quid morbum faciat, ſed quid tollat; neque ad rem pertineat, quomodo, ſed quid optime digeratur: ſive hac de cauſa concoctio incidat, ſive de illa; & ſive concoctio ſit illa, ſive tantum digeſtio. Neque quaerendum eſſe quomodo ſpiremus, ſed quid gravem tardumque ſpiritum expediat: neque quid venas moveat, ſed quid quaeque motus genera ſignificent. Haec autem cognoſci experimentis. Et in omnibus eiusmodi cogitationibus in utramque partem diſſeri poſſe: itaque ingenium & facundiam vincere; morbos autem, non eloquentia, ſed remediis curari. Quae ſi quis elinguis uſu diſcreta bene norit, hunc aliquanto maiorem medicum futurum, quam ſi ſine uſu linguam ſuam excoluerit. Atque ea quidem, de quibus eſt dictum, ſupervacua eſſe tantummodo; id vero, quod reſtat, etiam crudele: vivorum hominum alvum atque praecordia incidi, & ſalutis humanae praeſidem artem, non ſolum peſtem alicui, ſed hanc etiam atrociſſimam inferre; cum praeſertim ex iis, quae tanta violentia quaerantur, alia non poſſint omnino cognoſci, alia poſſint etiam ſine ſcelere. Nam colorem, laevorem, mollitiem, duritiem, ſimiliaque omnia, non eſſe talia, inciſo corpore, qualia integro fuerint: quia cum, cor-

poribus inviolatis, haec tamen metu, dolore, inedia, cruditate, laſſitudine, mille aliis mediocribus affectibus ſaepe mutentur; multo magis veriſimile eſt, interiora, quibus maior mollities, lux ipſa nova ſit, ſub graviſſimis vulneribus & ipſa trucidatione mutari. Neque quidquam eſſe ſtultius, quam quale quidque vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, immo iam mortuo. Nam uterum quidem, qui minus ad rem pertineat, ſpirante homine poſſe diduci: ſimulatque vero ferrum ad praecordia acceſſit, & disciſſum transverſum ſeptum eſt, quod membrana quadam ſuperiores partes ab inferioribus diducit (διάφραγμα Graeci vocant) hominem protinus animam amittere: ita mortui demum praecordia & viſcus omne in conſpectum latrocinantis medici dari neceſſe eſt tale, quale mortui ſit, non quale vivi fuit. Itaque conſequi medicum ut hominem crudeliter iugulet; non ut ſciat, qualia vivi viſcera habeamus. Si quid tamen ſit, quod adhuc ſpirante homine conſpectui ſubiiciatur, id ſaepe caſum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem a latronibus exceptum ſic vulnerari, ut eius interior aliqua pars aperiatur, & in alio alia: ita ſedem, poſitum, ordinem, figuram, ſimiliaque alia cognoſcere prudentem medicum, non caedem, ſed ſanitatem molientem; idque per miſericordiam diſcere, quod alii dira crudelitate cognoverint. Ob haec, ne mortuorum quidem lacerationem neceſſariam eſſe: quae,

etsi non crudelis, tamen foeda sit; cum aliter pleraque in mortuis se habeant: quantum vero in vivis cognosci potest, ipsa curatio ostendat.

Cum haec per multa volumina, perque magnae contentionis disputationes a medicis saepe tractata sint atque tractentur; subiiciendum est, quae proxima vero videri possint. Ea neque addicta alterutri opinioni sunt, neque ab utraque nimium abhorrentia; media quodammodo inter diversas sententias: quod in plurimis contentionibus deprehendere licet, sine ambitione verum scrutantibus, ut in hac ipsa re. Nam quae demum causae, vel secundam valetudinem praestent, vel morbos excitent; quomodo spiritus, aut cibus, vel trahatur, vel digeratur, ne sapientiae quidem professores scientia comprehendunt, sed coniectura persequuntur. Cuius autem rei non est certa notitia, eius opinio certum reperire remedium non potest. Verumque est, ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Quamquam igitur multa sint, ad ipsas artes proprie non pertinentia, tamen eas adiuvant, excitando artificis ingenium. Itaque ista quoque naturae rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinae reddit. Verique simile est, & Hippocratem, & Erasistratum, & quicumque alii, non contenti febres & ulcera agitare, rerum quoque naturam ex aliqua parte scrutati sunt, non ideo quidem medicos fuisse, verum ideo quoque maiores medicos exstitisse. Ratione vero opus est ipsi

medicinae, etsi non inter obscuras causas, neque inter naturales actiones, tamen saepe. Est enim haec ars coniecturalis, neque respondet ei plerumque non solum coniectura, sed etiam experientia. Et interdum non febris, non cibus, non somnus subsequitur, sicut assuevit. Rarius, sed aliquando morbus quoque ipse novus est: quem non incidere, manifeste falsum est; cum aetate nostra quaedam, ex naturalibus partibus carne prolapsa & arente, intra paucas horas exspiraverit; sic ut nobilissimi medici neque genus mali, neque remedium invenerint. Quos eo nihil tentasse iudico, quia nemo in splendida persona periclitari coniectura sua voluerit; ne occidisse, nisi servasset, videretur: veri tamen simile est, potuisse aliquid cogitare, detracta tali verecundia, & fortasse responsurum fuisse id, quod aliquis esset expertus. Ad quod medicinae genus, neque semper similitudo aliquid confert; & si quando confert, tamen id ipsum rationale est, inter multa similia genera & morborum, & remediorum, cogitare, quo potissimum medicamento sit utendum. Cum igitur talis res incidit, medicus aliquid oportet inveniat, quod non ubique fortasse, sed saepius tamen etiam respondeat. Petet autem novum quoque consilium, non ab rebus latentibus, (istae enim dubiae & incertae sunt) sed ab iis, quae explorari possunt, id est, evidentibus causis. Interest enim, fatigatio morbum, an sitis, an frigus, an calor, an vigilia, an fames fecerit, an cibi vinique abun-

dantia, an intemperantia libidinis. Neque ignorare hunc oportet, quae ſit aegri natura: humidum magis, an ſiccum corpus eius ſit; validi nervi, an infirmi; frequens adverſa valetudo, an rara; eaque, cum eſt, vehemens eſſe ſoleat, an levis; brevis, an longa: quod is vitae genus ſit ſecutus, laborioſum, an quietum; cum luxu, an cum frugalitate. Ex his enim, ſimilibusque, ſaepe curandi nova ratio ducenda eſt.

Quamvis ne haec quidem ſic praeteriri debent, quaſi nullam controverſiam recipiant. Nam & Eraſiſtratus non ex his fieri morbos dixit; quoniam & alii, & iidem alias poſt iſta non febricitarent: & quidam Medici ſeculi noſtri, ſub auctore, ut ipſi videri volunt, Themiſone, contendunt, nullius cauſae notitiam quidquam ad curationes pertinere; ſatisque eſſe, quaedam communia morborum intueri. Siquidem horum tria genera eſſe, unum adſtrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere aegros, modo nimium; modo alia parte parum, alia nimium. Haec autem genera morborum, modo acuta eſſe, modo longa; & modo increſcere, modo conſiſtere, modo minui. Cognito igitur eo, quod ex his eſt, ſi corpus adſtrictum eſt, digerendum eſſe; ſi profluvio laborat, continendum; ſi mixtum vitium habet, occurrendum ſubinde vehementiori malo. Et aliter acutis morbis medendum, aliter vetuſtis; aliter increſcentibus, aliter ſubſiſtentibus, aliter iam ad ſanitatem inclinatis. Horum obſervationem me-

dicinam esse: quam ita finiunt, ut quasi viam quandam, quam μέθοδον Graeci nominant, eorumque, quae in morbis communia sunt, contemplatricem esse contendant. Ac neque rationalibus se, neque experimenta tantum spectantibus adnumerari volunt: cum ab illis eo nomine dissentiant, quod in coniectura rerum latentium nolunt esse medicinam; ab his eo, quod parum artis esse in observatione experimentorum credunt. Quod ad Erasistratum pertinet, primum ipsa evidentia eius opinioni repugnat; quia raro, nisi post horum aliquid, morbus venit. Deinde non sequitur, ut, quod alium non afficit, aut eundem alias, id ne alteri quidem, aut eidem tempore alio noceat. Possunt enim quaedam subesse corpori, vel ex infirmitate eius, vel ex aliquo affectu, quae vel in alio non sunt, vel in hoc alias non fuerunt; eaque per se non tanta, ut concitent morbum, tamen obnoxium magis aliis iniuriis corpus efficiant. Quod si contemplationem rerum naturae, quam temere Medici sibi vindicant, satis comprehendisset, etiam illud scisset, nihil omnino ob unam causam fieri, sed id pro causa apprehendi, quod contulisse plurimum videtur. Potest autem id, dum solum est, non movere, quod iunctum aliis maxime movet. Accedit ad haec, quod ne ipse quidem Erasistratus, qui transfuso in arterias sanguine febrem fieri dicit, idque nimis repleto corpore incidere, reperit, cur ex duobus aeque repletis, alter in morbum incideret, alter omni

periculo vacaret; quod quotidie fieri apparet. Ex quo difci poteft, ut vera fit illa transfufio, tamen illam non per fe, cum plenum corpus eft, fieri, fed cum horum aliquid acceſſerit. Themifonis vero aemuli, fi perpetua, quae promittunt, habent, magis etiam, quam ulli, rationales funt. Neque enim, fi quis non omnia tenet, quae rationalis alius probat, protinus alio novo nomine artis indiget; fi modo, quod primum eft, non memoriae foli, fed rationi quoque infiftit. Sin, quod vero propius eft, vix ulla perpetua praecepta medicinalis ars recipit, idem funt, quod ii, quos experimenta fola fuftinent: eo magis, quoniam, compreſſerit aliquem morbus, an fuderit, quilibet etiam imperitiſſimus videt: quid autem compreſſum corpus refolvat, quid folutum teneat, fi a ratione tractum eft, rationalis eft medicus; fi, ut ei, qui fe rationalem negat, confiteri neceſſe eft, ab experientia, empiricus. Ita apud eum morbi cognitio extra artem, medicina intra ufum eft. Neque adiectum quidquam empiricorum profeſſioni, fed demtum eft; quoniam illi multa circumfpiciunt, hi tantum facillima, & non plus, quam vulgaria. Nam & ii, qui pecoribus ac iumentis medentur, cum propria cuiusque ex mutis animalibus noſſe non poſſint, communibus tantummodo infiftunt: & exterae gentes, cum fubtilem medicinae rationem non noverint, communia tantum vident: & qui ampla valetudinaria nutriunt, quia fingulis fumma cura confule-

re non ſuſtinent, ad communia iſta confugiunt. Neque, hercules, iſtud antiqui medici neſcierunt, ſed his contenti non fuerunt. Ergo etiam vetuſtiſſimus auctor Hippocrates dixit, mederi oportere, & communia, & propria intuentem. Ac ne iſti quidem ipſi intra ſuam profeſſionem conſiſtere ullo modo poſſunt: ſiquidem & compreſſorum & fluentium morborum genera diverſa ſunt; faciliusque id in iis, quae fluunt, inſpici poteſt. Aliud eſt enim ſanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere; aliud deiectionibus, aliud torminibus laborare; aliud ſudore digeri, aliud tabe conſumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut oculos, aureſque: quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum ſic ut aliud curatur. Ita protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione ad propriam medicina deſcendit. Atque in hac quoque rurſus alia proprietatis notitia ſaepe neceſſaria eſt; quia non eadem omnibus, etiam in ſimilibus caſibus, opitulantur. Siquidem certae quaedam res ſunt, quae in pluribus ventrem aut adſtringunt, aut reſolvunt: inveniuntur tamen, in quibus aliter, atque in ceteris, idem eveniat. In his ergo communium inſpectio contraria eſt, propriorum tantum ſalutaris. Et cauſae quoque aeſtimatio ſaepe morbum ſolvit. Ergo etiam ingenioſiſſimus ſeculi noſtri medicus, quem nuper vidimus, Caſſius, febricitanti cuidam, & magna ſiti affecto, cum poſt ebrietatem eum premi coepiſſe cognoſſet, aquam

frigidam ingessit. Qua ille epota, cum vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno & sudore discussit. Quod auxilium medicus opportune providit, non ex eo, quod aut adstrictum corpus erat, aut fluebat; sed ex causa, quae ante praecesserat. Estque etiam proprium aliquid & loci & temporis, istis quoque auctoribus: qui cum disputant, quemadmodum sanis hominibus agendum sit, praecipiunt ut gravibus aut locis aut temporibus magis vitetur frigus, aestus, satietas, labor, libido; magisque ut conquiescat iisdem locis aut temporibus, si quis gravitatem corporis sentit; ac neque vomitu stomachum, neque purgatione alvum sollicitet. Quae vera quidem sunt; a communibus tamen ad quaedam propria descendunt. Nisi persuadere nobis volunt, sanis quidem considerandum esse, quod coelum, quod tempus anni sit; aegris vero non esse: quibus tanto magis omnis observatio necessaria est, quanto magis obnoxia offensis infirmitas est. Quin etiam morborum in iisdem hominibus aliae atque aliae proprietates sunt; & qui secundis aliquando frustra curatus est, contrariis saepe restituitur. Plurimaque in dando cibo discrimina reperiuntur: ex quibus contentus uno ero. Nam famem facilius adolescens, quam puer; facilius in denso coelo, quam in tenui; facilius hieme, quam aestate; facilius uno cibo, quam prandio quoque assuetus; facilius inexercitatus, quam exercitatus homo sustinet. Saepe autem in eo magis necessaria cibi

feſtinatio eſt, qui minus inediam tolerat. Ob quae coniicio, eum, qui propria non novit, communia tantum intueri debere; eumque, qui noſſe propria poteſt, illa quidem non oportere negligere, ſed his quoque inſiſtere. Ideoque, cum par ſcientia ſit, utiliorem tamen medicum eſſe amicum, quam extraneum. Igitur, ut ad propoſitum meum redeam, rationalem quidem puto medicinam eſſe debere: inſtrui vero ab evidentibus cauſis; obſcuris omnibus, non a cogitatione artificis, ſed ab ipſa arte reiectis. Incidere autem vivorum corpora, & crudele, & ſupervacuum eſt: mortuorum, diſcentibus neceſſarium. Nam poſitum & ordinem noſſe debent: quae cadavera melius, quam vivus & vulneratus homo, repraeſentant. Sed & cetera, quae modo in vivis cognoſci poſſunt, in ipſis curationibus vulneratorum paulò tardius, ſed aliquanto mitius uſus ipſe monſtrabit. His propoſitis, primum dicam, quemadmodum ſanos agere conveniat: tum ad ea transibo, quae ad morbos curationesque eorum pertinebunt.

I. Sanus homo, qui & bene valet, & ſuae ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet; ac neque medico, neque iatralipta egere. Hunc oportet varium habere vitae genus: modo ruri eſſe, modo in urbe, ſaepiusque in agro; navigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentius ſe exercere: ſiquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Prodeſt etiam in-

terdum balneo, interdum aquis frigidis uti; modo ungi, modo id ipſum negligere; nullum cibi genus fugere, quo populus utatur; interdum in convictu eſſe, interdum ab eo ſe retrahere; modo plus iuſto, modo non amplius aſſumere; bis die potius, quam ſemel cibum capere, & ſemper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. Sed ut huius generis exercitationes cibique neceſſarii ſunt; ſic athletici ſupervacui. Nam & intermiſſus propter civiles aliquas neceſſitates ordo exercitationis corpus affligit; & ea corpora, quae more eorum repleta ſunt, celerrime & ſeneſcunt, & aegrotant. Concubitus vero neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt: rarus, corpus excitat; frequens, ſolvit. Cum autem frequens non numero ſit, ſed natura, ratione aetatis & corporis, ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque languor neque dolor ſequitur. Idem interdiu peior eſt, tutior noctu: ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Haec firmis ſervanda ſunt; cavendumque, ne in ſecunda valetudine adverſae praeſidia conſumantur.

II. At imbecillis (quo in numero magna pars urbanorum, omneſque paene cupidi literarum ſunt) obſervatio maior neceſſaria eſt: ut quod vel corporis, vel loci, vel ſtudii ratio detrahit, cura reſtituat. Ex his igitur, qui bene concoxit, mane tuto ſurget; qui parum, quieſcere debet, &, ſi mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormi-

re: qui non concoxit, ex toto conquiefcere, ac neque labori fe, neque exercitationi, neque negotiis credere. Qui crudum fine praecordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere, & fe nihilominus continere. Habitare vero aedificio lucido, perflatum aeftivum, hibernum folem habente; cavere meridianum folem, matutinum & vefpertinum frigus; itemque auras fluminum atque ftagnorum: minimeque, nubilo coelo, foli aperienti fe committere, ne modo frigus, modo calor moveat; quae res maxime gravedines deftillationesque concitat. Magis vero gravibus locis ifta fervanda funt, in quibus etiam peftilentiam faciunt. Scire autem licet, integrum corpus effe, cum quotidie mane urina alba, dein rufa eft: illud concoquere, hoc concoxiffe fignificat. Ubi experrectus eft aliquis, paulum intermittere: deinde, nifi hiems eft, fovere os multa aqua frigida debet. Longis diebus meridiari potius ante cibum; fin minus, poft eum: per hiemem potiffimum totis noctibus conquiefcere. Sin lucubrandum eft, non poft cibum id facere, fed poft concoctionem. Quem interdiu vel domeftica, vel civilia officia tenuerunt, huic tempus aliquod fervandum curationi corporis fui eft. Prima autem eius curatio, exercitatio eft, quae femper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laboravit, & bene concoxit, amplior; in eo, qui fatigatus eft, & minus concoxit, remiffior. Commode vero exercent, clara lectio, arma, pila, curfus, am-

bulatio: atque haec non utique plana, commodior est; siquidem melius ascensus quoque & descensus, cum quadam varietate corpus moveat, nisi tamen id perquam imbecillum est. Melior autem est sub divo, quam in porticu; melior, si caput patitur, in sole, quam in umbra; melior in umbra, quam parietes aut viridia efficiunt, quam quae tecto subest; melior recta, quam flexuosa. Exercitationis autem plerumque finis esse debet sudor, aut certe lassitudo quae citra fatigationem sit: idque ipsum, modo minus, modo magis faciendum est. Ac ne his quidem, athletarum exemplo, vel certa esse lex, vel immodicus labor debet. Exercitationem recte sequitur, modo unctio, vel in sole, vel ad ignem; modo balneum, sed conclavi quam maxime & alto & lucido & spatioso. Ex his vero neutrum semper fieri oportet; sed saepius alterutrum, pro corporis natura. Post haec paulum conquiescere opus est. Ubi ad cibum ventum est, nunquam utilis est nimia satietas; saepe inutilis nimia abstinentia: si qua intemperantia subest, tutior est in potione, quam in esca. Cibus a salsamentis, oleribus, similibusque rebus melius incipit: tum caro assumenda est, quae assa optima, aut elixa est. Condita omnia duabus de causis inutilia sunt; quoniam & plus propter dulcedinem assumitur, & quod modo par est, tamen aegrius concoquitur. Secunda mensa bono stomacho nihil nocet, in imbecillo coacescit. Si quis itaque hoc parum valet, palmu-

las, pomaque, & similia melius primo cibo assumit. Post multas potiones, quae aliquantum sitim excesserunt, nihil edendum est: post satietatem, nihil agendum. Ubi expletus est aliquis, facilius concoquit, si quidquid assumsit, potione aquae frigidae includit, tum paulisper invigilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu se implevit, post cibum neque frigori, neque aestui, neque labori se debet committere: neque enim tam facile haec inani corpore, quam repleto nocent. Si quibus de caussis futura inedia est, labor omnis vitandus est.

III. Atque haec quidem paene perpetua sunt. Quasdam autem observationes desiderant & novae res, & corporum genera, & sexus, & aetates, & tempora anni. Nam neque ex salubri loco in gravem, neque ex gravi in salubrem transitus satis tutus est. Ex salubri in gravem, prima hieme; ex gravi in eum, qui salubris est, prima aestate transire melius est. Neque vero ex multa fame nimia satietas; neque ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturque & qui semel, & qui bis die cibum incontinenter, contra consuetudinem, assumit. Item, neque ex nimio labore subitum otium, neque ex nimio otio subitus labor, sine gravi noxa est. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit assuescere. Omnem etiam laborem facilius vel puer vel senex, quam insuetus homo sustinet. Atque ideo quoque nimis otiosa vita utilis non est; quia potest incidere laboris necessitas. Si quando ta-

men insuetus aliquis laboravit, aut si multo plus, quam solet, etiam is, qui assuevit, huic ieiuno dormiendum est; multo magis, si etiam os amarum est, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo ieiuno est, sed etiam in posterum diem permanendum; nisi cito id quies sustulit. Quod si factum est, surgere oportet, & lente paululum ambulare. At si somni necessitas non fuit, quia modice magis aliquis laboravit, tamen ingredi aliquid eodem modo debet. Communia deinde omnibus sunt post fatigationem cibum sumturis, ubi paulum ambulaverunt, si balneum non est, calido loco, vel in sole, vel ad ignem ungi, atque sudare; si est, ante omnia in tepidario sedere; deinde, ubi paulum conquieverunt, intrare & descendere in solium; tum multo oleo ungi, leniterque perfricari; iterum in solium descendere: post haec, os aqua calida fovere, deinde frigida. Balneum his fervens idoneum non est. Ergo si nimium alicui fatigato paene febris est, huic abunde est, loco tepido demittere se inguinibus tenus in aquam calidam, cui paulum olei sit adiectum; deinde totum quidem corpus, maxime tamen eas partes, quae in aqua fuerunt, leniter perfricare ex oleo, cui vinum & paulum contriti salis sit adiectum. Post haec, omnibus fatigatis aptum est, cibum sumere, eoque humido uti; aqua, vel certe diluta potione esse contentos; maximeque ea, quae moveat urinam. Illud quoque nosse oportet,

quod ex labore ſudanti frigida potio pernicioſiſſima eſt; atque etiam, cum ſudor ſe remiſit, itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque venientibus Aſclepiades inutilem eam iudicavit: quod in iis verum eſt, quibus alvus facile, nec tuto, reſolvitur, quique facile inhorreſcunt: perpetuum in omnibus non eſt, cum potius naturale ſit, potione aeſtuantem ſtomachum refrigerari. Quod ita praecipio, ut tamen fatear, ne ex hac quidem cauſa ſudanti adhuc frigidum bibendum eſſe. Solet etiam prodeſſe, poſt varium cibum, frequentesque dilutas potiones, vomitus, & poſtero die longa quies, deinde modica exercitatio. Si aſſidua fatigatio urget, invicem modo aqua, modo vinum bibendum eſt, raroque balneo utendum. Levatque laſſitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem novum genus [eiusdem] laboris preſſit, id, quod in conſuetudine eſt, reficit. Fatigato quotidianum cubile tutiſſimum eſt. Laſſat enim quod contra conſuetudinem ſeu molle, ſeu durum eſt. Proprie quaedam ad eum pertinent, qui ambulando fatigatur. Hunc reficit in ipſo quoque itinere frequens frictio; poſt iter, primum ſedile, deinde unctio: tum calida aqua in balneo magis ſuperiores partes, quam inferiores, foveat. Si quis vero exuſtus in ſole eſt, huic in balneum protinus eundum, perfundendumque oleo corpus & caput; deinde in ſolium bene calidum deſcendendum eſt; tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida.

At ei, qui perfrixit, opus eſt in balneo primum involuto ſedere, donec inſudet; tum ungi; deinde lavari: cibum modicum, potiones meracas aſſumere. Is vero, qui navigavit, & nauſea preſſus eſt, ſi multam bilem evomuit, vel abstinere cibo debet, vel paulum aliquid aſſumere: ſi pituitam acidam effudit, utique ſumere cibum, ſed aſſueto leviorem: ſi ſine vomitu nauſea fuit, vel abstinere, vel poſt cibum vomere. Qui vero toto die, vel in vehiculo, vel in ſpectaculis ſedit, huic nihil currendum, ſed lente ambulandum eſt: lenta quoque in balneo mora, dein coena exigua prodeſſe conſueverunt. Si quis in balneo aeſtuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retentum acetum: ſi id non eſt, eodem modo frigida aqua aſſumta.

Ante omnia autem norit quisque naturam ſui corporis: quoniam alii graciles, alii obeſi ſunt; alii calidi, alii frigidiores; alii humidi, alii ſicci; alios adſtricta, alios reſoluta alvus exercet: raro quisquam non aliquam partem corporis imbecillam habet. Tenuis vero homo implere ſe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ſiccare, ſiccus madefacere: itemque alvum firmare is, cui fuſa; ſolvere is, cui adſtricta eſt: ſuccurrendumque ſemper parti maxime laboranti eſt.

Implet autem corpus modica exercitatio, frequentior quies, unctio, & ſi poſt prandium eſt, balneum, contracta alvus, modicum frigus hieme, ſomnus & plenus & non nimis longus, mol-

le cubile, animi ſecuritas, aſſumta per cibos & potiones maxime dulcia & pinguia, cibus & frequentior & quantus pleniſſimus poteſt concoqui. Extenuat corpus aqua calida, ſi quis in eam deſcendit, magisque ſi ſalſa eſt; in ieiuno balneum, inurens ſol & omnis calor, cura, vigilia, ſomnus nimium vel brevis vel longus; lectus, per aeſtatem, terra; hieme, durum cubile; curſus, multa ambulatio, omnisque vehemens exercitatio, vomitus, deiectio, acidae res & auſterae, & ſemel die aſſumtae, & vini non perfrigidi potio ieiuno in conſuetudinem adducta.

Cum vero inter extenuantia poſuerim vomitum & deiectionem, de his quoque proprie quaedam dicenda ſunt. Eiectum eſſe ab Aſclepiade vomitum in eo volumine, quod de tuenda ſanitate compoſuit, video: neque reprehendo, ſi offenſus eorum eſt conſuetudine, qui quotidie eiiciendo vorandi facultatem moliuntur. Paulo etiam longius proceſſit: idem purgationes quoque eodem volumine expulit. Et ſunt eae perniciosae, ſi nimis valentibus medicamentis fiunt. Sed haec tamen ſubmovenda eſſe, non eſt perpetuum; quia corporum temporumque ratio poteſt ea facere neceſſaria, dum & modo, & non niſi cum opus eſt, adhibeantur. Ergo ille quoque ipſe, ſi quid iam corruptum eſſet, expelli debere confeſſus eſt: ita non ex toto res condemnanda eſt. Sed eſſe eius etiam plures cauſae poſſunt; eſtque in ea quaedam paulo ſubtilior

obſervatio adhibenda. Vomitus utilior eſt hieme, quam aeſtate: nam tum & pituitae plus, & capitis gravitas maior ſubeſt. Inutilis eſt gracilibus, & imbecillum ſtomachum habentibus: utilis plenis & bilioſis omnibus, ſi vel nimium ſe replerunt, vel parum concoxerunt. Nam, ſive plus eſt, quam quod concoqui poſſit, periclitari ne corrumpatur, non oportet: ſive corruptum eſt, nihil commodius eſt, quam id, qua via primum expelli poteſt, eiicere. Itaque, ubi amari ructus cum dolore & gravitate praecordiorum ſunt, ad hunc protinus confugiendum eſt. Idem prodeſt ei, cui pectus aeſtuat, & frequens ſaliva, vel nauſea eſt; aut ſonant aures, aut madent oculi, aut os amarum eſt: ſimiliterque ei, qui vel coelum, vel locum mutat; iisque, quibus, ſi per plures dies non vomuerunt, dolor praecordia infeſtat. Neque ignoro inter haec praecipi quietem: quae non ſemper contingere poteſt agendi neceſſitatem habentibus; nec in omnibus idem facit. Itaque iſtud luxuriae cauſa fieri non oportere confiteor; interdum valetudinis cauſa recte fieri, experimentis credo: cum eo tamen, ne quis qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat. Qui vomere poſt cibum volet, ſi ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet aſſumere; ſi difficilius, aquae vel ſalis, vel mellis paulum adiicere. At qui mane vomiturus eſt, ante bibere mulſum, vel hyſſopum, aut eſſe radiculam debet; deinde aquam tepidam, ut ſupra ſcriptum eſt, bi-

bere. Cetera, quae antiqui medici praeceperunt, ſtomachum omnia infeſtant. Poſt vomitum, ſi ſtomachus infirmus eſt, paulum cibi, ſed huius idonei, guſtandum, & aquae frigidae cyathi tres bibendi ſunt; niſi tamen vomitus fauces exaſperavit. Qui vomuit, ſi mane id fecit, ambulare debet, tum ungi, deinde coenare: ſi poſt coenam, poſtero die lavari, & in balneo ſudare. Huic proximus cibus mediocris utilior eſt; isque eſſe debet cum pane heſterno, vino auſtero meraco, & carne aſſa, cibisque omnibus quam ſicciſſimis. Qui vomere bis in menſe vult, melius conſulet, ſi biduo continuarit, quam ſi poſt quintumdecimum diem vomuerit; niſi haec mora gravitatem pectori faciet. Deiectio autem medicamento quoque petenda eſt, ubi venter ſuppreſſus parum reddit, ex eoque inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque ſuperioris partis mala increſcunt. Quid enim inter haec adiuvare poſſunt quies & inedia, per quae illa maxime eveniunt? Qui deiicere volet, primum cibis vinisque utatur iis, quae hoc praeſtent: dein, ſi parum illa proficient, aloën ſumat. Sed purgationes quoque, ut interdum neceſſariae ſunt, ſic, ubi frequentes ſunt, periculum afferunt. Aſſueſcit enim non ali corpus; cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas ſit. Calefacit autem unctio, aqua ſalſa, magisque ſi calida eſt, omnia ſalſa, amara, carnoſa, ſi poſt cibum eſt, balneum, vinum auſterum. Refrigerat in ieiuno & balneum, & ſomnus, niſi nimis longus eſt,

& omnia acida; aqua quam frigidiſſima; oleum, ſi aqua miſcetur. Humidum autem corpus efficit labor maior, quam ex conſuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio; poſt haec ambulatio, & vigilia: per ſe quoque ambulatio multa & vehemens, & matutinae exercitationi non protinus cibus adiectus: ea genera eſcae, quae veniunt ex locis frigidis, & pluviis, & irriguis. Contra ſiccat modica exercitatio, fames, unctio ſine aqua, calor, ſol modicus, frigida aqua, cibus exercitationi ſtatim ſubiectus, & is ipſe ex ſiccis & aeſtuoſis locis veniens.

Alvum adſtringit labor, ſedile, creta figularis corpori illita, cibus imminutus, & is ipſe ſemel die aſſumtus ab eo, qui bis ſolet; exigua potio, neque adhibita, niſi cum cibi quis quantum aſſumturus eſt, cepit; poſt cibum quies. Contra ſolvit aucta ambulatio atque eſca, motus qui poſt cibum eſt, ſubinde potiones cibo immixtae. Illud quoque ſcire oportet, quod ventrem vomitus ſolutum comprimit, compreſſum ſolvit: itemque comprimit is vomitus, qui ſtatim poſt cibum eſt; ſolvit is, qui tarde ſupervenit.

Quod ad aetates vero pertinet, inediam facillime ſuſtinent mediae aetates, minus iuvenes, minime pueri & ſenectute confecti. Quo minus fert facile quisque, eo ſaepius debet cibum aſſumere; maximeque eo eget, qui increſcit. Calida lavatio & pueris & ſenibus apta eſt. Vinum dilutius pueris, ſenibus meracius, neutri aetati, quae inflationes movent. Iuvenum minus, quae aſſu-

mant, & quomodo curentur, intereſt. Quibus iuvenibus fluxit alvus, plerumque in ſenectute contrahitur: quibus in adoleſcentia fuit adſtricta, ſaepe in ſenectute ſolvitur. Melior eſt autem in iuvene fuſior, in ſene adſtrictior.

Tempus quoque anni conſiderare oportet. Hieme plus eſſe convenit; minus, ſed meracius bibere; multo pane uti, carne potius elixa, modice oleribus; ſemel die cibum capere, niſi ſi nimis venter adſtrictus eſt. Si prandet aliquis, utilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere. Eo tempore anni calidis omnibus potius utendum eſt, vel calorem moventibus. Venus tum non aeque perniciosa eſt. At vere paulum cibo demendum, adiiciendumque potioni, ſed dilutius tamen bibendum eſt; magis carne utendum, magis oleribus; transeundum paulatim ad aſſa ab elixis. Venus eo tempore anni tutiſſima eſt. Aeſtate vero & potione & cibo ſaepius corpus eget: ideo prandere quoque commodum eſt. Eo tempore aptiſſima ſunt & caro & olus; potio quam dilutiſſima, ut & ſitim tollat, nec corpus incendat; frigida lavatio, caro aſſa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Ut ſaepius autem cibo utendum, ſic exiguo eſt. Per autumnum vero, propter coeli varietatem, periculum maximum eſt. Itaque neque ſine veſte, neque ſine calceamentis prodire oportet, praecipueque diebus frigidioribus, neque ſub divo nocte dormire, aut certe bene operiri. Cibo vero iam paulo pleniore uti licet;

minus, ſed meracius bibere. Poma nocere quidam putant, quae immodice toto die plerumque ſic aſſumuntur, ne quid ex denſiore cibo remittatur: ita non haec, ſed conſummatio omnium nocet. Ex quibus in nullo tamen minus, quam in his noxae eſt. Sed his uti non ſaepius, quam alio cibo convenit. Denique aliquid denſiori cibo, cum hic accedit, neceſſarium eſt demi. Neque aeſtate vero, neque autumno utilis venus eſt: tolerabilior tamen per autumnum; aeſtate in totum, ſi fieri poteſt, abstinendum eſt.

IV. Proximum eſt, ut de iis dicam, qui partes aliquas corporis imbecillas habent. Cui caput infirmum eſt, is, ſi bene concoxerit, leniter perfricare id mane manibus ſuis debet; nunquam id, ſi fieri poteſt, veſte velare; ad cutem tonderi; utileque lunam vitare, maximeque ante ipſum lunae ſolisque concurſum; ſed nusquam poſt cibum. Si cui capilli ſunt, eos quotidie pectere; multum ambulare, ſed, ſi licet, neque ſub tecto, neque in ſole; utique autem vitare ſolis ardorem, maximeque poſt cibum & vinum; potius ungi, quam lavari; nunquam ad flammam ungi, interdum ad prunam. Si in balneum venit, ſub veſte primum paulum in tepidario inſudare, ibi ungi, tum tranſire in calidarium; ubi ſudarit, in ſolium non deſcendere, ſed multa calida aqua per caput ſe totum perfundere, tum tepida, deinde frigida; diutiusque ea caput, quam ceteras partes perfundere; deinde id

aliquamdiu perfricare; noviſſime detergere & ungere. Capiti nihil aeque prodeſt atque aqua frigida: itaque is, cui hoc infirmum eſt, per aeſtatem id bene largo canali quotidie debet aliquamdiu ſubiicere. Semper autem, etiamſi ſine balneo unctus eſt, neque totum corpus refrigerare ſustinet, caput tamen aqua frigida perfundere. Sed cum ceteras partes attingi nolit, demittere id, ne ad cervices aqua deſcendat; eamque, ne quid oculis, aliisve partibus noceat, defluentem ſubinde manibus ad hoc regerere. Huic modicus cibus neceſſarius eſt, quem facile concoquat; isque, ſi ieiuno caput laeditur, aſſumendus etiam medio die eſt; ſi non laeditur, ſemel potius. Bibere huic aſſidue vinum dilutum, lene, quam aquam, magis expedit; ut, cum caput gravius eſſe coeperit, ſit quo confugiat: eique ex toto neque vinum, neque aqua ſemper utilia ſunt: medicamentum utrumque eſt, cum invicem aſſumitur. Scribere, legere, voce contendere, huic opus non eſt, utique poſt coenam; poſt quam ne cogitatio quidem ei ſatis tuta eſt: maxime tamen vomitus alienus eſt.

V. Neque vero his ſolis, quos capitis imbecillitas torquet, uſus aquae frigidae prodeſt; ſed iis etiam, quos aſſiduae lippitudines, gravedines, deſtillationes, tonſillaeque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum, ſed os quoque multa frigida aqua fovendum eſt; praecipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium eſt, eo utendum eſt, ubi gravius

*Celſus.* C

coelum Auſtri reddiderunt. Cumque omnibus inutilis ſit poſt cibum aut contentio, aut agitatio animi; tum iis praecipue, qui vel capitis, vel arteriae dolores habere conſuerunt, vel quoslibet alios oris affectus. Vitari etiam gravedines, deſtillationesque poſſunt, ſi quam minime, qui his opportunus eſt, loca aquasque mutat; ſi caput in ſole protegit, ne incendatur, neve ſubitum ex repentino nubilo frigus id moveat; ſi poſt concoctionem ieiunus caput radit; ſi poſt cibum neque legit, neque ſcribit.

VI. Quem vero frequenter cita alvus exercet, huic opus eſt pila ſimilibusque ſuperiores partes exercere; dum ieiunus eſt, ambulare; vitare ſolem, continua balnea; ungi citra ſudorem; non uti cibis variis, minimeque iurulentis, aut leguminibus, oleribusve iis, quae celeriter deſcendunt; omnia denique ſumere, quae tarde concoquuntur. Venatio, durique piſces, & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime iuvant. Nunquam vinum ſalſum bibere expedit, ne tenue quidem, aut dulce; ſed auſterum, & plenius, neque id ipſum pervetus. Si mulſo uti volet, id ex decocto melle faciendum eſt. Si frigidae potiones ventrem eius non turbant, his utendum potiſſimum eſt. Si quid offenſae in coena ſenſit, vomere debet; idque poſtero quoque die facere: tertio, modici ponderis panem ex vino eſſe, adiecta uva ex olla, vel ex defruto, ſimilibusque aliis: deinde ad conſuetudinem redire. Semper autem poſt cibum conquieſcere, ac

neque intendere animum, neque ambulatione quamvis leni dimoveri.

VII. At ſi laxius inteſtinum dolere conſuevit, quod colum nominant, cum id nihil niſi genus inflationis ſit, id agendum eſt, ut concoquat aliquis, ut lectione, aliisque generibus exerceatur, utatur balneo calido, cibis quoque & potionibus calidis; denique omni modo frigus vitet, item dulcia omnia, leguminaque, & quidquid inflare conſuevit.

VIII. Si quis vero ſtomacho laborat, legere clare debet; poſt lectionem ambulare; tum pila, vel armis, aliove quo genere, quo ſuperior pars movetur, exerceri; non aquam, ſed vinum calidum bibere ieiunus; cibum bis die aſſumere, ſic tamen, ut facile concoquat; uti vino tenui & auſtero, & poſt cibum frigidis potionibus potius. Stomachum autem infirmum indicant pallor, macies, praecordiorum dolor, nauſea, & nolentium vomitus, in ieiuno dolor capitis. Quae in quo non ſunt, is firmi ſtomachi eſt. Neque credendum utique noſtris eſt, qui, cum in adverſa valetudine vinum aut frigidam aquam concupiverunt, deliciarum patrocinium in accuſationem non merentis ſtomachi habent. At qui tarde concoquunt, & quorum ideo praecordia inflantur, quive propter ardorem aliquem noctu ſitire conſuerunt, ante quam conquieſcant, duos tresve cyathos per tenuem fiſtulam bibant. Prodeſt etiam adverſus tardam concoctionem clare legere, deinde ambulare, tum vel ungi vel

lavari, aſſidue vinum frigidum bibere, & poſt cibum, magnam potionem, ſed, ut ſupra dixi, per ſiphonem: deinde omnes potiones aqua frigida includere. Cui vero cibus aceſcit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere: at ſi cui ex hoc frequens deiectio incidit, quoties alvus ei conſtiterit, frigida potione potiſſimum utatur.

IX. Si cui vero dolere nervi ſolent, quod in podagra chiragrave eſſe conſuevit, huic, quantum fieri poteſt, exercendum id eſt, quod affectum eſt, obiiciendumque labori & frigori; niſi cum dolor increvit; ſub quo quies optima eſt. Venus ſemper inimica eſt; concoctio, ſicut in omnibus corporis affectibus, neceſſaria. Cruditas enim id maxime laedit, & quoties offenſum corpus eſt, vitioſa pars maxime ſentit.

Ut concoctio autem omnibus vitiis occurrit, ſic rurſus aliis frigus, aliis calor: quae ſequi quisque pro habitu corporis ſui debet. Frigus inimicum eſt ſeni, tenui, vulneri, praecordiis, inteſtinis, veſicae, auribus, coxis, ſcapulis, naturalibus, oſſibus, dentibus, nervis, vulvae, cerebro: idem ſummam cutem facit pallidam, aridam, duram, nigram; ex hoc horrores tremoresque naſcuntur. At prodeſt iuvenibus, & omnibus plenis: erectiorque mens eſt, & melius concoquitur, ubi frigus quidem eſt, ſed cavetur. Aqua vero frigida infuſa, praeterquam capiti, etiam ſtomacho prodeſt: item articulis doloribusque, qui ſunt ſine ulceribus: item ru-

bicundis nimis hominibus, ſi dolore vacant. Calor autem adiuvat omnia, quae frigus infeſtat: item lippientes, ſi nec dolor, nec lacrimae ſunt; nervos quoque, qui contrahuntur; praecipueque ea ulcera, quae ex frigore ſunt: idem corporis colorem bonum facit; urinam movet. Si nimius eſt, corpus effeminat, nervos emollit, ſtomachum ſolvit. Minime vero aut frigus aut calor tuta ſunt, ubi ſubita inſuetis ſunt. Nam frigus, lateris dolores, aliaque vitia; frigida aqua, ſtrumas excitat: calor concoctionem prohibet, ſomnum aufert, ſudore digerit, obnoxium morbis peſtilentibus corpus efficit.

X. Eſt etiam obſervatio neceſſaria, qua quis in peſtilentia utatur adhuc integer, cum tamen ſecurus eſſe non poſſit. Tum igitur oportet peregrinari, navigare: ubi id non licet, geſtari, ambulare ſub divo, ante aeſtum, leniter; eodemque modo ungi: &, ut ſupra comprehenſum eſt, vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem: multoque magis ſe continere, ſi qua gravitas in corpore eſt. Tum neque mane ſurgendum, neque pedibus nudis ambulandum eſt, minimeque poſt cibum, aut balneum: neque ieiuno, neque coenato vomendum eſt: neque movenda alvus; atque etiam, ſi per ſe mota eſt, comprimenda eſt: abſtinendum potius, ſi plenius corpus eſt. Itemque vitandum balneum, ſudor, meridianus ſomnus, utique ſi cibus quoque anteceſſit; qui tamen ſemel die tum commodius aſſumitur; inſuper et-

iam modicus, ne cruditatem moveat. Alternis diebus invicem, modo aqua, modo vinum bibendum eſt. Quibus ſervatis, ex reliqua victus conſuetudine quam minimum mutari debet. Cum vero haec in omni peſtilentia facienda ſint, tum in ea maxime, quam Auſtri excitarint. Atque etiam peregrinantibus eadem neceſſaria ſunt, ubi gravi tempore anni diſceſſerunt ex ſuis ſedibus, vel ubi in graves regiones venerunt. Ac ſi cetera res aliqua prohibebit, utique abſtinere debebit: atque ita a vino ad aquam, ab hac ad vinum, eo, qui ſupra poſitus eſt, modo, tranſitus ei eſſe.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER SECUNDUS.

---

Instantis autem adverſae valetudinis ſigna complura ſunt. In quibus explicandis non dubitabo auctoritate antiquorum virorum uti, maximeque Hippocratis; cum recentiores medici, quamvis quaedam in curationibus mutarint, tamen haec illum optime praeſagiſſe fateantur. Sed antequam dico, quibus praecedentibus morborum timor ſubſit; non alienum videtur exponere, quae tempora anni, quae tempeſtatum genera, quae partes aetatis, qualia corpora maxime tuta vel periculis opportuna ſint, quod genus adverſae valetudinis in quoque timeri maxime poſſit. Non quod non omni tempore, in omni tempeſtatum genere, omnis aetatis, omnis habitus homines, per omnia genera morborum & aegrotent & moriantur; ſed quod frequentius tamen quaedam eveniant; ideoque utile ſit ſcire unumquemque, quid, & quando maxime caveat.

I. Igitur saluberrimum ver est: proxime deinde ab hoc, hiems: periculosior aestas: autumnus longe periculosissimus. Ex tempestatibus vero optimae aequales sunt, sive frigidae, sive calidae: pessimae, quae maxime variant. Quo fit, ut autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis temporibus calor; nocturnis atque matutinis, simulque etiam vespertinis, frigus est. Corpus ergo, & aestate, & subinde meridianis caloribus relaxatum, subito frigore excipitur. Sed ut eo tempore id maxime fit, sic, quandocunque evenit, noxium est. Ubi aequalitas autem est, tamen saluberrimi sunt sereni dies; meliores pluvii, quam tantum nebulosi, nubilive: optimique hieme, qui omni vento vacant; aestate, quibus Favonii perflant. Si genus aliud ventorum est, salubriores Septemtrionales, quam Subsolani, vel Austri sunt: sic tamen haec, ut interdum regionum sorte mutentur. Nam fere ventus ubique a mediterraneis regionibus veniens, salubris; a mari, gravis est. Neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est; sed priores morbi quoque, si qui inciderunt, leviores sunt, & promtius finiuntur. Pessimum aegro coelum est, quod aegrum fecit; adeo ut in id quoque genus, quod natura peius est, in hoc statu salubris mutatio sit. At aetas media tutissima est, quae neque iuventae calore, neque senectutis frigore infestatur. Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet. Corpus autem habilissimum quadratum est,

neque gracile, neque obesum. Nam longa statura, ut in iuventa decora est, sic matura senectute conficitur: gracile corpus infirmum, obesum hebes est. Vere tamen maxime, quaecunque humoris motu novantur, in metu esse consuerunt. Ergo tum lippitudines, pustulae, profusio sanguinis, abscessus corporis, quae ἀποστήματα Graeci nominant, bilis atra, quam μελαγχολίαν appellant, insania, morbus comitialis, angina, gravedines, destillationes oriri solent. Ii quoque morbi, qui in articulis nervisque modo urgent, modo quiescunt, cum maxime & inchoantur & repetunt. At aestas non quidem vacat plerisque his morbis; sed adiicit febres, vel continuas, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alvi deiectiones, auricularum dolores, ulcera oris, cancros, & in ceteris quidem partibus, sed maxime obscoenis; & quidquid sudore hominem resolvit. Vix quidquam ex his in autumnum non incidit: sed oriuntur quoque eo tempore febres incertae, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Graeci φθίσιν nominant; urinae difficultas, quam στραγγουρίαν appellant; tenuioris intestini morbus, quem εἰλεὸν nominant; laevitas intestinorum, quae λειεντερία vocatur; coxae dolores, morbi comitiales. Idemque tempus & diutinis malis fatigatos, & ab aestate tantum proxima pressos interimit; & alios novis morbis conficit; & quosdam longissimis implicat, maximeque quartanis, quae per hiemem quoque exerceant. Neque aliud magis

tempus peſtilentiae patet, cuiuscunque ea generis eſt; quamvis variis rationibus nocet. Hiems autem capitis dolores, tuſſim, & quidquid in faucibus, in lateribus, in viſceribus mali contrahitur, irritat. Ex tempeſtatibus, Aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem adſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat, item dolores lateris & pectoris: ſanum tamen corpus ſpiſſat, & mobilius atque expeditius reddit. Auſter aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolorem movet, alvum ſolvit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Ceteri venti, quo vel huic vel illi propiores ſunt, eo magis vicinos his illisve affectus faciunt. Denique omnis calor & iecur & lienem inflammat, mentem hebetat, ut anima deficiat, ut ſanguis prorumpat, efficit. Frigus modo nervorum diſtentionem, modo rigorem infert; illud *σπασμὸς*, hoc *τέτανος* Graece nominatur: nigritiem in ulceribus, horrores in febribus excitat. In ſiccitatibus, acutae febres, lippitudines, tormina, urinae difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres, longae febres, alvi deiectiones, angina, cancri, morbi comitiales, reſolutio nervorum; *παράλυσιν* Graeci nominant. Neque ſolum intereſt, quales dies ſint, ſed etiam quales ante praeceſſerint. Si hiems ſicca ſeptemtrionales ventos habuit, ver autem Auſtros & pluvias exhibet, fere ſubeunt lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, ideoque praecipue in muliebribus. Si vero Auſtri pluviae-

que hiemem occuparunt, ver autem frigidum & ſiccum eſt, gravidae quidem feminae, quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur; eae vero quae gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt: ceteros lippitudo arida, &, ſi ſeniores ſunt, gravedines atque deſtillationes male habent. At ſi a prima hieme Auſtri ad ultimum ver continuarunt, laterum dolores, & inſania febricitantium, quam φρένησιν appellant, quam celerrime rapiunt. Ubi vero calor a primo vere orſus aeſtatem quoque ſimilem exhibet, neceſſe eſt multum ſudorem in febribus ſubſequi. At ſi ſicca aeſtas Aquilones habuit, autumno vero imbres Auſtrique ſunt, tota hieme, quae proxima eſt, tuſſis, deſtillatio, raucitas, in quibusdam etiam tabes oritur. Sin autem autumnus quoque aeque ſiccus iisdem Aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quae muliebria eſſe propoſui, ſecunda valetudo contingit: durioribus vero inſtare poſſunt & aridae lippitudines, & febres partim acutae, partim longae, & ii morbi, qui ex atra bile naſcuntur. Quod ad aetates vero pertinet, pueri proximique his vere optime valent, & aeſtate prima tutiſſimi ſunt: ſenes aeſtate & autumni prima parte: iuvenes hieme, quique inter iuventam ſenectutemque ſunt. Inimicior ſenibus hiems, aeſtas adoleſcentibus eſt. Tum ſi qua imbecillitas oritur, proximum eſt, ut infantes, tenerosque adhuc pueros ſerpentia ulcera oris, quae ἄφθας Graeci nominant, vomitus, noctur-

nae vigiliae, aurium humor, circa umbilicum inflammationes exerceant. Propriae etiam dentientium, gingivarum exulcerationes, distentiones nervorum, febriculae, alvi deiectiones; maximeque caninis dentibus orientibus male habent. Quae pericula pleniſſimi cuiusque ſunt, & cui maxime venter adſtrictus eſt. At ubi aetas paulum proceſſit, glandulae, & vertebrarum, quae in ſpina ſunt, aliquae inclinationes, ſtrumae, verrucarum quaedam genera dolentia, ἀκροχορδόνας Graeci appellant, & plura alia tubercula oriuntur. Incipiente vero iam pube, ex iisdem multa, & longae febres, & ſanguinis ex naribus curſus. Maximeque omnis pueritia, primum circa quadrageſimum diem, deinde ſeptimo menſe, tum ſeptimo anno, poſtea circa pubertatem periclitatur. Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in femina primis menſtruis finita ſunt, fere longa ſunt: ſaepius tamen morbi pueriles, qui diutius manſerunt, terminantur. Adoleſcentia morbis acutis, item comitialibus, tabique maxime obiecta eſt: fereque iuvenes ſunt, qui ſanguinem exſpuunt. Poſt hanc aetatem laterum & pulmonis dolores, lethargus, cholera, inſania, ſanguinis per quaedam velut ora venarum, αἱμοῤῥοΐδας Graeci appellant, profuſio. In ſenectute, ſpiritus & urinae difficultas, gravedo, articulorum & renum dolores, nervorum reſolutiones, malus corporis habitus, καχεξίαν Graeci appellant, no-

ćturnae vigiliae, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, praecipueque ſoluta alvus, &, quae ſequuntur hanc, tormina, vel laevitas inteſtinorum, ceteraque ventris fuſi mala. Praeter haec graciles, tabes, deiećtiones, deſtillationes, item viſcerum & laterum dolores fatigant. Obeſi plerumque acutis morbis, & difficultate ſpirandi ſtrangulantur: ſubitoque ſaepe moriuntur; quod in corpore tenuiore vix evenit.

II. Ante adverſam autem valetudinem, ut ſupra dixi, quaedam notae oriuntur: quarum omnium commune eſt, aliter ſe corpus habere, atque conſuevit; neque in peius tantum, ſed etiam in melius. Ergo ſi plenior aliquis, & ſpecioſior, & coloratior fаćtus eſt, ſuſpećta habere bona ſua debet; quae, quia neque in eodem habitu ſubſiſtere, neque ultra progredi poſſunt, fere retro, quaſi ruina quadam, revolvuntur. Peius tamen ſignum eſt, ubi aliquis contra conſuetudinem emacuit, & colorem decoremque amiſit: quoniam in iis quae ſuperant, eſt quod morbus demat; in iis quae deſunt, non eſt quod ipſum morbum ferat. Praeter haec protinus timeri debet, ſi graviora membra ſunt; ſi crebra ulcera oriuntur; ſi corpus ſupra conſuetudinem incaluit; ſi gravior ſomnus preſſit; ſi tumultuoſa ſomnia fuerunt; ſi ſaepius expergiſcitur aliquis, quam aſſuevit, deinde iterum ſoporatur; ſi corpus dormientis circa partes aliquas contra conſuetudinem inſudat, maximeque ſi circa pećtus, aut cervices, aut crura, vel genua, vel coxas.

Item, ſi marcet animus; ſi loqui & moveri piget; ſi corpus torpet; ſi dolor praecordiorum eſt, aut totius pectoris, aut, qui in plurimis evenit, capitis; ſi ſalivae plenum eſt os; ſi oculi cum dolore vertuntur; ſi tempora adſtricta ſunt; ſi membra inhorreſcunt; ſi ſpiritus gravior eſt; ſi circa frontem intentae venae moventur; ſi frequentes oſcitationes; ſi genua quaſi fatigata ſunt, totumve corpus laſſitudinem ſentit. Ex quibus ſaepe plura, nunquam non aliqua febrem antecedunt. In primis tamen illud conſiderandum eſt, num cui ſaepius horum aliquid eveniat, neque ideo corporis ulla difficultas ſubſequatur. Sunt enim quaedam proprietates hominum, ſine quarum notitia non facile quidquam in futurum praeſagiri poteſt. Facile itaque ſecurus eſt in iis aliquis, quae ſaepe ſine periculo evaſit: ille ſollicitari debet, cui haec nova ſunt; aut qui iſta nunquam ſine cuſtodia ſui tuta habuit.

III. Ubi vero febris aliquem occupavit, ſcire licet, non periclitari, ſi in latus aut dextrum aut ſiniſtrum, ut ipſi viſum eſt, cubat, cruribus paulum reductis; qui fere ſani quoque iacentis habitus eſt; ſi facile convertitur; ſi noctu dormit, interdiu vigilat; ſi ex facili ſpirat; ſi non conflictatur; ſi circa umbilicum & pubem cutis plena eſt; ſi praecordia eius ſine ullo ſenſu doloris aequaliter mollia in utraque parte ſunt. Quod ſi paulo tumidiora ſunt, ſed tamen digitis cedunt & non dolent, haec valetudo, ut ſpatium aliquod habebit, ſic tuta erit. Corpus

quoque, quod aequaliter molle & calidum eſt, quodque aequaliter totum inſudat, & cuius febricula eo ſudore finitur, ſecuritatem pollicetur. Sternutamentum etiam inter bona indicia eſt, & cupiditas cibi vel a primo ſervata, vel etiam poſt faſtidium orta. Neque terrere debet ea febris, quae eodem die finita eſt; ac ne ea quidem, quae, quamvis longiore tempore evanuit, tamen ante alteram acceſſionem ex toto quievit, ſic ut corpus integrum, quod εἰλικρινὲς Graeci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus eſſe & bile & pituita debet; & in urina ſubſidere album, laeve, aequale; ſic ut etiam, ſi quae quaſi nubeculae innatarint, in imum deferantur. Ac venter ei, qui a periculo tutus eſt, reddit mollia, figurata, atque eodem fere tempore, quo ſecunda valetudine aſſuevit, modo convenientia iis, quae aſſumuntur. Peior cita alvus eſt: ſed ne haec quidem terrere protinus debet, ſi matutinis temporibus coacta magis eſt, aut ſi procedente tempore paulatim contrahitur, & rufa eſt, neque foeditate odoris ſimilem alvum ſani hominis excedit. Ac lumbricos quoque aliquos ſub fine morbi deſcendiſſe, nihil nocet. Si inflatio in ſuperioribus partibus dolorem tumoremque fecit, bonum ſignum eſt ſonus ventris inde ad inferiores partes evolutus; magisque etiam, ſi ſine difficultate cum ſtercore exceſſit.

IV. Contra gravis morbi periculum eſt, ubi ſupinus aeger iacet, porrectis manibus & cruribus; ubi reſidere vult in ipſo acuti morbi impe-

tu, praecipueque pulmonibus laborantibus; ubi nocturna vigilia premitur, etiamſi interdiu ſomnus accedit; ex quo tamen peior eſt, qui inter quartam horam & noctem eſt, quam qui matutino tempore ad quartam. Peſſimum tamen eſt, ſi ſomnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim fere ſine continuo dolore eſſe non poteſt. Aeque vero ſignum malum eſt etiam ſomno ultra debitum urgeri: peiusque, quo magis ſe ſopor interdiu, noctuque continuat. Mali etiam morbi teſtimonium eſt, vehementer & crebro ſpirare; a ſexto die coepiſſe inhorreſcere; pus exſpuere; vix exſcreare; dolorem habere continuum; difficulter ferre morbum; iactare brachia & crura; ſine voluntate lacrimare; habere humorem glutinoſum dentibus inhaerentem, cutem circa umbilicum & pubem macram, praecordia inflammata, dolentia, dura, tumida, intenta, magisque, ſi haec dextra parte, quam ſiniſtra, ſunt; periculoſiſſimum tamen eſt, ſi venae quoque ibi vehementer agitantur. Mali etiam morbi ſignum eſt, nimis celeriter emacreſcre; caput & pedes manusque frigidas habere, ventre & lateribus calentibus; aut frigidas extremas partes acuto morbo urgente; aut poſt ſudorem inhorreſcere; aut poſt vomitum ſingultum eſſe, vel rubere oculos; aut poſt cupiditatem cibi, poſtve longas febres hunc faſtidire; aut multum ſudare, maximeque frigido ſudore; aut habere ſudores non per totum corpus aequales, quique febrem non finiant; & eas fe-

bres, quae quotidie tempore eodem revertantur; quaeve ſemper pares acceſſiones habeant, neque tertio quoque die leventur; quaeve ſic continuent, ut per acceſſiones increſcant, per deceſſiones tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant. Peſſimum eſt, ſi ne levatur quidem febris, ſed aeque concitata continuat. Periculoſum eſt etiam, poſt arquatum morbum febrem oriri; utique ſi praecordia dextra parte dura manſerunt. Ac dolentibus iis, nulla acuta febris leviter terrere nos debet; neque unquam in acuta febre, aut a ſomno non eſt terribilis nervorum distentio. Timere etiam ex ſomno, mali morbi eſt; itemque in prima febre protinus mentem eſſe turbatam, membrumve aliquod eſſe reſolutum. Ex quo caſu quamvis vita redditur, tamen id fere membrum debilitatur. Vomitus etiam periculoſus eſt ſincerae pituitae, vel bilis; peiorque, ſi viridis, aut niger eſt. At mala urina eſt, in qua ſubſidunt rubra & laevia: deterior, in qua quaſi folia quaedam tenuia alba: peſſima ex his, ſi tanquam ex furfuribus factas nubeculas repraeſentat. Diluta quoque, atque alba, vitioſa eſt, ſed in phreneticis maxime. Alvus autem mala eſt, ex toto ſuppreſſa. Periculoſa etiam, quae inter febres fluens conquieſcere hominem in cubili non patitur; utique, ſi quod deſcendit, eſt perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut ſpumans. Praeter haec periculum oſtendit id, quod excernitur, ſi eſt exiguum, glutinoſum, laeve,

album, idemque ſubpallidum; vel ſi eſt aut lividum, aut bilioſum, aut cruentum, aut peioris odoris, quam ex conſuetudine. Malum eſt etiam, quod poſt longas febres ſincerum eſt.

V. Poſt haec indicia, votum eſt, longum morbum fieri: ſic enim neceſſe eſt, niſi occidit. Neque vitae alia ſpes in magnis malis eſt, quam ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum praeſtet. Protinus tamen ſigna quaedam ſunt, ex quibus colligere poſſumus, morbum, etſi non interemerit, longius tamen tempus habiturum: ubi frigidus ſudor inter febres non acutas circa caput tantum, & cervices oritur; aut ubi, febre non quieſcente, corpus inſudat; aut ubi corpus modo frigidum, modo calidum eſt, & color alius ex alio fit; aut ubi, quod inter febres aliqua parte abſceſſit, ad ſanitatem non pervenit; aut ubi aeger pro ſpatio parum emacreſcit: item, ſi urina modo liquida & pura eſt, modo habet quaedam ſubſidentia; ſi laevia atque alba rubrave ſunt, quae in ea ſubſidunt; aut ſi quasdam quaſi miculas repraeſentat; aut ſi bullulas excitat.

VI. Sed inter haec quidem, propoſito metu, ſpes tamen ſupereſt. Ad ultima vero iam ventum eſſe teſtantur, nares acutae, collapſa tempora, oculi concavi, frigidae languidaeque aures & imis partibus leniter verſae, cutis circa frontem dura & intenta, color aut niger aut perpallidus; multoque magis, ſi ita haec ſunt, ut

neque vigilia praecesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus causis interdum haec species oritur, sed uno die finitur: itaque diutius durans, mortis index est. Si vero in morbo vetere iam triduo talis est, in propinquo mors est; magisque, si praeter haec oculi quoque lumen refugiunt, & illacrimant; quaeque in iis alba esse debent, rubescunt; atque in iisdem venulae pallent; pituitaque in iis innatans, novissime angulis inhaerescit; alterque ex his minor est; iique aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt; perque somnum palpebrae non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, neque id fluens alvus expressit; eaedemque palpebrae pallent, & idem pallor labra & nares decolorat; eademque labra, & nares, oculique, & palpebrae, & supercilia, aliquave ex his pervertuntur; isque propter imbecillitatem iam non audit, aut non videt. Eadem mors denuntiatur, ubi aeger supinus cubat, eique genua contracta sunt; ubi deorsum ad pedes subinde delabitur; ubi brachia & crura nudat, & inaequaliter dispergit, neque iis calor subest; ubi hiat; ubi assidue dormit; ubi is, qui mentis suae non est, neque id facere sanus solet, dentibus stridet; ubi ulcus, quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum, & aut pallidum, aut lividum factum est. Illa quoque mortis indicia sunt, ungues, digitique pallidi; frigidus spiritus; aut si manibus quis in febre, & acuto morbo, vel insania, pulmonisve

dolore, vel capitis, in veſte floccos legit, fimbriasve diducit, vel in adiuncto pariete, ſi qua minuta eminent, carpit. Dolores etiam circa coxas & inferiores partes orti, ſi ad viſcera transierunt, ſubitoque deſierunt, mortem ſubeſſe teſtantur; magisque, ſi alia quoque ſigna acceſſerunt. Neque is ſervari poteſt, qui ſine ullo tumore febricitans, ſubito ſtrangulatur, aut devorare ſalivam ſuam non poteſt; cuive in eodem febris corporisque habitu cervix convertitur, ſic ut devorare aeque nihil poſſit; aut cui ſimul & continua febris & ultima corporis infirmitas eſt; aut cui, febre non quieſcente, exterior pars friget, interior ſic calet, ut etiam ſitim faciat; aut qui, febre aeque non quieſcente, ſimul & delirio & ſpirandi difficultate vexatur; aut qui, epoto veratro, exceptus diſtentione nervorum eſt; aut qui ebrius obmutuit. Is enim fere nervorum diſtentione conſumitur, niſi aut febris acceſſit, aut eo tempore, quo ebrietas ſolvi debet, loqui coepit. Mulier quoque gravida acuto morbo facile conſumitur; & is, cui ſomnus dolorem auget; & cui protinus, in recenti morbo, bilis atra vel infra vel ſupra ſe oſtendit; cuive alterutro modo ſe prompſit, cum iam longo morbo corpus eius eſſet extenuatum & affectum. Sputum etiam bilioſum, & purulentum, ſive ſeparatim iſta, ſive mixta proveniunt, interitus periculum oſtendunt. Ac ſi circa ſeptimum diem tale eſſe coepit, proximum eſt, ut is circa quartumdecimum diem decedat, niſi alia ſigna meliora peio-

rave accesserint: quae, quo leviora gravioravo subsecuta sunt, eo vel seriorem mortem, vel maturiorem denuntiant. Sudor quoque frigidus in acuta febre pestiferus est: atque in omni morbo vomitus, qui varius, & multorum colorum est; praecipueque, si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoque in febre vomuisse, pestiferum est. Urina vero rubra & tenuis in magna cruditate esse consuevit; & saepe, antequam spatio maturescat, hominem rapit: itaque, si talis diutius permanet, periculum mortis ostendit. Pessima tamen est, praecipueque mortifera, nigra, crassa, mali odoris. Atque in viris quidem & mulieribus talis deterrima est: in pueris vero, quae tenuis & diluta est. Alvus quoque varia, pestifera est, quae strigmentum, sanguinem, bilem, viride aliquid, modo diversis temporibus, modo simul, & in mixtura quadam, discreta tamen, repraesentat. Sed haec quidem potest paulo diutius trahere: in praecipiti vero iam esse denuntiat, quae liquida, eademque vel nigra, vel pallida, vel pinguis est; utique si magna foeditas odoris accessit. Illud interrogari me posse ab aliquo scio: si certa futurae mortis indicia sunt, quomodo interdum deserti a medicis convalescant, quosdamque fama prodiderit in ipsis funeribus revixisse? Quin etiam vir iure magni nominis Democritus, ne finitae quidem vitae satis certas notas esse, proposuit, quibus medici credidissent: adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futurae mortis essent. Adversus quos

ne dicam illud quidem, quod in vicino saepe quaedam notae positae, non bonos, sed imperitos medicos decipiunt; quod Asclepiades funeri obvius intellexit, eum vivere, qui efferebatur: nec protinus crimen artis esse, si quod professoris sit. Illa tamen moderatius subiiciam: coniecturalem artem esse medicinam, rationemque coniecturae talem esse, ut cum saepius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Non itaque, si quid vix in millesimo corpore aliquando decipit, fidem non habet, cum per innumerabiles homines respondeat. Idque non in iis tantum, quae pestifera sunt, dico; sed in iis quoque, quae salutaria. Siquidem etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primo fuit: quaeque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in peius alicui convertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicinae fides, quae multo saepius, perque multo plures aegros prodest. Neque tamen ignorare oportet, in acutis morbis fallaces magis notas esse & salutis, & mortis.

VII. Sed cum proposuerim signa, quae in omni adversa valetudine communia esse consueverunt; eo quoque transibo, ut, quas aliquis in singulis morborum generibus habere possit notas, indicem. Quaedam autem sunt, quae ante febres, quaedam quae inter eas, quid aut intus sit, aut venturum sit, ostendunt. Ante febres, si caput grave est, aut ex somno oculi ca-

ligant, aut frequentia ſternutamenta ſunt, circa caput aliquis pituitae impetus timeri poteſt. Si ſanguis, aut calor abundat, proximum eſt, ut aliqua parte profluvium ſanguinis fiat. Si ſine cauſa quis emacreſcit, ne in malum habitum corpus eius recidat, metus eſt. Si praecordia dolent, aut inflatio gravis eſt, aut toto die non concocta fertur urina, cruditatem eſſe manifeſtum eſt. Quibus diu color ſine morbo regio malus eſt, hi vel capitis doloribus conflictantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem pallidam & tumidam, aut capite, aut viſceribus, aut alvo laborant. Si in continua febre puero venter nihil reddit, mutaturque ei color, neque ſomnus accedit, ploratque is aſſidue, metuenda nervorum diſtentio eſt. Frequens autem deſtillatio in corpore tenui longoque, tabem timendam eſſe teſtatur. Ubi pluribus diebus non deſcendit alvus, docet, aut ſubitam deiectionem, aut febriculam inſtare. Ubi pedes turgent, longae deiectiones ſunt, ubi dolor in imo ventre & coxis eſt, aqua inter cutem inſtat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri ſolet. Idem propoſitum periculum eſt iis, quibus voluntas deſidendi eſt, venter nihil reddit, niſi & aegre & durum, tumor in pedibus eſt, idemque modo dextra, modo ſiniſtra parte ventris, invicem oritur atque finitur. Sed a iocinore id malum proficiſci videtur. Eiusdem morbi nota eſt, ubi circa umbilicum inteſtina torquentur, (στρόφους Graeci nominant) coxaeque dolores manent; eaque neque tempo-

re, neque remediis solvuntur. Dolor autem articulorum, prout in pedibus, manibusve, aut alia qualibet parte sic est, ut eo loco nervi contrahantur; aut si id membrum, ex levi causa fatigatum, aeque frigido, calidoque offenditur, ποδάγραν χειράγρανve, vel eius articuli, in quo id sentitur, morbum futurum esse denuntiat. Quibus in pueritia sanguis ex naribus fluxit, dein fluere desiit, hi vel capitis doloribus confli-ctentur necesse est, vel in articulis aliquas exulcerationes graves habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus feminis menstrua non proveniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel quaelibet alia pars morbo infestetur. Eademque iis pericula sunt, quibus articulorum vitia, dolores tumoresque, sine podagra similibusque morbis, oriuntur, & desinunt: utique, si saepe tempora iisdem dolent, noctuque corpora insudant. Si frons prurit, lippitudinis metus est. Si mulier a partu vehementes dolores habet, neque alia praeterea signa mala sunt, circa vicesimum diem aut sanguis per nares erumpet, aut in inferioribus partibus aliquid abscedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora & frontem habebit, is alterutra ratione eum finiet; magisque, si iuvenis erit, per sanguinis profusionem; si senior, per suppurationem. Febris autem, quae subito sine ratione, sine bonis signis finita est, fere revertitur. Cui fauces sanguine & interdiu & noctu replentur, sic ut neque capitis dolores, neque praecordio-

rum, neque tuſſis, neque vomitus, neque febricula praeceſſerit, huius aut in naribus, aut in faucibus ulcus reperietur. Si mulieri inguen & febricula orta eſt, neque cauſa apparet, ulcus in vulva eſt. Urina autem craſſa, ex qua quod deſidit, album eſt, ſignificat circa articulos, aut circa viſcera dolorem, metumque morbi eſſe. Eadem viridis, aut viſcerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo ſubeſſe, aut certe corpus integrum non eſſe, teſtatur. At ſi ſanguis aut pus in urina eſt, vel veſica vel renes exulcerati ſunt. Si haec craſſa, caruncula quaſdam exiguas quaſi capillos habet, aut ſi bullat, & male olet, & interdum quaſi arenam, interdum quaſi ſanguinem trahit, dolent autem coxae, quaeque inter has ſuperque pubem ſunt, & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus bilioſus, extremaeque partes frigeſcunt, urinae crebra cupiditas, ſed magna difficultas eſt, & quod inde excretum eſt, aquae ſimile, vel rufum, vel pallidum eſt, paulum tamen in eo levamenti eſt, alvus vero cum multo ſpiritu redditur, utique in renibus vitium eſt. At ſi paulatim deſtillat, vel ſi ſanguis per hanc editur, & in eo quaedam cruenta concreta ſunt, idque ipſum cum difficultate redditur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem veſica vitium eſt. Calculoſi vero his indiciis cognoſcuntur: difficulter urina redditur, paulatimque, interdum etiam ſine voluntate, deſtillat; eadem arenoſa eſt; nonnunquam aut ſanguis, aut cruen-

tum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur; eamque quidam promtius recti, quidam resupinati, maximeque ii, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo, dolorem levant. Gravitatis quoque cuiusdam in ea parte sensus est: atque ea cursu, omnique motu augentur. Quidam etiam, cum torquentur, pedes inter se, subinde mutatis vicibus, implicant. Feminae vero oras naturalium suorum manibus admotis scabere crebro coguntur: nonnunquam, si digitum admoverunt, ubi vesicae cervicem is urget, calculum sentiunt. At, qui spumantem sanguinem exscreant, his in pulmone vitium est. Mulieri gravidae sine modo fusa alvus elidere partum potest. Eidem si lac ex mammis profluit, imbecillum est quod intus gerit: durae mammae, sanum illud esse, testantur. Frequens singultus, & praeter consuetudinem continuus, iecur inflammatum esse, significat. Si tumores super ulcera subito esse desierunt, idque a tergo incidit, vel distentio nervorum, vel rigor timeri potest: at si a priore parte id evenit, vel lateris acutus dolor, vel insania exspectanda est; interdum etiam eiusmodi casum, quae tutissima inter haec est, profusio alvi sequitur. Si ora venarum, sanguinem solita fundere, subito suppressa sunt, aut aqua inter cutem, aut tabes sequitur. Eadem tabes subit, si in lateris dolore orta suppuratio intra quadraginta dies purgari non potuit. At si longa tristitia cum longo timore & vigilia est,

atrae bilis morbus ſubeſt. Quibus ſaepe ex naribus fluit ſanguis, his aut lienis tumet, aut capitis dolores ſunt: quos ſequitur, ut quaedam ante oculos tanquam imagines obverſentur. At quibus magni lienes ſunt, his gingivae malae ſunt; & os olet, aut ſanguis aliqua parte prorumpit: quorum ſi nihil evenit, neceſſe eſt in cruribus mala ulcera, & ex his nigrae cicatrices fiant. Quibus cauſa doloris, neque ſenſus eius eſt, his mens labat. Si in ventrem ſanguis confluxit, ibi in pus vertitur. Si a coxis, & ab inferioribus partibus dolor in pectus tranſit, neque ullum ſignum malum acceſſit, ſuppurationis eo loco periculum eſt. Quibus ſine febre aliqua parte dolor, aut prurigo, cum rubore & calore eſt, ibi aliquid ſuppurat. Urina quoque, quae in homine ſano parum liquida eſt, circa aures futuram aliquam ſuppurationem eſſe denuntiat.

Haec vero, cum ſine febre quoque vel latentium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora ſunt, ubi febris acceſſit; atque etiam aliorum morborum tum ſigna naſcuntur. Ergo protinus inſania timenda eſt, ubi expeditior alicuius, quam ſani fuit, ſermo eſt, ſubitaque loquacitas orta eſt, & haec ipſa ſolito audacior: aut ubi raro quis & vehementer ſpirat, venasque concitatas habet, praecordiis duris & tumentibus. Oculorum quoque frequens motus, & in capitis dolore offuſae oculis tenebrae; vel, nullo dolore ſubſtante, ſomnus ereptus, continuataque nocte & die vigilia; vel proſtratum contra

consuetudinem corpus in ventrem, sic ut ipsius alvi dolor id non coëgerit; item, robusto adhuc corpore, insolitus dentium stridor, insaniae signa sunt. Si quid etiam abscessit, & antequam suppuraret, manente adhuc febre, subsedit, periculum affert primum furoris, deinde interitus. Auris quoque dolor acutus, cum febre continua vehementique, saepe mentem turbat; & ex eo casu iuniores interdum intra septimum diem moriuntur; seniores tardius; quoniam neque aeque magnas febres experiuntur, neque aeque insaniunt: ita sustinent, dum is affectus in pus vertatur. Suffusae quoque sanguine mulieris mammae, furorem venturum esse, testantur. Quibus autem longae febres sunt, his aut abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre illiditur spiritus, instat his nervorum distentio. Si angina subito finita est, in pulmonem id malum transit; idque saepe intra septimum diem occidit: quod nisi incidat, sequitur ut aliqua parte suppuret. Deinde post alvi longam resolutionem, tormina; post haec, intestinorum laevitas oritur; post nimias destillationes, tabes; post lateris dolorem, vitia pulmonum; post haec, insania; post magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut distentio; ubi caput vulneratum est, delirium; ubi vigilia torsit, nervorum distentio; ubi vehementer venae super ulcera moventur, sanguinis profluvium. Suppuratio vero pluribus morbis excitatur. Nam si longae febres sine dolore, sine manifesta causa

remanent, in aliquam partem id malum incumbit; in iunioribus tamen: nam in fenioribus ex eiusmodi morbo quartana fere nafcitur. Eadem fuppuratio fit, fi praecordia dura, dolentia ante vicefimum diem hominem non fustulerunt, neque fanguis ex naribus fluxit, maximeque in adolefcentibus; utique, fi inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt: fed tum in inferioribus partibus aliquid abscedit. Aut fi praecordia tumorem mollem habent, neque habere intra fexaginta dies definunt, haeretque per omne id tempus febris: fed tum in fuperioribus partibus fit absceffus; ac fi inter ipfa vifcera non fit, circa aures erumpit. Cumque omnis longus tumor ad fuppurationem fere fpectet, magis eo tendit is, qui in praecordiis, quam is, qui in ventre eft; is, qui fupra umbilicum, quam is, qui infra eft. Si laffitudinis etiam fenfus in febre eft, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abscedit. Interdum quoque urina tenuis & cruda fic diu fertur, ut alia falutaria figna fint; exque eo cafu plerumque infra transverfum feptum (quod διάφραγμα Graeci vocant) fit absceffus. Dolor etiam pulmonis, fi neque per fputa, neque per fanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus eft, vomicas aliquas interdum excitat, aut circa vicefimum diem, aut circa tricefimum, aut circa quadragefimum, nonnunquam etiam circa fexagefimum. Numerabimus autem ab eo die, quo primum febricitavit aliquis, aut inhorruit, aut gravitatem eius partis fenfit. Sed

hae vomicae modo a pulmone, modo a contraria parte nafcuntur. Quod fuppurat, ab ea parte, quam afficit, dolorem inflammationemque concitat; ipfum calidius eft; & fi in partem fanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur. Omnis etiam fuppuratio, quae nondum oculis patet, fic deprehendi poteft: fi febris non dimittit, eaque interdiu levior eft, noctu increfcit; multus fudor oritur; cupiditas tuffiendi eft, & paene nihil in tuffi exfcreatur; oculi cavi funt; malae rubent; venae fub lingua inalbefcunt; in manibus fiunt adunci ungues; digiti, maximeque fummi, calent; in pedibus tumores funt; fpiritus difficilius trahitur; cibi faftidium eft; puftulae toto corpore oriuntur. Quod fi protinus initio dolor & tuffis fuit, & fpiritus difficultas, vomica vel ante vel circa vicefimum diem erumpet: fi ferius ifta coeperint, neceffe eft quidem increfcant; fed quo minus cito affecerint, eo tardius folventur. Solent etiam in gravi morbo pedes cum digitis unguibusque nigrefcere: quod fi non eft mors confecuta, & reliquum corpus invaluit, pedes tamen decidunt.

VIII. Sequitur, ut in quoque morbi genere proprias notas explicem, quae vel fpem, vel periculum oftendant. Ex vefica dolenti, fi purulenta urina proceffit, inque ea laeve & album fubfedit, metum detrahit. In pulmonis morbo, fi fputo ipfo levatur dolor, quamvis id purulentum eft, tamen aeger facile fpirat, facile ex-

fcreat, morbum ipfum non difficulter fert, poteft ei fecunda valetudo contingere. Neque inter initia terreri convenit, fi protinus fputum mixtum eft rufo quodam & fanguine, dummodo ftatim edatur. Laterum dolores, fuppuratione facta, deinde intra quadragefimum diem purgata, finiuntur. Si in iocinore vomica eft, & ex ea fertur pus purum & album, falus ei facilis: id enim malum in tunica eft. Ex fuppurationibus vero eae tolerabiles funt, quae in exteriorem partem feruntur, & acuuntur: at ex iis, quae intus procedunt, eae leviores, quae contra fe cutem non afficiunt, eamque & fine dolore & eiusdem coloris, cuius reliquae partes funt, finunt effe. Pus quoque, quacumque parte erumpit, fi eft laeve, album, & unius coloris, fine ullo metu eft; &, quo effufo, febris protinus conquievit, defieruntque urgere cibi faftidium & potionis defiderium. Si quando etiam fuppuratio defcendit in crura, fputumque eiusdem factum pro rufo purulentum eft, periculi minus eft. At in tabe eius, qui falvus futurus eft, fputum effe debet album, aequale totum, eiusdemque coloris, fine pituita: eique etiam fimile effe oportet, fi quid in nares a capite deftillat. Longe optimum eft, febrem omnino non effe: fecundum eft, tantulam effe, ut neque cibum impediat, neque crebram fitim faciat. Alvus in hac valetudine ea tuta eft, quae quotidie coacta, eaque convenientia iis, quae affumuntur, reddit; corpus id, quod minime tenue,

maximeque lati pectoris atque setosi est, cuiusque cartilago exigua, & carnosa est. Super tabem si mulieri suppressa quoque menstrua fuerunt, & circa pectus atque scapulas dolor mansit, subitoque sanguis erupit, levari morbus solet: nam & tussis minuitur, & sitis atque febricula desinunt. Sed iisdem fere, nisi redit sanguis, vomica erumpit; quae quo cruentior, eo melior est. Aqua autem inter cutem minime terribilis est, quae nullo antecedente morbo coepit; deinde, quae longo morbo supervenit: utique, si firma viscera sunt; si spiritus facilis; si nullus dolor; si sine calore corpus est, aequaliterque in extremis partibus macrum est; si venter mollis; si nulla tussis; nulla sitis; si lingua, ne per somnum quidem, inarescit; si cibi cupiditas est; si venter medicamentis movetur; si per se excernit mollia & figurata; si extenuatur; si urina, & vini mutatione, & epotis aliquibus medicamentis mutatur; si corpus sine lassitudine est, & morbum facile sustinet: siquidem in quo omnia haec sunt, is ex toto tutus est; in quo plura ex his sunt, is in bona spe est. Articulorum vero vitia, ut podagrae chiragraeque, si iuvenes tentarunt, neque callum induxerunt, solvi possunt: maximeque torminibus leniuntur, & quocunque modo venter fluit. Item morbus comitialis, ante pubertatem ortus, non aegre finitur: & in quo ab una parte corporis venientis accessionis sensus incipit, optimum est a manibus pedibusve initium fieri; deinde, a la-

teribus; pessimum inter haec, a capite. Atque in his quoque ea maxime prosunt, quae per deiectiones excernuntur. Ipsa autem deiectio sine ulla noxa est, quae sine febre est; si celeriter desinit; si contrectato ventre nullus motus eius sentitur; si extremam alvum spiritus sequitur. Ac ne tormina quidem periculosa sunt, si sanguis & strigmenta descendunt, dum febris ceteraeque accessiones huius morbi absint: adeo ut etiam gravida mulier, non solum reservari possit, sed etiam partum reservare. Prodestque in hoc morbo, si iam aetate aliquis processit. Contra, intestinorum laevitas facilius a teneris aetatibus depellitur; utique, si ferri urina, & ali cibo corpus incipit. Eadem aetas prodest & in coxae dolore, & humerorum, & in omni resolutione nervorum. Ex quibus coxa, si sine torpore est, si leviter friget; quamvis magnos dolores habet, tamen & facile & mature sanatur: resolutumque membrum, si nihilo minus alitur, fieri sanum potest. Oris resolutio etiam alvo cita finitur. Omnisque deiectio lippienti prodest. At varix ortus, vel per ora venarum subita profusio sanguinis, vel tormina, insaniam tollunt. Humerorum dolores, qui ad scapulas vel manus tendunt, vomitu atrae bilis solvuntur: & quisquis dolor deorsum tendit, sanabilior est. Singultus sternutamento finitur. Longas deiectiones supprimit vomitus. Mulier sanguinem vomens, profusis menstruis, liberatur. Quae menstruis non purgatur, si sanguinem ex naribus fu-

dit, omni periculo vacat. Quae locis laborat, aut difficulter partum edit, ſternutamento levatur. Aeſtiva quartana fere brevis eſt. Cui calor & tremor eſt, ſaluti delirium eſt. Lienoſis bono tormina ſunt. Denique ipſa febris, quod maxime mirum videri poteſt, ſaepe praeſidio eſt. Nam & praecordiorum dolores, ſi ſine inflammatione ſunt, finit; & iocinoris dolori ſuccurrit; & nervorum diſtentionem rigoremque, ſi poſtea coepit, ex toto tollit; & ex difficultate urinae morbum tenuioris inteſtini ortum, ſi urinam per calorem movet, levat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, & rubor cum quadam frontis prurigine accedunt, ſanguinis profuſione, vel fortuita, vel etiam petita, ſubmoventur. Si capitis ac frontis dolores ex vento, vel frigore, aut aeſtu ſunt, gravedine & ſternutamentis finiuntur. Febrem autem ardentem, quam Graeci καυσώδη vocant, ſubitus horror exſolvit. Si in febre aures obtuſae ſunt, ſi ſanguis e naribus fluxit, aut venter reſolutus eſt, illud malum definit ex toto. Nihil plus adverſus ſurditatem, quam bilioſa alvus poteſt. Quibus in fiſtula urinae minuti absceſſus, quos φύματα Graeci vocant, eſſe coeperunt, iis, ubi pus ea parte profluxit, ſanitas redditur. Ex quibus cum pleraque per ſe proveniant, ſcire licet, inter ea quoque, quae ars adhibet, naturam plurimum poſſe.

Contra, ſi caput febre continenti dolet, neque quidquam reddit, malum atque mortife-

rum eſt; maximeque id periculum eſt pueris, a ſeptimo anno ad quartumdecimum. In pulmonis morbo, ſi ſputum primis diebus non fuit, deinde a ſeptimo die coepit, & ultra ſeptimum manſit, periculoſum eſt; quantoque magis mixtos, neque inter ſe diductos colores habet, tanto deterius. Et tamen nihil peius eſt, quam ſincerum id edi; ſive rufum eſt, ſive cruentum, ſive album, ſive glutinoſum, ſive pallidum, ſive ſpumans: nigrum tamen peſſimum eſt. In eodem morbo periculoſa ſunt, tuſſis, deſtillatio; etiam, quod alias ſalutare habetur, ſternutamentum: periculoſiſſimumque eſt, ſi haec ſecuta ſubita deiectio eſt. Fere vero quae in pulmonis, eadem in lateris doloribus, & mitiora ſigna, & aſperiora eſſe conſuerunt. Ex iocinore ſi pus cruentum exit, mortiferum eſt. At ex ſuppurationibus eae peſſimae ſunt, quae intus tendunt, ſic ut exteriorem quoque cutem decolorent: ex iis deinde, quae in exteriorem partem prorumpunt, quae maximae, quaeque planiſſimae ſunt. Quod ſi, ne rupta quidem vomica, vel pure extrinſecus emiſſo, febris quievit, aut quamvis quieverit, tamen repetit; item ſi ſitis eſt, ſi cibi faſtidium, ſi venter liquidus, ſi pus eſt lividum & pallidum; ſi nihil aeger exſcreat, niſi pituitam ſpumantem, periculum certum eſt. Atque ex iis quidem ſuppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere ſenes moriuntur: ex ceteris iuniores. At in tabe ſputum mixtum purulentum, febris aſſidua, quae & cibi tem-

pora eripit, & ſiti affligit, in corpore tenui periculum ſubeſſe teſtantur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi capilli fluunt; ubi urina quaedam araneis ſimilia ſubſidentia oſtendit, atque in his odor foedus eſt; maximeque ubi poſt haec orta deiectio eſt, protinus moritur: utique, ſi tempus autumni eſt, quo fere, qui cetera parte anni traxerunt, reſolvuntur. Item pus exſpuiſſe in hoc morbo, deinde ex toto ſpuere deſiiſſe, mortiferum eſt. Solent etiam in adoleſcentibus ex eo morbo vomicae fiſtulaeve oriri; quae non facile ſaneſcunt, niſi ſi multa ſigna bonae valetudinis ſubſecuta ſunt. Ex reliquis vero minime facile ſanantur virgines, aut eae mulieres, quibus ſuper tabem menſtrua ſuppreſſa ſunt. Cui vero ſano ſubitus dolor capitis ortus eſt, dein ſomnus oppreſſit, ſic ut ſtertat, neque expergiſcatur, intra ſeptimum diem pereundum eſt; magis, cum alvus cita non anteceſſerit, ſi palpebrae dormientis non coëunt, ſed album oculorum apparet. Quos tamen ita mors ſequitur, ſi id malum non eſt febre diſcuſſum. At aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo coepit, ad ſanitatem raro perducitur: utique ſi contraria iis, quae ſupra poſita ſunt, ſubſequuntur. Aeque in ea quoque tuſſis ſpem tollit: item, ſi ſanguis ſurſum deorſumque erupit, & aqua medium corpus implevit. Quibusdam etiam in hoc morbo tumores oriuntur, deinde deſinunt, deinde rurſus aſſurgunt. Hi tutiores quidem ſunt, quam qui ſupra comprehenſi ſunt, ſi attendunt;

ſed fere fiducia ſecundae valetudinis opprimuntur. Illud iure aliquis mirabitur, quomodo quaedam ſimul & affligant noſtra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam, ſive aqua inter cutem quem implevit, ſive in magno abſceſſu multum puris coiit, ſimul id omne effudiſſe, aeque mortiferum eſt, ac ſi quis ſani corporis vulnere factus exſanguis eſt. Articuli vero cui ſic dolent, ut ſuper eos ex callo quaedam tubercula innata ſint, nunquam liberantur: quaeque eorum vitia vel in ſenectute coeperunt, vel in ſenectutem ab adoleſcentia pervenerunt, ut aliquando leniri poſſunt, ſic nunquam ex toto finiuntur. Morbus quoque comitialis poſt annum quintum & viceſimum ortus aegre curatur; multoque aegrius is, qui poſt quadrageſimum annum coepit; adeo ut in ea aetate aliquid in natura ſpei, vix quidquam in medicina ſit. In eodem morbo, ſi ſimul totum corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cuiuscunque is aetatis eſt, vix ſaneſcit: ſi vero aut mens laeſa eſt, aut nervorum facta reſolutio, medicinae locus non eſt. Deiectionibus quoque ſi febris acceſſit; ſi inflammatio iocinoris, aut praecordiorum, aut ventris; ſi immodica ſitis; ſi longius tempus; ſi alvus varia; ſi cum dolore eſt, etiam mortis periculum ſubeſt: maximeque, ſi inter haec tormina vetera eſſe coeperunt. Isque morbus maxime pueros abſumit usque ad annum decimum: ceterae aetates facilius ſuſtinent. Mulier quoque

E 3

gravida eiusmodi casu rapi potest; atque etiamsi ipsa convaluit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina ab atra bile orsa mortifera sunt; aut si sub his, extenuato iam corpore, subito nigra alvus profluxit. At intestinorum laevitas periculosior est, si frequens deiectio est; si venter omnibus horis & cum sono, & sine hoc profluit; si similiter noctu & interdiu; si, quod excernitur, aut crudum est, aut nigrum, &, praeter id, etiam laeve, & mali odoris; si sitis urget; si post potionem urina non redditur, (quod evenit, quia tunc liquor omnis non in vesicam, sed in intestina descendit;) si os exulceratur, rubet facies, & quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur; si venter est quasi fermentatus, pinguis atque rugosus; si & cibi cupiditas non est. Inter quae cum evidens mors sit, multo evidentior est, si iam longum quoque id vitium est; maxime etiam, si in corpore senili est. Si vero in tenuiore intestino morbus est, vomitus, singultus, nervorum distentio, delirium, mala sunt. At in morbo arquato, durum fieri iecur, perniciosissimum est. Quos lienis male habet, si tormina prehenderunt, deinde versa sunt vel in aquam inter cutem, vel in intestinorum laevitatem, vix ulla medicina periculo subtrahit. Morbus intestini tenuioris nisi resolutus est, intra septimum diem occidit. Mulier ex partu, si cum febre vehementibus etiam & assiduis capitis doloribus premitur, in periculo mortis est. Si dolor atque inflammatio est in iis partibus,

quibus viſcera continentur, frequenter ſpirare, ſignum malum eſt. Si ſine cauſa longus dolor capitis eſt, & in cervices ac ſcapulas transit, rurſusque in caput revertitur, aut a capite ad cervices ſcapulasque pervenit, perniciofus eſt: niſi vomicam aliquam excitavit, ſic ut pus extuſſiretur; aut niſi ſanguis ex aliqua parte prorupit; aut niſi in capite multa porrigo, totove corpore puſtulae ortae ſunt. Aeque magnum malum eſt, ubi torpor atque prurigo pervagantur, modo per totum caput, modo in parte; aut ſenſus alicuius ibi quaſi frigoris eſt; eaque ad ſummam quoque linguam perveniunt. Et cum in iisdem abſceſſibus auxilium ſit, eo tamen difficilior ſanitas eſt, quo minus ſaepe ſub his malis illi ſubſequuntur. In coxae vero doloribus, ſi vehemens torpor eſt, ſrigeſcitque crus & coxa; alvus niſi coacta non reddit, idque quod excernitur, mucoſum eſt; iamque aetas eius hominis quadrageſimum annum exceſſit; is morbus erit longiſſimus, minimumque annuus; neque finiri poterit, niſi aut vere, aut autumno. Difficilis aeque curatio eſt, in eadem aetate, ubi humerorum dolor vel ad manus pervenit, vel ad ſcapulas tendit, torporemque & dolorem creat, neque bilis vomitu levatur. Quacunque vero parte corporis membrum aliquod reſolutum eſt, ſi neque movetur, & emacreſcit, in priſtinum habitum non revertitur; eoque minus, quo vetuſtius id vitium eſt, & quo magis in corpore ſenili eſt. Omnique reſolutioni nervorum ad medicinam non idonea tempora

ſunt hiems & autumnus: aliquid ſperari poteſt vere & aeſtate. Isque morbus mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Omnis etiam dolor minus medicinae patet, qui ſurſum procedit. Mulieri gravidae ſi ſubito mammae emacuerunt, abortus periculum eſt. Quae neque peperit, neque gravida eſt, ſi lac habet, a menſtruis defecta eſt. Quartana autumnalis fere longa eſt; maximeque, quae coepit hieme appropinquante. Si ſanguis profluxit, deinde ſecuta eſt dementia cum distentione nervorum, periculum mortis eſt: itemque, ſi medicamentis purgatum, & adhuc inanem, nervorum distentio oppreſſit; aut ſi in magno dolore, extremae partes frigent. Neque is ad vitam redit, qui ex ſuspendio, ſpumante ore, detractus eſt. Alvus nigra, ſanguini atro ſimilis, repentina, ſive cum febre, ſive etiam ſine hac eſt, perniciofa eſt.

IX. Cognitis indiciis, quae nos vel ſpe conſolentur, vel metu terreant, ad curationes morborum transeundum eſt. Ex his quaedam communes ſunt, quadam propriae: communes, quae pluribus morbis opitulantur; propriae, quae ſingulis. Ante de communibus dicam: ex quibus tamen quaedam non aegros ſolum, ſed ſanos quoque ſuſtinent; quaedam in adverſa tantum valetudine adhibentur. Omne vero auxilium corporis, aut demit aliquam materiam, aut adiicit, aut evocat, aut reprimit, aut refrigerat, aut calefacit, ſimulque aut durat, aut mollit. Quaedam non uno modo tantum, ſed etiam

duobus inter se non contrariis adiuvant. Demitur materia, sanguinis detractione, cucurbitula, deiectione, vomitu, frictione, gestatione, omnique exercitatione corporis, abstinentia, sudore. De quibus protinus dicam.

X. Sanguinem, incisa vena, mitti novum non est: sed nullum paene morbum esse, in quo non mittatur, novum est. Item, mitti iunioribus, & feminis uterum non gerentibus, vetus est: in pueris vero idem experiri, & in senioribus, & in gravidis quoque mulieribus, vetus non est: siquidem antiqui, primam ultimamque aetatem sustinere non posse hoc auxilii genus, iudicabant; persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quae ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil in his esse perpetuum, aliasque potius observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quae aetas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quae vires sint. Ergo si iuvenis imbecillus est, aut si mulier, quae gravida non est, parum valet, male sanguis mittitur: emoritur enim vis, si qua supererat, hoc modo erepta. At firmus puer, & robustus senex, & gravida mulier valens, tuto curatur. Maxime tamen in his medicus imperitus falli potest: quia fere minus roboris illis aetatibus subest; mulierique praegnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Non quidquid autem intentionem animi & prudentiam

exigit, protinus eiiciendum eſt; cum praecipua in hoc ars ſit, quae nón annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires aeſtimet, & ex eo colligat, poſſit necne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in una muliere duo corpora ſimul ſustineat. Intereſt etiam inter valens corpus, & obeſum; inter tenue, & infirmum: tenuioribus magis ſanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem eiusmodi ſustinent; celeriusque ea, ſi nimium eſt pinguis, aliquis affligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipſa ſpecie aeſtimatur. Neque ſolum haec conſideranda ſunt, ſed etiam morbi genus quod ſit: utrum ſuperans, an deficiens materia laeſerit; corruptum corpus ſit, an integrum. Nam ſi materia vel deeſt, vel integra eſt, iſtud alienum eſt: at ſi vel copia ſui male habet, vel corrupta eſt, nullo modo melius ſuccurritur. Ergo vehemens febris, ubi rubet corpus, plenaeque venae tument, ſanguinis detractionem requirit: item viſcerum morbi, nervorumque reſolutio, & rigor, & distentio: quidquid denique fauces difficultate ſpiritus ſtrangulat; quidquid ſubito ſupprimit vocem; quisquis intolerabilis dolor eſt; & quacunque de cauſa ruptum aliquid intus atque colliſum eſt: item malus corporis habitus, omnesque acuti morbi, qui modo, ut ſupra dixi, non infirmitate, ſed onere nocent. Fieri tamen poteſt, ut morbus quidem id deſideret, corpus autem vix pati poſſe videatur: ſed ſi nullum ta-

men appareat aliud auxilium, periturusque ſit qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adiutus; in hoc ſtatu boni medici eſt oſtendere, quam nulla ſpes ſit ſine ſanguinis detractione, faterique, quantus in hac ipſa metus ſit: & tum demum, ſi exigetur, ſanguinem mittere. De quo dubitare in eiusmodi re non oportet: ſatius eſt enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, ubi nervi reſoluti ſunt; ubi ſubito aliquis obmutuit; ubi angina ſtrangulatur; ubi prioris febris acceſſio paene confecit, paremque ſubſequi veriſimile eſt, neque eam videntur sustinere aegri vires poſſe. Cum ſit autem minime crudo ſanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum eſt: neque enim ſemper concoctionem res exſpectat. Ergo ſi ex ſuperiore parte aliquis decidit, ſi contuſus eſt, ſi ex aliquo ſubito caſu ſanguinem vomit; quamvis paulo ante ſumſit cibum, tamen protinus ei demenda materia eſt, ne, ſi ſubſederit, corpus affligat. Idemque etiam in aliis caſibus repentinis, qui ſtrangulabunt, dictum erit. At ſi morbi ratio patietur, tum demum, nulla cruditatis ſuſpicione remanente, id fiet. Ideoque ei rei videtur aptiſſimus adverſae valetudinis dies ſecundus, aut tertius. Sed ut aliquando etiam primo die ſanguinem mittere neceſſe eſt, ſic nunquam utile poſt diem quartum eſt, cum iam ſpatio ipſo materia & exhauſta eſt, & corpus corrupit; ut detractio imbecillum id facere poſſit, non poſſit integrum. Quod ſi vehemens febris urget, in ipſo

impetu eius sanguinem mittere, hominem iugulare est. Exspectanda ergo remissio est: si non decrescit, sed crescere desiit, neque speratur remissio, tum quoque, quamvis peior, sola tamen occasio non omittenda est. Fere etiam ista medicina, ubi necessaria est, in biduum dividenda est: satius est enim, primum levare aegrum, deinde perpurgare, quam simul omni vi effusa fortasse praecipitare. Quod si in pure quoque aquaque, quae inter cutem est, ita respondet; quanto magis necesse est in sanguine respondeat? Mitti vero is debet, si totius corporis causa fit, ex brachio; si partis alicuius, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima: quia non ubique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, iuxta talos. Neque ignoro, quosdam dicere, quam longissime sanguinem inde, ubi laedit, esse mittendum: sic enim averti materiae cursum; at illo modo in id ipsum, quod gravat, evocari. Sed id falsum est: proximum enim locum primo exhaurit; ex ulterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur; ubi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen usus ipse docuisse, si caput fractum est, ex brachio potius sanguinem esse mittendum; si quod in humero vitium est, ex altero brachio: credo, quia si quid parum cesserit, opportuniores eae partes iniuriae sunt, quae iam male habent. Avertitur quoque interdum sanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur: desinit enim fluere qua nolumus, inde obiectis quae prohibeant, alio da-

to itinere. Mittere autem ſanguinem cum ſit expeditiſſimum, uſum habenti; tamen ignaro difficillimum eſt. Iuncta enim eſt vena arteriis, his nervi: ita, ſi nervum ſcalpellus attingit, ſequitur nervorum distentio, eaque hominem crudeliter conſumit. At arteria inciſa neque coit, neque ſaneſcit; interdum etiam, ut ſanguis vehementer erumpat, efficit. Ipſius quoque venae, ſi forte praeciſa eſt, capita comprimuntur, neque ſanguinem emittunt. At ſi timide ſcalpellus demittitur, ſummam cutem lacerat, neque venam incidit. Nonnumquam etiam ea latet, neque facile reperitur. Ita multae res id difficile inſcio faciunt, quod perito facillimum eſt. Incidenda ad medium vena eſt: ex qua cum ſanguis erumpit, colorem eius habitumque oportet attendere. Nam ſi is craſſus & niger eſt, vitioſus eſt; ideoque utiliter effunditur: ſi rubet & pellucet, integer eſt; eaque miſſio ſanguinis adeo non prodeſt, ut etiam noceat; protinusque is ſupprimendus eſt. Sed id evenire non poteſt ſub eo medico, qui ſcit, ex quali corpore ſanguis mittendus ſit. Illud magis fieri ſolet, ut aeque niger aſſidue primo die profluat: quod quamvis ita eſt, tamen ſi iam ſatis fluxit, ſupprimendus eſt; ſemperque ante finis faciendus eſt, quam anima deficiat. Deligandumque brachium ſuperimpoſito expreſſo ex aqua frigida penicillo: & poſtero die adverſo medio digito vena ferienda, ut recens coitus eius reſolvatur, iterumque ſanguinem fundat. Sive autem primo,

ſive ſecundo die ſanguis, qui craſſus & niger initio fluxerat, & rubere, & pellucere coepit, ſatis materiae detractum eſt, atque quod ſupereſt, ſincerum eſt: ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita eſt, donec valens cicatricula ſit; quae celerrime in vena confirmatur.

XI. Cucurbitularum vero duo genera ſunt: aeneum, & corneum. Aenea, altera parte patet; altera, clauſa eſt: cornea, altera parte aeque patens, altera foramen habet exiguum. In aeneam linamentum ardens coniicitur, ac ſic os eius corpori aptatur, imprimiturque, donec inhaereat. Cornea per ſe corpori imponitur; deinde, ubi ea parte, qua exiguum foramen eſt, ore ſpiritus adductus eſt, ſuperque cera cavum id clauſum eſt, aeque inhaereſcit. Utraque non ex his tantum materiae generibus, ſed etiam ex quolibet alio recte fit. Ac ſi cetera defecerunt, caliculus quoque aut pultarius, oris compreſſioris, ei rei commode aptatur. Ubi inhaeſit, ſi conciſa ante ſcalpello cutis eſt, ſanguinem extrahit; ſi integra eſt, ſpiritum. Ergo ubi materia, quae intus eſt, laedit, illo modo; ubi inflatio, hoc imponi ſolet. Uſus autem cucurbitulae praecipuus eſt, ubi non in toto corpore, ſed in parte aliqua vitium eſt, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem ſatis eſt. Idque ipſum teſtimonium eſt, etiam ſcalpello ſanguinem, ubi membro ſuccurritur, ab ea potiſſimum parte, quae iam laeſa eſt, eſſe mittendum: quod

nemo cucurbitulam diverſae parti imponit, niſi cum profuſionem ſanguinis eo avertit; ſed ei ipſi, quae dolet, quaeque liberanda eſt. Opus etiam eſſe cucurbitula poteſt in morbis longis, quamvis & iis iam ſpatium aliquod acceſſit; ſive corrupta materia, ſive ſpiritu male habente: in acutis quoque quibusdam, ſi & levari corpus debet, & ex vena ſanguinem mitti vires non patiuntur. Idque auxilium ut minus vehemens, ita magis tutum; neque unquam periculoſum eſt, etiamſi in medio febris impetu, etiamſi in cruditate adhibetur. Ideoque ubi ſanguinem mitti opus eſt, ſi inciſa vena praeceps periculum eſt, aut ſi in parte corporis etiam vitium eſt, huc potius confugiendum eſt: cum eo tamen, ut ſciamus, hic ut nullum periculum, ita levius praeſidium eſſe; nec poſſe vehementi malo, niſi aeque vehemens auxilium ſuccurrere.

XII. 1. Deiectionem autem antiqui variis medicamentis, crebraque alvi ductione in omnibus paene morbis moliebantur: dabantque aut nigrum veratrum, aut filiculam, aut ſquamam aeris, quam λεπίδα χαλκοῦ Graeci vocant; aut lactucae marinae lac, cuius gutta pani adiecta abunde purgat; aut lac vel aſininum, vel bubulum, vel caprinum, eique ſalis paulum adiiciebant, decoquebantque id, & ſublatis iis, quae coierant, quod quaſi ſerum ſupererat, bibere cogebant. Sed medicamenta ſtomachum fere laedunt: alvus ſi vehementius fluit, aut ſaepius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in ad-

verſa valetudine medicamentum eius rei cauſa recte datur, niſi ubi is morbus ſine febre eſt; ut cum veratrum nigrum aut atra bile vexatis, aut cum triſtitia inſanientibus, aut iis, quorum nervi parte aliqua reſoluti ſunt, datur. At ubi febres ſunt, ſatius eſt eius rei cauſa cibos potionesque aſſumere, qui ſimul & alant, & ventrem molliant. Suntque valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio convenit.

2. Plerumque vero alvus potius ducenda eſt; quod, ab Aſclepiade quoque ſic temperatum, ut tamen ſervatum ſit, video plerumque ſeculo noſtro praeteriri. Eſt autem ea moderatio, quam is ſecutus videtur, aptiſſima: ut neque ſaepe ea medicina tentetur, & tamen ſemel, vel ſummum bis, non omittatur, ſi caput grave eſt; ſi oculi caligant; ſi morbus maioris inteſtini eſt, quod Graeci *κόλον* nominant; ſi in imo ventre, aut in coxa dolores ſunt; ſi in ſtomachum quaedam bilioſa concurrunt, vel etiam pituita eo ſe, humorve aliquis aquae ſimilis confert; ſi ſpiritus difficilius redditur; ſi nihil per ſe venter excernit; utique, ſi iuxta quoque ſtercus eſt, & intus remanet; aut ſi ſtercoris odorem nihil deiiciens aeger ex ſpiritu ſuo ſentit; aut ſi corruptum eſt, quod excernitur; aut ſi prima inedia febrem non ſuſtulit; aut ſi ſanguinem mitti, cum opus ſit, vires non patiuntur, tempusve eius rei praeteriit; aut ſi multum ante morbum aliquis potavit; aut ſi is, qui ſaepe vel ſponte, vel caſu purgatus eſt, ſubito habet alvum ſup-

pressam. Servanda vero illa sunt: ne ante diem tertium ducatur; ne ulla cruditate substante; ne in corpore infirmo, diuque in adversa valetudine exhausto; neve in eo, cui satis alvus quotidie reddit, quive eam liquidam habet; neve in ipso accessionis impetu, quia, quod tum infusum est, alvo continetur, regestumque in caput, multo gravius periculum efficit. Pridie vero abstineri debet aeger, ut aptus tali curationi sit: eodem die ante aliquot horas aquam calidam bibere, ut superiores eius partes madescant. Tum immittenda in alvum est, si levi medicina contenti sumus, pura aqua; si paulo valentiori, mulsa; si leni, ea in qua foenum Graecum, vel ptisana, vel malva decocta sit; si reprimendi causa, ex verbenis. Acris autem est marina aqua, vel alia sale adiecto: atque utraque decocta commodior est. Acrior fit, adiecto vel oleo, vel nitro, vel melle: quoque acrior est, eo plus extrahit, sed minus facile sustinetur. Idque quod infunditur, neque frigidum esse oportet, neque calidum; ne alterutro modo laedat. Cum infusum est, quantum fieri potest, continere se in lectulo debet aeger, nec primae cupiditati deiectionis protinus cedere: ubi necesse est, tum demum desidere. Fereque eo modo demta materia, superioribus partibus levatis, morbum ipsum mollit. Cum vero, quoties res coëgit, desidendo aliquis se exhausit, paulisper debet conquiescere; &, ne vires deficiant, utique eo die cibum assumere: qui plenior, an exiguus sit dandus, ex ratione eius accessio-

nis, quae exſpectabitur, aut in metu non erit, aeſtimari oportebit.

XIII. At vomitus, ut in ſecunda quoque valetudine ſaepe neceſſarius biliofis eſt, ſic etiam in iis morbis, quos bilis concitavit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore & tremore vexantur; omnibus, qui cholera laborant; omnibus etiam cum quadam hilaritate inſanientibus; & comitiali quoque morbo oppreſſis, neceſſarius eſt. Sed ſi acutus morbus eſt, ſicut in cholera; ſi febris eſt, ut inter horrores, aſperioribus medicamentis opus non eſt; ſicut in deiectionibus quoque ſupra dictum eſt: ſatisque eſt, ea vomitus cauſa ſumi, quae ſanis quoque ſumenda eſſe propoſui. At ubi longi valentesque morbi ſine febre ſunt, ut comitialis aut inſania, veratro quoque albo utendum eſt. Id neque hieme, neque aeſtate recte datur; optime, vere; tolerabiliter, autumno. Quisquis daturus erit, id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius ſit. Illud ſcire oportet, omne eiusmodi medicamentum, quod potui datur, non ſemper aegris prodeſſe, ſemper ſanis nocere.

XIV. De frictione vero adeo multa Aſclepiades, tanquam inventor eius, poſuit in eo volumine, quod Communium Auxiliorum inſcripſit, ut, cum trium tantum faceret mentionem, huius & aquae & geſtationis, tamen maximam partem in hac conſumſerit. Oportet autem neque recentiores viros in iis fraudare, quae vel repererunt, vel recte ſecuti ſunt; & tamen ea, quae apud antiquiores aliquos poſita ſunt, auctoribus

ſuis reddere. Neque dubitari poteſt, quin latius quidem, & dilucidius, ubi & quomodo frictione utendum eſſet, Aſclepiades praeceperit; nihil tamen repererit, quod non a vetuſtiſſimo auctore Hippocrate paucis verbis comprehenſum ſit: qui dixit, frictione, ſi vehemens ſit, durari corpus; ſi lenis, molliri; ſi multa, minui; ſi modica, impleri. Sequitur ergo, ut tum utendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod hebes eſt; aut molliendum, quod induruit; aut digerendum in eo, quod copia nocet; aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt. Quas tamen ſpecies ſi quis curioſius aeſtimet, (quod iam ad medicum non pertinet,) facile intelliget, omnes ex una cauſa pendere, quae demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo demto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat; & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat; & impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea usque ad cutem, digeſtione quadam relaxatam, penetrat. Diverſarum vero rerum in modo cauſa eſt. Inter unctionem autem & frictionem multum intereſt. Ungi enim, leniterque pertractari corpus, etiam in acutis & recentibus morbis oportet; in remiſſione tamen, & ante cibum: longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increſcentibus convenit; praeterquam cum phreneticis ſomnus ea quaeritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & iam a primo impetu inclinata. Neque ignoro, quosdam dicere, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis,

non cum iam per ſe finiuntur. Quod non ita ſe habet. Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus eſt, citius tamen adhibito auxilio tolli: quod duabus de cauſis neceſſarium eſt; & ut quam primum bona valetudo contingat; & ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de cauſa, exaſperetur. Poteſt morbus minus gravis eſſe, quam fuerit, neque ideo tamen ſolvi, ſed reliquiis quibusdam inhaerere, quas admotum aliquod auxilium diſcutit. Sed ut, levata quoque adverſa valetudine, recte frictio adhibetur; ſic nunquam adhibenda eſt febre increſcente: verum, ſi fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit; ſin minus, certe cum ea remiſerit. Eadem autem modo in totis corporibus eſſe debet, ut cum infirmus aliquis implendus; modo in partibus, aut quia ipſius eius membri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam & capitis longos dolores ipſius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod reſolutum ipſius frictione confirmatur. Longe tamen ſaepius aliud perfricandum eſt, cum aliud dolet; maximeque cum a ſummis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus. Neque audiendi ſunt, qui numero finiunt, quoties aliquis perfricandus ſit. Id enim ex viribus hominis colligendum eſt: & ſi is perinfirmus eſt, poteſt ſatis eſſe quinquagies; ſi robuſtior, poteſt ducenties eſſe faciendum; inter utrumque deinde, prout vires ſunt. Quo fit, ut etiam minus ſaepe in muliere, quam in viro;

minus saepe in puero, vel sene, quam in iuvene, manus dimovendae sint. Denique, si certa membra perfricantur, multa valentique frictione opus est. Nam neque totum corpus infirmari cito per partem potest, & opus est quam plurimum materiae digeri, sive id ipsum membrum, sive per id aliud levamus. At ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior esse debet & lenior; ut tantummodo summam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo novae materiae fiat. In malis iam aegrum esse, ubi exterior pars corporis friget, interior cum siti calet, supra posui. Sed tunc quoque unicum in frictione praesidium est; quae si calorem in cutem evocavit, potest alicui medicinae locum facere.

XV. Gestatio quoque longis & iam inclinatis morbis aptissima est: utilisque est & iis corporibus, quae iam ex toto febre carent, sed adhuc exerceri per se non possunt; & iis, quibus lentae morborum reliquiae remanent, neque aliter eliduntur. Asclepiades etiam in recenti vehementique, praecipueque ardente febre, ad discutiendam eam, gestatione dixit utendum: sed id periculose fit; meliusque quiete eiusmodi impetus sustinetur. Si quis tamen experiri volet, sic experiatur, si lingua non erit aspera, si nullus tumor, nulla durities, nullus dolor visceribus, aut capiti, aut praecordiis suberit. Et ex toto nunquam gestari corpus dolens debet, sive id in toto, sive in parte est; nisi tamen solis nervis do-

lentibus; neque unquam increſcente febre, ſed in remiſſione eius. Genera autem geſtationis plura ſunt: quae adhibenda ſunt & pro viribus cuiusque, & pro opibus; ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili deſint. Leniſſima eſt navi, vel in portu, vel in flumine; vehementior vel in alto mari nave, vel lectica; etiamnum acrior vehiculo. Atque haec ipſa & intendi & leniri poſſunt. Si nihil horum eſt, ſuspendi lectus debet, & moveri: ſi ne id quidem eſt, at certe uni pedi ſubiiciendum fulmentum eſt, atque ita lectus huc & illuc manu impellendus. Et levia quidem genera exercitationis infirmis conveniunt: valentiora vero iis, qui iam pluribus diebus febre liberati ſunt; aut iis, qui gravium morborum initia ſic ſentiunt, ut adhuc febre vacent, (quod & in tabe, & in ſtomachi vitiis, & cum aqua cutem ſubiit, & interdum in morbo regio fit) aut ubi quidam morbi, qualis comitialis, qualis inſania eſt, ſine febre, quamvis diu, manent. In quibus affectibus ea quoque genera exercitationum neceſſaria ſunt, quae comprehendimus eo loco, quo, quemadmodum ſani, neque firmi homines ſe gererent, praecepimus.

XVI. Abstinentiae vero duo genera ſunt: alterum, ubi nihil aſſumit aeger; alterum, ubi non niſi quod oportet. Initia morborum primum famem, ſitimque deſiderant: ipſi deinde morbi, moderationem, ut neque aliud quam expedit, neque eius ipſius nimium ſumatur. Neque enim convenit iuxta inediam protinus ſatietatem eſſe.

Quod si sanis quoque corporibus inutile est, ubi aliqua necessitas famem fecit; quanto inutilius est in corpore etiam aegro? Neque ulla res magis adiuvat laborantem, quam tempestiva abstinentia. Intemperantes homines apud nos, ipsi cibi tempora curantibus dant. Rursus alii, tempora medicis pro dono remittunt, sibi ipsis modum vindicant. Liberaliter agere se credunt, qui cetera illorum arbitrio relinquunt, in genere cibi liberi sunt; quasi quaeratur, quid medico liceat, non quid aegro salutare sit. Cui vehementer nocet, quoties in eius, quod assumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur.

XVII. Sudor etiam duobus modis elicitur: aut sicco calore, aut balneo. Siccus calor est, & arenae calidae, & laconici, & clibani, & quarundam naturalium sudationum, ubi terra profusus calidus vapor aedificio includitur, sicut super Baias in myrtetis habemus. Praeter haec, sole quoque, & exercitatione movetur. Utiliaque haec genera sunt, quoties humor intus nocet, isque digerendus est. Ac nervorum quoque quaedam vitia sic optime curantur. Sed cetera infirmis possunt convenire: sol, & exercitatio tantum robustioribus; qui tamen sine febre, vel inter initia morborum, vel etiam gravibus morbis tenentur. Cavendum autem est, ne quid horum vel in febre, vel in cruditate tentetur. At balnei duplex usus est. Nam modo, discussis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris, valetudini facit; modo febrem ipsam tollit. Fereque adhibe-

tur, ubi ſummam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem, & habitum corporis mutari expedit. Antiqui timidius eo utebantur: Aſclepiades audacius. Neque terrere autem ea res, ſi tempeſtiva eſt, debet: ante tempus, nocet. Quisquis febre liberatus eſt, ſimulatque ea uno die non acceſſit, eo qui proximus eſt, poſt tempus acceſſionis, tuto lavari poteſt. At ſi circuitum habere ea febris ſolita eſt, ſic ut tertio, quartove die revertatur, quandocunque non acceſſit, balneum tutum eſt. Manentibus vero adhuc febribus, ſi hae ſunt lentae, lenesque iamdiu male habent, recte medicina iſta tentatur: cum eo tamen, ne praecordia dura ſint, neve ea tumeant, neve lingua aſpera ſit, neve aut in medio corpore, aut in capite dolor ullus ſit, neve tum febris increſcat. Et in iis quidem febribus, quae certum circuitum habent, duo balnei tempora ſunt; alterum, ante horrorem; alterum, febre finita: in iis vero, qui lentis febriculis diu detinentur, cum aut ex toto receſſit acceſſio; aut, ſi id non ſolet, certe lenita eſt, iamque corpus tam integrum eſt, quam maxime eſſe in eo genere valetudinis ſolet. Imbecillus homo, iturus in balneum, vitare debet, ne ante frigus aliquod experiatur: ubi in balneum venit, paulisper reſiſtere, experirique, num tempora adſtringantur, & an ſudor aliquis oriatur: illud ſi incidit, hoc non ſecutum eſt, inutile eo die balneum eſt; perungendusque is leniter, & auferendus eſt, vitandumque omni modo frigus, & abſti-

nentia utendum. At ſi temporibus integris, primum ibi, deinde alibi ſudor incipit, fovendum os aqua calida; tum in ſolio deſidendum eſt; atque ibi quoque videndum, num ſub primo contactu aquae calidae ſumma cutis inhorreſcat: quod vix tamen fieri poteſt, ſi priora recte ceſſerunt: certum id autem ſignum inutilis balnei eſt. Ante vero, quam in aquam calidam ſe demittat, an poſtea aliquis perungi debeat, ex ratione valetudinis ſuae cognoſcat. Fere tamen, niſi ubi nominatim, ut poſtea fiat, praecipietur, moto ſudore leniter corpus perungendum; deinde in aquam calidam demittendum eſt. Atque hic quoque habenda virium ratio eſt, neque committendum, ut per aeſtum anima deficiat; ſed maturius is auferendus, curioſeque veſtimentis involvendus eſt, ut neque ad eum frigus aſpiret, & ibi quoque, antequam aliquid aſſumat, inſudet. Fomenta quoque calida ſunt, milium, ſal, arena; quodlibet eorum calefactum, & in linteum coniectum; ſi minore vi opus eſt, etiam ſolum linteum; at ſi maiore, exſtincti titiones, involutique panniculis, & ſic circumdati. Quin etiam calido oleo replentur utriculi; & in vaſa fictilia, a ſimilitudine quas lenticulas vocant, aqua coniicitur; & ſal ſacco linteo excipitur, demittiturque in aquam bene calidam, tum ſuper id membrum, quod fovendum eſt, collocatur. Iuxtaque ignem, ferramenta duo ſunt, capitibus paulo latioribus: alterumque ex his demittitur in eum ſalem, & aqua ſuper leviter aſpergitur; ubi fri-

gere coepit, ad ignem refertur, & idem in altero fit; deinde invicem in utroque: inter quae descendit salsus & calidus succus, qui contractis aliquo morbo nervis opitulatur. His omnibus commune est, digerere id, quod vel praecordia onerat, vel fauces strangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoque utendum sit, in ipsis morborum generibus dicetur.

XVIII. Cum de iis dictum sit, quae detrahendo iuvant; ad ea veniendum est, quae alunt, id est, cibum & potionem. Haec autem non omnium tantum morborum, sed etiam secundae valetudinis communia praesidia sunt: pertinetque ad rem, omnium proprietates nosse; primum, ut sani sciant, quomodo his utantur; deinde, ut exsequentibus nobis morborum curationes, liceat species rerum, quae assumendae erunt, subiicere, neque necesse sit subinde singulas eas nominare. Scire igitur oportet, omnia legumina, quaeque ex frumentis panificia sunt, generis valentissimi esse: (valentissimum voco, in quo plurimum alimenti est:) item omne animal quadrupes domi natum; omnem grandem feram, quales sunt caprea, cervus, aper, onager; omnem grandem avem, quales sunt anser, & pavo, & grus; omnes belluas marinas, ex quibus cetus est, quaeque his pares sunt: item mel, & caseum. Quo minus mirum est, opus pistorium valentissimum esse, quod ex frumento, adipe, melle, caseo constat. In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices, vel bulbos as-

ſumimus; ex quadrupedibus, leporem; aves omnes a minimis ad phoenicopterum; item piſces omnes, qui ſalem non patiuntur, ſolidivi ſaliuntur. Imbecilliſſimam vero materiam eſſe, omnem caulem oleris, & quidquid in caule naſcitur, qualis eſt cucurbita, & cucumis, & capparis; omnia poma, oleas, cochleas, itemque conchylia. Sed quamvis haec ita discreta ſint, tamen etiam, quae ſub eadem ſpecie ſunt, magna discrimina recipiunt; aliaque res alia vel valentior eſt, vel infirmior. Siquidem plus alimenti eſt in pane, quam in ullo alio: firmius eſt triticum, quam milium; id ipſum, quam hordeum; & ex tritico firmiſſima ſiligo, deinde ſimila, deinde cui nihil ademtum eſt, quod *αὐτόπυρον* Graeci vocant: infirmior eſt, ex polline; infirmiſſimus, cibarius panis. Ex leguminibus vero valentior faba, vel lenticula, quam piſum. Ex oleribus valentior rapa, napique, & omnes bulbi, (in quibus cepam quoque, & allium numero) quam paſtinaca, vel quae ſpecialiter radicula appellatur: item firmior braſſica, & beta, & porrum, quam lactuca, vel cucurbita, vel aſparagus. At ex fructibus ſurculorum valentiores uvae, ficus, nuces, palmulae, quam quae poma proprie nominantur: atque ex his ipſis firmiora, quae ſuccoſa, quam quae fragilia ſunt. Item ex iis avibus, quae in media ſpecie ſunt, valentiores eae, quae pedibus, quam quae volatu magis nituntur; & ex iis, quae volatu fidunt, firmiores quae grandiores aves, quam quae minutae ſunt; ut ficedula & turdus. Atque

eae quoque, quae in aqua degunt, leviorem cibum praeſtant, quam quae natandi ſcientiam non habent. Inter domeſticas vero quadrupedes, leviſſima ſuilla eſt; graviſſima, bubula: itemque ex feris, quo maius quodque animal, eo robuſtior ex eo cibus eſt. Piſciumque eorum, qui ex media materia ſunt, quibus maxime utimur, tamen graviſſimi ſunt ex quibus ſalſamenta quoque fieri poſſunt, qualis lacertus eſt; deinde qui, quamvis teneriores, tamen duri ſunt, ut aurata, corvus, ſparus, oculata; tum plani; poſt quos etiamnum leviores lupi, mullique, & poſt hos, omnes ſaxatiles. Neque vero in generibus rerum tantummodo diſcrimen eſt, ſed etiam in ipſis: quod & aetate fit, & membro, & ſolo, & coelo, & habitu. Nam quadrupes omne animal, ſi lactens eſt, minus alimenti praeſtat; itemque quo tenerior pullus cohortalis eſt: in piſcibus quoque media aetas, quae nondum ſummam magnitudinem implevit. Deinde ex eodem ſue, ungulae, roſtrum, aures, cerebellum; ex agno, hoedove, cum petiolis totum caput aliquanto, quam cetera membra, leviora ſunt: adeo ut in media materia poni poſſint. Ex avibus, colla, alaeve recte infirmiſſimis adnumerantur. Quod ad ſolum vero pertinet, frumentum quoque valentius eſt collinum, quam campeſtre: levior piſcis inter ſaxa editus, quam in arena; levior in arena, quam in limo: quo fit, ut ex ſtagno, vel lacu, vel flumine eadem genera graviora ſint: leviorque, qui in alto, quam qui in vado vixit. Omne etiam ferum ani-

mal domeſtico levius; & quodcunque humido coelo, quam quod ſicco natum eſt. Deinde eadem omnia pinguia, quam macra; recentia, quam ſalſa; nova, quam vetuſta, plus alimenti habent. Tum res eadem magis alit iurulenta, quam aſſa; magis aſſa, quam elixa. Ovum durum valentiſſimae materiae eſt; molle, vel ſorbile, imbecilliſſimae. Cumque panificia omnia firmiſſima ſint, elota tamen quaedam genera frumenti, ut alica, oryza, ptiſana, vel ex iisdem facta ſorbitio, vel pulticula, & aqua quoque madens panis, imbecilliſſimis adnumerari poteſt.

Ex potionibus vero, quaecunque ex frumento facta eſt, itemque lac, mulſum, defrutum, paſſum, vinum aut dulce, aut vehemens, aut muſtum, aut magnae vetuſtatis, valentiſſimi generis eſt. At acetum, & id vinum quod paucorum annorum, vel auſterum, vel pingue eſt, in media materia eſt: ideoque infirmis nunquam generis alterius dari debet. Aqua omnium imbecilliſſima eſt. Firmiorque ex frumento potio eſt, quo firmius fuit ipſum frumentum: firmior ex eo vino, quod bono ſolo, quam quod tenui; quodque temperato coelo, quam quod aut nimis humido, aut nimis ſicco, nimiumque aut frigido, aut calido natum eſt. Mulſum, quo plus mellis habet; defrutum, quo magis incoctum; paſſum, quo ex ſicciore uva eſt, eo valentius eſt. Aqua leviſſima pluvialis eſt; deinde fontana; tum ex flumine; tum ex puteo; poſt haec ex nive, aut glacie; gravior his, ex lacu; graviſſima, ex palu-

de. Facilis etiam, & necessaria cognitio est naturam eius requirentibus. Nam levis, pondere apparet; & ex iis, quae pondere pares sunt, eo melior quaeque est, quo celerius & calefit & frigescit, quoque celerius ex ea legumina percoquuntur. Fere vero sequitur, ut, quo valentior quaeque materia est, eo minus facile concoquatur; sed si concocta est, plus alat. Itaque utendum est materiae genere pro viribus; modusque omnium pro genere sumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmissimis opus est; mediocriter firmos, media materia optime sustinet; & robustis apta validissima est. Plus deinde aliquis assumere ex levioribus potest: magis in iis, quae valentissima sunt, temperare sibi debet.

XIX. Neque haec sola discrimina sunt; sed etiam aliae res boni succi, aliae mali sunt; quae εὐχύλους vel κακοχύλους Graeci vocant; aliae lenes, aliae acres; aliae crassiorem pituitam in nobis faciunt, aliae tenuiorem; aliae idoneae sunt stomacho, aliae alienae sunt: itemque aliae inflant, aliae ab hoc absunt; aliae calefaciunt, aliae refrigerant; aliae facile in stomacho acescunt, aliae non facile intus corrumpuntur; aliae movent alvum, aliae supprimunt; aliae citant urinam, aliae tardant; quaedam somnum movent, quaedam sensus excitant. Quae omnia ideo noscenda sunt, quoniam aliud alii, vel corpori, vel valetudini, convenit.

XX. Boni succi sunt, triticum, siligo, alica, oryza, amylum, tragum, ptisana, lac, caseus

mollis, omnis venatio, omnes aves, quae ex media materia sunt; ex maioribus quoque eae, quas supra nominavi: medii inter teneros durosque pisces, ut mullus, & lupus: verna lactuca, urtica, malva, cucumis, cucurbita, ovum sorbile, portulaca, cochleae, palmulae: ex pomis quodcunque neque acerbum, neque acidum est: vinum dulce, vel lene, passum, defrutum, oleae, quae ex his duobus in alterutro servatae sunt: vulvae, rostra, trunculique suum, omnis pinguis caro, omnis glutinosa, omne iecur.

XXI. Mali vero succi sunt, milium, panicum, hordeum, legumina, caro domestica permacra, omnisque caro salsa, omne salsamentum, garum, vetus caseus, sicer, radicula, rapa, napi, bulbi, brassica, magisque etiam cyma eius, asparagus, beta, cucumis, porrum, eruca, nasturtium, thymum, nepeta, satureia, hyssopum, ruta, anethum, feniculum, cuminum, anisum, lapathum, sinapi, allium, cepa, lienes, renes, intestina, pomum quodcunque acidum vel acerbum est, acetum, omnia acria, acida, acerba, oleum, pisces quoque saxatiles, omnesque, qui ex tenerrimo genere sunt, aut qui rursus nimium duri virosique sunt, ut fere quos stagna, lacus, limosive rivi ferunt, quique in nimiam magnitudinem excesserunt.

XXII. Lenes autem sunt, sorbitio, pulticula, laganum, amylum, ptisana, pinguis caro, & quaecunque glutinosa est: quod fere quidem in omni domestica fit, praecipue tamen in ungulis, truncu-

lisque suum, in petiolis capitulisque hoedorum & vitulorum & agnorum, omnibusque cerebellis: item qui proprie bulbi nominantur, lac, defrutum, passum, nuclei pinei. Acria sunt, omnia nimis austera, omnia acida, omnia salsa, & mel quidem, quo melius est, eo magis: item allium, cepa, eruca, ruta, nasturtium, cucumis, beta, brassica, asparagus, sinapi, radicula, intubus, ocimum, lactuca, maximaque olerum pars.

XXIII. Crassiorem autem pituitam faciunt, ova sorbilia, alica, oryza, amylum, ptisana, lac, bulbi; omniaque fere glutinosa. Extenuant eandem, omnia salsa, atque acria, atque acida.

XXIV. Stomacho autem aptissima sunt, quaecunque austera sunt, etiam quae acida sunt, quaeque contacta sale modice sunt: item panis sine fermento, & elota alica, vel oryza, vel ptisana; omnis avis, omnis venatio, atque utraque vel assa, vel elixa: ex domesticis animalibus bubula: si quid ex ceteris sumitur, macrum potius, quam pingue: ex sue, ungulae, rostra, aures, vulvaeque steriles: ex oleribus, intubus, lactuca, pastinaca, cucurbita elixa, siser: ex pomis, cerasum, morum, sorbum, pirum fragile, quale Crustuminum vel Naevianum est: item pira, quae reponuntur, Tarentina atque Signina; malum orbiculatum, aut Scandianum, vel Amerinum, vel cotoneum, vel Punicum, uvae ex olla, molle ovum, palmulae, nuclei pinei, oleae albae ex dura muria, eaedem aceto intinctae, vel nigrae, quae in arbore bene permaturuerunt, vel quae

in paſſo, defrutove ſervatae ſunt: vinum auſterum, licet etiam aſperum ſit, item reſinatum: duri ex media materia piſces, oſtrea, pectines, murices, purpurae, cochleae: cibi, potionesque frigidae, vel ferventes: abſinthium.

XXV. Aliena vero ſtomacho ſunt, omnia tepida, omnia ſalſa, omnia iurulenta, omnia praedulcia, omnia pinguia, ſorbitio, panis fermentatus, idemque vel ex milio, vel ex hordeo, oleum, radices olerum, & quodcunque olus ex oleo garove eſtur, mel, mulſum, defrutum, paſſum, lac, omnis caſeus, uva recens, ficus & viridis & arida, legumina omnia, quaeque inflare conſueverunt: item thymum, nepeta, ſatureia, hyſſopum, naſturtium, lapathum, lapſana, iuglandes. Ex his autem intelligi poteſt, non, quidquid boni ſucci eſt, protinus ſtomacho convenire; neque quidquid ſtomacho convenit, protinus boni ſucci eſſe.

XXVI. Inflant autem, omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia dulcia, omnia iurulenta, muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc aetatis acceſſit: ex oleribus, allium, cepa, braſſica, omnesque radices, excepto ſiſere & paſtinaca, bulbi, ficus etiam aridae, ſed magis virides, uvae recentes, nuces omnes, exceptis nucleis pineis, lac, omnisque caſeus, quidquid deinde ſubcrudum aliquis aſſumſit. Minima inflatio fit ex venatione, aucupio, piſcibus, pomis, oleis, conchiliis, ovis vel mollibus vel ſorbilibus, vino vetere. Feniculum vero, & anethum, inflationes etiam levant.

XXVII. At calefaciunt, piper, ſal, caro omnis iurulenta, allium, cepa, ficus arida, ſalſamentum, vinum, & quo meracius eſt, eo magis. Refrigerant olera, quorum crudi caules aſſumuntur, ut intubus, & lactuca; item coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, ceraſa, mala auſtera, pira fragilia, caro elixa, praecipueque acetum, ſive cibus ex eo, ſive potio aſſumitur.

XXVIII. Facile autem intus corrumpuntur, panis fermentatus, & quisquis alius quam ex tritico eſt, lac, mel; ideoque etiam lactentia atque omne piſtorium opus; teneri piſces, oſtrea, olera, caſeus & recens & vetus, craſſa vel tenera caro, vinum dulce, mulſum, defrutum, paſſum; quidquid deinde vel iurulentum eſt, vel nimis dulce, vel nimis tenue. At minime intus vitiantur, panis ſine fermento, aves, & eae potius duriores, duri piſces; neque ſolum aurata puta, aut ſcarus, ſed etiam lolligo, locuſta, polypus: item bubula, omnisque dura caro; eademque aptior eſt, ſi macra, ſi ſalſa eſt; omniaque ſalſamenta; cochleae, murices, purpurae; vinum auſterum, vel reſinatum.

XXIX. At alvum movent, panis fermentatus, magisque ſi cibarius vel hordeaceus eſt; braſſica, ſi ſubcruda eſt, lactuca, anethum, naſturtium, ocimum, urtica, portulaca, radicula, capparis, allium, cepa, malva, lapathum, beta, aſparagus, cucurbita, ceraſa, mora, poma omnia mitia, ficus etiam arida, ſed magis viridis, uvae recentes, pingues minutae aves, cochleae, ga-

rum, ſalſamentum, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes fere conchulae, maximeque ius earum; ſaxatiles, & omnes teneri piſces, ſepiarum atramentum; ſi qua caro aſſumitur pinguis, eadem vel iurulenta, vel elixa; aves, quae natant; mel crudum, lac, lactentia omnia, mulſum, vinum dulce vel ſalſum, aqua, tenera omnia, tepida, dulcia, pinguia, elixa, iurulenta, ſalſa, diluta.

XXX. Contra adſtringunt, panis ex ſiligine, vel ex ſimila; magis, ſi ſine fermento eſt; magis etiam ſi uſtus eſt; intenditurque vis eius etiam, ſi bis coquitur: pulticula vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio; itemque ex iisdem ſorbitio; & magis, ſi haec antea fricta ſunt: lenticula, cui vel beta, vel intubus, vel ambubeia, vel plantago adiecta eſt; magisque etiam, ſi illa ante fricta eſt: per ſe etiam intubus, vel ex plantagine, vel ambubeia fricta: minuta olera, braſſica bis decocta: dura ova, magisque ſi aſſa ſunt: minutae aves, merula, palumbus, magisque ſi in poſca decoctus eſt; grus, omnes aves, quae magis currunt, quam volant; lepus, caprea; iecur ex iis, quae ſevum habent, maximeque bubulum, ac ſevum ipſum: caſeus, qui vehementior vetuſtate fit, vel ea mutatione, quam in eo transmarino videmus; aut ſi recens eſt, ex melle, mulſove decoctus: item mel coctum, pira immatura, ſorba, magisque ea, quae torminalia vocantur, mala cotonea, & Punica, oleae vel albae vel permaturae, myrta, palmulae, purpurae, murices,

vinum resinatum vel asperum, item meracum, acetum, mulsum quod inferbuit, item defrutum, passum, aqua vel tepida vel praefrigida, dura, id est ea, quae tarde putrescit, ideoque pluvia potissimum: omnia dura, macra, austera, aspera, tosta, & in eadem carne, assa potius, quam elixa.

XXXI. Urinam autem movent, quaecunque in horto nascentia boni odoris sunt, ut apium, ruta, anethum, ocimum, mentha, hyssopum, anisum, coriandrum, nasturtium, eruca, feniculum: praeter haec, asparagus, capparis, nepeta, thymum, satureia, lapsana, pastinaca, magisque agrestis, radicula, siser, cepa; ex venatione, maxime lepus; vinum tenue, piper & totundum & longum, sinapi, absinthium, nuclei pinei.

XXXII. Somno vero aptum est papaver, lactuca, maximeque aestiva, cuius cauliculus iam lacte repletus est, morum, porrum. Sensus excitant, nepeta, thymum, satureia, hyssopum, praecipueque pulegium, ruta, & cepa.

XXXIII. Evocare vero materiam multa admodum possunt: sed ea, cum ex peregrinis medicamentis maxime constent, aliisque magis, quam quibus ratione victus succurritur, opitulentur, in praesentia differam: ponam vero ea, quae prompta, & iis morbis, de quibus protinus dicturus sum, apta, corpus erodunt, & sic eo, quod mali est, extrahunt. Habent autem hanc facultatem, semina erucae, nasturtii, radiculae; praecipue tamen omnium, sinapi. Salis quoque & fici eadem vis est.

Leniter vero ſimul & reprimunt & molliunt, lana ſuccida ex aceto vel vino, cui oleum adiectum eſt; contritae palmulae, furfures in ſalſa aqua vel aceto decocti. At ſimul reprimunt & refrigerant, herba muralis, παρθένιον vel περδίκιον appellant, ſerpyllum, pulegium, ocimum, herba ſanguinalis, quam Graeci πολύγονον vocant, portulaca, papaveris folia, capreolique vitium, coriandri folia, hyoſcyamum, muſcus, ſiſer, apium, ſolanum, quam στρύχνον Graeci vocant, braſſicae folia, intubus, plantago, feniculi ſemen, contrita pira vel mala, praecipueque cotonea, lenticula, aqua frigida, maximeque pluvialis, vinum, acetum, & horum aliquo madens vel panis, vel farina, vel ſpongia, vel cinis, vel lana ſuccida, vel etiam linteolum, creta Cimolia, gypſum, melinum, myrteum, roſa, acerbum oleum, verbenarum contuſa cum teneris caulibus folia; cuius generis ſunt olea, cupreſſus, myrtus, lentiſcus, tamarix, liguſtrum, roſa, rubus, laurus, hedera, Punicum malum. Sine frigore autem reprimunt, cocta mala cotonea, malicorium, aqua calida, in qua verbenae coctae ſunt, quas ſupra poſui, pulvis vel ex faece vini, vel ex myrti foliis, amarae nuces. Calefacit vero, ex qualibet farina cataplaſma, ſive ex tritici, ſive ex farris, ſive hordei, ſive ervi, vel lolii, vel milii, vel panici, vel lenticulae, vel fabae, vel lupini, vel lini, vel foeni Graeci, ubi ea deferbuit, calidaque impoſita eſt. Valentior tamen ad id omnis farina eſt ex mulſo, quam ex aqua cocta. Prae-

terea cyprinum, irinum, medulla, adeps ex fele, oleum, magisque si vetus est, iunctaque oleo sal, nitrum, gith, piper, quinquefolium. Fereque, quae vehementer & reprimunt & refrigerant, durant; quae calefaciunt, digerunt & emolliunt: praecipueque ad emolliendum potest cataplasma ex lini vel foeni Graeci semine. His autem omnibus, & simplicibus, & permixtis, varie medici utuntur; ut magis, quid quisque persuaserit sibi, appareat, quam quid evidenter compererit.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER TERTIUS.

---

I. PROVISIS omnibus, quae pertinent ad universa genera morborum, ad ſingulorum curationes veniam. Hos autem in duas ſpecies Graeci diviſerunt; aliosque ex his acutos, alios longos eſſe dixerunt: ideoque, quoniam non ſemper eodem modo reſpondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo, plura eorum genera eſſe, manifeſtum eſt. Quidam enim breves acutique ſunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipſi cito finiuntur: quidam longi, ſub quibus neque ſanitas in propinquo, neque exitium eſt; tertiumque genus eorum eſt, qui modo acuti, modo longi ſunt; idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentiſſimum eſt, ſed in aliis quoque fit. Atque etiam, praeter hos, quartum eſt, quod neque acutum dici poteſt, quia non perimit; neque utique longum, quia, ſi occurritur, facile ſanatur. Ego, cum de ſingulis dicam, cuius quis-

que generis ſit, indicabo. Dividam autem omnes in eos, qui in totis corporibus conſiſtere videntur, & eos, qui oriuntur in partibus. Incipiam a prioribus, pauca de omnibus praefatus. In nullo quidem morbo minus fortuna ſibi vindicare, quam ars, poteſt; utpote cum, repugnante natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoſcendum medico eſt parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve ſpatium eſt, intra quod, ſi auxilium non profuit, aeger exſtinguitur: ibi & deliberationi, & mutationi remediorum tempus patet; adeo ut raro, ſi inter initia medicus acceſſit, obſequens aeger ſine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus inſedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par eſt. Et acutus quidem, quo vetuſtior eſt; longus autem, quo recentior, eo facilius curatur. Alterum illud ignorari non oportet, quod non omnibus aegris eadem auxilia conveniunt. Ex quo incidit, ut alia atque alia ſummi auctores, quaſi ſola, vindicaverint, prout cuique ceſſerant. Oportet itaque, ubi aliquid non reſpondet, non tanti putare auctorem, quanti aegrum, & experiri aliud atque aliud: ſic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodeſt; in longis, quos tempus, ut facit, ſic etiam ſolvit, non ſtatim condemnetur, ſi quid non ſtatim profuit; minus vero removeatur, ſi quid paulum ſaltem iuvat; quia profectus tempore expletur.

II. Protinus autem inter initia ſcire facile eſt,

quis acutus morbus, quis longus ſit: non in iis ſolum, in quibus ſemper ita ſe habet; ſed in iis quoque, in quibus variat. Nam ubi ſine intermiſſionibus acceſſiones & dolores graves urgent, acutus morbus eſt: ubi lenti dolores, lentaeve febres ſunt, & ſpatia inter acceſſiones porriguntur, acceduntque ea ſigna, quae in priore volumine expoſita ſunt, longum hunc futurum eſſe, manifeſtum eſt. Videndum etiam eſt, morbus an increſcat, an conſiſtat, an minuatur: quia quaedam remedia increſcentibus morbis, plura inclinatis conveniunt; eaque, quae creſcentibus apta ſunt, ubi acutus increſcens urget, in remiſſionibus potius experienda ſunt. Increſcit autem morbus, dum graviores dolores, acceſſionesque veniunt; haeque & ante, quam proximae, revertuntur, & poſtea deſinunt. Atque in longis quoque morbis, etiam tales notas non habentibus, ſcire licet, increſcere, ſi ſomnus incertus eſt, ſi deterior concoctio, ſi foediores deiectiones, ſi tardior ſenſus, ſi pigrior mens, ſi percurrit corpus frigus aut calor, ſi id magis pallet. Ea vero, quae contraria his ſunt, decedentis eius notae ſunt. Praeter haec, in acutis morbis ſerius aeger alendus eſt, nec niſi iam inclinatis; ut primo demta materia impetum frangat: in longis maturius, ut ſuſtinere ſpatium affecturi mali poſſit. Ac ſi quando is non in toto corpore, ſed in parte eſt; magis tamen ad rem pertinet, vim totius corporis moliri, quam proprie partes aegrae ſanentur. Multum etiam

intereſt, ab initio quis recte curatus ſit, an perperam; quia curatio minus iis prodeſt, in quibus aſſidue fruſtra fuit. Si quis temere habitus, adhuc integris viribus vivit, admota curatione momento reſtituitur.

Sed cum ab iis coeperim, quae notas quasdam futurae adverſae valetudinis exhibent, curationum quoque principium ab animadverſione eiusdem temporis faciam. Igitur, ſi quid ex iis, quae propoſita ſunt, incidit, omnium optima ſunt, quies & abstinentia; ſi quid bibendum, aqua; idque interdum uno die fieri ſatis eſt; interdum, ſi terrentia manent, biduo: proximeque abstinentiam ſumendus eſt cibus exiguus, bibenda aqua; poſtero die etiam vinum; deinde invicem alternis diebus, modo aqua, modo vinum, donec omnis cauſae metus finiatur. Per haec enim ſaepe inſtans gravis morbus discutitur. Plurimique falluntur, dum ſe primo die protinus ſublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coacta deiectione, aut vomitu, aut ſudationibus, aut vino ſperant. Non quod non interdum id incidat, aut non decipiat; ſed quod ſaepius fallat, ſolaque abstinentia ſine ullo periculo medeatur: cum praeſertim etiam pro modo terroris moderari liceat; & ſi leviora indicia fuerint, ſatis ſit a vino tantum abstinere, quod ſubtractum plus, quam ſi cibo quid dematur, adiuvat: ſi paulo graviora, facile ſit non aquam tantum bibere, ſed etiam cibo carnem ſubtrahere; interdum panis quoque

minus, quam pro consuetudine assumere, humidoque cibo esse contentum, & olere potissimum: satisque sit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abstinere, cum vehementes notae terruerunt. Neque dubium est, quin vix quisquam, qui non dissimulavit, sed per haec mature morbo occurrit, aegrotet.

III. Atque haec quidem sanis facienda sunt, tantum causam metuentibus. Sequitur vero curatio febrium, quod & in toto corpore, & vulgare maxime morbi genus est. Ex his una quotidiana, altera tertiana, altera quartana est: interdum etiam longiore circuitu quaedam redeunt; sed id raro fit. In prioribus, & morbi sunt, & medicina. Et quartanae quidem simpliciores sunt. Incipiunt fere ab horrore; deinde calor erumpit; finitaque febre biduum integrum est: ita quarto die revertitur. Tertianarum vero duo genera sunt. Alterum eodem modo, quo quartana, & incipiens, & desinens; illo tantum interposito discrimine, quod unum diem praestat integrum, tertio redit. Alterum longe perniciosius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem & quadraginta horis fere sex & triginta per accessionem occupat, interdum etiam vel minus, vel plus; neque ex toto in remissione desistit, sed tantum levius est. Id genus plerique medici ἡμιτριταῖον appellant. Quotidianae vero variae sunt, & multiplices. Aliae enim protinus a calore incipiunt, aliae a frigore, aliae ab horrore. Frigus voco, ubi extremae partes mem-

brorum inalgescunt: horrorem, ubi totum corpus intremit. Rursus aliae sic desinunt, ut ex toto sequatur integritas: aliae sic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quaedam reliquiae remaneant, donec altera accessio accedat: ac saepe aliae vix quidquam aut nihil remittant, sed ita ut continuent. Deinde, aliae fervorem ingentem habent, aliae tolerabilem: aliae quotidie pares sunt, aliae impares; atque invicem altero die leniores, altero vehementiores: aliae tempore eodem postridie revertuntur, aliae vel serius vel celerius: aliae diem noctemque accessione & decessione implent, aliae minus, aliae plus: aliae, cum decedunt, sudorem movent, aliae non movent; atque alias per sudorem ad integritatem venitur, alias corpus tantum imbecillius redditur. Accessiones etiam, modo singulae singulis diebus fiunt, modo binae pluresve concurrunt: ex quo saepe evenit, ut quotidie plures accessiones remissionesque sint; sic tamen, ut unaquaeque alicui priori respondeat. Interdum vero accessiones quoque confunduntur, sic ut notari neque tempora earum, neque spatia possint. Neque verum est, quod dicitur a quibusdam, nullam febrem inordinatam esse, nisi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere: facilior enim semper curatio foret, si hoc verum esset. Sed quod evidentes causae faciunt, facere etiam abditae possunt. Neque de re, sed de verbo controversiam movent, qui, cum aliter aliterque in eodem morbo febres acce-

dunt, non easdem inordinate redire, ſed alias aliasque ſubinde oriri dicunt. Quod tamen ad curandi rationem nihil pertineret, etiamſi vere diceretur. Tempora quoque remiſſionum modo liberalia, modo vix ulla ſunt.

IV. Et febrium quidem ratio maxime talis eſt. Curationum vero diverſa genera ſunt, prout auctores aliquos habent. Aſclepiades officium eſſe medici dicit, ut tuto, ut celeriter, ut iucunde curet. Id votum eſt: ſed fere periculoſa eſſe nimia & feſtinatio & voluptas ſolet. Qua vero moderatione utendum ſit, ut, quantum fieri poteſt, omnia iſta contingant, prima ſemper habita ſalute, in ipſis partibus curationum conſiderandum erit. Et ante omnia quaeritur, primis diebus aeger qua ratione continendus ſit. Antiqui, medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliebantur; eo quod cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quae laedere videbatur, ducendo ſaepius alvum ſubtrahebant. Aſclepiades medicamenta ſuſtulit; alvum non toties, ſed fere tamen in omni morbo, ſubduxit; febre vero ipſa praecipue ſe ad remedium uti profeſſus eſt. Convellendas enim vires aegri putavit, luce, vigilia, ſiti ingenti, ſic, ut ne os quidem primis diebus elui ſineret. Quo magis falluntur, qui per omnia iucundam eius diſciplinam eſſe concipiunt. Is enim ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriae ſubſcripſit; primis vero tortoris vicem exhibuit. Ego autem, medicamentorum dari potiones, & alvum duci

non nisi raro debere, concedo: & id non ideo tamen agendum; ut aegri vires convellantur, existimo; quoniam ex imbecillitate summum periculum est. Minui ergo tantum materiam superantem oportet, quae naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Itaque abstinendus a cibo primis diebus est, in luce habendus aeger, nisi infirmus, interdiu est, quoniam corpus ista quoque digerit; isque cubare quam maximo conclavi debet. Quod ad sitim vero somnumque pertinet, moderandum est, ut interdiu vigilet; noctu, si fieri potest, conquiescat: ac neque potet, neque nimium siti crucietur. Os etiam eius elui potest, ubi & siccum est, & ipsi foetet; quamvis id tempus aptum potioni non est. Commodeque Erasistratus dixit, saepe, interiore parte humorem non requirente, os & fauces requirere; neque ad rem, male haberi aegrum, pertinere. Ac primo quidem sic tenendus est. Optimum vero medicamentum est, opportune cibus datus: qui quando primum dari debeat, quaeritur. Plerique ex antiquis tarde dabant, saepe quinto die, saepe sexto: & id fortasse vel in Asia, vel in Aegypto, coeli ratio patitur. Asclepiades, ubi aegrum triduo per omnia fatigaverat, quarto die cibo destinabat. At Themison nuper, non quando coepisset febris, sed quando desisset, aut certe levata esset, considerabat: & ab illo tempore exspectato die tertio, si non accesserat febris, statim; si accesserat, ubi ea vel desierat, vel, si assidue inhaerebat, certe si se inclinave-

rat, cibum dabat. Nihil autem horum utique perpetuum eſt. Nam poteſt primo die primus cibus dandus eſſe, poteſt ſecundo, poteſt tertio, poteſt non niſi quarto, aut quinto; poteſt poſt unam acceſſionem, poteſt poſt duas, poteſt poſt plures. Refert enim, qualis morbus ſit, quale corpus, quale coelum, quae aetas, quod tempus anni: minimeque, in rebus multum inter ſe differentibus, perpetuum eſſe praeceptum temporis poteſt. In morbo, qui plus virium aufert, celerius cibus dandus eſt: itemque eo coelo, quod magis digerit. Ob quam cauſam in Africa nullo die aeger abstineri recte videtur. Maturius etiam puero, quam iuveni; aeſtate, quam hieme, dari debet. Unum illud eſt, quod ſemper, quod ubique ſervandum eſt, ut aegri vires ſubinde aſſidens medicus inſpiciat, & quamdiu ſupererunt, abstinentia pugnet; ſi imbecillitatem vereri coeperit, cibo ſubveniat. Id enim eius officium eſt, ut aegrum neque ſupervacua materia oneret, neque imbecillitatem fame prodat. Idque apud Eraſiſtratum quoque invenio: qui, quamvis parum docuit, quando venter, quando corpus ipſum exinaniretur, dicendo tamen, haec eſſe videnda, & tum cibum dandum, cum corpori deberetur, ſatis oſtendit, dum vires ſupereſſent, dari non oportere; ne deficerent, conſulendum eſſe. Ex his autem intelligi poteſt, ab uno medico multos non poſſe curari: eumque, ſi artifex eſt, idoneum eſſe, qui non multum ab aegro recedit. Sed qui quaeſtui ſer-

viunt, quoniam is maior ex populo eſt, libenter ampleſtuntur ea praecepta, quae ſedulitatem non exigunt; ut in hac ipſa re. Facile eſt enim dies vel acceſſiones numerare iis quoque, qui aegrum raro vident: ille aſſideat neceſſe eſt, qui, quod ſolum opus eſt, viſurus eſt, quando nimis imbecillus futurus ſit, niſi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptiſſimus eſſe conſuevit.

Eſt autem alia etiam de diebus ipſis dubitatio, quoniam antiqui potiſſimum impares ſequebantur; eosque, tanquam tunc de aegris iudicaretur, *κρισίμους* nominabant. Hi erant dies tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, quartusdecimus, unus & viceſimus; ita ut ſumma potentia ſeptimo, deinde quartodecimo, deinde uni & viceſimo daretur. Igitur ſic aegros nutriebant, ut dierum imparium acceſſiones exſpectarent; deinde poſtea cibum, quaſi levioribus acceſſionibus inſtantibus, darent; adeo ut Hippocrates, ſi alio die febris deſiſſet, recidivam timere ſit ſolitus. Id Aſclepiades iure ut vanum repudiavit; neque in ullo die, quia par imparve eſſet, iis vel maius vel minus periculum eſſe dixit. Interdum enim peiores dies pares fiunt; & opportunius poſt eorum acceſſiones cibus datur. Nonnunquam etiam in ipſo morbo dierum ratio mutatur; fitque gravior, qui remiſſior eſſe conſueverat. Atque ipſe quartusdecimus par eſt, in quo eſſe magnam vim antiqui fatebantur. Qui cum octavum primi naturam habere contende-

rent, ut ab eo secundus septenarius inciperet, ipsi sibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo, quasi potentiorem: plus enim tribuebant nono, & undecimo. Quod cum fecissent sine ulla probabili ratione, ab undecimo, non ad tertiumdecimum, sed ad quartumdecimum transibant. Est etiam apud Hippocratem, ei, quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse gravissimum. Ita, illo quoque auctore, in die pari & gravior febris esse potest, & certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficacissimum apprehendit; id est, quartum, septimum, undecimum, quartumdecimum, decimumseptimum. In quo & ab imparis ad paris rationem transit, & ne hoc quidem propositum conservavit; cum a septimo die undecimus, non quartus, sed quintus sit. Adeo apparet, quacunque ratione ad numerum respexerimus, nihil rationis, sub illo quidem auctore, reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, sed ipsas accessiones intueri; & ex his coniectare, quando dandus cibus sit. Illud autem magis ad rem pertinet, scire, tum oporteat dari, cum iam bene venae conquieverunt, an etiamnum manentibus reliquiis febris. Antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant: Asclepiades, inclinata quidem febre, sed adhuc tamen inhaerente. In quo

vanam rationem ſecutus eſt: non quod non ſit interdum maturius cibus dandus, ſi mature timetur altera acceſſio; ſed quod ſcilicet quam ſaniſſimo dari debeat: minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur. Neque tamen verum eſt, quod Themiſoni videbatur, ſi duabus horis integer futurus eſſet aeger, ſatius eſſe tum dare; ut ab integro corpore potiſſimum diduceretur. Nam ſi diduci tam celeriter poſſet, id eſſet optimum: ſed cum hoc breve tempus non praeſtet, ſatius eſt, principia cibi a decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi. Ita, ſi longius tempus ſecundum eſt, quam integerrimo dandus eſt; ſi breve, etiam antequam ex toto integer fiat. Quo loco vero integritas eſt, eodem eſt remiſſio, quae maxima in febre continua poteſt eſſe. Atque hoc quoque quaeritur, utrum tot horae exſpectandae ſint, quot febrem habuerunt; an ſatis ſit, primam partem earum praeteriri, ut aegris iucundius inſidat, quibus interdum non vacat. Tutiſſimum eſt autem, ante totius acceſſionis tempus praeterire: quamvis, ubi longa febris fuit, poteſt indulgeri aegro maturius, dum tamen ante minimum pars dimidia praetereatur. Idque non in ea ſola febre, de qua proxime dictum eſt, ſed in omnibus ita ſervandum eſt.

V. Haec magis per omnia genera febrium perpetua ſunt: nunc ad ſingulas earum ſpecies deſcendam. Igitur ſi ſemel tantum acceſſit, deinde deſiit, eaque vel ex inguine, vel ex laſſitudine,

vel ex aeſtu, aliave ſimili re fuit, ſic, ut interior nulla cauſa metum fecerit, poſtero die, cum tempus acceſſionis ita transiit, ut nihil moverit, cibus dari poteſt. At ſi ex alto calor venit, & gravitas vel capitis vel praecordiorum ſecuta eſt, neque apparet, quid corpus confuderit; quamvis unam acceſſionem ſecuta integritas eſt; tamen, quia tertiana timeri poteſt, exſpectandus eſt dies tertius: & ubi acceſſionis tempus praeteriit, cibus dandus eſt, ſed exiguus; quia quartana quoque timeri poteſt: & die quarto demum, ſi corpus integrum eſt, eo cum fiducia utendum. Si vero poſtero, tertiove, aut quarto die ſecuta febris eſt; ſcire licet, morbum eſſe. Sed tertianarum, quartanarumque, quarum & certus circuitus eſt, & finis integer, & liberaliter quieta tempora ſunt, expeditior ratio eſt: de quibus ſuo loco dicam. Nunc vero eas explicabo, quae quotidie urgent. Igitur tertio quoque die cibus aegro commodiſſime datur: ut alter febrem minuat, alter viribus ſubveniat. Sed is dari debet, ſi quotidiana febris eſt, quae ex toto deſinat, ſimulatque corpus integrum factum eſt: ſi quamvis non acceſſiones, febres tamen iunguntur, & quotidie quidem increſcunt, ſed ſine integritate tamen remittunt, cum corpus ita ſe habet, ut maior remiſſio non exſpectetur: ſi altero die gravior, altero levior acceſſio eſt, poſt graviorem. Fere vero graviorem acceſſionem levior nox ſequitur: quo fit, ut graviorem acceſſionem nox quoque triſtior antecedat. At ſi con-

tinuatur febris, neque levior unquam fit, & dari cibum necesse est, quando dari debeat, magna dissensio est. Quidam, quia fere remissius matutinum tempus aegris est, tunc putant dandum. Quod si respondet, non quia mane est, sed quia remissio est aegris, dari debet. Si vero ne tunc quidem ulla requies aegris est, hoc ipso peius id tempus est, quod cum sua natura melius esse debeat, morbi vitio non est: simulque insequitur tempus meridianum, a quo cum omnis aeger fere peior fiat, timeri potest, ne ille magis etiam, quam ex consuetudine, urgeatur. Igitur alii vespere tali aegro cibum dant. Sed cum eo tempore fere pessimi sint, qui aegrotant, verendum est, ne, si quid tunc moverimus, fiat aliquid asperius. Ob haec ad mediam noctem decurro; id est, finito iam gravissimo tempore, eodemque longissime distante: secuturis vero antelucanis horis, quibus omnes fere maxime dormiunt; deinde matutino tempore, quod natura sua levissimum est. Si vero febres vagae sunt, quia verendum est, ne cibum statim subsequantur, quandocunque quis ex accessione levatus est, tunc debet assumere. At si plures accessiones eodem die veniunt, considerare oportet, paresne per omnia sint, quod vix fieri potest, an impares. Si per omnia pares sunt, post eam potius accessionem cibus dari debet, quae non inter meridiem & vesperem desinit: si impares sunt, considerandum est, quo distent. Nam si altera gravior, altera levior est, post gravio-

rem dari debet: si altera longior, altera brevior, post longiorem: si altera gravior, altera longior est, considerandum est, utra magis affligat, illa vi, an haec tempore, & post eam dandus est. Sed plane plurimum interest, quantae qualesque inter eas remissiones sint. Nam si post alteram febrem motio manet, post alteram integrum corpus est; integro corpore, cibo tempus aptius est: si semper febricula manet, sed alterum tamen longius tempus remissionis est, id potius eligendum est; adeo ut, ubi accessiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus sit. Etenim perpetuum est, ad quod omne consilium dirigi potest, cibum quam maxime semper ab accessione futura reducere; &, hoc salvo, dare quam integerrimo corpore. Quod non inter duas tantum, sed etiam inter plures accessiones servabitur. Sed cum sit aptissimum, tertio quoque die cibum dare; tamen, si corpus infirmum est, quotidie dandus est; multoque magis, si continentes febres sine remissione sunt, quanto magis corpus affligunt; aut si duae pluresve accessiones eodem die veniunt. Quae res efficit, ut & a primo die protinus cibus dari quotidie debeat, si protinus venae conciderunt; & saepius eodem die, si inter plures accessiones subinde vis corpori deest. Illud tamen in his servandum est, ut post eas febres minus cibi detur, post quas, si per corpus liceret, omnino non daretur. Cum vero febris instet, incipiat, augeatur, consistat, decedat, deinde in decessione

consistat, aut finiatur; scire licet, optimum cibo tempus esse febre finita; deinde, cum decessio eius consistit; tertium, si necesse est, quandocunque decedit; cetera omnia periculosa esse. Si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius esse, consistente iam incremento febris, aliquid offerre, quam increscente; satius esse, instante, quam incipiente: cum eo tamen, ut nullo tempore is, qui deficit, non sit sustinendus. Neque hercule satis est, ipsas tantum febres medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem; seu supersunt vires, seu desunt, seu quidam alii affectus interveniunt. Cum vero semper aegros securos agere conveniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum praecipue, ubi cibum sumserunt. Itaque, si qua sunt, quae exasperatura eorum animos sunt, optimum est, ea, dum aegrotant, eorum notitiae subtrahere: si id fieri non potest, sustinere tamen post cibum usque somni tempus, & cum experrecti sunt, tum exponere.

VI. Sed de cibo quidem facilior cum aegris ratio est; quorum saepe stomachus hunc respuit, etiamsi mens concupiscit: de potione vero ingens pugna est; eoque magis, quo maior febris est. Haec enim sitim accendit, & tum maxime aquam exigit, cum illa periculosissima est. Sed docendus aeger est, ubi febris quieverit, protinus sitim quoque quieturam; longioremque accessionem fore, si quod ei datum fuerit alimen-

tum: ita celerius eum desinere sitire, qui non bibit. Necesse est tamen, quanto facilius etiam sani famem, quam sitim sustinent, tanto magis aegris in potione, quam in cibo indulgere. Sed primo quidem die nullus humor dari debet; nisi subito sic venae conciderunt, ut cibus quoque dari debeat: secundo vero, ceterisque etiam, quibus cibus non dabitur, tamen, si magna sitis urgebit, potio dari potest. Ac ne illud quidem, ab Heraclide Tarentino dictum, ratione caret: ubi aut bilis aegrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones misceri novam materiam corruptae. Illud videndum est, ut qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque, ubi sine illo datur, deligantur; aut cum aegrum dormire cupiemus; quod fere sitis prohibet. Satis autem convenit, cum omnibus febricitantibus nimius humor alienus sit, tum praecipue esse feminis, quae ex partu in febres inciderunt.

Sed cum tempora cibo potionique febris & remissionis ratio det, non est expeditissimum scire, quando aeger febricitet, quando melior sit, quando deficiat; sine quibus dispensari illa non possunt. Venis enim maxime credimus, fallacissimae rei; quia saepe istae leniores celerioresve sunt, & aetate, & sexu, & corporum natura: & plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnunquam etiam incipiente febre, subeunt & quiescunt; ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra

ſaepe eas concitat & reſolvit ſol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus: adeo ut, cum primum medicus venit, ſollicitudo aegri dubitantis, quomodo illi ſe habere videatur, eas moveat. Ob quam cauſam, periti medici eſt, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium: ſed primum reſidere hilari vultu, percontarique, quemadmodum ſe habeat; & ſi quis eius metus eſt, eum probabili ſermone lenire; tum deinde eius corpori manum admovere. Quas venas autem conſpectus medici movet, quam facile mille res turbant! Altera res eſt, cui credimus, calor, aeque fallax: nam hic quoque excitatur aeſtu, labore, ſomno, metu, ſollicitudine. Igitur intueri quidem etiam iſta oportet; ſed his non omnia credere. Ac protinus quidem ſcire, non febricitare eum, cuius venae naturaliter ordinatae ſunt, teporque talis eſt, qualis eſſe ſanis ſolet: non protinus autem ſub calore motuque febrem eſſe concipere; ſed ita, ſi ſumma quoque arida inaequaliter cutis eſt; ſi calor & in fronte eſt, & ex imis praecordiis oritur; ſi ſpiritus ex naribus cum fervore prorumpit; ſi color, aut rubore, aut pallore novo mutatus eſt; ſi oculi graves, & aut perſicci, aut ſubhumidi ſunt; ſi ſudor, cum fit, inaequalis eſt; ſi venae non aequis intervallis moventur. Ob quam cauſam medicus neque in tenebris, neque a capite aegri debet reſidere; ſed illuſtri loco adverſus eum, ut omnes notas, ex vultu quoque cubantis per-

ſpiciat. Ubi vero febris fuit, atque decrevit, exſpectare oportet, num tempora, partesve corporis aliae paulum madeſcant, quae ſudorem venturum eſſe teſtentur: ac ſi qua nota eſt, tunc demum dare potui calidam aquam; cuius ſalubris effectus eſt, ſi ſudorem per omnia membra diffundit. Huius autem rei cauſa, continere aeger ſub veſte ſatis multa manus debet; eademque crura pedesque contegere: qua mole plerique aegros in ipſo febris impetu, potiſſimeque ubi ardens ea eſt, male habent. Si ſudare corpus coepit, linteum tepefacere oportet, paulatimque ſingula membra detergere. At ubi ſudor omnis finitus eſt, aut ſi is non venit, ubi quam maxime potuit, idoneus eſſe cibo aeger videtur, ſub veſte leniter ungendus eſt, tum detergendus, deinde ei cibus dandus. Is autem febricitantibus humidus eſt aptiſſimus, aut humori certe quam proximus: utique ex materia quam leviſſima, maximeque ſorbitio; eaque, ſi magnae febres fuerint, quam tenuiſſima eſſe debet. Mel quoque deſpumatum huic recte adiicitur, quo corpus magis nutriatur: ſed id, ſi ſtomachum offendit, ſupervacuum eſt; ſicut ipſa quoque ſorbitio. Dari vero in vicem eius poteſt, vel intrita ex aqua calida, vel alica elota; ſi firmus eſt ſtomachus, & compreſſa alvus, ex aqua mulſa; ſi vel ille languet, vel haec profluit, ex poſca. Et primo quidem cibo id ſatis eſt. Secundo vero aliquid adiici poteſt, ex eodem tamen genere materiae, vel olus, vel conchylium, vel

pomum. Et dum febres quidem increſcunt, hic ſolus idoneus cibus eſt. Ubi vero aut deſinunt, aut levantur, ſemper quidem incipiendum eſt ab aliquo ex materia leviſſima, adiiciendum vero aliquid ex media, ratione habita ſubinde & virium hominis, & morbi. Ponendi vero aegro varii cibi, ſicut Aſclepiades praecepit, tum demum ſunt, ubi faſtidio urgetur, neque ſatis vires ſufficiunt; ut paulum ex ſingulis deguſtando, famem vitet. At ſi neque vis, neque cupiditas deeſt, nulla varietate ſollicitandus aeger eſt; ne plus aſſumat, quam concoquat. Neque verum eſt, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios. Eduntur enim facilius: ad concoctionem autem materiae genus & modus pertinent. Neque inter magnos dolores, neque increſcente morbo, tutum eſt, aegrum cibo impleri; ſed ubi inclinata iam in melius valetudo eſt.

Sunt aliae quoque obſervationes in febribus neceſſariae. Atque id quoque videndum eſt, quod quidam ſolum praecipiunt, adſtrictum corpus ſit, an profluat; quorum alterum ſtrangulat, alterum digerit. Nam ſi adſtrictum eſt, ducenda alvus eſt, movenda urina, eliciendus omni modo ſudor. In hoc genere morborum ſanguinem etiam miſiſſe, concuſſiſſe vehementibus geſtationibus corpus, in lumine habuiſſe, imperaſſe famem, ſitim, vigiliam prodeſt. Utile eſt etiam ducere in balneum, prius demittere in ſolium, tum ungere, iterum ad ſolium redire, multaque aqua fovere inguina; interdum etiam oleum

in ſolio cum aqua calida miſcere; uti cibo ſerius & rarius, tenui, ſimplici, molli, calido, exiguo; maximeque oleribus, qualia ſunt, lapathum, urtica, malva; vel iure etiam concharum, muſculorumve, aut locuſtarum: neque danda caro, niſi elixa, eſt. At potio eſſe debet magis liberalis, & ante cibum, & poſt hunc, & cum hoc, ultra quam ſitis coget: poteritque a balneo etiam pinguius, aut dulcius dari vinum; poterit ſemel, aut bis interponi Graecum ſalſum. Contra vero, ſi corpus profluet, ſudor coërcendus, quies adhibenda erit; tenebris, ſomnoque, quandocunque volet, utendum; non niſi leni geſtatione corpus agitandum, & pro genere mali ſubveniendum. Nam ſi venter fluit, aut ſi ſtomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere; niſi aut fauces, aut praecordia, aut latus dolet, aut vetus morbus eſt. Si vero ſudor exercet, duranda cutis eſt nitro, vel ſale, quae cum oleo miſcentur: ac ſi levius id vitium eſt, oleo corpus ungendum; ſi vehementius, roſa, vel melino, vel myrteo, cui vinum auſterum ſit adiectum. Quiſquis autem fluore aeger eſt, cum venit in balneum, prius ungendus, deinde in ſolium demittendus eſt. Si in cute vitium eſt, frigida quoque, quam calida aqua melius utetur. Ubi ad cibum ventum eſt, dari debet is valens, frigidus, ſiccus, ſimplex, qui quam minime corrumpi poſſit, panis toſtus, caro aſſa, vinum auſterum, vel certe ſubauſterum; ſi

venter profluit, calidum; si sudores nocent, vomitusve sunt, frigidum.

VII. 1. Desiderat etiam propriam animadversionem in febribus pestilentiae casus. In hac minime utile est, aut fame, aut medicamentis uti, aut ducere alvum. Si vires sinunt, sanguinem mittere optimum est; praecipueque, si cum dolore febris est: si id parum tutum est, ubi febris levata est, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus est; vinum calidum, & meracius dare, & omnia glutinosa; inter quae carnem quoque generis eiusdem. Nam quo celerius eiusmodi tempestates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda sunt. Quod si puer est, qui laborat, neque tantum robur eius est, ut sanguis mitti possit, cucurbitulis ei utendum est; ducenda alvus vel aqua vel ptisanae cremore; tum demum levibus cibis nutriendus. Et ex toto non sic pueri, ut viri, curari debent. Ergo, ut in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum est; non facile sanguinem mittere, non facile ducere alvum, non cruciare vigilia, fameve, aut nimia siti, non vino curare. Vomitus post febrem eliciendus est: deinde dandus cibus ex levissimis; tum is dormiat; posteroque die, si febris manet, abstineatur; tertio, ad similem cibum redeat. Dandaque opera est, quantum fieri potest, ut inter opportunam abstinentiam cibosque opportunos, omissis ceteris, nutriatur.

2. Si vero ardens febris extorret, nulla medicamenti danda potio eſt; ſed in ipſis acceſſionibus oleo & aqua refrigerandus eſt, quae miſcenda manu ſunt, donec albeſcant; eo conclavi tenendus, quo multum & purum aërem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum levibus tantum velandus eſt. Poſſunt etiam ſuper ſtomachum imponi folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne ſiti quidem nimia vexandus eſt. Alendus maturius eſt, id eſt, a die tertio; & ante cibum iisdem perungendus. Si pituita in ſtomacho coiit, inclinata iam acceſſione, vomere cogendus eſt; tum dandum frigidum olus, aut pomum, ex iis, quae ſtomacho conveniunt. Si ſiccus manet ſtomachus, protinus vel ptiſanae, vel alicae, vel oryzae cremor dandus eſt, cum quo recens adeps cocta ſit. Cum vero in ſummo incremento morbus eſt, utique non ante quartum diem, magna ſiti antecedente, frigida aqua copioſe praeſtanda eſt, ut bibat etiam ultra ſatietatem; & cum iam venter & praecordia ultra modum repleta, ſatisque refrigerata ſunt, vomere debet. Quidam ne vomitum quidem exigunt; ſed ipſa aqua frigida tantum, ad ſatietatem data, pro medicamento utuntur. Ubi utrumlibet factum eſt, multa veſte operiendus eſt, & collocandus, ut dormiat. Fereque poſt longam ſitim & vigiliam, poſt multam ſatietatem, poſt infractum calorem, plenus ſomnus venit, per quem ingens ſudor effunditur; idque praeſentiſſimum auxilium eſt: ſed in iis

tamen, in quibus praeter ardorem, nulli dolores, nullus praecordiorum tumor; nihil prohibens, vel in thorace, vel in pulmone, vel in faucibus; non ulcus, non deiectio, non profluvium alvi fuit. Si quis autem in huiusmodi febre leviter tussit, is neque vehementi siti conflictatur, neque bibere aquam frigidam debet; sed eo modo curandus est, quo in ceteris febribus praecipitur.

VIII. At ubi id genus tertianae est, quod ἡμιτριταῖον medici appellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumque frequentiores accessiones decessionesque, ut aliud morbi genus videri possit: porrigiturque febris inter horas viginti quatuor, & triginta sex; ut, quod idem est, non idem esse videatur. Et magnopere necessarium est, neque dari cibum, nisi in ea remissione, quae vera est; & ubi ea venit, protinus dari: plurimique sub alterutro curantis errore subito moriuntur. Ac, nisi magnopere aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet; tum dari cibus, qui neque incitet febrem, & tamen longum eius spatium sustineat.

IX. Nonnunquam etiam lentae febres sine ulla remissione corpus tenent; ac neque cibo, neque ulli remedio locus est. In hoc casu medici cura esse debet, ut morbum mutet: fortasse enim curationi opportunior fiet. Saepe igitur ex aqua frigida, cui oleum sit adiectum, corpus eius pertractandum est, quoniam interdum sic evenit, ut horror oriatur, & fiat initium quod-

dam novi motus; exque eo, cum magis corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio. In his frictio quoque ex oleo & ſale ſalubris videtur. At ſi diu frigus eſt, & torpor, & iactatio corporis, non alienum eſt, in ipſa febre dare mulſi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim ſaepe ex eo febris; & maior ortus calor ſimul & priora mala tollit, & ſpem remiſſionis, inque ea curationis oſtendit. Neque, hercules, iſta curatio nova eſt, qua nunc quidam traditos ſibi aegros, qui ſub cautioribus medicis trahebantur, interdum contrariis remediis ſanant. Siquidem apud antiquos quoque ante Herophilum & Eraſiſtratum, maximeque poſt Hippocratem fuit Petro quidam, qui febricitantem hominem ubi acceperat, multis veſtimentis operiebat, ut ſimul calorem ingentem, ſitimque excitaret: deinde, ubi paulum remitti coeperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, ſi moverat ſudorem, explicuiſſe ſe aegrum iudicabat; ſi non moverat, plus etiam aquae frigidae ingerebat, & tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinus ſuillam aſſam, & vinum homini dabat: ſi non liberaverat, decoquebat aquam ſale adiecto, eamque bibere cogebat, ut movendo ventrem purgaret. Et intra haec omnis eius medicina erat: eaque non minus grata fuit iis, quos Hippocratis ſucceſſores non refecerant, quam nunc eſt iis, quos Herophili vel Eraſiſtrati aemuli diu tractos non expedierunt. Neque ideo tamen non eſt temera-

ria iſta medicina; quia plures, ſi protinus a principiis excepit, interimit. Sed cum eadem omnibus convenire non poſſint, fere, quos ratio non reſtituit, temeritas adiuvat. Ideoque eiusmodi medici melius alienos aegros, quam ſuos, nutriunt. Sed eſt circumſpecti quoque hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere; quia curationem, ubi id, quod eſt, non recipit, poteſt recipere id, quod futurum eſt.

X. Conſiderandum eſt etiam, febresne ſolae ſint, an alia quoque his mala accedant; id eſt, num caput doleat, num lingua aſpera, num praecordia intenta ſint. Si capitis dolores ſunt, roſam cum aceto miſcere oportet, & in id ingerere: deinde habere duo pittacia, quae frontis latitudinem, longitudinemque aequent; ex his invicem alterum in aceto & roſa habere, alterum in fronte; aut intinctam iisdem lanam ſuccidam imponere. Si acetum offendit, pura roſa utendum eſt; ſi roſa ipſa laedit, oleo acerbo. Si iſta parum iuvant, teri poteſt vel iris arida, vel nuces amarae, vel quaelibet herba ex refrigerantibus: quorum quidlibet ex aceto impoſitum, dolorem minuit; ſed magis aliud in alio. Iuvat etiam panis cum papavere iniectus; vel cum roſa, ceruſſa, ſpumave argenti. Olfacere quoque vel ſerpyllum, vel anethum, non alienum eſt. At ſi in praecordiis inflammatio & dolor eſt, primo ſuperimponenda ſunt cataplaſmata reprimentia; ne, ſi calidiora fuerint, plus eo materiae concurrat: deinde, ubi prima inflammatio ſe remiſit, tunc de-

mum ad calida & humida veniendum eſt; ut ea, quae remanſerunt, diſcutiant. Notae vero inflammationis ſunt quatuor, rubor, & tumor, cum calore, & dolore. Quo magis erravit Eraſiſtratus, qui febrem nullam ſine hac eſſe dixit. Ergo ſi ſine inflammatione dolor eſt, nihil imponendum eſt: hunc enim ſtatim ipſa febris ſolvet. At ſi neque inflammatio, neque febris, ſed tantum praecordiorum dolor eſt, protinus calidis & ſiccis fomentis uti licet. Si vero lingua ſicca & ſcabra eſt, detergenda primum penicillo eſt ex aqua calida: deinde ungenda mixtis inter ſe roſa & melle. Mel purgat, roſa reprimit, ſimulque ſicceſcere non ſinit. At ſi ſcabra non eſt, ſed arida, ubi penicillo deterſa eſt, ungi roſa debet, cui cerae paulum ſit adiectum.

XI. Solet etiam ante febres eſſe frigus; idque vel moleſtiſſimum morbi genus eſt. Ubi id exſpectatur, omni potione prohibendus aeger eſt: haec enim paulo ante data, multum malo adiicit. Item maturius veſte multa tegendus eſt: admovenda partibus iis, pro quibus metuimus, ſicca & calida fomenta, ſic, ne ſtatim vehementiſſimi calores incipiant, ſed paulatim increſcant: perfricandae quoque eae partes manibus unctis ex vetere oleo ſunt, eique adiiciendum aliquid ex calefacientibus; contentique medici quidam una frictione, etiam ex quolibet oleo, ſunt. In harum febrium remiſſionibus nonnulli tres aut quatuor ſorbitionis cyathos, etiamnum manente febre, dant; deinde, ea bene finita, reficiunt ſtomachum ci-

bo frigido & levi. Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, semel & post febrem datus, prodest. Sed curiose prospiciendum est, ne tempus remissionis decipiat: saepe enim in hoc quoque genere valetudinis iam minui febris videtur, & rursus intenditur. Itaque ei remissioni credendum est, quae etiam immoratur, & iactationem, foetoremque quendam oris, quem ὄζην Graeci vocant, minuit. Illud satis convenit, si quotidie pares accessiones sunt, quotidie parvum cibum dandum: si impares, post graviorem, cibum; post leviorem, aquam mulsam.

XII. Horror autem eas fere febres antecedit, quae certum habent circuitum, & ex toto remittuntur; ideoque tutissimae sunt, maximeque curationes admittunt. Nam ubi incerta tempora sunt, neque alvi ductio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur. Incertum est enim, quando febris ventura sit: ita fieri potest, ut, si subito venerit, summa in eo pernicies sit, quod auxilii causa sit inventum. Nihilque aliud fieri potest, quam ut primis diebus bene abstineatur aeger; deinde, sub decessu febris eius, quae gravissima est, cibum sumat. At ubi certus circuitus est, facilius omnia illa tentantur; quia magis proponere nobis & accessionum & decessionum vices possumus. In his autem, cum inveteraverunt, utilis fames non est: primis tantummodo diebus ea pugnandum est; deinde dividenda curatio est, & ante horror, tum febris discutien-

da. Igitur cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam subsalsam, & vomere eum cogere: nam fere talis horror ab iis oritur, quae biliosa in stomacho resederunt. Idem faciendum est, si proximo quoque circuitu aeque accessit: saepe enim sic discutitur. Iamque, quod genus febris sit, scire licet. Itaque sub exspectatione proximae accessionis, quae instare tertia potest, deducendus in balneum est; dandaque opera, ut per tempus horroris in solio sit. Si ibi quoque senserit, nihilominus idem sub exspectatione quartae accessionis faciat: siquidem eo quoque modo saepe is discutitur. Si ne balneum quidem profuit, ante accessionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere; siquidem ea quoque assumta calorem movent, qui horrorem non admittit. Deinde eodem modo, quo in frigore praeceptum est, antequam inhorrescere possit, operiatur: fomentisque, sed protinus validioribus, totum corpus circumdare convenit, maximeque involutis exstinctis testis & titionibus. Si nihilominus horror perruperit, multo oleo calefacto inter ipsa vestimenta perfundatur, cui aeque ex calefacientibus aliquid sit adiectum; adhibeaturque frictio, quantam is sustinere poterit, maximeque in manibus & pedibus; & spiritum ipse contineat. Neque desistendum est, etiamsi horror est: saepe enim pertinacia iuvantis malum corporis vincit. Si quid evomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus

eſt; utendumque eisdem eſt, donec horror finiatur. Sed praeter haec ducenda alvus eſt, ſi tardius horror quieſcet: ſiquidem id quoque exonerato corpore prodeſt. Ultimaque poſt haec auxilia ſunt, geſtatio & frictio. Cibus autem in eiusmodi morbis maxime dandus eſt, qui mollem alvum praeſtet; caro glutinoſa; vinum, cum dabitur, auſterum.

XIII. Haec ad omnes circuitus febrium pertinent: discernendae tamen ſingulae ſunt, ſicut rationem habent diſſimilem. Si quotidiana eſt, triduo primo magnopere abstinere oportet; tum cibis altero quoque die uti. Si res inveteraverit, poſt febrem experiri balneum & vinum; magisque ſi, horrore ſublato, haec ſupereſt.

XIV. Si vero tertiana, quae ex toto intermittit, aut quartana eſt; mediis diebus, & ambulationibus uti oportet, aliisque exercitationibus, & unctionibus. Quidam ex antiquioribus medicis Cleophantus, in hoc genere morborum, multo ante acceſſionem, per caput aegrum multa calida aqua perfundebat, deinde vinum dabat. Quod, quamvis pleraque eius viri praecepta ſecutus eſt Aſclepiades, recte tamen praeteriit: eſt enim anceps. Ipſe, ſi tertiana febris eſt, tertio die poſt acceſſionem dicit alvum duci oportere; quinto, poſt horrorem vomitum elicere; deinde poſt febrem, ſicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum & vinum; ſexto die, in lectulo detineri: ſic enim fore, ne ſeptimo die febris accedat. Id ſaepe fieri poſſe, veriſimi-

le eſt. Tutius tamen eſt, ut hoc ipſo ordine utamur, tria remedia, vomitus, alvi ductionis, vini, per triduum, id eſt, die tertio, & quinto, & ſeptimo tentare: nec vinum, niſi poſt acceſſionem, die ſeptimo bibat. Si vero primis diebus discuſſus morbus non eſt, inciditque in vetuſtatem, quo die febris exſpectabitur, in lectulo ſe contineat; poſt febrem perfricetur; tum, cibo aſſumto, bibat aquam; poſtero die, qui vacat, ab exercitatione unctioneque, aqua tantum contentus, conquieſcat. Et id quidem optimum eſt. Si vero imbecillitas urgebit, & poſt febrem vinum, & medio die paulum cibi debebit aſſumere.

XV. Eadem in quartana facienda ſunt. Sed cum haec tarde admodum finiatur, niſi primis diebus discuſſa eſt, diligentius ab initio praecipiendum eſt, quid in ea fieri debeat. Igitur ſi cui cum horrore febris acceſſit, eaque deſiit, eodem die & poſtero tertioque continere ſe debet, & aquam tantummodo calidam primo die poſt febrem ſumere; biduo proximo, quantum fieri poteſt, ne hanc quidem. Si quarto die cum horrore febris revertitur, vomere, ſicut ante praeceptum eſt; deinde poſt febrem, modicum cibum ſumere, vini quadrantem; poſtero tertioque die abſtinere, aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, aſſumta. Septimo die balneo frigus praevenire; ſi febris redierit, ducere alvum; ubi ex eo corpus conquieverit, in unctione vehementer perfricari; eodem modo ſumere ci-

bum & vinum; biduo proximo se abstinere, frictione servata. Decimo tertio die rursus balneum experiri; &, si postea febris accessit, aeque perfricari, vinum copiosius bibere. Ac sic proximum est, ut quies tot dierum, & abstinentia cum ceteris, quae praecipiuntur, febrem tollant. Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto sequendum est curationis genus; idque agendum, ut, quod diu sustinendum est, corpus facile sustineat. Quo minus etiam curatio probari Heraclidis Tarentini debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abstinendum in septimum diem dixit. Quod, ut sustinere aliquis possit, tamen, etiam febre liberatus, vix refectioni valebit: adeo, si febris saepius accesserit, concidet. Igitur si tertio decimo die morbus manebit, balneum neque ante febrem, neque post eam tentandum erit; nisi interdum iam horrore discusso: horror ipse per ea, quae supra scripta sunt, expugnandus. Deinde post febrem oportebit ungi, & vehementer perfricari; cibum & validum, & fortiter assumere; vino uti quantum libebit: postero die, cum satis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter, cibum capere sine vino: tertio die abstinere. Quo die vero febrem exspectabit, ante surgere, & exerceri, dareque operam, ut in ipsam exercitationem febris tempus incurrat: sic enim saepe illa discutitur. At si in opere occupavit, tum demum se recipere. In eiusmodi valetudine medicamenta sunt, oleum, frictio, exercita-

tio, cibus, vinum. Si venter adſtrictus eſt, ſolvendus eſt. Sed haec facile validiores faciunt: ſi imbecillitas occupavit, pro exercitatione geſtatio eſt: ſi ne hanc quidem ſuſtinet, adhibenda tamen frictio eſt: ſi haec quoque vehemens onerat, intra quietem & unctionem & cibum ſiſtendum eſt; dandaque opera eſt, ne qua cruditas in quotidianam id malum vertat. Nam quartana neminem iugulat: ſed ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis aeger eſt: quod tamen, niſi culpa vel aegri vel curantis, numquam fit.

XVI. At ſi duae quartanae ſunt, neque eae, quas propoſui, exercitationes adhiberi poſſunt; aut ex toto quieſcere opus eſt, aut, ſi id difficile eſt, leniter ambulare; conſidere diligenter involutis pedibus & capite; quoties febris acceſſit & deſiit, cibum modicum ſumere, & vinum; reliquo tempore, niſi imbecillitas urget, abſtinere. At ſi duae febres paene iunguntur, poſt utramque cibum ſumere: deinde vacuo tempore, & moveri aliquid, & poſt unctionem cibo uti. Cum vero vetus quartana raro, niſi vere, ſolvatur; utique eo tempore attendendum eſt, ne quid fiat, quod valetudinem impediat. Prodeſtque in vetere quartana, mutare ſubinde victus genus; a vino ad aquam, ab aqua ad vinum, a lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes tranſire; eſſe radicem, deinde vomere; iureve pulli gallinacei ventrem reſolvere; oleo ad frictiones adiicere calefacientia; ante acceſſionem ſorbere, vel aceti cyathos duos, vel unum ſina-

pis cum tribus Graeci vini salsi, vel mixta paribus portionibus, & in aqua diluta, piper, castoreum, laser, myrrham. Per haec enim similiaque corpus agitandum est, ut moveatur ex eo statu, quo detinetur. Si febris quievit, diu meminisse eius diei convenit; eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem. Facile enim revertitur, nisi a sano quoque aliquamdiu timetur.

XVII. At si ex quartana, quotidiana facta est; cum id vitio inciderit, per biduum abstinere oportet, & frictione uti; aquam tantummodo vespere potui dare. Tertio die saepe fit, ne febris accedat: sed sive fuit, sive non fuit, cibus post accessionis tempus est dandus; & si manet, per biduum abstinentia, quanta maxima imperari corpori potest, & frictione quotidie utendum est.

XVIII. Et febrium quidem curatio exposita est. Supersunt vero alii corporis affectus, qui huic superveniunt: ex quibus eos, qui certis partibus assignari non possunt, protinus iungam. Incipiam ab insania, primamque huius ipsius partem aggrediar, quae & acuta, & in febre est: φρένησιν Graeci appellant. Illud ante omnia scire oportet, interdum in accessione aegros desipere, & loqui aliena. Quod non quidem leve est; neque incidere potest, nisi in febre vehementi: non tamen aeque pestiferum est; nam plerumque breve esse consuevit, levatoque accessionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi re-

medium aliud desiderat, quam quod in curanda febre praeceptum est. Phrenesis vero tum demum est, cum continua dementia esse incipit; aut cum aeger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam vanas imagines accipit: perfecta est, ubi mens illis imaginibus addicta est. Eius autem plura genera sunt: siquidem ex phreneticis alii hilares, alii tristes sunt; alii facilius continentur, & intra verba desipiunt, alii consurgunt, & violenter quaedam manu faciunt; atque ex his ipsis alii nihil nisi impetu peccant, alii etiam artes adhibent, summamque speciem sanitatis in captandis malorum operum occasionibus praebent; sed exitu deprehenduntur. Ex his autem eos, qui intra verba desipiunt, aut leviter etiam manu peccant, onerare asperioribus coërcitionibus supervacuum est: eos vero, qui violentius se gerunt, vincire convenit, ne vel sibi vel alteri noceant. Neque credendum est, si vinctus aliquis, dum levari vinculis cupit, quamvis prudenter & miserabiliter loquitur; quoniam is dolus insanientis est. Fere vero antiqui tales aegros in tenebris habebant; eo quod illis contrarium esset, exterreri, & ad quietem animi tenebras ipsas conferre aliquid iudicabant. At Asclepiades, tanquam tenebris ipsis terrentibus, in lumine habendos eos dixit. Neutrum autem perpetuum est: alium enim lux, alium tenebrae magis turbant; reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo possit. Optimum itaque est,

utrumque experiri; & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale discrimen eſt, aeger, ſi vires habet, loco lucido; ſi non habet, obſcuro continendus eſt. Remedia vero adhibere, ubi maxime furor urget, ſupervacuum eſt: ſimul enim febris quoque increſcit. Itaque tum nihil niſi continendus aeger eſt: ubi vero res patitur, feſtinanter ſubveniendum eſt. Aſclepiades perinde eſſe dixit, his ſanguinem mitti, ac ſi trucidentur; rationem hanc ſecutus, quod neque inſania eſſet, niſi febre intenta; neque ſanguis, niſi in remiſſione eius, recte mitteretur. Sed ipſe in his ſomnum multa frictione quaeſivit; cum & intentio febris ſomnum impediat, & frictio non niſi in remiſſione eius utilis ſit. Itaque hoc quoque auxilium debuit praeterire. Quid igitur eſt? Multa in praecipiti periculo recte fiunt, alias omittenda. Et continua quoque febris habet tempora, quibus, etſi non remittit, non tamen creſcit: eſtque hoc, ut non optimum, ſic tamen ſecundum remediis tempus. Quod ſi vires aegri patiuntur, ſanguis quoque mitti debet. Minus deliberari poteſt, an alvus ducenda ſit. Tum, interpoſito die, convenit caput ad cutem tondere; deinde aqua fovere, in qua verbenae aliquae decoctae ſint ex reprimentibus; aut prius fovere, deinde tondere, & iterum fovere; ac noviſſime roſa caput naresque implere; offerre etiam naribus rutam, ex aceto contritam; movere ſternutamenta medicamentis in id efficaci-

bus. Quae tamen facienda sunt in iis, quibus vires non desunt. Si vero imbecillitas est, rosa tantum caput, adiecto serpyllo, similive aliquo, madefaciendum est. Utiles etiam in quibuscunque viribus herbae duae sunt, solanum & muralis, si simul ex utraque succo expresso caput impletur. Cum se febris remiserit, frictione utendum est; parcius tamen in iis, qui nimis hilares, quam in iis, qui nimis tristes sunt. Adversus omnium autem sic insanientium animos gerere se pro cuiusque natura necessarium est. Quorundam enim vani metus levandi sunt; sicut in homine praedivite famem timente incidit, cui subinde falsae hereditates nuntiabantur: quorundam audacia coërcenda est; sicut in iis fit, in quibus continendis plagae quoque adhibentur: quorundam etiam intempestivus risus obiurgatione & minis finiendus: quorundam discutiendae tristes cogitationes; ad quod symphoniae, & cymbala, strepitusque proficiunt. Saepius tamen assentiendum, quam repugnandum est; paulatimque, & non evidenter, ab iis, quae stulte dicentur, ad meliora mens adducenda. Interdum etiam elicienda ipsius intentio; ut fit in hominibus studiosis literarum, quibus liber legitur, aut recte, si delectantur, aut perperam, si id ipsum eos offendit: emendando enim convertere animum incipiunt. Quin etiam recitare, si qua meminerunt, cogendi sunt. Ad cibum quoque quosdam non desiderantes reduxerunt ii, qui inter epulantes eos collocarunt. Omnibus vero sic affectis

somnus & difficilis, & praecipue necessarius est: sub hoc enim plerique sanescunt. Prodest ad id, atque etiam ad mentem ipsam componendam, crocinum unguentum cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant, quidam somnum moliuntur potui dando aquam, in qua papaver aut hyoscyamus decocta sit: alii mandragorae mala pulvino subiiciunt: alii vel amomum, vel sycamini lacrimam fronti inducunt. Hoc nomen apud Medicos reperio: sed cum Graeci morum συκάμινον appellant, mori nulla lacrima est. Sic vero significatur lacrima arboris in Aegypto nascentis, quam ibi μοροσύκον appellant. Plurimi decoctis papaveris corticibus, ex ea aqua spongia os & caput subinde fovent. Asclepiades ea supervacua esse dixit; quoniam in lethargum saepe converterent. Praecepit autem, ut primo die, a cibo, potione, somno abstineretur; vespere ei daretur potui aqua; tum frictio admoveretur lenis, ut ne manum quidem, qui perfricaret, vehementer imprimeret; postero deinde die, iisdem omnibus factis, vespere ei daretur sorbitio & aqua, rursusque frictio adhiberetur: per hanc enim nos consecuturos, ut somnus accedat. Id interdum fit, & quidem adeo, ut, illo consitente, nimia frictio etiam lethargi periculum afferat. Sed si sic somnus non accessit, tum demum illis medicamentis arcessendus est: habita scilicet eadem moderatione, quae hic quoque necessaria est, ne, quem obdormire volumus, excitare postea non possimus. Confert etiam aliquid ad somnum si-

lanus iuxta cadens; vel geſtatio poſt cibum, & noctu; maximeque ſuspenſi lecti motus. Neque alienum eſt, ſi neque ſanguis ante miſſus eſt, neque mens conſtat, neque ſomnus accedit, occipitio inciſo cucurbitulam admovere; quae quia levat morbum, poteſt etiam ſomnum facere. Moderatio autem in cibo quoque adhibenda eſt: nam neque implendus aeger eſt, ne inſaniat; neque ieiunio utique vexandus, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus eſt cibo infirmo, maximeque ſorbitione, potione aquae mulſae, cuius ternos cyathos bis hieme, quater aeſtate dediſſe ſatis eſt.

Alterum inſaniae genus eſt, quod ſpatium longius recipit; quia fere ſine febre incipit, leves deinde febriculas excitat. Conſiſtit in triſtitia, quam videtur bilis atra contrahere. In hac utilis detractio ſanguinis eſt: ſi quid hanc prohibet, prima eſt abstinentia; ſecunda, per album veratrum vomitumque purgatio. Poſt utrumlibet, adhibenda bis die frictio eſt; ſi magis valet, frequens etiam exercitatio; in ieiuno vomitus: cibus, ſine vino, dandus ex media materia eſt. Quam quoties poſuero, ſcire licet, etiam ex infirmiſſima dari poſſe; dum ne ea ſola quis utatur: valentiſſima tantummodo eſſe removenda. Praeter haec, ſervanda alvus eſt quam tenerrima; removendi terrores, & potius bona ſpes afferenda; quaerenda delectatio ex fabulis ludisque, quibus maxime capi ſanus aſſueverat; laudanda, ſi qua ſunt, ipſius opera, & ante oculos

eius ponenda; leviter obiurganda vana triſtitia; ſubinde admonendus, in iis ipſis rebus, quae ſollicitant, cur non potius laetitiae, quam ſollicitudinis cauſa ſit. Si febris quoque acceſſit, ſicut aliae febres curanda eſt.

Tertium genus inſaniae eſt ex his longiſſimum; adeo ut vitam ipſam non impediat: quod robuſti corporis eſſe conſuevit. Huius autem ipſius ſpecies duae ſunt. Nam quidam imaginibus, non mente falluntur; quales inſanientem Aiacem vel Oreſtem percepiſſe poëtae ferunt: quidam animo deſipiunt. Si imagines fallunt, ante omnia videndum eſt, triſtes an hilares ſint. In triſtitia, nigrum veratrum deiectionis cauſa; in hilaritate, album, ad vomitum excitandum, dari debet: idque, ſi in potione non accipit, pani adiiciendum eſt, quo facilius fallat. Nam ſi bene ſe purgaverit, ex magna parte morbum levabit. Ergo etiam ſi ſemel datum veratrum parum profecerit, interpoſito tempore iterum dari debet. Neque ignorare oportet, leviorem eſſe morbum cum riſu, quam ſerio inſanientium. Illud quoque perpetuum eſt in omnibus morbis, ubi ab inferiore parte purgandus aliquis eſt, ventrem eius ante ſolvendum eſſe; ubi a ſuperiore, comprimendum. Si vero conſilium inſanientem fallit, tormentis quibusdam optime curatur. Ubi perperam aliquid dixit, aut fecit; fame, vinculis, plagis coërcendus eſt. Cogendus eſt & attendere, & ediſcere aliquid, & meminiſſe: ſic enim fiet, ut paulatim metu cogatur conſiderare, quid

faciat. Subito etiam terreri, & expavescere, in hoc morbo prodest; & fere quidquid animum vehementer perturbat. Potest enim quaedam fieri mutatio, cum ab eo statu mens, in quo fuerat, abducta est. Interest etiam, is ipse sine causa subinde rideat, an moestus demissusque sit: nam demens hilaritas terroribus iis, de quibus supra dixi, melius curatur: si nimia tristitia est, prodest lenis, sed multa bis die frictio; item per caput aqua frigida infusa, demissumque corpus in aquam & oleum. Illa communia sunt: insanientes vehementer exerceri deberi; multa frictione uti; neque pinguem carnem, neque vinum assumere; cibis uti post purgationem, ex media materia, quam levissimis; non oportere esse vel solos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, & si mens redit, annua peregrinatione esse iactandos.

Raro, sed aliquando tamen, ex metu delirium nascitur. Quod genus insanientium, specie simile, similique victus genere curandum est: praeterquam quod in hoc insaniae genere solo recte vinum datur.

XIX. His morbis praecipue contrarium est id genus, quod καρδιακὸν a Graecis nominatur; quamvis saepe ad eum phrenetici transeunt: siquidem mens in illis labat, in hoc constat. Id autem nihil aliud est, quam nimia imbecillitas corporis, quod, stomacho languente, immodico sudore digeritur. Licetque protinus scire id esse,

ubi venarum exigui imbecillique pulſus ſunt; ſudor autem ſupra conſuetudinem, & modo, & tempore, ex toto thorace, & cervicibus, atque etiam capite prorumpit, pedibus tantummodo & cruribus ſiccioribus, atque frigentibus. Acutique morbi genus eſt. Curatio prima eſt, ſupra praecordia imponere, quae reprimant, cataplaſmata: ſecunda, ſudorem prohibere. Id praeſtat acerbum oleum, vel roſa, vel melinum, aut myrteum: quorum aliquo corpus leniter perungendum, ceratumque ex aliquo horum tum imponendum eſt. Si ſudor vincit, delinendus homo eſt vel gypſo, vel argenti ſpuma, vel Cimolia creta, vel etiam ſubinde horum pulvere reſpergendus. Idem praeſtat pulvis ex contritis aridi myrti vel rubi foliis, aut ex auſteri & boni vini arida faece: pluraque ſimilia ſunt, quae ſi deſunt, ſatis utilis eſt quilibet ex via pulvis iniectus. Super haec vero, quo minus corpus inſudet, levi veſte debet eſſe contectus, loco non calido, feneſtris patentibus, ſic, ut perflatus quoque aliquis accedat. Tertium auxilium eſt, imbecillitati iacentis cibo vinoque ſuccurrere. Cibus non multus quidem, ſed ſaepe tamen nocte ac die dandus eſt, ut nutriat, neque oneret. Is eſſe debet ex infirmiſſima materia, & ſtomacho aptus. Niſi ſi neceſſe eſt, ad vinum feſtinare non oportet: ſi verendum eſt, ne deficiat, tum & intrita ex hoc, & hoc ipſum auſterum quidem, ſed tamen tenue, meraculum, egelidum ſubinde & liberaliter dandum eſt; adiecta polenta, ſi modo is ae-

ger parum cibi aſſumit: idque vinum eſſe debet, neque nullarum virium, neque ingentium; recteque tota die ac nocte, vel tres heminas aeger bibet; ſi vaſtius corpus eſt, plus etiam. Si cibum non accipit, perunctum ante perfundere aqua frigida convenit, & tum dare. Quod ſi ſtomachus reſolutus parum continet, & ante cibum, & poſt eum ſponte vomere oportet; rurſusque poſt vomitum cibum ſumere. Si ne id quidem manſerit, ſorbere vini cyathum, interpoſitaque hora ſumere alterum. Si id quoque ſtomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis ſuperillinendum eſt: qui, ubi inaruerunt, efficiunt, ut vinum in ſtomacho contineatur, exque eo toti corpori calor, veniſque vis redeat. Ultimum auxilium eſt, in alvum ptiſanae vel alicae cremorem ex inferioribus partibus indere: ſiquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum eſt, naribus quoque aeſtuantis admovere, quod reficiat; id eſt, roſam & vinum: & ſi qua in extremis partibus frigent, unctis & calidis manibus fovere. Per quae ſi conſequi potuimus, ut & ſudoris impetus minuatur, & vita prorogetur, incipit iam tempus ipſum eſſe praeſidio. Ubi in tuto eſſe videtur, verendum tamen eſt, ne in eandem imbecillitatem cito recidat: itaque, vino tantum remoto, quotidie validiorem cibum debet aſſumere, donec ſatis virium corpori redeat.

XX. Alter quoque morbus eſt, aliter phrenetico contrarius. In eo difficilior ſomnus, promta ad omnem audaciam mens eſt: in hoc mar-

cor, & inexpugnabilis paene dormiendi necessitas. Λήθαργον Graeci nominant. Atque id quoque genus acutum est, & nisi succurritur, celeriter iugulat. Hos aegros quidam subinde excitare nituntur, admotis iis, per quae sternutamenta evocantur, & iis, quae odore foedo movent; qualis est pix cruda, lana succida, piper, veratrum, castoreum, acetum, allium, cepa. Iuxta etiam galbanum incendunt, aut pilos, aut cornu cervinum: si id non est, quodlibet aliud. Haec enim cum comburuntur, odorem foedum movent. Tharrias vero quidam, accessionis id malum esse dixit, levarique, cum ea decessit: itaque eos, qui subinde excitant, sine usu male habere. Interest autem, in decessione expergiscatur aeger, an, cum febris non levetur, aut levata quoque ea somnus urgeat. Nam si expergiscitur, adhibere ei, ut sopito, supervacuum est: neque enim vigilando melior fit; sed per se, si melior est, vigilat. Si vero continens ei somnus est, utique excitandus est; sed iis temporibus, quibus febris levissima est, ut & excernat aliquid, & sumat. Excitat autem validissime repente aqua frigida infusa. Post remissionem itaque, perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum est. Sed hoc utemur, si aequalis aegro spiritus erit, si mollia praecordia: sin aliter haec erunt, ea potiora, quae supra comprehensa sunt. Et, quod ad somnum quidem pertinet, commodissima haec ratio est. Medendi autem cau-

ſa, caput radendum; deinde poſca fovendum eſt, in qua laurus, aut ruta decocta ſit: altero die imponendum caſtoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccae, aut hedera cum roſa & aceto. Praecipueque proficit, & ad excitandum hominem, naribus admotum, & ad morbum ipſum depellendum, capiti frontive impoſitum ſinapi. Geſtatio etiam in hoc morbo prodeſt; maximeque opportune cibus datus, id eſt, in remiſſione, quanta maxima inveniri poterit. Aptiſſima autem ſorbitio eſt, donec morbus decreſcere incipiat: ſic, ut ſi quotidie gravis acceſſio eſt, haec quotidie detur; ſi alternis, poſt graviorem, ſorbitio, poſt leviorem, mulſa aqua. Vinum quoque cum tempeſtivo cibo datum non mediocriter adiuvat. Quod ſi poſt longas febres eiusmodi torpor acceſſit, cetera eadem ſervanda ſunt: ante acceſſionem autem, tribus quatuorve horis, caſtoreum, ſi venter adſtrictus eſt, mixtum cum ſcammonia; ſi non eſt, per ſe ipſum cum aqua dandum eſt. Si praecordia mollia ſunt, cibis utendum eſt plenioribus; ſi dura, in iisdem ſorbitionibus ſubſiſtendum; imponendumque praecordiis, quod ſimul & reprimat & emolliat.

XXI. Sed hic quidem acutus eſt morbus. Longus vero fieri poteſt eorum, quos aqua inter cutem male habet; niſi primis diebus discuſſus eſt: ὕδρωπα Graeci vocant. Atque eius tres ſpecies ſunt. Nam modo, ventre vehementer intento, creber intus ex motu ſpiritus ſonus

eſt: modo corpus inaequale eſt, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modo intus in uterum aqua contrahitur, & moto corpore ita movetur, ut impetus eius conſpici poſſit. Primum τυμπανίτην: ſecundum, λευκοφλεγματίαν, vel ὑπὸ σάρκα: tertium, ἀσκίτην Graeci nominarunt. Communis tamen omnium eſt humoris nimia abundantia; ob quam ne ulcera quidem in his aegris facile ſaneſcunt. Saepe vero hoc malum per ſe incipit; ſaepe alteri vetuſto morbo, maximeque quartanae, ſupervenit. Facilius in ſervis, quam in liberis tollitur: quia, cum deſideret famem, ſitim, mille alia taedia, longamque patientiam, promtius iis ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas eſt. Sed ne ii quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, Chryſippi diſcipulus, apud Antigonum regem, amicum quendam eius, notae intemperantiae, mediocriter eo morbo implicitum, negavit poſſe ſanari. Cumque alter medicus Epirotes Philippus ſe ſanaturum polliceretur; reſpondit, illum ad morbum aegri reſpicere; ſe, ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cum ſumma diligentia non medici tantummodo, ſed etiam regis cuſtodiretur, tamen malagmata ſua devorando, bibendoque ſuam urinam, in exitium ſeſe praecipitavit. Inter initia tamen, non difficillima curatio eſt, ſi imperata ſunt corpori quies, ſitis, inedia: at ſi malum in-

veteravit, non nisi magna mole discutitur. Metrodorum tamen, Epicuri discipulum, ferunt, cum hoc morbo tentaretur, neque aequo animo necessariam sitim sustineret, ubi diu abstinuerat, bibere solitum, deinde evomere. Quod si redditur, quidquid receptum est, multum taedio demit; si a stomacho retentum est, morbum auget: ideoque in quolibet tentandum non est. Sed si febris quoque est, haec in primis submovenda est per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est: si sine febre aeger est, tum demum ad ea veniendum est, quae ipsi morbo mederi solent. Atque hic quoque quaecunque species est, si nondum nimis occupavit, iisdem auxiliis opus est: multum ambulandum, currendum aliquid est; superiores maxime partes sic perfricandae, ut spiritum ipse contineat; evocandus est sudor, non per exercitationem tantum, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis; maximeque utiles naturales, & siccae sudationes sunt, quales super Baias in myrtetis habemus. Balneum, atque omnis humor alienus est. Ieiuno recte catapotia dantur, facta ex absinthii duabus, myrrhae tertia parte. Cibus esse debet ex media quidem materia, sed tamen generis durioris: potio non ultra danda est, quam ut vitam sustineat; optimaque est, quae urinam movet. Sed id ipsum tamen moliri cibo, quam medicamento melius est. Si tamen res coget, ex iis aliquid, quae id praestant, erit decoquendum, eaque aqua po-

tui danda. Videntur autem hanc facultatem habere iris, nardum, crocum, cinnamum, amomum, casia, myrrha, balsamum, galbanum, ladanum, oenanthe, panaces, cardamomum, hebenus, cupressi semen, uva taminia, σταφίδα ἀγρίαν Graeci nominant, abrotonum, rosae folia, acorum, amarae nuces, tragoriganum, styrax, costum, iunci quadrati & rotundi semen; illum κύπειρον, hunc σχοῖνον Graeci vocant: quae quoties posuero, non quae hic nascuntur, sed, quae inter aromata afferuntur, significabo. Primo tamen, quae levissima ex his sunt, id est, rosae folia, vel nardi spica, tentanda sunt. Vinum quoque utile est austerum, sed quam tenuissimum. Commodum est etiam, lino quotidie ventrem metiri, &, qua comprehendit alvum, notam imponere; posteroque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur: id enim, quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem eius, & urinam: nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundae valetudinis spes est. Asclepiades in eo, qui ex quartana in hydropa deciderat, se abstinentia bidui, & frictione usum; tertio die, iam & febre & aqua liberato, cibum & vinum dedisse, memoriae prodidit.

Hactenus communiter de omni specie praecipi potest: si vehementius malum est, diducenda ratio curandi est. Ergo si inflatio, & ex ea dolor creber est, utilis quotidianus, aut altero quoque die post cibum, vomitus est: fomentis

ſiccis calidisque utendum eſt. Si per haec dolor non finitur, neceſſariae ſunt ſine ferro cucurbitulae: ſi ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis eſt, & tum his utendum. Ultimum auxilium eſt, ſi cucurbitulae nihil profuerunt, per alvum infundere copioſam aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam quotidie ter quaterve opus eſt uti frictione vehementi, cum oleo & quibusdam calefacientibus: ſed in hac frictione a ventre abſtinendum eſt. Imponendum vero in eum crebrius ſinapi, donec cutem erodat; ferramentisque candentibus pluribus locis venter exulcerandus eſt, & ſervanda ulcera diutius. Utiliter etiam ſcilla cocta delinigitur. Sed diu poſt has inflationes abſtinendum eſt ab omnibus inflantibus.

At ſi id vitium eſt, cui λευκοφλεγματία nomen eſt, eas partes, quae tument, ſubiicere ſoli oportet; ſed non nimium, ne febriculam incendat: ſi is vehementior eſt, caput velandum eſt: utendumque frictione, madefactis tantum manibus aqua, cui ſal & nitrum & olei paulum ſit adiectum; ſic, ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus ſit: idque ſi vires patiuntur, ante meridiem, tota hora; poſt meridiem, ſemihora fieri oportet. Utilia etiam ſunt cataplaſmata, quae reprimunt; maximeque ſi corpora teneriora ſunt. Incidendum quoque eſt ſuper talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore, qua per aliquot dies frequens humor feratur; atque ipſos tumo-

res incidere altis plagis oportet: concutiendumque multa gestatione corpus est: atque, ubi inductae vulneribus cicatrices sunt, adiiciendum & exercitationibus & cibis, donec corpus ad pristinum habitum revertatur. Cibus valens esse debet, & glutinosus, maximeque caro: vinum, si per stomachum licet, dulcius; sed ita, ut invicem biduo triduove, modo aqua, modo id bibatur. Prodest etiam lactucae marinae, quae grandis iuxta mare nascitur, semen, cum aqua potui datum. Si valens est, qui id accipit, & scilla cocta, sicut supra dixi, delingitur. Auctoresque multi sunt, inflatis vesicis pulsandos tumores esse.

Si vero id morbi genus est, quo in uterum multa aqua contrahitur, ambulare, sed magis modice oportet; malagma, quod digerat, impositum habere; idque ipsum superimposito triplici panno, fascia, non nimium tamen vehementer, adstringere: quod a Tharria profectum, servatum esse a pluribus video. Si iecur, aut lienem affectum esse, manifestum est, ficum pinguem contusam, adiecto melle, superponere. Si per talia auxilia venter non siccatur, sed humor nihilominus abundat, celeriori via succurrere, ut is per ventrem ipsum emittatur. Neque ignoro, Erasistrato displicuisse hanc curandi viam: morbum enim hunc iocinoris putavit: ita illum esse sanandum; frustraque aquam emitti, quae, vitiato illo, subinde nascatur. Sed primum, non huius visceris unius hoc vitium

eſt: nam & liene affecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde coeperit, tamen aqua niſi emittitur, quae contra naturam ibi ſubſtitit, & iocinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque, corpus nihilominus eſſe curandum. Neque enim ſanat emiſſus humor, ſed medicinae locum facit, quam intus incluſus impedit. Ac ne illud quidem in controverſiam venit, quin non omnes in hoc morbo ſic curari poſſint; ſed iuvenes robuſti, qui vel ex toto carent febre, vel certe ſatis liberales intermiſſiones habent. Nam quorum ſtomachus corruptus eſt, quive ex atra bile huc deciderunt, quive malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non ſunt. Cibus autem, quo die primum humor emiſſus eſt, ſupervacuus eſt, niſi ſi vires deſunt: inſequentibus diebus, & is, & vinum meracius quidem, ſed non ita multum dari debet, paulatimque evocandus aeger eſt ad exercitationes, frictiones, ſolem, ſudationes, fatigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convaleſcat. Balneum rarum res amat; frequentiorem in ieiuno vomitum. Si aeſtas eſt, in mari natare commodum eſt. Ubi convaluit aliquis, diu tamen alienus ei veneris uſus eſt.

XXII. Diutius ſaepe & periculoſius tabes eos male habet, quos invaſit. Atque huius quoque plures ſpecies ſunt. Una eſt, qua corpus non alitur, & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus,

ſumma macies oritur; &, niſi occurritur, tollit. Ἀτροφίαν hanc Graeci vocant. Ea duabus fere de cauſis incidere conſuevit. Aut enim nimio timore aliquis minus, aut aviditate nimia plus, quam debet, aſſumit: ita vel, quod deeſt, infirmat; vel, quod ſuperat, corrumpitur. Altera ſpecies eſt, quam Graeci καχεξίαν appellant: ubi malus corporis habitus eſt; ideoque omnia alimenta corrumpuntur. Quod fere fit, cum longo morbo vitiata corpora, etiamſi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt; aut cum malis medicamentis corpus affectum eſt; aut cum diu neceſſaria defuerunt; aut cum inuſitatos & inutiles cibos aliquis aſſumſit, aliquidve ſimile incidit. Huic, praeter tabem, illud quoque nonnunquam accidere ſolet, ut per aſſiduas puſtulas, aut ulcera, ſumma cutis exaſperetur, vel aliquae corporis partes intumeſcant. Tertia eſt, longeque periculoſiſſima ſpecies, quam Graeci φθίσιν nominarunt. Oritur fere a capite; inde in pulmonem deſtillat; huic exulceratio accedit; ex hac febricula levis fit, quae etiam, cum quievit, tamen repetit; frequens tuſſis eſt; pus exſcreatur; interdum cruentum aliquid. Quidquid exſcreatum eſt, ſi in ignem impoſitum eſt, mali odoris eſt: itaque, qui de morbo dubitant, hac nota utuntur.

Cum haec genera tabis ſint, animadvertere primum oportet, quid ſit, in quo laboretur. Deinde, ſi tantum non ali corpus apparet, cauſam eius attendere; & ſi cibi minus aliquis, quam

debet, aſſumſit, adiicere, ſed paulatim; ne ſi corpus inſuetum ſubita multitudine oneraverit, concoctionem impediat. Si vero plus iuſto quis aſſumere ſolitus eſt, abstinere uno die; deinde ab exiguo cibo incipere; quotidie adiicere, donec ad iuſtum modum perveniat. Praeter haec convenit ambulare locis quam minime frigidis, ſole vitato; per manus quoque exerceri: ſi infirmior eſt, geſtari, ungi, perfricari, ſi poteſt, maxime per ſe ipſum, ſaepius eodem die, & ante cibum, & poſt eum, ſic, ut interdum oleo quaedam adiiciantur calefacientia, donec inſudet. Prodeſtque ieiuno prehendere per multas partes cutem, & attrahere, ut relaxetur; aut, impoſita reſina & abducta, ſubinde idem facere. Utile eſt etiam interdum balneum, ſed poſt cibum exiguum. Atque in ipſo ſolio recte cibi aliquid aſſumitur; aut, ſi ſine hoc frictio fuit, poſt eam protinus. Cibi vero eſſe debent ex iis, qui facile concoquuntur, qui maxime alunt. Ergo vini quoque, ſed auſteri, neceſſarius uſus eſt. Movenda urina.

At ſi malus corporis habitus eſt, primum abstinendum eſt; deinde alvus ducenda; tum paulatim cibi dandi, adiectis exercitationibus, unctionibus, frictionibus. Utilius his frequens balneum eſt, ſed ieiunis; etiam usque ſudorem. Cibis vero opus eſt copioſis, variis, boni ſucci, quique etiam minus facile corrumpantur, vino auſtero. Si nihil reliqua proficiunt, ſanguis mittendus eſt; ſed paulatim, quotidieque pluribus

diebus, cum eo, ut cetera quoque eodem modo ferventur.

Quod fi mali plus eft, & vera phthifis eft, inter initia protinus occurrere neceffarium eft: neque enim facile is morbus, cum inveteraverit, evincitur. Opus eft, fi vires patiuntur, longa navigatione, coeli mutatione, fic ut denfius quam id eft, ex quo difcedit aeger, petatur: ideoque aptiffime Alexandriam ex Italia itur. Fereque id poffe inter principia corpus pati debet, cum hic morbus aetate firmiffima maxime oriatur, id eft, ab anno duodevicefimo ad annum quintum & tricefimum. Si id imbecillitas non finit, nave tamen non longe geftari commodiffimum eft: fi navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus movendum eft. Tum a negotiis abftinendum eft, omnibusque rebus, quae follicitare animum poffunt; fomno indulgendum; cavendae deftillationes, ne, fi quid cura levarit, exafperent; & ob id vitanda cruditas, fimulque & fol & frigus; os obtegendum, fauces velandae, tuflicula fuis remediis finienda: &, quamdiu quidem febricula incurfat, huic interdum abftinentia, interdum etiam tempeftivis cibis medendum; eoque tempore bibenda aqua. Lac quoque, quod in capitis doloribus, & in acutis febribus, & per eas facta nimia fiti, ac, five praecordia tument, five biliofa urina eft, five fanguis fluxit, pro veneno eft; in phthifi tamen, ficut in omnibus longis difficilibusque febriculis, recte dari poteft. Quod fi febris aut nondum in-

cursat, aut iam remisit, decurrendum est ad modicas exercitationes, maximeque ambulationes; item lenes frictiones. Balneum alienum est. Cibus esse debet primo acer, ut allium, porrum, idque ipsum ex aceto, vel ex eodem intubus, ocimum, lactuca: deinde lenis, ut sorbitio ex ptisana, vel ex alica, vel ex amylo, lacte adiecto. Idem oryza quoque, &, si nihil aliud est, far praestat. Tum invicem modo his cibis, modo illis utendum est; adiiciendaque quaedam ex media materia, praecipueque [vel ex prima] cerebellum, vel pisciculus, & his similia. Farina etiam cum sevo ovillo caprinove mixta, deinde incocta, pro medicamento est. Vinum assumi debet leve, austerum. Hactenus non magna mole pugnatur: si vehementior noxa est, ac neque febricula, neque tussis quiescit, tenuarique corpus apparet, validioribus auxiliis opus est. Exulcerandum est ferro candenti, uno loco sub mento, altero in gutture, duobus ad mammam utramque; item sub imis ossibus scapularum, quas ὠμοπλάτας Graeci vocant, sic, ne sanescere ulcera sinamus, nisi tussi finita: cui per se quoque medendum esse, manifestum est. Tunc ter quaterve die vehementer extremae partes perfricandae, thorax levi manu pertractandus, post cibum intermittenda hora, & perfricanda crura, brachiaque: interpositis denis diebus, demittendus est aeger in solium, in quo sit aqua calida & oleum: ceteris diebus bibenda aqua; tum vinum, si tussis non est, potui frigidum dandum;

ſi eſt, egelidum. Utile eſt etiam in remiſſionibus quotidie cibos dari: frictiones geſtationesque ſimiliter adhiberi: eadem acria quarto, aut quinto die ſumere: interdum herbam ſanguinalem ex aceto, vel plantaginem eſſe. Medicamentum eſt etiam vel plantaginis ſuccus per ſe, vel marrubii cum melle incoctus; ita ut illius cyathus ſorbeatur, huius cochleare plenum paulatim delingatur; vel inter ſe mixta, & incocta reſinae terebinthinae pars dimidia, butyri & mellis pars altera. Praecipua tamen ex his omnibus ſunt victus, vehiculum, & navis, & ſorbitio. Alvus cita utique vitanda eſt. Vomitus in hoc morbo frequens, perniciosus eſt, maximeque ſanguinis. Qui meliusculus eſſe coepit, adiicere debet exercitationes, frictiones, cibos: deinde ipſe ſe, ſuppreſſo ſpiritu, perfricare; diu abstinere à vino, balneo, venere.

XXIII. Inter notiſſimos morbos eſt etiam is, qui comitialis, vel maior nominatur. Homo ſubito concidit; ex ore ſpumae moventur; deinde interpoſito tempore ad ſe redit, & per ſe ipſe conſurgit. Id genus ſaepius viros, quam feminas, occupat. Ac ſolet quidem etiam longum eſſe, usque ad mortis diem, & vitae non periculoſum; interdum tamen cum recens eſt, hominem conſumit: & ſaepe eum, ſi remedia non ſustulerunt, in pueris veneris, in puellis menſtruorum initium tollit. Modo cum distentione nervorum prolabitur aliquis, modo ſine illa. Quidam hos quoque iisdem, quibus lethargi-

cos, excitare conantur: quod admodum supervacuum est; & quia ne lethargicus quidem his sanatur; & quia, cum possit ille nunquam expergisci, atque ita fame interire, hic ad se utique revertitur. Ubi concidit aliquis, si nulla nervorum distentio accessit, utique sanguis mitti debet: si accessit, non utique mittendus est, nisi alia quoque hortantur. Necessarium autem est, ducere alvum, vel nigro veratro purgare, vel utrumque facere, si vires patiuntur: tunc caput tondere, oleoque & aceto perungere; cibum post diem tertium, simul transiit hora, qua concidit, dare. Neque sorbitiones autem his, aliique molles & faciles cibi, neque caro, minimeque suilla convenit; sed mediae materiae: nam & viribus opus est, & cruditates cavendae sunt. Cum quibus fugere oportet solem, balneum, ignem, omniaque calefacientia; item frigus, vinum, venerem, loci praecipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia. Ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum, & invicem alterum quemque, eadem hora cibi servata, donec quatuordecim dies transeant. Quos ubi morbus excessit, acuti vim deposuit: ac, si manet, curandus iam ut longus est. Quod si, non quo die primum id incidit, medicus accessit, sed is, qui cadere consuevit, ei traditus est; protinus eo genere victus habito, qui supra comprehensus est, exspectandus est dies, quo prolabatur; utendumque tum vel sanguinis missione, vel ductio-

ne alvi, vel nigro veratro, ſicut praeceptum eſt: inſequentibus deinde diebus, per eos cibos, quos propoſui, vitatis omnibus, quae cavenda dixi, nutriendus eſt. Si per haec morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpoſitis diebus; ſic tamen, ne iterum unquam ſumat, niſi conciderit. Mediis autem diebus vires eius erunt nutriendae; quibusdam, praeter ea, quae ſupra ſcripta ſunt, adiectis. Ubi mane experrectus eſt, corpus eius leniter ex oleo vetere, cum capite excepto ventre, permulceatur: tum ambulatione quam maxime longa & recta utatur: poſt ambulationem loco tepido vehementer & diu, ac non minus ducenties, niſi infirmus erit, perfricetur: deinde per caput multa aqua frigida perfundatur; paulum cibi aſſumat; conquieſcat: rurſus ante noctem ambulatione utatur: iterum vehementer perfricetur, ſic ut neque venter, neque caput contingatur: poſt haec coenet; interpoſitisque tribus aut quatuor diebus, uno aut altero acria aſſumat. Si ne per haec quidem fuerit liberatus, caput radat; ungatur oleo vetere, adiecto aceto & nitro; perfundatur aqua ſalſa; bibat ieiunus ex aqua caſtoreum; nulla aqua, niſi decocta, potionis cauſa utatur. Quidam iugulati gladiatoris calido ſanguine epoto tali morbo ſe liberarunt: apud quos miſerum auxilium tolerabile miſerius malum fecit. Quod ad medicum vero pertinet, ultimum eſt, iuxta talum, ex utroque crure

paulum ſanguinis mittere; occipitium incidere, & cucurbitulas admovere; ferro candenti in occipitio quoque & infra, qua ſumma vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciofus humor evadat. Quibus ſi finitum malum non fuerit, prope eſt, ut perpetuum ſit. Ad levandum id, tantummodo utendum erit exercitatione multa, frictione, cibisque iis, qui ſupra comprehenſi ſunt: praecipueque vitanda omnia, quae ne fierent, excepimus.

XXIV. Aeque notus eſt morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Quem Hippocrates ait, ſi poſt ſeptimum diem febricitante aegro ſupervenit, tutum eſſe, mollibus tantummodo praecordiis ſubſtantibus: Diocles, ex toto, ſi poſt febrem oritur, etiam prodeſſe; ſi poſt hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album eſſe debet, fit luteum. Soletque accedere & ſitis, & dolor capitis, & frequens ſingultus, & praecordiorum dextra parte durities, &, ubi corporis vehemens motus eſt, ſpiritus difficultas, membrorumque reſolutio: atque, ubi diutius manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit. Primo die abſtinere aegrum oportet; ſecundo ducere alvum: tum, ſi febris eſt, eam victus genere diſcutere; ſi non eſt, ſcammoniam potui dare, vel cum aqua betam albam contritam, vel cum aqua mulſa nuces amaras, abſinthium, aniſum, ſic ut pars huius minima ſit. Aſclepiades aquam

quoque falfam, & quidem per biduum, purgationis caufa bibere cogebat, iis, quae urinam movent, reiectis. Quidam, fuperioribus omiffis, per haec, & per eos cibos, qui extenuant, idem fe confequi dicunt. Ego utique, fi fatis virium eft, validiora; fi parum, imbecilliora auxilia praefero. Si purgatio fuit, poft eam triduo primo modice cibum oportet affumere ex media materia, & vinum bibere Graecum falfum, ut refolutio ventris maneat: tum altero triduo validiores cibos, & carnis quoque aliquid effe, intraque aquam manere: deinde ad fuperius genus victus reverti, cum eo, ut magis fatietur; omiffo Graeco vino bibere integrum, aufterum; atque ita per haec variare, ut interdum acres quoque cibos interponat, interdum ad falfum vinum redeat. Per omne vero tempus utendum eft exercitatione, frictione; fi hiems eft, balneo; fi aeftas, frigidis natationibus; lecto etiam, & conclavi cultiore, lufu, ioco, ludis, lafcivia, per quae mens exhilaretur: ob quae regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, fuper praecordia datum prodeft; vel arida ibi ficus impofita, fi iecur aut lienis affectus eft.

XXV. Ignotus autem paene in Italia, frequentiffimus in quibusdam regionibus is morbus eft, quem ἐλεφαντίασιν Graeci vocant; isque longis adnumeratur. Totum corpus afficitur ita, ut offa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet:

rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur; ſumma cutis inaequaliter craſſa, tenuis, dura, mollisque, quaſi ſquamis quibusdam exaſperatur; corpus emacreſcit, os, ſurae, pedes intumeſcunt: ubi vetus morbus eſt, digiti in manibus pedibusque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quae facile tot malis obrutum hominem conſumit. Protinus ergo inter initia ſanguis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter ſolvi: adhibenda tum, quanta ſuſtineri poteſt, inedia eſt: paulum deinde vires reficiendae, & ducenda alvus: poſt haec, ubi corpus levatum eſt, utendum eſt exercitatione, praecipueque curſu: ſudor primum labore ipſius corporis, deinde etiam ſiccis ſudationibus evocandus: frictio adhibenda: moderandumque inter haec, ut vires conſerventur. Balneum rarum eſſe debet; cibus ſine pinguibus, ſine glutinoſis, ſine inflantibus: vinum, praeterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago & illita optime tueri videtur.

XXVI. Attonitos quoque raro videmus, quorum & corpus & mens ſtupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo: *ἀποπληξίαν* hunc Graeci appellant. His ſanguis mittendus eſt; veratro quoque albo, vel alvi ductione utendum. Tum adhibendae frictiones, & ex media materia minime pingues cibi; quidam etiam acres; & a vino abſtinendum.

XXVII. 1. At reſolutio nervorum frequens ubique morbus eſt: ſed interdum tota corpora, in-

terdum partes infeſtat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt: nunc utrumque παράλυσιν appellari video. Solent autem, qui per omnia membra vehementer reſoluti ſunt, celeriter rapi: ac ſi correpti non ſunt, diutius quidem vivunt; ſed raro tamen ad ſanitatem perveniunt, & plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa. In partibus vero nunquam acutus, ſaepe longus, fere ſanabilis morbus eſt. Si omnia membra vehementer reſoluta ſunt, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat: aliud curationis genus vix unquam ſanitatem reſtituit, ſaepe mortem tantum differt, vitam interim infeſtat. Poſt ſanguinis miſſionem, ſi non redit & motus & mens, nihil ſpei ſupereſt; ſi redit, ſanitas quoque proſpicitur. At ubi pars reſoluta eſt, pro vi & malo corporis, vel ſanguis mittendus, vel alvus ducenda. Cetera eadem in utroque caſu facienda ſunt: ſiquidem vitare praecipue convenit frigus; paulatimque ad exercitationes revertendum eſt, ſic, ut ingrediatur ipſe protinus, ſi poteſt: ſi id crurum imbecillitas prohibet, vel geſtetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum, quod deficit, ſi poteſt, per ſe; ſin minus, per alium moveatur, & vi quadam ad conſuetudinem ſuam redeat. Prodeſt etiam torpentis membri ſummam cutem exaſperaſſe, vel urticis caeſam, vel impoſito ſinapi, ſic ut, ubi rubere coeperit corpus, haec removeantur. Scilla quoque contrita, bulbique contriti cum thure recte imponuntur.

Neque alienum eſt, reſina cutem tertio quoque die diutius vellere, pluribus etiam locis; aliquando ſine ferro cucurbitulas admovere. Unctioni vero aptiſſimum eſt vetus oleum, vel nitrum aceto & oleo admixtum. Quin etiam fovere aqua calida marina, vel, ſi ea non eſt, tamen ſalſa, magnopere neceſſarium eſt. Ac ſi quo loco vel naturales, vel etiam manu factae tales natationes ſunt, iis potiſſimum utendum eſt; praecipueque in his agitanda membra, quae maxime deficiunt: ſi id non eſt, balneum tamen prodeſt. Cibus eſſe debet ex media materia, maximeque ex venatione; potio, ſine vino, aquae calidae: ſi tamen vetus morbus eſt, interponi quarto vel quinto die purgationis cauſa vinum Graecum ſalſum poteſt. Poſt coenam utilis vomitus eſt.

2. Interdum vero etiam nervorum dolor oriri ſolet. In hoc caſu non vomere, non medicamentis urinam movere, non exercitatione ſudorem, ut quidam praecipiunt, expedit. Bibenda aqua eſt bis die: in lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt, deinde retento ſpiritu: ab ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendae: balneo raro utendum: mutandum ſubinde peregrinationibus coelum. Si dolor eſt, ea ipſa pars ſine oleo, nitro ex aqua perungenda eſt; deinde involvenda, & ſubiicienda pruna lenis, & ſulphur, atque ita id ſuffumigandum; idque aliquamdiu faciendum, ſed ieiuno, cum bene iam concoxerit. Cucurbitulae quoque ſaepe dolenti parti admovendae ſunt, pulſandusque leniter inflatis

vesicis bubulis is locus est. Utile est etiam sevum miscere cum hyoscyami & urticae contritis seminibus, sic, ut omnium par modus sit, idque imponere: fovere aqua, in qua sulphur decoctum sit. Utriculi quoque recte imponuntur aqua calida repleti, aut bitumen cum hordeacea farina mixtum. Atque in ipso potissimum dolore, utendum gestatione vehementi est: quod in aliis doloribus pessimum est.

3. Tremor autem nervorum aeque vomitu medicamentisque urinam moventibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, assasque sudationes. Bibenda aqua est: acri ambulatione utendum; item unctionibus, frictionibusque, maxime per se ipsum: pila, similibusque superiores partes dimovendae: cibo quolibet utendum, dummodo concoctioni utique studeatur: secundum cibum, curis abstinendum; rarissima venere utendum est. Si quando quis in eam prolapsus est, tum oleo leniter diuque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius, quam virilibus, debet.

4. Suppurationes autem, quae in aliqua interiori parte oriuntur, ubi notae fuerint, primum id agere oportet per ea cataplasmata, quae reprimunt, ne coitus inutilis materiae fiat; deinde, si haec victa sunt, per ea malagmata, quae digerunt, ut dissipetur. Quod si consecuti non fumus, sequitur, ut evocetur: deinde, ut maturescat. Omnis tum vomicae finis est, ut rumpatur: indiciumque est, pus vel alvo vel ore redditum. Sed nihil facere oportet, quo minus,

quidquid eſt puris, excedat. Utendum maxime ſorbitionibus eſt, & aqua calida. Ubi pus ferri deſiit, transeundum ad faciles quidem, ſed tamen validiores & frigidos cibos, frigidamque aquam, ſic ut ab egelidis tamen initium fiat. Primoque cum melle quaedam edenda, ut nuclei pinei, vel Graecae nuces, vel Avellanae: poſtea ſubmovendum id ipſum, quo maturius induci cicatrix poſſit. Medicamentum eo tempore ulceri eſt, ſuccus aſſumtus vel porri vel marrubii, & omni cibo porrum ipſum adiectum. Oportebit autem uti in iis partibus, quae non afficiuntur, frictionibus; item ambulationibus lenibus: vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel alia ratione ſaneſcentia ulcera exaſperentur. In hoc enim morbo pernicioſus, ideoque omni modo cavendus ſanguinis vomitus eſt.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER QUARTUS.

---

I. HACTENUS reperiuntur ea genera morborum, quae in totis corporibus ita ſunt, ut iis certae ſedes aſſignari non poſſint: nunc de iis dicam, quae ſunt in partibus. Facilius autem omnium interiorum morbi curationesque in notitiam venient, ſi prius eorum ſedes breviter oſtendero. Caput igitur, eaque, quae in ore ſunt, non lingua tantummodo palatoque terminantur; ſed etiam, quatenus oculis noſtris expoſita ſunt. In dextra ſiniſtraque circa guttur venae grandes, quae σφαγίτιδες nominantur; itemque arteriae, quas καρωτίδας vocant, ſurſum procedentes ultra aures feruntur. At in ipſis cervicibus glandulae poſitae ſunt, quae interdum cum dolore intumeſcunt. Deinde duo itinera incipiunt: alterum, aſperam arteriam nominant; alterum, ſtomachum. Arteria exterior ad pulmonem; ſtomachus interior ad ventriculum fertur: illa ſpiritum, hic cibum recipit. Quibus cum diverſae

viae ſint, qua coëunt, exigua in arteria ſub ipſis faucibus lingua eſt: quae, cum ſpiramus, attollitur; cum cibum potionemque aſſumimus, arteriam claudit. Ipſa autem arteria, dura & cartilaginoſa, in gutture aſſurgit; ceteris partibus reſidit. Conſtat ex circulis quibusdam, compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quae in ſpina ſunt: ita tamen, ut ex parte exteriore aſpera; ex interiore, ſtomachi modo laevis ſit: eaque deſcendens ad praecordia cum pulmone committitur. Is ſpongioſus, ideoque ſpiritus capax, & a tergo ſpinae ipſi iunctus, in duas fibras, ungulae bubulae modo, dividitur. Huic cor annexum eſt, natura muſculoſum, in pectore ſub ſiniſteriore mamma ſitum; duosque quaſi ventriculos habet. At ſub corde atque pulmone, transverſum ex valida membrana ſeptum eſt, quod a praecordiis uterum diducit; idque nervoſum, multis etiam venis per id discurrentibus, a ſuperiore parte, non ſolum inteſtina, ſed iecur quoque lienemque discernit. Haec viſcera proxime, ſed infra tamen poſita, dextra ſiniſtraque ſunt. Iecur a dextra parte ſub praecordiis ab ipſo ſepto orſum, intrinſecus cavum, extrinſecus gibbum eſt: quod prominens leviter ventriculo inſidet, & in quatuor fibras dividitur. Ex inferiore vero parte ei fel inhaeret. At lienis ſiniſtra, non eidem ſepto, ſed inteſtino innexus eſt, natura mollis & rarus, longitudinis craſſitudinisque modicae; isque paulum a coſtarum regione in uterum excedens, ex maxima parte ſub his

conditur. Atque haec quidem iuncta sunt. Renes vero diversi; qui lumbis sub imis costis inhaerent, a parte earum rotundi, ab altera resimi; qui & venosi sunt, & ventriculos habent, & tunicis super conteguntur. Ac viscerum quidem hae sedes sunt. Stomachus vero, qui intestinorum principium est, nervosus a septima spinae vertebra incipit; circa praecordia cum ventriculo committitur. Ventriculus autem, qui receptaculum cibi est, constat ex duobus tergoribus; isque inter lienem & iecur positus est, utroque ex his paulum super eum ingrediente. Suntque etiam membranulae tenues, per quas inter se tria ista connectuntur, iunguntur que ei septo, quod transversum esse, supra posui. Inde ima ventriculi pars paulum in dexteriorem partem conversa, in summum intestinum coarctatur. Hanc iuncturam πυλωρὸν Graeci vocant, quoniam portae modo in inferiores partes ea, quae excreturi sumus, emittit. Ab ea ieiunum intestinum incipit, non ita implicitum: cui tale vocabulum est, quia nunquam, quod accipit, continet; sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenuius intestinum est, in sinus vehementer implicitum: orbes vero eius per membranulas singuli cum interioribus connectuntur; qui in dexteriorem partem conversi, & e regione dexterioris coxae finiti, superiores tamen partes magis complent. Deinde id intestinum cum crassiore altero transverso committitur, quod a dextra parte incipiens, in sinisteriorem pervium & lon-

gum eſt, in dexteriorem non eſt; ideoque caecum nominatur. At id, quod pervium eſt, late fuſum atque ſinuatum, minusque quam ſuperiora inteſtina nervoſum, ab utraque parte huc atque illuc volutum, magis tamen ſiniſteriores inferioresque partes tenens, contingit iecur atque ventriculum: deinde cum quibusdam membranulis a ſiniſtro rene venientibus iungitur; atque hinc dextra recurvatum in imo dirigitur, qua excernit; ideoque id ibi rectum inteſtinum nominatur. Contegit vero univerſa haec omentum, ex inferiore parte laeve & ſtrictum, ex ſuperiore mollius; cui adeps quoque innaſcitur; quae ſenſu, ſicut cerebrum quoque & medulla, caret. At a renibus ſingulae venae, colore albae, ad veſicam feruntur: οὐρητῆρας Graeci vocant, quod per eas inde deſcendentem urinam in veſicam deſtillare concipiunt. Veſica autem in ipſo ſinu nervoſa & duplex, cervice plena atque carnoſa, iungitur per venas cum inteſtino, eoque oſſe, quod pubi ſubeſt: ipſa ſoluta atque liberior eſt: aliter in viris atque in feminis poſita. Nam in viris iuxta rectum inteſtinum eſt, potius in ſiniſtram partem inclinata; in feminis ſuper genitale earum ſita eſt, ſupraque lapſa, ab ipſa vulva ſuſtinetur. Tum in masculis iter urinae ſpatioſius & compreſſius a cervice huius deſcendit ad colem: in feminis brevius & plenius, ſuper vulvae cervicem ſe oſtendit. Vulva autem in virginibus quidem admodum exigua eſt: in mulieribus vero, niſi ubi gravidae ſunt, non mul-

to maior, quam ut manu comprehendatur. Ea, recta tenuataque cervice, quem canalem vocant, contra mediam alvum orsa, inde paulum ad dexteriorem coxam convertitur; deinde super rectum intestinum progressa, iliis feminae latera sua innectit. Ipsa autem ilia inter coxas & pubem imo ventre posita sunt. A quibus ac pube abdomen sursum versus ad praecordia pervenit; ab exteriore parte, evidenti cute; ab interiore levi membrana inclusum, quae omento iungitur; περιτόναιος autem a Graecis nominatur.

II. 1. His veluti in conspectum quendam, quatenus scire curanti necessarium est, adductis, remedia singularum laborantium partium exsequar, orsus a capite: sub quo nomine nunc significo eam partem, quae capillo tegitur: nam oculorum, aurium, dentium dolor, & si quis similis est, alias erit explicandus. In capite autem interdum acutus & pestifer morbus est, quam κεφαλαίαν Graeci vocant: cuius notae sunt, horror validus, nervorum resolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, sic, ut vox supprimatur; vel sanguinis ex naribus cursus, sic, ut corpus frigescat, anima deficiat: praeter haec, dolor intolerabilis, maxime circa tempora, vel occipitium. Interdum autem in capite longa imbecillitas, sed neque gravis, neque periculosa, per hominis aetatem est: interdum gravior dolor, sed brevis, neque tamen mortiferus; qui vel vino, vel cruditate, vel frigore, vel igne, aut sole contrahitur. Hique omnes dolores modo in febre,

modo ſine hac ſunt; modo in toto capite, modo in parte; interdum ſic, ut oris quoque proximam partem excrucient. Praeter haec etiamnum invenitur genus, quod poteſt longum eſſe; ubi humor cutem inflat, eaque intumeſcit, & prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Graeci appellant. Ex his id, quod ſecundo loco poſitum eſt, dum leve eſt, qua ſit ratione curandum, dixi, cum perſequerer ea, quae ſani homines in imbecillitate partis alicuius facere deberent. Quae vero auxilia ſint capitis, ubi cum febre dolor eſt, eo loco explicitum eſt, quo febrium curatio expoſita eſt. Nunc de ceteris dicendum eſt. Ex quibus id, quod acutum eſt, & id, quod ſupra conſuetudinem intenditur, idque, quod ex ſubita cauſa, etſi non peſtiferum, tamen vehemens eſt, primam curationem habet, qua ſanguis mittatur. Sed id, niſi intolerabilis dolor eſt, ſupervacuum eſt: ſatiusque eſt abstinere a cibo; ſi fieri poteſt, etiam a potione; ſi non poteſt, aquam bibere. Si poſtero die dolor remanet, alvum ducere, ſternutamenta evocare, nihil aſſumere, niſi aquam. Saepe enim dies unus aut alter totum dolorem hac ratione diſcutit; utique ſi ex vino vel cruditate origo eſt. Si vero in his auxilii parum eſt, tonderi oportet ad cutem: deinde conſiderandum eſt, quae cauſa dolorem excitarit. Sic calor, aqua frigida multa perfundere caput expedit; ſpongiam concavam imponere, ſubinde in aqua frigida expreſſam; ungere roſa & aceto, vel potius his tinctam lanam ſuccidam imponere,

aliave refrigerantia cataplasmata. At si frigus nocuit, caput oportet perfundere aqua calida marina, vel certe salsa, aut in qua laurus decocta sit: tum caput vehementer perfricare: deinde calido oleo implere & veste velare. Quidam etiam id devinciunt; alii cervicalibus vestimentisque onerant, & sic levantur; alios calida cataplasmata adiuvant. Ergo etiam, ubi causa incognita est, videre oportet, refrigerantia magis, an calefacientia leniant, & iis uti, quae experimentum approbarit. At si parum causa discernitur, perfundere caput, primum aqua calida, sicut supra praeceptum est, vel salsa, vel ex lauro decocta; tum frigida posca. Illa in omni vetusto capitis dolore communia sunt: sternutamenta excitare, inferiores partes vehementer perfricare, gargarizare iis, quae salivam movent, cucurbitulas temporibus & occipitio admovere, sanguinem ex naribus detrahere, resina subinde tempora pervellere, & imposito sinapi exulcerare ea, quae male habent, ante linteolo subiecto, ne vehementer arrodat; candentibus ferramentis, ubi dolor est, ulcera excitare; cibum permodicum cum aqua sumere: ubi levatus est dolor, in balneum ire, ibi multa aqua, prius calida, deinde frigida per caput perfundi: si discussus ex toto dolor est, etiam ad vinum reverti; sed postea semper, antequam quidquam aliud, aquam bibere. Dissimile est id genus, quod humorem in caput contrahit. In hoc tonderi ad cutem necessarium est; deinde imponere sinapi, sic, ut exulceret: si id parum pro-

fuit, ſcalpello utendum eſt. Illa cum hydropicis communia ſunt, ut exerceatur, inſudet, vehementer perfricetur, cibis potionibusque utatur urinam praecipue moventibus.

2. Circa faciem vero morbus innaſcitur, quem Graeci *κυνικὸν σπασμὸν* nominant. Is cum acuta fere febre oritur; os cum motu quodam pervertitur; ideoque nihil aliud eſt, quam diſtentio oris. Accedit crebra coloris in facie totoque corpore mutatio; ſomnus in promtu eſt. In hoc ſanguinem mittere optimum eſt: ſi finitum eo malum non eſt, ducere alvum; ſi ne ſic quidem diſcuſſum eſt, albo veratro vomitum movere. Praeter haec neceſſarium eſt vitare ſolem, laſſitudinem, vinum. Si diſcuſſum his non eſt, utendum eſt curſu; frictione in eo, quod laeſum eſt, leni & multa; in reliquis partibus breviore, ſed vehementi. Prodeſt etiam movere ſternutamenta; caput radere; idque perfundere aqua calida, vel marina, vel certe ſalſa, ſic ut ei ſulphur quoque adiiciatur; poſt perfuſionem iterum perfricari; ſinapi manducare; eodemque tempore affectis oris partibus ceratum, integris idem ſinapi, donec arrodat, imponere. Cibus aptiſſimus ex media materia eſt.

3. At ſi lingua reſoluta eſt, quod interdum per ſe, interdum ex morbo aliquo fit, ſic, ut ſermo hominis non explicetur; oportet gargarizare ex aqua, in qua vel thymum, vel hyſſopum, vel nepeta decocta ſit; aquam bibere; caput, & os, & ea, quae ſub mento ſunt, &

cervicem vehementer perfricare; lasere linguam ipsam linere; manducare, quae sunt acerrima, id est, sinapi, allium, cepam; magna vi luctari, ut verba exprimantur; exerceri retento spiritu; caput saepe aqua frigida perfundere; nonnumquam multam esse radiculam, deinde vomere.

4. Destillat autem humor de capite interdum in nares, quod leve est; interdum in fauces, quod peius est; interdum etiam in pulmonem, quod pessimum est. Si in nares destillavit, tenuis per has pituita profluit, caput leviter dolet, gravitas eius sentitur, frequentia sternutamenta sunt. Si in fauces, has exasperat, tussiculam movet. Si in pulmonem, praeter sternutamenta & tussim, est etiam capitis gravitas, lassitudo, sitis, aestus, biliosa urina. Aliud autem, quamvis non multum distans, malum, gravedo est. Haec nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam movet: sub eadem salsa est saliva, sonant aures, venae moventur in capite, turbida urina est. Haec omnia *κορύζας* Hippocrates nominat: nunc video apud Graecos in gravedine hoc nomen servari; destillationem, *καταστάγμὸν* appellari. Haec autem & brevia, & si neglecta sunt, longa esse consuerunt. Nihil pestiferum est, nisi quod pulmonem exulceravit. Ubi aliquid eiusmodi sensimus, protinus abstinere a sole, balneo, vino, venere debemus: inter quae unctione, & assueto cibo nihilominus uti licet. Ambulatione tantum acri, sed tecta utendum est,

& post eam caput atque os supra quinquagies perfricandum. Raroque fit, ut si biduo, vel certe triduo nobis temperavimus, id vitium non levetur. Quo levato, si in destillatione crassa facta pituita est, vel in gravedine nares magis patent, balneo utendum est, multaque aqua prius calida, post egelida, fovendum os, caputque; deinde cum cibo pleniore vinum bibendum. At si aeque tenuis quarto die pituita est, vel nares aeque clausae videntur, assumendum est vinum Aminaeum austerum; deinde rursus biduo aqua; post quae ad balneum, & ad consuetudinem revertendum est. Neque tamen illis ipsis diebus, quibus aliqua omittenda sunt, expedit tanquam aegros agere; sed cetera omnia quasi sanis facienda sunt, praeterquam si diutius aliquem, & vehementius ista sollicitare consuerunt: huic enim quaedam curiosior observatio necessaria est. Igitur huic, si in nares vel in fauces destillavit, praeter ea, quae supra retuli, protinus primis diebus multum ambulandum est; perfricandae vehementer inferiores partes; levior frictio adhibenda thoraci erit, levior capiti; demenda assueto cibo pars dimidia; sumenda ova, amylum, similiaque, quae pituitam faciunt crassiorem; siti contra, quanta maxima sustineri potest, pugnandum. Ubi per haec idoneus aliquis balneo factus, eoque usus est, adiiciendus est cibo pisciculus, aut caro, sic tamen, ne protinus iustus modus cibi sumatur: vino meraco copiosius utendum est. At si in pulmonem quo-

que destillat, multo magis & ambulatione & frictione opus est; eademque adhibita ratione in cibis, si non satis illi proficiunt, acrioribus utendum est; magis somno indulgendum, abstinendumque a negotiis omnibus; aliquando, sed serius, balneum tentandum. In gravedine autem, primo die quiescere, neque esse, neque bibere, caput velare, fauces lana circumdare: postero die surgere, abstinere a potione, aut, si res coëgerit, non ultra heminam aquae assumere: tertio die panis non ita multum ex parte interiore cum pisciculo, vel levi carne sumere, aquam bibere: si quis sibi temperare non potuerit, quo minus pleniore victu utatur, vomere: ubi in balneum ventum est, multa calida aqua caput & os fovere usque ad sudorem: tum ad vinum redire. Post quae vix fieri potest, ut idem incommodum maneat: sed si manserit, utendum erit cibis frigidis, aridis, levibus, humore quam minimo, servatis frictionibus exercitationibusque, quae in omni tali genere valetudinis necessariae sunt.

III. A capite transitus ad cervicem est; quae gravibus admodum morbis obnoxia est. Neque tamen alius importunior acutiorque morbus est, quam is, qui quodam rigore nervorum, modo caput scapulis, modo mentum pectori annectit, modo rectam & immobilem cervicem intendit. Priorem Graeci ὀπισθότονον, insequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον appellant: quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus

utuntur. Ea saepe intra quartum diem tollunt: si hunc evaserunt, sine periculo sunt. Eadem omnia ratione curantur; idque convenit. Sed Asclepiades utique mittendum sanguinem credidit: quod quidam utique vitandum esse dixerunt, eo quod maxime tum corpus calore egeret; isque esset in sanguine. Verum hoc quidem falsum est. Neque enim natura sanguinis est, ut utique caleat; sed ex iis, quae in homine sunt, hic celerrime vel calescit, vel refrigescit. Mitti vero necne debeat, ex iis intelligi potest, quae de sanguinis missione praecepta sunt. Utique autem recte datur castoreum, & cum hoc piper, vel laser: deinde opus est fomento humido & calido: itaque plerique aqua calida multa cervices subinde perfundunt. Id in praesentia levat; sed opportuniores nervos frigori reddit: quod utique vitandum est. Utilius igitur est, cerato liquido primum cervicem perungere; deinde admovere vesicas bubulas vel utriculos oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplasma, vel piper rotundum cum ficu contusum. Utilissimum tamen est, humido sale fovere: quod quomodo fieret, iam ostendi. Ubi eorum aliquid factum est, admovere ad ignem, vel si aestas est, in sole aegrum oportet: maximeque oleo vetere; si id non est, Syriaco; si ne id quidem est, adipe quam vetustissima cervicem, & scapulas, & spinam perfricare. Frictio cum omnibus in homine vertebris utilis sit, tum iis praecipue, quae in collo sunt. Ergo die nocteque, inter-

positis tamen quibusdam temporibus, hoc remedio utendum est: dum intermittitur, imponendum malagma aliquod ex calefacientibus. Cavendum vero praecipue frigus: ideoque in eo conclavi, in quo cubabit aeger, ignis continuus esse debebit, maximeque tempore antelucano, quo praecipue frigus intenditur. Neque inutile erit, caput attonsum habere, idque irino vel cyprino calido madefacere, & superimposito pileo velare; nonnunquam etiam in calidum oleum totum descendere, vel in aquam calidam, in qua foenum Graecum decoctum sit, & adiecta olei pars tertia. Alvus quoque ducta saepe superiores partes resolvit. Si vero etiam vehementius dolor crevit, admovendae cervicibus cucurbitulae sunt, sic, ut cutis incidatur: eadem aut ferramentis aut sinapi adurenda. Ubi levatus est dolor, moverique cervix coepit, scire licet, cedere remediis morbum. Sed diu vitandus cibus, quisquis mandendus est. Sorbitionibus utendum, itemque ovis sorbilibus, aut mollibus; ius aliquod assumendum. Id si bene processerit, iamque ex toto recte se habere cervices videbuntur, incipiendum erit a pulticula, vel intrita bene madida. Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum gustandum: siquidem huius usus praecipue periculosus; ideoque in longius tempus differendus est.

IV. 1. Ut hoc autem morbi genus circa totam cervicem; sic alterum, aeque pestiferum acutumque, in faucibus esse consuevit. Nostri angi-

nam vocant: apud Graecos nomen, prout ſpecies eſt. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus apparet; ſed corpus aridum eſt, vix ſpiritus trahitur, membra ſolvuntur: id *συνάγχην* vocant. Interdum lingua faucesque cum rubore intumeſcunt, vox nihil ſignificat, oculi vertuntur, facies pallet, ſingultusque eſt: id *κυνάγχη* vocatur. Illa communia ſunt: aeger non cibum devorare, non potionem poteſt; ſpiritus eius intercluditur. Levius eſt, ubi tumor tantummodo & rubor eſt, cetera non ſequuntur: id *παρασυνάγχην* appellant. Quidquid eſt, ſi vires patiuntur, ſanguis mittendus eſt, ſi non abundat; ſecundum eſt, ducere alvum. Cucurbitula quoque recte ſub mento, & circa fauces admovetur, ut id, quod ſtrangulat, evocet. Opus eſt deinde fomentis humidis: nam ſicca ſpiritum elidunt. Ergo admovere ſpongias oportet; quae melius in calidum oleum, quam in calidam aquam ſubinde demittuntur: efficaciſſimusque eſt hic quoque, ſalis calidus ſuccus. Tum commodum eſt, hyſſopum, vel nepetam, vel thymum, vel abſinthium, vel etiam furfures, aut ficus aridas, cum mulſa aqua decoquere, eaque gargarizare: poſt haec palatum ungere vel felle taurino, vel eo medicamento, quod ex moris eſt. Polline etiam piperis id recte reſpergitur. Si per haec parum proficitur, ultimum eſt, incidere ſatis altis plagis ſub ipſis maxillis ſupra collum, & in palato circa uvam, vel eas venas, quae ſub lingua ſunt; ut per ea vulnera mor-

bus erumpat. Quibus si non fuerit aeger adiutus, scire licet, malo victum esse. Si vero his morbus levatus est, iamque fauces & cibum & spiritum capiunt, facilis ad bonam valetudinem recursus est. Atque interdum natura quoque adiuvat, si ex angustiore sede vitium transit in latiorem: itaque rubore & tumore in praecordiis orto, scire licet fauces liberari. Quidquid autem eas levarit, incipiendum est ab humidis, maximeque aqua mulsa decocta: deinde assumendi molles & non acres cibi sunt, donec fauces ad pristinum habitum revertantur. Vulgo audio, si quis pullum hirundinis ederit, angina toto anno non periclitari; servatumque eum ex sale, cum is morbus urget, comburi, carbonemque eius contritum in aquam mulsam, quae potui datur, infriari, & prodesse. Id cum idoneos auctores ex populo habeat, neque habere quidquam periculi possit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inserendum huic operi meo credidi.

2. Est etiam circa fauces malum, quod apud Graecos aliud aliudque nomen habet, prout se intendit. Omne in difficultate spirandi consistit: sed haec dum modica est, neque ex toto strangulat, δύσπνοια appellatur: cum vehementior est, ut spirare aeger sine sono & anhelatione non possit, ἆσθμα: cum accessit id quoque, ne nisi recta cervice spiritus trahatur, ὀρθόπνοια. Ex quibus id, quod primum est, potest diutius trahi: duo insequentia acuta esse consuerunt. His communia sunt: quod propter angustias, per quas spiritus

evadit, ſibilum edit, dolor in pectore praecordiisque eſt, interdum etiam in ſcapulis, isque modo decedit, modo revertitur; ad haec tuſſicula accedit. Auxilium eſt, niſi aliquid prohibet, in ſanguinis detractione. Neque id ſatis eſt, ſed lacte quoque venter ſolvendus eſt. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda; quibus extenuatum corpus incipit ſpiritum trahere commodius. Caput autem in lecto ſublime habendum eſt: thorax fomentis, cataplaſmatisque calidis, aut ſiccis, aut etiam humidis adiuvandus eſt; & poſtea vel malagma ſuperimponendum, vel certe ceratum ex cyprino, vel irino unguento. Sumenda deinde ieiuno potui mulſa aqua, cum qua vel hyſſopus cocta, vel contrita capparis radix ſit. Delingitur etiam utiliter aut nitrum, aut naſturtium album frictum, deinde contritum & cum melle mixtum: ſimulque coquuntur mel, galbanum, reſina terebinthina, & ubi coierunt, ex his, quod fabae magnitudinem habet, quotidie ſub lingua liquatur: aut ſulphuris ignem non experti p. X. =, abrotoni p. X. in vini cyatho teruntur, idque tepefactum ſorbetur. Eſt etiam non vana opinio, vulpinum iecur, ubi ſiccum & aridum factum eſt, contundi oportere, polentamque ex eo potioni aſpergi; vel eiusdem pulmonem quam recentiſſimum aſſum, ſed ſine ferro coctum, edendum eſſe. Praeter haec, ſorbitionibus & lenibus cibis utendum eſt; interdum vino tenui auſtero; nonnunquam vomitu. Proſunt etiam, quaecunque urinam movent: ſed nihil magis, quam am-

bulatio lenta paene usque ad laſſitudinem; frictio multa, praecipue inferiorum partium, vel in ſole, vel ad ignem, & per ſe ipſum, & per alios, usque ad ſudorem.

3. In interiore vero faucium parte interdum exulceratio eſſe conſuevit. In hac plerique extrinſecus cataplaſmatis calidis, fomentisque humidis utuntur: volunt etiam vaporem calidum ore recipi: per quae molliores alii partes eas fieri dicunt, opportunioresque vitio iam haerenti. Sed, ſi bene vitari frigus poteſt, tuta illa praeſidia: ſi metus eius eſt, ſupervacua ſunt. Utique autem perfricare fauces periculoſum eſt: exulcerat enim. Neque utilia ſunt, quae urinae movendae ſunt; quia poſſunt, dum transeunt, ibi quoque pituitam extenuare, quam ſupprimi melius eſt. Aſclepiades multarum rerum, quas ipſi quoque ſecuti ſumus, auctor bonus, acetum ait quam acerrimum eſſe ſorbendum: hoc enim ſine ulla noxa comprimi ulcera. Sed id ſupprimere ſanguinem poteſt; ulcera ipſa ſanare non poteſt. Melius huic rei lycium eſt; quod idem quoque aeque probat: vel porri, vel marrubii ſuccus, vel nuces Graecae cum tragacantho contritae & cum paſſo mixtae, vel lini ſemen contritum & cum dulci vino mixtum. Exercitatio quoque ambulandi currendique neceſſaria eſt: frictio a pectore vehemens toti inferiori parti adhibenda. Cibi vero eſſe debent neque nimium acres, neque aſperi; mel, lenticula, tragum, lac, ptiſana, pinguis caro, praecipueque porrum, & quid-

quid cum hoc mixtum eſt. Potionis quam minimum eſſe convenit. Aqua dari poteſt, vel pura, vel in qua malum cotoneum, palmulaeve decoctae ſunt. Gargarizationes quoque lenes: ſin hae parum proficiunt, reprimentes utiles ſunt. Hoc genus neque acutum eſt, & poteſt eſſe non longum: curationem tamen maturam, ne vehementer & diu laedat, deſiderat.

4. Tuſſis vero fere propter faucium exulcerationem moleſta eſt; quae multis modis contrahitur. Itaque, illis reſtitutis, ipſa finitur. Solet tamen interdum per ſe quoque male habere; & vix, cum vetus facta eſt, eliditur. Ac modo arida eſt, modo pituitam citat. Oportet hyſſopum altero quoque die bibere; ſpiritu retento currere, ſed minime in pulvere; ac lectione uti vehementi, quae primo impeditur a tuſſi, poſt eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, & pectus diu perfricare: poſt haec quam pinguiſſimae ficus uncias tres, ſuper prunam incoctas, eſſe. Praeter haec, ſi humida eſt, proſunt frictiones validae, cum quibusdam calefacientibus, ſic, ut caput quoque ſimul vehementer perfricetur: item cucurbitulae pectori admotae; ſinapi ex parte exteriore faucibus impoſitum, donec leviter exulceret; potio ex mentha, nucibusque Graecis & amylo; primoque aſſumtus panis aridus, deinde aliquis cibus lenis. At ſi ſicca tuſſis eſt, cum ea vehementiſſime urget, adiuvat vini auſteri cyathus aſſumtus; dum ne amplius id, interpoſito tempore aliquo,

quam ter aut quater fiat: item laſeris quam optimi paulum devorare opus eſt; porri vel marrubii ſuccum aſſumere; ſcillam delingere; acetum ex ea, vel certe acre ſorbere, aut cum ſpica allii contriti duos vini cyathos. Utilis etiam in omni tuſſi eſt peregrinatio, navigatio longa, loca maritima, natationes: cibus interdum mollis, ut malva, ut urtica; interdum acer, ut lac cum allio coctum: ſorbitiones, quibus laſer ſit adiectum, aut in quibus porrum incoctum tabuerit: ovum ſorbile, ſulphure adiecto: potui primum aqua calida, deinde invicem aliis diebus haec, aliis vinum.

5. Magis terreri poteſt aliquis, cum ſanguinem exſpuit: ſed id modo minus, modo plus periculi habet. Exit modo ex gingivis, modo ex ore: & quidem ex hoc interdum etiam copioſe, ſed ſine tuſſi, ſine ulcere, ſine gingivarum ullo vitio; ita ut nihil exſcreetur: verum ut ex naribus aliquando, ſic ex ore prorumpit. Atque interdum ſanguis profluit, interdum ſimile aquae quiddam, in qua caro recens lota eſt. Nonnunquam autem is a ſummis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non exulcerata; ſed aut ore venae alicuius adaperto, aut tuberculis quibusdam natis, exque his ſanguine erumpente. Quod ubi incidit, neque laedit potio aut cibus, neque quidquam, ut ex ulcere, exſcreatur. Aliquando vero, gutture & arteriis exulceratis, frequens tuſſis ſanguinem quoque extundit: interdum etiam fieri ſolet, ut aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut ex iocinore feratur: ſaepe feminae,

quibus sanguis per menstrua non respondet, hunc exspuunt. Auctoresque medici sunt, vel exesa parte aliqua sanguinem exire, vel rupta, vel ore alicuius venae patefacto. Primam *διάβρωσιν*, secundam *ῥῆξιν*, tertiam *ἀναστόμωσιν* appellant. Ultima minime nocet; prima gravissime. Ac saepe quidem evenit, uti sanguinem pus sequatur. Interdum autem, qui sanguinem ipsum suppressit, satis ad valetudinem profuit. Sed si secuta ulcera sunt, si pus, si tussis est, prout sedes ipsa est, ita varia & periculosa genera morborum sunt. Si vero sanguis tantum fluit, expeditius & remedium & finis est. Neque ignorari oportet, eis, quibus fluere sanguis solet, aut quibus spina dolet, coxaeve, aut post cursum vehementem vel ambulationem, dum febris absit, non esse inutile sanguinis mediocre profluvium: idque per urinam redditum ipsam quoque lassitudinem solvere: ac ne in eo quidem terribile esse, qui ex superiore loco decidit; si tamen in eius urina nihil novavit: neque vomitum huius afferre periculum, etiam cum repetit, si ante confirmare & implere corpus licuit: & ex toto nullum nocere, qui in corpore robusto, neque nimius est, neque tussim aut calorem movet. Haec pertinent ad universum: nunc ad ea loca, quae proposui, veniam. Si ex gingivis exit, portulacam manducasse satis est. Si ex ore, continuisse eo merum vinum: si id parum proficit, acetum. Si inter haec quoque graviter erumpit, quia consumere hominem potest, commodissimum est, impetum eius, admota

occipitio cucurbitula, ſic, ut cutis quoque incidatur, avertere. Si id mulieri, cui menſtrua non feruntur, evenit, eandem cucurbitulam, inciſis inguinibus eius, admovere. At ſi ex faucibus, interioribusve partibus proceſſit, & metus maior eſt, & cura maior adhibenda. Sanguis mittendus eſt; & ſi nihilominus ex ore proceſſit, iterum tertioque, & quotidie paulum aliquid: protinus autem debet ſorbere vel acetum, vel cum thure plantaginis aut porri ſuccum; imponendaque extrinſecus ſupra id, quod dolet, lana ſuccida ex aceto eſt, & id ſpongia ſubinde refrigerandum. Eraſiſtratus horum crura quoque & femora brachiaque pluribus locis deligabat. Id Aſclepiades, adeo non prodeſſe, etiam inimicum eſſe propoſuit. Sed id ſaepe commode reſpondere experimenta teſtantur. Neque tamen pluribus locis deligari neceſſe eſt: ſed ſat eſt infra inguina, & ſuper talos, ſummosque humeros, etiam brachia. Tum, ſi febris urget, danda eſt ſorbitio, & potui aqua, in qua aliquid ex iis, quae alvum adſtringunt, decoctum ſit: at, ſi abeſt febris, vel elota alica, vel panis ex aqua frigida, & molle quoque ovum dari poteſt; potui, vel idem, quod ſupra ſcriptum eſt, vel vinum dulce, vel aqua frigida. Sed ſic bibendum erit, ut ſciamus, huic morbo ſitim prodeſſe. Praeter haec neceſſaria ſunt quies, ſecuritas, ſilentium. Caput huius quoque cubantis ſublime eſſe debet; recteque tondetur. Facies ſaepe aqua frigida fovenda eſt. At inimica ſunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acria omnia, item

calida fomenta, conclave calidum & inclufum, multa veftimenta corpori iniecta, etiam frictiones. Ubi bene fanguis conquievit, tum vero incipiendum eft a brachiis, cruribusque; a thorace abstinendum. In hoc cafu per hiemem, locis maritimis; per aeftatem, mediterraneis opus eft.

V. Faucibus fubeft ftomachus; in quo plura longa vitia incidere confuerunt. Nam modo ingens calor, modo inflatio hunc, modo inflammatio, modo exulceratio afficit: interdum pituita, interdum bilis oritur: frequentiffimumque eius malum eft, quo refolvitur; neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit. Diverfa autem, ut vitia eius, fic etiam remedia funt. Ubi exaeftuat, aceto cum rofa extrinfecus fubinde fovendus eft; imponendusque pulvis cum oleo; & ea cataplafmata, quae fimul & reprimunt, & emolliunt. Potui, nifi quid obftat, gelida aqua praeftanda. Si inflatio eft, profunt admotae cucurbitulae; neque incidere cutem neceffe eft: profunt ficca & calida fomenta, fed non vehementiffima. Interponenda abstinentia eft. Utilis in ieiuno potio eft abfinthii, aut hyffopi, aut rutae. Exercitatio primo lenis, deinde maior adhibenda eft; maximeque, quae fuperiores partes moveat: quod genus in omnibus ftomachi vitiis aptiffimum eft. Poft exercitationem opus eft unctione, frictione; balneo quoque nonnunquam, fed rarius; interdum alvi ductione; cibis deinde calidis, neque inflantibus; eodemque modo calidis potionibus, primo aquae, poft, ubi refedit

inflatio, vini aufteri. Illud quoque in omnibus ftomachi vitiis praecipiendum eft, ut, quo modo fe quisque aeger refecerit, eo fanus utatur: nam redit huic imbecillitas fua, nifi iisdem defenditur bona valetudo, quibus reddita eft. At fi inflammatio aliqua eft, quam fere tumor & dolor fequitur, prima funt quies & abstinentia, lana fulphurata circumdata, in ieiuno abfinthium. Si ardor ftomachum urget, aceto cum rofa fubinde fovendus eft: deinde cibis quidem utendum eft modicis; imponenda vero extrinfecus quae fimul & reprimunt & emolliunt: deinde, his detractis, utendum calidis ex farina cataplafmatis, quae reliquias digerant: interdum alvus ducenda: adhibenda exercitatio, & cibus plenior. At fi exulceratio ftomachum infeftat, eadem fere facienda funt, quae in faucibus exulceratis praecepta funt. Exercitatio, frictio inferiorum partium adhibenda; adhibendi lenes & glutinofi cibi, fed citra fatietatem; omnia acria atque acida removenda; vino, fi febris non eft, dulci, aut, fi id inflat, certe leni utendum; fed neque praefrigido, neque nimis calido. Si vero pituita ftomachus impletur, neceffarius modo in ieiuno, modo poft cibum vomitus eft: utilis exercitatio, geftatio, navigatio, frictio: nihil edendum, bibendumque, nifi calidum; vitatis tantum iis, quae pituitam contrahere confuerunt. Moleftius eft, fi ftomachus bile vitiofus eft. Solent autem ii, qui fic tentantur, interpofitis quibusdam diebus, hanc, & quidem, quod peffimum eft, atram vomere. His

recte alvus ducitur: potiones ex absinthio dantur: necessaria gestatio, navigatio est; si fieri potest, ex nausea vomitus: vitanda cruditas: sumendi cibi faciles & stomacho non alieni, vinum austerum. Vulgatissimum vero pessimumque stomachi vitium est resolutio, id est, cum cibi non tenax est, soletque desinere ali corpus, ac sic tabe consumi. Huic generi inutilissimum balneum est; lectiones, exercitationesque superioris partis necessariae; item unctiones, frictionesque. His perfundi frigida, atque in eadem natare; canalibus eiusdem subiicere etiam stomachum ipsum, & magis etiam a scapulis id quod contra stomachum est; consistere in frigidis, medicatisque fontibus, quales Cutiliarum Sumbruinarumque sunt, salutare est. Cibi quoque assumendi sunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur, quam facile vitiantur. Ergo plerique, qui nihil aliud concoquere possunt, bubulam coquunt. Ex quo colligi potest, neque avem, neque venationem, neque piscem dari debere, nisi generis durioris. Potui quidem aptissimum est vinum frigidum, vel certe bene calidum, meracum, potissimum Rheticum, vel Allobrogicum, aliudve, quod & austerum & resina conditum est; si id non est, quam asperrimum, maximeque Signinum. Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus est, iterumque dandus cibus; & tum admovendae duobus infra stomachum digitis cucurbitulae, ibique duabus aut tribus horis continendae sunt. Si simul & vomitus, & dolor est, imponen-

da ſupra ſtomachum eſt lana ſuccida, vel ſpongia ex aceto, vel cataplaſma, quod refrigeret: perfricanda vero non diu, ſed vehementer brachia & crura, & calefacienda. Si plus doloris eſt, infra praecordia quatuor digitis cucurbitula utendum eſt; & protinus dandus panis ex poſca frigida: ſi non continuit, poſt vomitum leve aliquid ex iis, quae non aliena ſtomacho ſint: ſi ne id quidem tenuit, ſinguli cyathi vini, ſingulis interpoſitis horis, donec ſtomachus conſiſtat. Valens etiam medicamentum eſt, radiculae ſuccus: valentius, acidi Punici mali, cum pari modo ſucci, qui ex dulci Punico malo eſt, adiecto etiam intubi ſucco, & menthae, ſed huius minima parte; quibus tantundem, quantum in his omnibus eſt, aquae frigidae quam optime miſcetur. Id enim plus quam vinum ad comprimendum ſtomachum poteſt. Supprimendus autem vomitus eſt, qui per ſe venit, etſi nauſea eſt. Sed ſi coacuit intus cibus, aut computruit, quorum utrumlibet ructus oſtendit, eiiciendus eſt; protinusque, cibis aſſumtis iisdem, quos proxime poſui, ſtomachus reſtituendus. Ubi ſublatus eſt praeſens metus, ad ea redeundum eſt, quae ſupra praecepta ſunt.

VI. Stomachus lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores eſſe conſuerunt. Et initium vel ex frigore, vel ex ictu, vel ex nimio curſu, vel ex morbo eſt: ſed interdum id malum intra dolorem eſt, isque modo tarde, modo celeriter ſolvitur; interdum ad perniciem quoque procedit, oriturque acutus morbus, qui πλευρι-

τικὸς a Graecis nominatur. Huic dolori lateris, febris & tuſſis accedit: & per hanc exſcreatur, ſi tolerabilis morbus eſt, pituita; ſi gravis, ſanguis. Interdum etiam ſicca tuſſis eſt, quae nihil emolitur: idque primo vitio gravius, ſecundo tolerabilius eſt. Remedium vero eſt magni & recentis doloris, ſanguis miſſus. At, ſive levior, ſive vetuſtior caſus eſt, vel ſupervacuum, vel ſerum id auxilium eſt; confugiendumque ad cucurbitulas eſt, ante ſumma cute inciſa. Recte etiam ſinapi ex aceto ſuper pectus imponitur, donec ulcera puſtulasque excitet; & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Praeter haec, circumdare primum oportet latus hapſo lanae ſulphuratae: deinde, cum paulum inflammatio ſe remiſit, ſiccis & calidis fomentis uti. Ab his tranſitus ad malagmata eſt. Si vetuſtior dolor remanet, noviſſime reſina impoſita diſcutitur. Utendum cibis potionibusque calidis; vitandum frigus: inter haec tamen non alienum eſt extremas partes oleo & ſulphure perfricare. Si levata tuſſis eſt, leni lectione uti; iamque & acres cibos, & vinum meracius aſſumere. Quae a medicis praecipiuntur, ut tamen ſine his ruſticos noſtros epota ex aqua herba trixago ſatis adiuvet. Haec in omni lateris dolore communia ſunt: plus negotii eſt, ſi acutus quoque morbus is factus eſt. In hoc, praeter ea, quae ſupra poſita ſunt, haec animadvertenda ſunt: ut cibus ſit quam maxime tenuis & lenis, praecipueque ſorbitio, eaque ex ptiſana potiſſimum, aut ius in quo porrus cum pullo gallinaceo co-

ctus sit; idque non nisi tertio quoque die detur, si tamen per vires licebit: potui vero aqua mulsa, in qua hyssopum, aut ruta decocta sit. Quae quibus temporibus danda sint, ex ratione vel adauctae, vel levatae febris apparebit, sic, ut in remissione quam maxima dentur: cum eo tamen, ut sciamus non esse eius generis tussi aridas fauces committendas: saepe enim, ubi nihil est, quod exscreetur, continuatur, & strangulat. Ob quam causam dixi etiam peius id genus esse tussis, quod nihil, quam quod pituitam moveret. Sed hic vinum sorbere, ut supra praecepimus, morbus ipse non patitur: in vicem eius, cremor ptisanae sumendus est. Ut his autem in ipso morbi fervore sustinendus aeger est, sic, ubi paulum is se remisit, alimenta pleniora, & vini quoque aliquid dari potest; dum nihil detur, quod aut refrigeret corpus, aut fauces asperet. Si in refectione quoque mansefrit tussis, intermittere oportebit uno die; posteroque, cum cibo vini paulo plus assumere. Atque incipiente quoque tussi, tum non erit alienum, ut supra quoque positum est, vini cyathos sorbere: sed in hoc genere valetudinis, dulce, vel certe lene commodius est. Si malum inveteravit, athletico victu corpus firmandum est.

VII. A compagine corporis ad viscera transeundum est, & in primis ad pulmonem veniendum; ex quo vehemens & acutus morbus oritur, quem περιπνευμονικὸν Graeci vocant. Eius haec conditio est: pulmo totus afficitur: hunc

caſum eius ſubſequitur tuſſis, bilem vel pus trahens, praecordiorum totiusque pectoris gravitas, ſpiritus difficultas, magnae febres, continua vigilia, cibi faſtidium, tabes. Id genus morbi plùs periculi, quam doloris, habet. Oportet, ſi ſatis validae vires ſunt, ſanguinem mittere: ſin minores, cucurbitulas ſine ferro praecordiis admovere. Tum, ſi ſatis valet, geſtando aegrum, digerere: ſi parum, intra domum tamen dimovere. Potionem autem hyſſopi dare, cum quo ficus arida ſit incocta; aut aquam mulſam, in qua vel hyſſopum vel ruta decocta ſit: frictione uti diutiſſime in ſcapulis, proxime ab his in brachiis & pedibus & cruribus, leniter contra pulmonem; idque bis quotidie facere. Quod ad cibum vero pertinet, huic nec ſalſis opus eſt, neque acribus, neque amaris, neque alvum adſtringentibus, ſed paulo lenioribus. Ergo primis diebus danda eſt ſorbitio ptiſanae, vel alicae, vel oryzae, cum qua recens adeps cocta ſit: cum hac, ſorbile ovum, nuclei pinei ex melle, panis vel elota alica ex aqua mulſa: potui deinde non ſolum pura aqua, ſed etiam mulſa egelida, aut, ſi aeſtas eſt, etiam frigida; niſi quid obſtat. Haec autem altero quoque die, increſcente morbo, dare ſatis eſt: ubi in incremento conſtitit, quantum res patitur, ab omnibus abſtinendum eſt, praeterquam aqua egelida. Si vires deſunt, adiuvandae ſunt aqua mulſa. Proſuntque adverſus dolores impoſita calida fomenta, vel ea, quae ſimul & reprimunt & emolliunt:

prodest impositus super pectus sal bene contritus, cum cerato mixtus; quia leviter cutem erodit, eoque impetum materiae, quo pulmo vexatur, evocat. Utile etiam aliquod malagma est ex iis, quae materiam trahunt. Neque alienum est, dum premit morbus, clausis fenestris aegrum continere: ubi paulum levatus est, ter aut quater die, fenestris aliquantum apertis, parvum aërem recipere. Deinde in refectione pluribus diebus a vino abstinere; gestatione, frictione uti; sorbitionibus & prioribus cibis adiicere, ex oleribus porrum, ex carne ungulas, & summa trunculorum, atque pisciculos, sic, ut diu nihil nisi molle & lene sumatur.

VIII. Alterius quoque visceris morbus, id est, iocinoris, aeque modo longus, modo acutus esse consuevit; ἡπατικὸν Graeci vocant. Dextra parte sub praecordiis vehemens dolor est; idemque ad latus dextrum, & ad iugulum, humerumque partis eiusdem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torquetur: horror validus est: ubi male est, bilis evomitur: interdum singultus prope strangulat. Et haec quidem acuti morbi sunt. Longioris vero, ubi suppuratio in iocinore est; dolorque modo finitur, modo intenditur; dextra parte praecordia dura sunt, & tument; post cibum maior spiritus difficultas est; accedit maxillarum quaedam resolutio. Ubi inveteravit malum, venter & crura pedesque intumescunt; pectus atque humeri, circaque iugulum utrumque extenuatur. Initio sanguinem

mittere optimum eſt: tum venter ſolvendus eſt, ſi non poteſt aliter, per nigrum veratrum: imponenda extrinſecus cataplaſmata, primum quae reprimant, deinde calida, quae diducant; quibus recte iris vel abſinthium adiicitur: poſt haec, malagma. Dandae vero ſorbitiones ſunt, omnesque cibi, & calidi, & qui non multum alunt, & fere qui pulmonis quoque dolori conveniunt; praeterque eos, qui urinam movent, potionesque ad id efficaces. Utilia in hoc morbo ſunt thymum, ſatureia, hyſſopum, nepeta, amylum, ſeſamum, lauri baccae, pini flos, herba ſanguinalis, mentha, ex malo cotoneo medium, columbae iecur recens & crudum: ex quibus quaedam per ſe eſſe, quaedam adiicere vel ſorbitioni vel potioni licet; ſic tamen, ut parce aſſumantur. Neque alienum eſt, abſinthium contritum ex melle & pipere, eiusque catapotium quotidie devorare. Abstinendum utique eſt ab omnibus frigidis: neque enim res ulla magis iecur laedit. Frictionibus utendum in extremis partibus: vitandus omnis labor, omnis vehementior motus: ne ſpiritus quidem diutius continendus eſt. Ira, trepidatio, pondus, ictus, curſus, inimica ſunt. Perfuſio corporis multa prodeſt ex aqua, ſi hiems eſt, calida; ſi aeſtas, tepida: item liberalis unctio, & in balneo ſudor. Si vero iecur vomica laborat, eadem facienda ſunt, quae in ceteris interioribus ſuppurationibus. Quidam etiam contra id ſcalpello aperiunt, & ipſam vomicam adurunt.

IX. At lienis ubi affectus eſt, intumeſcit, ſimulque cum eo pars ſiniſtra; eaque dura eſt, & prementi renititur: venter intentus eſt: aliquis etiam cruribus tumor eſt: ulcera aut omnino non ſaneſcunt, aut certe cicatricem vix recipiunt: in intenta ambulatione curſuque dolor & quaedam difficultas eſt. Hoc vitium quies auget: itaque exercitatione & labore opus eſt; habita tamen ratione, ne febrem iſta, ſi nimium proceſſerint, excitent. Unctiones, frictionesque, & ſudores neceſſarii ſunt. Dulcia omnia inimica ſunt; item lac & caſeus: acida autem maxime conveniunt. Ergo acetum acre per ſe ſorbere, & magis etiam, quod ſcilla conditum eſt, expedit. Edenda ſunt ſalſamenta, vel oleae ex muria dura; tinctae in aceto lactucae, intubique ex eodem, betae ex ſinapi, aſparagus, armoracia, paſtinaca, ungulae, roſtra, aves macrae, eiusdem generis venatio. Potui vero ieiuno dari debet abſinthium incoctum: at poſt cibum aqua a ferrario fabro, in qua candens ferrum ſubinde tinctum ſit: haec enim vel praecipue lienem coërcet. Quod animadverſum eſt in iis animalibus, quae apud hos fabros educata exiguos lienes habent. Poteſt etiam dari vinum tenue, auſterum; omniaque in cibis & potionibus, quae urinae movendae ſunt. Praecipueque ad id valet vel trifolii ſemen, vel cuminum, vel apium, vel ſerpyllum, vel cytiſus, vel portulaca, vel nepeta, vel thymum, vel hyſſopum, vel ſatureia: haec enim inde commodiſſime videntur

humorem educere. Lienis quoque bubulus utiliter esui datur; praecipueque eruca & nasturtium lienem extenuant. Imponenda quoque extrinsecus sunt, quae levent. Fit ex unguento & palmulis, quod *μυροβάλανον* Graeci vocant: fit ex lini & nasturtii semine, quo vinum & oleum adiicitur: fit ex cupresso viridi, & arida ficu: fit ex sinapi, cui sevi hircini a renibus quarta pars ponderis adiicitur, teriturque in sole, & protinus imponitur. Multisque modis huic rei cappari aptum est: nam & ipsum cum cibo assumere, & muriam eius cum aceto sorbere commodum est. Quin etiam extrinsecus radicem contritam, vel corticem eius cum furfuribus, aut ipsum cappari cum melle contritum imponere expedit. Malagmata quoque huic rei aptantur.

X. At renes ubi affecti sunt, diu male habent. Peius est, si frequens biliosus vomitus accedit. Oportet conquiescere: cubare molliter: solvere alvum; si aliter non respondet, etiam ducere: saepe desidere in aqua calida: neque cibum, neque potionem frigidam assumere: abstinere ab omnibus salsis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter: adiicere modo cibo, modo potioni piper, porrum, ferulam, album papaver, quae maxime inde urinam movere consuerunt. Auxilio quoque his exulceratis sunt, si adhuc ulcera purganda sunt, cucumeris semina detractis corticibus sexaginta, nuclei ex pinu silvestri duodecim, anisi quod tribus digitis sumi possit, croci paulum, contrita & in duas mulsi potiones

divisa. Si vero dolor tantum levandus est, eiusdem cucumeris semina triginta, iidem nuclei viginti, nuces Graecae quinque, croci paululum, contrita & cum lacte potui data. Ac super quoque recte quaedam malagmata iniiciuntur; maximeque ea, quae humori extrahendo sunt.

XI. A visceribus ad intestina veniendum est, quae sunt & acutis & longis morbis obnoxia. Primoque facienda mentio est cholerae; quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul & deiectio & vomitus est: praeterque haec inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infraque erumpit, primum aquae similis, deinde ut in ea recens caro lota esse videatur, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Graeci nominarunt. Praeter ea vero, quae supra comprehensa sunt, saepe etiam crura manusque contrahuntur, urget sitis, anima deficit: quibus concurrentibus, non mirum est, si subito quis moritur. Neque tamen ulli morbo minori momento succurritur. Protinus ergo, ubi ista coeperunt, aquae tepidae quam plurimum bibere oportet, & vomere. Vix unquam sic non vomitus sequitur; sed etiamsi non incidit, miscuisse tamen novam materiam corruptae prodest; parsque sanitatis est, vomitum esse suppressum. Si id incidit, protinus ab omni potione abstinendum est. Si vero tormina sunt, oportet frigidis & humidis fomentis stomachum fovere; vel, si venter dolet, iisdem

egelidis, sic, ut venter ipse mediocriter calentibus iuvetur. Quod si vehementer & vomitus, & deiectio, & sitis vexant, & adhuc subcruda sunt, quae vomuntur, nondum vino maturum tempus est: aqua, neque ea ipsa frigida, sed potius egelida danda est: admovendumque naribus est pulegium ex aceto, vel polenta vino aspersa, vel mentha secundum naturam est. At cum discussa cruditas est, tum magis verendum est, ne anima deficiat. Ergo tum confugiendum est ad vinum. Id esse oportet tenue, odoratum, cum aqua frigida mixtum; vel polenta adiecta, vel melle quoque assumere expedit: quotiesque aliquid aut stomachus, aut venter effudit, toties per haec vires restituere. Erasistratus primo tribus vini guttis, aut quinis aspergendam potionem esse dixit; deinde paulatim merum adiiciendum. Is, si & ab initio vinum dedit, & metum cruditatis secutus est, non sine causa fecit: si vehementem infirmitatem adiuvari posse tribus guttis putavit, erravit. At si inanis est homo, & crura eius contrahuntur, interponenda potio absinthii est. Si extremae partes corporis frigent, ungendae sunt calido oleo, cui cerae paulum sit adiectum, calidisque fomentis nutriendae. Si ne sub his quidem quies facta est, extrinsecus contra ventriculum ipsum cucurbitula admovenda est, aut sinapi superimponendum. Ubi is constitit, dormire oportet: postero die utique a potione abstinere: die tertio in balneum ire: paulatim se cibo reficere; somno quisquis facile adquiescit;

itemque laſſitudine & frigore. Si poſt ſuppreſſam choleram febricula manet, alvum duci neceſſarium eſt: tum cibis vinoque utendum eſt.

XII. Sed hic quidem morbus & acutus eſt, & inter inteſtina ſtomachumque verſatur ſic, ut, cuius potiſſimum partis ſit, non facile dici poſſit. In ipſius vero ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſuevit: *κοιλιακὸς* a Graecis nominatur. Sub hoc venter indureſcit, dolorque eius eſt: alvus nihil reddit, ac ne ſpiritum quidem transmittit: extremae partes frigeſcunt: difficulter ſpiritus redditur. Commodiſſimum eſt inter initia calida cataplaſmata toti ventri imponere, ut dolorem leniant: poſt cibum vomere, atque ita ventrem exinanire: proximis deinde diebus cucurbitulas ſine ferro ventri & coxis admovere: ventrem ipſum liquare dato lacte, & vino ſalſo, frigido; ſi tempus anni patitur, etiam viridibus ficis; ſic tamen, ne quis aut cibus, aut humor univerſus detur, ſed paulatim. Ergo per intervalla temporis ſat eſt cyathos binos ternosve ſumere, & cibum pro portione huius: commodeque facit cyatho lactis cyathus aquae mixtus, & ſic datus: cibique inflantes & acres utiliores ſunt; adeo ut lacti quoque recte contritum allium adiiciatur. Procedente vero tempore, opus eſt geſtari; maximeque navigare; perfricari ter aut quater die, ſic, ut nitrum oleo adiiciatur; perfundi aqua calida poſt cibum; deinde ſinapi imponere per omnia membra, excepto capite, donec arrodatur & rubeat; maxime-

que si corpus durum & virile est: paulatim deinde faciendus est transitus ad ea, quae ventrem comprimunt. Assa caro danda, valens, & quae non facile corrumpatur: potui vero, pluvialis aqua decocta, sed quae per binos ternosve cyathos bibatur. Si vetus vitium est, oportet laser quam optimum ad piperis magnitudinem devorare: altero quoque die vinum vel aquam bibere: interdum interposito cibo, singulos vini cyathos sorbere: ex inferiori parte infundere pluviatilem egelidam aquam, maximeque, si dolor in imis partibus remanet.

XIII. Inter ipsa vero intestina consistunt duo morbi; quorum alter in tenuiore, alter in pleniore est. Prior acutus est; insequens esse longus potest. Diocles Carystius tenuioris intestini morbum χόρδαψον, plenioris εἰλεὸν nominavit. A plerisque video nunc illum priorem εἰλεὸν, hunc κολικὸν nominari. Sed prior modo supra umbilicum, modo sub umbilico dolorem movet. Fit alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec spiritus infra transmittitur: si superior pars affecta est, cibus, si inferior, stercus per os redditur; si utrumlibet vetus est. Adiicit periculo vomitus biliosus, mali odoris, aut varius, aut niger. Remedium est, sanguinem mittere; vel cucurbitulas pluribus locis admovere, non ubique cute incisa: id enim duobus aut tribus locis satis est: ex ceteris spiritum evocare abunde est. Tum animadvertere oportet, quo loco malum sit: solet enim contra id tumere. Et si su-

pra umbilicum eſt, alvi ductio utilis non eſt: ſi infra eſt, alvum ducere, ut Eraſiſtrato placuit, optimum eſt; & ſaepe id auxilii ſatis eſt. Ducitur autem percolato ptiſanae cremore, cum oleo & melle, ſic, ut praeterea nihil adiiciatur. Si ninihil tumet, duas manus imponere oportet ſupra ſummum ventrem, paulatimque deducere: invenietur enim mali locus, qui neceſſe eſt renitatur; & ex eo deliberari poterit, ducenda, necne, alvus ſit. Illa communia ſunt: calida cataplaſmata admovere, eaque imponere a mammis usque ad inguina & ſpinam, ac ſaepe mutare: brachia cruraque perfricare: demittere totum hominem in calidum oleum: ſi dolor non quieſcit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Ubi per haec conſecuti ſumus, ut iam ex inferiore parte ſpiritus transmittatur, offerre potui mulſum tepidum non multum: nam ante magna cura vitandum eſt, ne quid bibat. Si id commode ceſſit, adiicere ſorbitionem. Ubi dolor & febricula quierunt, tum demum uti cibo pleniore; ſed neque inflante, neque duro, neque valido, ne inteſtina adhuc imbecilla laedantur. Potui vero nihil, praeterquam puram aquam. Nam ſive quid vinolentum ſive acidum eſt, id huic morbo alienum eſt. Ac poſtea quoque vitare oportet balneum, ambulationem, geſtationem, ceterosque corporis motus. Nam facile id malum redire conſuevit; & ſive cum frigus ſubit, ſive aliqua iactatio, niſi bene iam confirmatis inteſtinis, revertitur.

XIV. Is autem morbus, qui in inteſtino pleniore eſt, in ea maxime parte eſt, quam caecam eſſe propoſui. Vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextra magis parte: inteſtinum, quod verti videtur, prope ſpiritum elidit. In plerisque poſt frigora cruditatesque oritur, deinde quieſcit; & per aetatem ſaepe repetens ſic cruciat, ut vitae ſpatio nihil demat. Ubi is dolor coepit, admovere ſicca & calida fomenta oportet; ſed primo lenta, deinde validiora; ſimulque frictione ad extremas partes, id eſt, crura brachiaque materiam evocare: ſi diſcuſſus non eſt, qua dolet, cucurbitulas ſine ferro defigere. Eſt etiam medicamentum eius rei cauſa comparatum, quod *κολικὸν* nominatur. Id ſe reperiſſe Caſſius gloriabatur. Magis prodeſt potui datum: ſed impoſitum quoque extrinſecus, digerendo ſpiritum, dolorem levat. Niſi finito vero tormento, recte neque cibus neque potio aſſumitur. Quo victu ſit utendum iis, qui hoc genere tentantur, iam mihi dictum eſt. Confectio medicamenti, quod *κολικὸν* nominatur, ex his conſtat. Coſti, aniſi, caſtorei, ſingulorum p. X. III. petroſelini den. III. piperis longi, & rotundi, ſingulorum p. X. II. papaveris lacrimae, iunci rotundi, myrrhae, nardi, ſingulorum p. X. VI. quae melle excipiuntur. Id autem & devorari poteſt, & ex aqua calida ſumi.

XV. Proxima his inter inteſtinorum mala tormina eſſe conſueverunt: *δυσεντερία* Graece vocatur. Intus inteſtina exulcerantur: ex his cruor

manat; isque modo cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modo cum quibusdam quaſi mucoſis excernitur: interdum ſimul quaedam carnoſa deſcendunt: frequens deiiciendi cupiditas, dolorque in ano eſt: cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur; idque poſt tempus aliquod levatur; exiguaque requies eſt: ſomnus interpellatur: febricula oritur: longoque tempore id malum, cum inveteravit, aut tollit hominem, aut, etiamſi finitur, excruciat. Oportet in primis conquieſcere; ſiquidem omnis agitatio exulcerat: deinde ieiunum ſorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii ſit adiecta: imponere cataplaſmata ſuper ventrem, quae reprimunt; quod in ſuperioribus ventris morbis non expedit: quotiesque deſidit, ſubluere aqua calida, in qua decoctae verbenae ſint: portulacam vel coctam, vel ex dura muria ediſſe; cibos potionesque eas, quae adſtringunt alvum. Si vetuſtior morbus eſt, ex inferioribus partibus tepidum infundere vel ptiſanae cremorem, vel lac, vel adipem liquatam, vel medullam cervinam, vel oleum, vel cum roſa butyrum, vel cum eadem album crudum ex ovis, vel aquam, in qua lini ſemen decoctum ſit; vel, ſi ſomnus non accedit, vitellos cum aqua, in qua roſae floris folia cocta ſint. Levant enim dolorem haec, & mitiora ulcera efficiunt; maximeque utilia ſunt, ſi cibi quoque ſecutum faſtidium eſt. Themiſon muria dura quam aſperrima ſic utendum memo-

riae prodidit. Cibi vero eſſe debent, qui leniter ventrem adſtringant. At ea, quae urinam movent, ſi id conſecuta ſunt, in aliam partem humorem avertendo, proſunt; ſi non ſunt conſecuta, noxam augent: itaque niſi in quibus promte id facere conſuerunt, non ſunt adhibenda. Potui, ſi febricula eſt, aqua pura calida, vel ea, quae ipſa quoque adſtringat, dari debet: ſi non eſt, vinum leve, auſterum. Si pluribus diebus nihil remedia alia iuverunt, vetusque iam vitium eſt, aquae bene frigidae potio aſſumta ulcera adſtringit, & initium ſecundae valetudinis facit. Sed ubi venter ſuppreſſus eſt, protinus ad calidam potionem revertendum eſt. Solet autem interdum etiam putris ſanies, peſſimique odoris deſcendere: ſolet purus ſanguis profluere. Si ſuperius vitium eſt, alvus aqua mulſa duci debet; tum deinde eadem infundi, quae ſupra comprehenſa ſunt. Valensque eſt etiam adverſus cancerem inteſtinorum, minii gleba cum ſalis hemina contrita, ſi mixta his aqua in alvum datur. At ſi ſanguis profluit, cibi potionesque eſſe debent, quae adſtringant.

XVI. Ex torminibus interdum inteſtinorum laevitas oritur; qua continere nihil poſſunt, & quidquid aſſumtum eſt, imperfectum protinus reddunt. Id interdum aegros trahit, interdum praecipitat. In hoc utique adhibere oportet comprimentia; quo facilius tenendi aliquid inteſtinis vis ſit. Ergo & ſuper pectus ponatur ſinapi; exulcerataque cute, malagma, quod humorem

evocet: & ex verbenis decocta in aqua desidat; & cibos potionesque assumat, quae alvum adstringunt; & frigidis utatur perfusionibus. Oportet tamen prospicere, ne, simul his omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflationes oriatur. Paulatim ergo firmari intestina debebunt, aliquibus quotidie adiectis. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc praecipue necessarium est, non quoties libet desidere, sed quoties necesse est; ut haec ipsa mora in consuetudinem ferendi oneris intestina deducat. Alterum quoque, quod aeque ad omnes similes affectus pertinet, in hoc maxime servandum est; ut, cum pleraque utilia insuavia sint, qualis est plantago, & rubi, & quidquid malicorio mixtum est, ea potissimum ex his dentur, quae maxime aeger volet: deinde, si omnia ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus utile, sed magis gratum. Exercitationes & frictiones huic quoque morbo necessariae sunt; & cum his sol, ignis, balneum, vomitus, ut Hippocrati visum est, etiam albo veratro, si cetera parum proficient, evocatus.

XVII. Nonnunquam autem lumbrici quoque occupant alvum; hique modo ex inferioribus partibus, modo foedius ore redduntur: atque interdum latos eos, qui peiores sunt, interdum teretes videmus. Si lati sunt, aqua potui dari debet, in qua lupinum, aut cortex mori decoctus sit; aut cui adiectum sit contritum vel hyssopum, vel piperis acetabulum, vel scammoniae

paulum. Vel etiam pridie, cum multum allium ederit, vomat: posteroque die mali Punici tenues radiculas colligat, quantum manu comprehendet; eas contusas in aquae tribus sextariis decoquat, donec tertia pars supersit; huc adiiciat nitri paulum, & ieiunus bibat. Interpositis deinde tribus horis, duas potiones sumat, aut aquae, vel muriae durae sit adiecta: tum desidat, subiecta calida aqua in pelve. Si vero teretes sunt, qui pueros maxime exercent, & eadem dari possunt, & quaedam leviora; ut contritum semen urticae, aut brassicae, aut cumini cum aqua, vel mentha cum eadem, vel absinthium decoctum, vel hyssopum ex aqua mulsa, vel nasturtii semen cum aceto contritum. Edisse etiam & lupinum, & allium prodest; vel in alvum oleum subter dedisse.

XVIII. Est autem aliud levius omnibus proximis, de quibus supra dictum est, quod τεινεσμὸν Graeci vocant. Id neque acutis neque longis morbis adnumerari debet, cum & facile tollatur, neque unquam per se iugulet. In hoc aeque atque in torminibus frequens desidendi cupiditas est; aeque dolor, ubi aliquid excernitur. Descendunt autem pituitae mucisque similia, interdum etiam leviter subcruenta: sed his interponuntur nonnunquam ex cibo quoque recte coacta. Desidere oportet in aqua calida; saepiusque ipsum anum nutrire; cui plura medicamenta idonea sunt: butyrum cum rosa; acacia ex aceto liquata; emplastrum id, quod τετραφάρ-

*μακον* Graeci vocant, rosa liquatum; alumen lana circumdatum, & ita appositum; eademque ex inferiore parte indita, quae torminum auxilia sunt; eaedem verbenae decoctae, ut inferiores partes foveantur. Alternis vero diebus aqua, alternis leve & austerum vinum bibendum est. Potio esse debet egelida & frigidae propior; ratio victus talis, qualem ad tormina supra praecepimus.

XIX. Levior etiam, dum recens, deiectio est, ubi & liquida alvus, & saepius, quam ex consuetudine, fertur: atque interdum tolerabilis dolor est, interdum gravissimus; idque peius est. Sed uno die fluere alvum saepe pro valetudine est; atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, &, quod intus laesurum erat, utiliter effunditur. Verum spatium periculosum est: interdum enim tormina ac febriculas excitat, viresque consumit. Primo die quiescere satis est; neque impetum ventris prohibere. Si per se desiit, balneo uti, paulum cibi capere: si mansit, abstinere non solum a cibo, sed etiam a potione. Postero die, si nihilominus liquida alvus est, aeque conquiescere; paulum adstringentis cibi sumere. Tertio die in balneum ire: vehementer omnia praeter ventrem perfricare: ad ignem lumbos, scapulasque admovere: cibis uti, sed ventrem contrahentibus; vino non multo, meraco. Si postero quoque die fluet, plus edisse, sed vomere etiam. Ex toto, donec conquiescat, contra

fiti, fame, vomitu niti. Vix enim fieri poteſt, ut, poſt hanc animadverſionem, alvus non contrahatur. Alia via eſt, ubi velis ſupprimere: coenare, deinde vomere: poſtero die in lecto conquieſcere; veſpere ungi, ſed leniter: deinde panis circa ſelibram ex vino Aminaeo mero ſumere; tum aſſum aliquid, maximeque avem; & poſtea vinum idem bibere aqua pluviali mixtum: idque usque quintum diem facere, iterumque vomere. Frigidam autem aſſidue potionem eſſe debere, contra priores auctores Aſclepiades affirmavit, & quidem quam frigidiſſimam. Ego experimentis quemque in ſe credere debere exiſtimo, calida potius, an frigida utatur. Interdum autem evenit, ut id pluribus diebus neglectum, curari difficilius poſſit. A vomitu oportet incipere: deinde poſtero die veſpere tepido loco ungi; cibum modicum aſſumere, vinum meracum quam aſperrimum; impoſitam ſuper ventrem habere cum cerato rutam. In hoc autem affectu corporis neque ambulatione, neque frictione opus eſt: vehiculo ſediſſe, vel magis etiam equo, prodeſt: neque enim ulla res magis inteſtina confirmat. Si vero etiam medicamentis utendum eſt, aptiſſimum eſt id, quod ex pomis fit. Vindemiae tempore in grande vas coniicienda ſunt pira atque mala ſilveſtria: ſi ea non ſunt, pira Tarentina viridia, vel Signina, mala Scandiana, vel Amerina, myrapia; hisque adiicienda ſunt cotonea, & cum ipſis corticibus ſuis Punica, ſorba, &, quibus magis utimur, etiam torminalia, ſic,

ut haec tertiam ollae partem teneant: tum deinde ea musto implenda est; coquendumque id, donec omnia, quae indita sunt, liquata, in unitatem quandam coëant. Id gustui non insuave est; &, quandocunque opus est, assumtum leniter, sine ulla stomachi noxa, ventrem tenet. Duo aut tria cochlearia uno die sumsisse, satis est. Alterum valentius genus: myrti baccas legere, ex his vinum exprimere, id decoquere, ut decima pars remaneat, eiusque cyathum sorbere. Tertium, quod quandocunque fieri potest: malum Punicum excavare, exemtisque omnibus seminibus, membranas, quae inter ea fuerunt, iterum coniicere: tum infundere cruda ova, rudiculaque miscere: deinde malum ipsum super prunam imponere; quod, dum humor intus est, non aduritur: ubi siccum esse coepit, removere oportet, extractumque cochleari, quod intus est, edisse. Aliquibus adiectis, maius momentum habet: itaque etiam in piperatum coniicitur, miscetureque cum sale & pipere, est quid ex his edendum est. Pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum sit, & lenticula cum malicorio cocta, rubique cacumina in aqua decocta, & ex oleo atque aceto assumta, efficacia sunt: atque ea aqua, in qua vel palmulae, vel malum cotoneum, vel arida sorba, vel rubi decocti sunt, potata: quod genus significo, quoties potionem dandam esse dico, quae adstringat. Tritici quoque hemina in vino Aminaeo austero decoquitur; idque triticum ieiuno ac si-

tienti datur; superque id vinum id sorbetur: quod iure valentissimis medicamentis adnumerari potest. Atque etiam potui datur vinum Signinum, vel resinatum austerum, vel quodlibet austerum. Contunditurque cum corticibus, seminibusque suis Punicum malum, vinoque tali miscetur: idque vel merum sorbet aliquis, vel bibit mixtum. Sed medicamentis uti, nisi in vehementibus malis, supervacuum est.

XX. 1. Ex vulva quoque feminis vehemens malum nascitur: proximeque ab stomacho, vel afficitur haec, vel corpus afficit. Interdum etiam sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat. Distat tamen hic casus, eo quod neque oculi vertuntur, nec spumae profluunt, nec nervi distenduntur: sopor tantum est. Idque quibusdam feminis crebro revertens perpetuum est. Ubi incidit, si satis virium est, sanguis missus adiuvat: si parum est, cucurbitulae tamen defigendae sunt in inguinibus. Si diutius aut iacet aut alioqui iacere consuevit, admovere oportet naribus exstinctum ex lucerna linamentum, vel aliud ex iis, quae foedioris esse odoris retuli, quod mulierem excitet. Idemque aquae quoque frigidae perfusio efficit. Adiuvatque ruta contrita cum melle, vel ex cyprino ceratum, vel quodlibet calidum & humidum cataplasma, naturalibus pube tenus impositum. Inter haec etiam perfricare coxas & poplites oportet. Deinde, ubi ad se rediit, circumcidendum vinum est in totum annum, etiamsi casus idem non rever-

titur: frictione quotidie utendum totius quidem corporis, praecipue vero ventris, & poplitum: cibus ex media materia dandus: sinapi super imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponendum, donec corpus rubeat. Si durities manet, mollire commode videtur solanum in lac demissum, deinde contritum; & cera alba atque medulla cervina cum irino, aut sevum taurinum vel caprinum cum rosa mixtum. Dandum etiam potui vel castoreum est, vel gith, vel anethum. Si parum pura est, purgetur iunco quadrato. Si vero vulva exulcerata est, ceratum ex rosa fiat, & recens suilla adeps, & ex ovis album misceatur, idque apponatur; vel album ex ovo cum rosa mixtum, adiecto, quo facilius consistat, contritae rosae pulvere. Dolens vero ea sulphure suffumigari debet. At si purgatio nimia mulieri nocet, remedio sunt cucurbitulae, cute incisa, iguinibus vel etiam sub mammis admotae. Si maligna purgatio est, subiicienda sunt

* * * * * *

coëuntia. Id faciunt etiam albae olivae, & nigrum papaver cum melle assumtum, & gummi cum trito semine apii liquatum, & cum cyatho passi datum. Praeter haec, in omnibus vesicae doloribus idoneae potiones sunt, quae ex odoribus fiunt, id est, spica nardi, croco, cinnamo, casia, similibusque: idemque etiam deco-

cta lentiscus praestat. Si tamen intolerabilis dolor est, & sanguis profluit, etiam sanguinis detractio apta est; aut certe coxis admotae cucurbitulae cute incisa.

2. At cum urina super potionum modum etiam sine dolore profluens maciem & periculum facit, si tenuis est, opus est exercitatione & frictione, maximeque in sole, vel ad ignem: balneum rarum esse debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum austerum meracum, per aestatem, frigidum, per hiemem, egelidum; sed tantum, quantum minimum sit. Infima alvus quoque vel ducenda, vel lacte purganda est. Si crassa urina est, vehementior esse debet & exercitatio, & frictio: longior in balneo mora: cibis opus est teneris: vinum idem. In utroque morbo vitanda omnia sunt, quae urinam movere consuerunt.

XXI. Est etiam circa naturalia vitium, nimia profusio seminis, quod sine venere, sine nocturnis imaginibus sic fertur, ut, interposito spatio, tabe hominem consumat. In hoc affectu salutares sunt vehementes frictiones, perfusiones, natationesque quam frigidissimae: neque cibi, nec potio, nisi frigida assumta. Vitare autem oportet cruditates, & omnia inflantia: nihil ex iis assumere, quae contrahere semen videntur; qualia sunt, siligo, simila, ova, alica, amylum, omnis caro glutinosa, piper, eruca, bulbi, nuclei pinei. Neque alienum est, fovere inferiores partes aqua decocta ex verbenis comprimenti-

bus: ex iisdem aliqua cataplaſmata imo ventri inguinibusque circumdare; praecipueque ex aceto rutam: vitare & ne ſupinus obdormiat.

XXII. Supereſt, ut ad extremas partes corporis veniam, quae articulis inter ſe conferuntur. Initium a coxis faciam. Harum ingens dolor eſſe conſuevit: isque hominem ſaepe debilitat, & quosdam non dimittit. Eoque id genus difficillime curatur, quod fere poſt longos morbos vis peſtifera huc ſe inclinat: quae ut alias partes liberat, ſic hanc ipſam quoque affectam prehendit. Fovendum primum aqua calida eſt: deinde utendum calidis cataplaſmatis. Maxime prodeſſe videtur, aut cum hordeacea farina, aut cum ficu ex aqua decocta mixtus capparis cortex conciſus; vel lolii farina ex vino diluto cocta, & mixta cum arida faece: quae quia refrigeſcunt, imponere noctu malagmata commodius eſt. Inulae quoque radix contuſa, & poſtea ex vino auſtero cocta, & late ſuper coxam impoſita, inter valentiſſima auxilia eſt. Si iſta non ſolverunt, ſale calido & humido utendum eſt. Si ne ſic quidem finitus dolor eſt, aut tumor ei accedit, inciſa cute admovendae ſunt cucurbitulae; movenda urina; alvus, ſi compreſſa eſt, ducenda. Ultimum eſt, & in veteribus quoque morbis efficaciſſimum, tribus aut quatuor locis ſuper coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare. Frictione quoque utendum eſt, maxime in ſole, & eodem die ſaepius; quo facilius ea, quae coëundo nocuerunt, dige-

rantur: eaque, ſi nulla exulceratio eſt, etiam ipſis coxis; ſi eſt, ceteris partibus adhibenda eſt. Cum vero ſaepe aliquid exulcerandum candenti ferramento ſit, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum eſt, non, ut primum fieri poteſt, huius generis ulcera ſanare; ſed ea trahere, donec id vitium, cui per haec opitulamur, conquieſcat.

XXIII. Coxis proxima genua ſunt; in quibus ipſis nonnunquam dolor eſſe conſuevit. In iisdem autem cataplaſmatis cucurbitulisque praeſidium eſt: ſicut etiam, cum in humeris, aliisve commiſſuris dolor aliquis exortus eſt. Equitare ei, cui genua dolent, inimiciſſimum eſt. Omnes autem eiusmodi dolores, ubi inveteraverunt, vix citra uſtionem finiuntur.

XXIV. In manibus pedibusque articulorum vitia frequentiora longioraque ſunt; quae in podagris chiragrisve eſſe conſuerunt. Ea raro vel caſtratos, vel pueros ante feminae coitum, vel mulieres, niſi quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt, tentant. Ubi ſentiri coeperunt, ſanguis mittendus eſt: id enim inter initia ſtatim factum, ſaepe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem bonam praeſtat. Quidam etiam, cum aſinino lacte epoto ſeſe eluiſſent, in perpetuum hoc malum evaſerunt. Quidam, cum toto anno a vino, mulſo, venere ſibi temperaſſent, ſecuritatem totius vitae conſecuti ſunt. Idque utique poſt primum dolorem ſervandum eſt, etiamſi quievit. Quod ſi iam conſuetudo eius facta eſt,

poteſt quidem aliquis eſſe ſecurior iis temporibus, quibus dolor ſe remiſit: maiorem vero curam adhibere debet iis, quibus id revertitur; quod fere vere autumnove fieri ſolet. Cum vero dolor urget, mane geſtari debet; deinde ferri, inambulatione leni ſe dimovere, &, ſi podagra eſt, interpoſitis temporibus exiguis, invicem modo ſedere, modo ingredi; tum, antequam cibum capiat, ſine balneo, loco calido leniter perfricari, ſudare, perfundi aqua egelida; deinde cibum ſumere ex media materia, interpoſitis rebus urinam moventibus; quotiesque plenior eſt, evomere. Ubi dolor vehemens urget, intereſt, ſine tumore is ſit, an tumor cum calore, an tumor iam etiam obcalluerit. Nam ſi tumor nullus eſt, calidis fomentis opus eſt. Aquam marinam, vel muriam duram fervefacere oportet, deinde in pelvem coniicere, &, cum iam homo pati poteſt, pedes demittere, ſuperque pallam dare, & veſtimento tegere; paulatim deinde iuxta labrum ipſum ex eadem aqua leniter infundere, ne calor intus deſtituat; ac deinde noctu cataplaſmata calefacientia imponere, maximeque hibiſci radicem ex vino coctam. Si vero tumor calorque eſt, utiliora ſunt refrigerantia, recteque in aqua quam frigidiſſima articuli continentur; ſed neque quotidie, neque diu, ne nervi laedantur. Imponendum vero eſt cataplaſma, quod refrigeret: neque tamen in hoc ipſo diu permanendum; ſed ad ea transeundum, quae ſic reprimunt, ut emolliant. Si maior eſt dolor,

papaveris cortices in vino coquendi, miſcendique cum cerato ſunt, quod ex roſa factum ſit: vel cerae & adipis ſuillae tantumdem una liquandum, deinde his vinum miſcendum, atque ubi, quod ex eo impoſitum eſt, incaluit, detrahendum, & ſubinde aliud imponendum eſt. Si vero tumores etiam obcalluerunt, & dolent, levat ſpongia impoſita, quae ſubinde ex oleo, & aceto, vel aqua frigida exprimitur; aut pari portione inter ſe mixta pix, cera, alumen. Sunt etiam plura idonea manibus pedibusque malagmata. Quod ſi nihil ſuperimponi dolor patitur, id, quod ſine tumore eſt, fovere oportet ſpongia, quae in aquam calidam demittatur, in qua vel papaveris cortices, vel cucumeris ſilveſtris radix decocta ſit; tum inducere articulis crocum cum ſucco papaveris & ovillo lacte. At ſi tumor eſt, foveri quidem debet aqua egelida, in qua lentiſcus, aliave verbena ex reprimentibus decocta ſit: induci vero medicamentum ex nucibus amaris cum aceto tritis; aut ex ceruſſa, cui contritae herbae muralis ſuccus ſit adiectus. Lapis etiam, qui carnem exedit, quem σαρκοφάγον Graeci vocant, exciſus, ſic, ut pedes capiat, demiſſos eos, cum dolent, retentosque ibi levare conſuevit. Ex quo in Aſia lapidi Aſio gratia eſt. Ubi dolor & inflammatio ſe remiſerunt, (quod intra dies quadraginta fit, niſi vitium hominis acceſſit) modicis exercitationibus, abſtinentia, unctionibus lenibus utendum eſt, ſic, ut etiam acopo, vel liquido cerato cyprino articuli perfricen-

tur. Equitare podagricis quoque alienum eſt. Quibus vero articulorum dolor certis temporibus revertitur, hos ante & curioſo victu cavere oportet, ne inutilis materia corpori ſuperſit, & crebriore vomitu; &, ſi quis ex corpore metus eſt, vel alvi ductione uti, vel lacte purgari. Quod Eraſiſtratus in podagricis expulit, ne in inferiores partes factus curſus pedes repleret: cum evidens ſit, omni purgatione non ſuperiora tantummodo, ſed etiam inferiora exinaniri.

XXV. Ex quocunque autem morbo quis convaleſcit, ſi tarde confirmatur, vigilare prima luce debet; nihilominus in lecto conquieſcere: circa tertiam horam leniter unctis manibus corpus permulcere: deinde delectationis cauſa, quantum iuvat, ambulare, circumciſa omni negotioſa actione: tum geſtari diu: multa frictione uti: loca, coelum, cibos ſaepe mutare: ubi triduo quatriduove vinum bibit, uno aut etiam altero die interponere aquam. Per haec enim fiet, ne in vitia tabem inferentia incidat, & ut mature vires ſuas recipiat. Cum vero ex toto convaluerit, periculoſe vitae genus ſubito mutabit, & inordinate aget. Paulatim ergo debebit, omiſſis his legibus, eo transire, ut arbitrio ſuo vivat.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER QUINTUS.

---

Dixi de iis malis corporis, quibus victus ratio maxime subvenit: nunc transeundum est ad eam medicinae partem, quae magis medicamentis pugnat. His multum antiqui auctores tribuerunt, & Erasistratus, & ii qui se ἐμπειρικοὺς nominaverunt; praecipue tamen Herophilus, deductique ab illo viri; adeo ut nullum morbi genus sine his curarent. Multaque etiam de facultatibus medicamentorum memoriae prodiderunt, qualia sunt vel Zenonis, vel Andreae, vel Apollonii, qui Mys cognominatus est. Horum autem usum ex magna parte Asclepiades non sine causa sustulit; &, cum omnia fere medicamenta stomachum laedant, malique succi sint, ad ipsius victus rationem potius omnem curam suam transtulit. Verum, ut illud in plerisque morbis utilius est, sic multa admodum corporibus nostris incidere consuerunt, quae sine medicamentis ad

ſanitatem pervenire non poſſunt. Illud ante omnia ſcire convenit, quod omnes medicinae partes ità innexae ſunt, ut ex toto ſeparari non poſſint; ſed ab eo nomen trahant, a quo plurimum petunt. Ergo & illa, quae victu curat, aliquando medicamentum adhibet, & illa, quae praecipue medicamentis pugnat, adhibere etiam rationem victus debet; quae multum admodum in omnibus malis corporis proficit. Sed cum omnia medicamenta proprias facultates habeant, ac ſaepe ſimplicia opitulentur, ſaepe mixta; non alienum videtur ante proponere & nomina, & vires, & mixturas eorum; quo minor ipſas curationes exſequentibus mora ſit.

I. Sanguinem ſupprimunt, atramentum ſutorium, quod Graeci *χάλκανθον* appellant, chalcitis, acacia, & ex aqua lycium, thus, aloë, gummi, plumbum combuſtum, porrum, herba ſanguinalis, creta vel Cimolia vel figularis, miſy, frigida aqua, vinum, acetum, alumen, melinum, ſquama & ferri & aeris; atque huius quoque duae ſpecies ſunt, alia tantum aeris, alia rubri aeris.

II. Glutinant vulnus, myrrha, thus, gummi, praecipueque acanthinum, pſyllium, tragacantha, cardamomum, bulbi, lini ſemen, naſturtium, ovi album, gluten, ichthyocolla, vitis alba, contuſae cum teſtis ſuis cochleae, mel coctum, ſpongia vel ex aqua frigida, vel ex vino, vel ex aceto expreſſa; ex iisdem lana ſuccida; ſi levis plaga eſt, etiam aranea. Reprimunt, alu-

men & ſciſſile, quod σχιστὸν vocatur, & liquidum, melinum, auripigmentum, aerugo, chalcitis, atramentum ſutorium.

III. Concoquunt & movent pus, nardum, myrrha, coſtum, balſamum, galbanum, propolis, ſtyrax, thuris & fuligo & cortex, bitumen, pix, ſulphur, reſina, ſevum, adeps, oleum.

IV. Aperiunt tanquam ora in corporibus, quod στόμα Graece dicitur, cinnamomum, balſamum, panaces, iuncus quadratus, pulegium, flos albae violae, bdellium, galbanum, reſina terebinthina & pinea, propolis, oleum vetus, piper, pyrethrum, chamaepitys, uva taminia, ſulphur, alumen, rutae ſemen.

V. Purgant, aerugo, auripigmentum, quod ἀρσενικὸν a Graecis nominatur; (huic autem & ſandarachae in omnia eadem vis, ſed validior eſt) ſquama aeris, pumex, iris, balſamum, ſtyrax, thus, thuris cortex, reſina, & pinea, & terebinthina liquida, oenanthe, lacerti ſtercus, ſanguis columbae, & palumbi, & hirundinis, ammoniacum, bdellium; (quod in omnia idem, quod ammoniacum, poteſt; ſed valentius eſt) abrotonum, ficus arida, coccum Gnidium, ſcobis eboris, omphacium, radicula, coagulum, ſed maxime leporinum; (cui eadem, quae ceteris coagulis, facultas, ſed utique validior eſt) fel, vitellus crudus, cornu cervinum, gluten taurinum, mel crudum, miſy, chalcitis, crocum, uva taminia, ſpuma argenti, galla, ſquama aeris, lapis haematites, minium, coſtum, ſulphur,

pix cruda, ſevum, adeps, oleum, ruta, porrum, lenticula, ervum.

VI. Rodunt, alumen liquidum, ſed magis rotundum, aerugo, chalcitis, miſy, ſquama aeris, ſed magis rubri, aes combuſtum, ſandaracha, minium Sinopicum, galla, balſamum, myrrha, thus, thuris cortex, galbanum, reſina terebinthina humida, piper utrumque, ſed rotundum magis, cardamomum, auripigmentum, calx, nitrum, & ſpuma eius, apii ſemen, narciſſi radix, omphacium, alcyonium, oleum ex amaris nucibus, allium, mel crudum, vinum, lentiſcus, ſquama ferri, fel taurinum, ſcammonia, uva taminia, cinnamomum, ſtyrax, cicutae ſemen, reſina, narciſſi ſemen, fel, nuces amarae, oleumque earum, atramentum ſutorium, chryſocolla, veratrum, cinis.

VII. Exedunt corpus, acaciae ſuccus, hebenus, aerugo, ſquama aeris, chryſocolla, cinis Cyprius, nitrum, cadmia, ſpuma argenti, hypociſtis, diphryges, ſal, auripigmentum, ſulphur, cicuta, ſandaracha, ſalamandra, alcyonium, aeris flos, chalcitis, atramentum ſutorium, ochra, calx, [acetum,] galla, alumen, lac caprifici, vel lactucae marinae, quae τιθύμαλλος a Graecis nominatur, fel, thuris fuligo, ſpodium, lenticula, mel, oleae folia, marrubium, lapis haematites, & Phrygius, & Aſius, & ſciſſilis, miſy, vinum, acetum.

VIII. Adurunt, auripigmentum, atramentum ſutorium, chalcitis, miſy, aerugo, calx, char-

ta combuſta, ſal, ſquama aeris, faex combuſta, myrrha, ſtercus & lacerti, & columbae, & palumbi, & hirundinis, piper, coccum Gnidium, allium, diphryges, lac utrumque, quod proximo capite ſupra comprehenſum eſt, veratrum & album & nigrum, cantharides, corallium, pyrethrum, thus, ſalamandra, eruca, ſandaracha, uva taminia, chryſocolla, ochra, alumen ſciſſile, ovillum ſtercus, oenanthe.

IX. Eadem fere cruſtas ulceribus tanquam igne aduſtis inducunt; ſed praecipue chalcitis, utique ſi cocta eſt, flos aeris, aerugo, auripigmentum, miſy, & id quoque magis coctum.

X. Cruſtas vero has reſolvit farina triticea cum ruta, vel porro, aut lenticula, cum mellis aliquid adiectum eſt.

XI. Ad diſcutienda vero ea, quae in corporis parte aliqua coierunt, maxime poſſunt, abrotonum, helenium, amaracus, alba viola, mel, lilium, ſampſucus Cyprius, lac, ſertula Campana, ſerpyllum, cupreſſus, cedrus, iris, viola purpurea, narciſſus, roſa, crocum, paſſum, iuncus quadratus, nardum, cinnamomum, caſia, ammoniacum, cera, reſina, uva taminia, ſpuma argenti, ſtyrax, ficus arida, tragoriganus, lini & narciſſi ſemen, bitumen, ſordes ex gymnaſio, pyrites lapis, aut molaris, crudus vitellus, amarae nuces, ſulphur.

XII. Evocat & educit ladanum, alumen rotundum, hebenus, lini ſemen, omphacium, fel, chalcitis, bdellium, reſina terebinthina & pinea,

propolis, ficus arida decocta, stercus columbae, pumex, farina lolii, grossi in aqua cocti, elaterium, lauri baccae, nitrum, sal.

XIII. Laevat id, quod exasperatum est, spodium, hebenus, gummi, ovi album, lac, tragacanthum.

XIV. Carnem alit & ulcus implet resina pinea, ochra Attice, vel asterace, cera, butyrum.

XV. Molliunt, aes combustum, terra Eretria, nitrum, papaveris lacrima, ammoniacum, bdellium, cera, sevum, adeps, oleum, ficus arida, sesamum, sertula Campana, narcissi & radix & semen, rosae folia, coagulum, vitellus crudus, amarae nuces, medulla omnis, stibi, pix, cochlea cocta, cicutae semen, plumbi recrementum, (σκωρίαν μολύβδου Graeci vocant) panaces, cardamomum, galbanum, resina, uva taminia, styrax, iris, balsamum, sordes ex gymnasio, sulphur, butyrum, ruta.

XVI. Cutem purgat mel, sed magis, si est cum galla, vel ervo, vel lenticula, vel marrubio, vel iride, vel ruta, vel nitro, vel aerugine.

XVII. 1. Expositis simplicibus facultatibus, dicendum est, quemadmodum misceantur, quaeque ex his fiant. Miscentur autem varie, neque huius ullus modus est; cum ex simplicibus alia demantur, alia adiiciantur; iisdemque servatis, ponderum ratio mutetur. Itaque, cum facultatum materia non ita multiplex sit, innumerabilia mixturarum genera sunt; quae comprehen-

di si possent, tamen esset supervacuum. Nam & iidem effectus intra paucas compositiones sunt, & mutare eas cuilibet, cognitis facultatibus, facile est. Itaque contentus iis ero, quas accepi velut nobilissimas. In hoc autem volumine eas explicabo, quae vel desiderari in prioribus potuerunt; vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam, sic, ut tamen, quae magis communia sunt, simul iungam. Si qua singulis, vel etiam paucis accommodata sunt, in ipsarum locum differam. Sed & ante sciri volo, in uncia pondus denariorum septem esse: unius deinde denarii pondus dividi a me in sex partes, id est, sextantes; ut idem in sextante denarii habeam, quod Graeci habent in eo, quem ὀβολὸν appellant. Id ad nostra pondera relatum paulo plus dimidio scripulo facit.

2. Malagmata vero, atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Graeci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod malagmata maxime ex odoribus eorumque etiam surculis, emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. Deinde malagmata contusa abunde mollescunt; nam super integram cutem iniiciuntur: laboriose vero conteruntur ea, ex quibus emplastra pastillique fiunt, ne laedant vulnera, cum imposita sunt. Inter emplastrum autem & pastillum hoc interest, quod emplastrum utique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore iunguntur. Tum emplastrum hoc modo fit: arida me-

dicamenta per se teruntur; deinde mixtis his instillatur aut acetum, aut si quis alius non pinguis humor accessurus est, & ea rursus ex eo teruntur: ea vero, quae liquari possunt, ad ignem simul liquantur; & si quid olei misceri debet, tum infunditur: interdum etiam aridum aliquod ex oleo prius coquitur. Ubi facta sunt, quae separatim fieri debuerunt, in unum omnia miscentur. At pastilli haec ratio est: arida medicamenta contrita humore non pingui, ut vino vel aceto, coguntur, & rursus coacta, inarescunt, atque, ubi utendum est, eiusdem generis humore diluuntur. Tum emplastrum imponitur, pastillus illinitur, aut alicui molliori, ut cerato, miscetur.

XVIII. 1. His cognitis, primum malagmata subiiciam, quae fere non sunt refrigerandi, sed calefaciendi causa reperta. Est tamen, quod refrigerare possit, ad calidas podagras aptum. Habet gallae & immaturae & alterius, coriandri seminis, cicutae, lacrimae aridae, gummi, singulorum plenum acetabulum, cerati eloti, quod πεπλυμένον Graeci vocant, selibram. Reliqua fere calefaciunt: sed quaedam digerunt materiam, quaedam extrahunt, quae ἐπισπαστικὰ vocantur; pleraque certis magis partibus membrorum accommodata sunt.

2. Si materia extrahenda est, ut in hydropico, in lateris dolore, in incipiente abscessu, in suppuratione quoque mediocri, aptum est id, quod habet resinae aridae, nitri, ammoniaci,

galbani, singulorum pondo, cerae pondo. Aut in quo haec sunt: aeruginis rasae, thuris, singulorum p. ✠. II. ammoniaci salis p. ✠. VI. squamae aeris, cerae, singulorum p. ✠. VIII. resinae aridae p. ✠. XII. aceti cyathus. Idem praestat cumini farina cum struthio, & melle.

3. Si iecur dolet, id in quo est balsami lacrimae p. ✠. XII. costi, cinnamomi, casiae corticis, myrrhae, croci, iunci rotundi, balsami seminis, iridis Illyricae, cardamomi, amomi, nardi, singulorum p. ✠. XVI. quibus adiicitur nardinum unguentum, donec cerati crassitudo sit. Et huius quidem recentis usus est; si vero servandum est, resinae terebinthinae p. ✠. XVI. cerae p. ✠. X. ex vino leni contunduntur, tum eo miscentur.

4. At si lienis torquet, glandis, quam *βάλανον μυρεψικὴν* Graeci vocant, cortex & nitrum paribus portionibus contunduntur, respergunturque aceto quam acerrimo: ubi cerati crassitudinem habet, linteo, ante in aqua frigida madefacto, illinitur, & sic imponitur, supraque farina hordeacea iniicitur: sed manere ibi non amplius sex horis debet, ne lienem consumat; satiusque est id bis, aut ter fieri.

5. Commune autem & iocinori, & lieni, & abscessibus, & strumae, parotidibus, articulis, calcibus quoque suppurantibus, aut aliter dolentibus, etiam concoctioni ventris, Lysias composuit ex his: opopanacis, styracis, galbani, resinae, singulorum p. ✠. II. ammoniaci, bdellii, cerae, sevi taurini, iridis aridae p. ✠. IV. ca-

chryos acetabulo, piperis granis quadraginta: quae contrita irino unguento temperantur.

6. Ad laterum autem dolores compoſitio eſt Apollophanis: in qua ſunt reſinae terebinthinae, thuris fuliginis, ſingulorum p. ✕. IV. bdellii, ammoniaci, iridis, ſevi vitulini, aut caprini a renibus, viſci, ſingulorum p. ✕. IV. Haec autem eadem omnem dolorem levant, dura emolliunt, mediocriter calefaciunt.

7. Ad idem Andreae quoque malagma eſt; quod etiam reſolvit, humorem educit, pus maturat, ubi id maturum eſt, cutem rumpit, & ad cicatricem perducit. Prodeſt impoſitum minutis maioribusque absceſſibus: item articulis, ideoque & coxis, & pedibus dolentibus: item, ſi quid in corpore colliſum eſt, reficit; praecordia quoque dura & inflata emollit; oſſa extrahit; ad omnia denique valet, quae adiuvare calor poteſt. Id habet cerae p. ✕. XI. viſci, ſycamini, quam alias ſycomorum vocant, lacrimae, ſingulorum p. ✕. I. piperis & rotundi, & longi, ammoniaci thymiamatis, bdellii, iridis Illyricae, cardamomi, amomi, xylobalſami, thuris maſculi, myrrhae, reſinae aridae, ſingulorum p. ✕. X. pyrethri, cocci Gnidii, ſpumae nitri, ſalis ammoniaci, ariſtolochiae Creticae, radicis ex cucumere agreſti, reſinae terebinthinae liquidae, ſingulorum p. ✕. XX. quibus adiicitur unguenti irini, quantum ſatis eſt ad ea mollienda, atque cogenda.

8. Praecipuum vero eſt ad reſolvenda, quae adſtricta ſunt, mollienda, quae dura ſunt, di-

gerenda, quae coëunt, id, quod ad Polyarchum auctorem refertur. Habet iunci quadrati, cardamomi, thuris fuliginis, amomi, cerae, resinae liquidae pares portiones.

9. Aliud ad eadem Nilei: crocomagmatis, quod quasi recrementum eius est, p. ※. IV. ammoniaci thymiamatis, cerae, singulorum p. ※. XX. ex quibus duo priora ex aceto teruntur, cera cum rosa liquatur, & tum omnia iunguntur.

10. Proprie etiam dura emollit id, quod Moschi esse dicitur. Habet galbani unciam, thuris fuliginis p. =. cerae, ammoniaci thymiamatis trientes, picis aridae p. II. aceti heminas tres.

11. Fertur etiam ad digerenda, quae coëunt, sub auctore Medio, quod habet cerae p. =. panacis p. ※. S. squamae aeris, aluminis rotundi, item scissilis, singulorum p. ※. I. plumbi combusti p. ※. I. S.

12. Ad eadem Panthemus utebatur, calcis p. S. sinapis contriti, item foeni Graeci, aluminis, singulorum p. I. sevi bubuli p. II. S.

13. 14. Ad strumam multa malagmata invenio. Credo autem, quo peius id malum est, minusque facile discutitur, eo plura esse tentata; quae in personis varie responderunt. Andreas auctor est, ut haec misceantur: urticae seminis p. ※. I. piperis rotundi, bdellii, galbani, ammoniaci thymiamatis, resinae aridae, singulorum p. ※. IV. resinae liquidae, cerae, pyrethri, piperis longi, lactucae marinae seminis, sulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocatur,

faecis aridae aceti, ſpumae nitri, ſalis ammoniaci, ſinapis, cardamomi, radicis ex cucumere ſilveſtri, reſinae, ſingulorum p. ✗. VIII. quae ex leni vino contunduntur.

15. Expeditius ad idem fit, quod habet viſci ſeminis, ſtercoris, reſinae, ſulphuris ignem non experti pares portiones. Et in quo eſt ſulphuris p. ✗. I. lapidis, quem πυρίτην vocant, p. ✗. IV. cumini acetabulum. Item in quo eſt lapidis eiusdem pars una, ſulphuris duae partes, reſinae terebinthinae partes tres.

16. Arabis autem cuiusdam eſt ad ſtrumam, & orientia tubercula, quae φύματα vocantur, quod haec digerit. Habet myrrhae, ſalis ammoniaci, thuris, reſinae & liquidae & aridae, crocomagmatis, cerae, ſingulorum p. ✗. I. lapidis eius, quem πυρίτην vocant, p. ✗. IV. quibus quidam adiiciunt ſulphuris p. ✗. II.

17. Eſt etiam proficiens in ſtruma, & in iis tuberibus, quae difficiliter concoquuntur, & in iis, quae καρκινώδη vocantur, quod ex his conſtat: ſulphuris p. ✗. II. nitri p. ✗. IV. myrrhae p. ✗. VI. fuliginis thuris p. S. ſalis ammoniaci p. =. cerae p. I.

18. Protarchus autem ad παρωτίδας, eaque tubercula, quae μελικήρια, id eſt, favi, vel φύματα nominantur, item mala ulcera, pumicis, reſinae pineae liquidae, thuris fuliginis, ſpumae nitri, iridis, ſingulorum p. ✗. VIII. cum cerae p. ✗. IX. miſcebat, hisque olei cyathum & dimidium adiiciebat.

19. At adverſus panem, tum primum orientem, quod φύγεθλον Graeci vocant, & omne tuberculum, quod φῦμα nominatur, miſcetur ochra, quae Attice nominatur, cum duabus partibus ſimilae, hisque, dum contunduntur, ſubinde mel inſtillatur, donec malagmatis craſſitudo ſit.

20. Diſcutit etiam omne tuberculum, quod φῦμα vocatur, id, quod habet calcis, nitri ſpumae, piperis rotundi, ſingulorum p. ✗. I. galbani p. ✗. II. ſalis p. ✗. IV. quae excipiuntur cerato ex roſa facto.

21. Supprimitque omne, quod abscedit, id, in quo eſt galbani, fabae freſſae, ſingulorum p. ✗. I. myrrhae, thuris, ex radice capparis corticis, ſingulorum p. ✗. IV. Satisque omnia abscedentia digerit murex combuſtus, & bene contritus, aceto ſubinde adiecto.

22. At ſi ſatis ſanguis ſubit, recte imponitur, quod adverſus phymata quoque poteſt. Conſtat ex his: bdellii, ſtyracis, ammoniaci, galbani, reſinae & aridae & liquidae pineae, item ex lentiſco, thuris, iridis, ſingulorum p. ✗. II.

23. Καρκινώδη vero phymata commode his leniuntur: galbani, viſci, ammoniaci, reſinae terebinthinae, ſingulorum p. ✗. I. ſevi taurini p. S. faecis combuſtae quam maxima portione, dum id ſiccius non faciat, quam eſſe malagma oportet.

24. Quod ſi facie contuſa livor ſubcruentus eſt, haec compoſitio nocte & die impoſita tollit. Ariſtolochiae, thapſiae, ſingulorum p. ✗. II. bdellii,

ſtyracis, ammoniaci thymiamatis, galbani, reſinae aridae, & ex lentiſco liquidae, thuris masculi, iridis Illyricae, cerae, ſingulorum p. ✠. IV. Idem faba quoque impoſita proficit.

25. Sunt etiam quaedam malagmata, quae στομωτικὰ Graeci vocant, quoniam aperiendi vim habent. Quale eſt, quod ex his conſtat: piperis longi, ſpumae nitri, ſingulorum p. ✠. II. eryſimi p. ✠. IV. quae cum melle miſcentur. Idoneaque etiam ſtrumae aperiendae ſunt. Eius generis, vehementiusque ex his eſt id, quod habet calcis p. ✠. IV. piperis grana ſex, nitri, cerae, ſingulorum p. ✠. X. mellis p. =. olei heminam.

26. Miconis quoque eſt, quod reſolvit, aperit, purgat. Habet alcyonium, ſulphur, nitrum, pumicem, paribus portionibus; quibus tantum picis & cerae adiicitur, ut fiat cerati craſſitudo.

27. Ad oſſa autem Ariſtogenis, fit ex his: ſulphuris p. ✠. I. reſinae terebinthinae, nitri ſpumae, & ex ſcilla partis interioris, plumbi eloti, ſingulorum p. ✠. II. thuris fuliginis p. ✠. VIII. ficus aridae quam pinguiſſimae, ſevi taurini, ſingulorum p. ✠. VIII. cerae p. ✠. XII. iridis Macedonicae p. ✠. VI. ſeſami fricti acetabulum.

28. Maximeque nervis & articulis malagma convenit. Igitur Euthyclei eſt, & ad articulos, & ad omnem dolorem, & ad veſicae, & ad recenti cicatrice contractos articulos, quas ἀγκύλας Graeci nominant, conveniens, quod habet fuliginis thuris acetabulum, reſinae tantundem, galbani ſine ſurculis ſescunciam, ammoniaci,

bdellii, ſingulorum p. =. cerae p. s. Ad eosdem digitos: iridis, ammoniaci, galbani, nitri, ſingulorum p. Ӿ. XIV. reſinae liquidae p. Ӿ. VI. cerae p. Ӿ. XVI.

29. Ad dolores articulorum Soſagorae: plumbi combuſti, papaveris lacrimae, corticis hyoſcyami, ſtyracis, peucedani, ſevi, reſinae, cerae pares portiones.

30. Chryſippi: reſinae liquidae, ſandarachae, piperis, ſingulorum p. Ӿ. XII. quibus cerae paululum adiicitur.

31. Cteſiphontis: cerae Creticae, reſinae terebinthinae, nitri quam ruberrimi, ſingulorum p. s. olei cyathi tres. Sed id nitrum ante per triduum, inſtillata aqua, teritur, & cum ſextario eius incoquitur, donec omnis humor conſumatur. Poteſt vero ea compoſitio etiam ad parotidas, phymata, ſtrumam, omnemque coitum humoris emolliendum.

32. Ad articulos, fici quoque aridi partem nepetae mixtam; vel uvam taminiam ſine ſeminibus cum pulegio recte aliquis imponit.

33. Eadem podagrae praeſidio ſunt. Sed ad eam fit Ariſtonis quoque, quod habet nardi, cinnamomi, caſiae, chamaeleontis, iunci rotundi, ſingulorum p. Ӿ. VIII. ſevi caprini ex irino liquati p. Ӿ. XX. iridis p. Ӿ. I. quae in aceto quam acerrimo iacere per XX. dies debet. Idem autem etiam recentia phymata doloresque omnes diſcutit.

34. At Theoxenus ad pedum dolores, ſevi a renibus partem tertiam, ſalis partes duas miſce-

bat, hisque membranulam illitam imponebat; tum superiniiciebat ammoniacum thymiama in aceto liquatum.

35. At Numenius podagram, ceterosque articulos induratos hoc molliebat: abrotoni, rosae aridae, papaveris lacrimae, singulorum p. ⚹. III. resinae terebinthinae p. ⚹. IV. thuris, spumae nitri, singulorum p. ⚹. VIII. iridis, aristolochiae, singulorum p. ⚹. XII. cerae p. III. quibus adiicitur cedri cyathus unus, olei laurei cyathi tres, olei acerbi sextarius.

36. Si quando autem in articulis callus increvit, Dexius docuit imponere, calcis p. ⚹. IV. cerussae p. ⚹. VIII. resinae pineae p. ⚹. XX. piperis grana XXX. cerae p. =. quibus, dum contunduntur, hemina vini lenis instillatur.

XIX. Ex emplastris autem nulla maiorem usum praestant, quam quae cruentis protinus vulneribus iniiciuntur: ἔναιμα Graeci vocant. Haec enim reprimunt inflammationem, nisi magna vis eam cogit, atque illius quoque impetum minuunt; tum glutinant vulnera, quae id patiuntur, cicatricem iisdem inducunt. Constant autem ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπαινα nominantur.

1. Optimum ex his est, quod Barbarum vocatur. Habet aeruginis rasae p. ⚹. XII. spumae argenti p. ⚹. XX. aluminis, picis aridae, resinae pineae aridae, singulorum p. ⚹. I. quibus adiiciuntur olei & aceti singulae heminae.

2. Alterum ad idem, quod Coacon vocant,

habet ſpumae argenti p. ✠. C. reſinae aridae tantundem: ſed ſpuma prius ex tribus olei heminis coquitur. His duobus emplaſtris color niger eſt, qui fere talis fit ex pice atque reſina: at ex bitumine nigerrimus; ex aerugine, aut aeris ſquama, viridis; ex minio ruber; ex ceruſſa albus.

3. Paucae admodum compoſitiones ſunt, in quibus aliquid mixturae varietas novat. Ergo id quoque nigrum eſt, quod *βασιλικὸν* nominatur. Habet panacis p. ✠. I. galbani p. ✠. II. picis, & reſinae, ſingulorum p. ✠. X. olei dimidium cyathum.

4. At quod perviride eſt, ſmaragdinum appellatur: in quo ſunt reſinae pineae p. ✠. III. cerae p. ✠. I. aeruginis p. S. thuris fuliginis p. =. olei tantundem, aceti, quo fuligo & aerugo in unum cogantur.

5. Eſt etiam coloris fere rufi, quod celeriter ad cicatricem vulnera perducere videtur. Habet thuris p. ✠. I. reſinae p. ✠. II. ſquamae aeris p. ✠. IV. ſpumae argenti p. ✠. XX. cerae p. ✠. C. olei heminam.

6. Praeterea eſt, quam *παρακολλητικὴν* a glutinando vocant. Conſtat ex his: bituminis, aluminis ſciſſilis, p. ✠. IV. ſpumae argenti p. ✠. XL. olei veteris hemina.

7. Praeterea ſunt quaedam generis eiusdem, quae, quia capitibus fractis maxime conveniunt, *κεφαλικὰ* a Graecis nominantur. Philotae compoſitio habet terrae Eretriae, chalcitidis, ſingulorum p. ✠. IV. myrrhae, aeris combuſti, ſingulorum

p. ✠. X. ichthyocollae p. ✠. VI. aeruginis rasae, aluminis rotundi, misy crudi, aristolochiae, singulorum p. ✠. VIII. squamae aeris p. ✠. X. thuris masculi p. ✠. II. cerae p. I. rosae, & olei acerbi, ternos cyathos, aceti quantum satis est, dum arida ex eo conteruntur.

8. Aliud ad idem viride: aeris combusti, squamae aeris, myrrhae, ichthyocollae, singulorum p. ✠. VI. misy crudi, aeruginis rasae, aristolochiae, aluminis rotundi, singulorum p. ✠. VIII. cerae p. ✠. I. olei hemina, aceti quod satis sit.

9. Puri autem movendo non aliud melius, quam quod expeditissimum est: τετραφάρμακον a Graecis nominatur. Habet pares portiones cerae, picis, resinae, sevi taurini; si id non est, vitulini.

10. Alterum ad idem, ἐννεαφάρμακον nominatur; quod magis purgat. Constat ex novem rebus, cera, melle, sevo, resina, myrrha, rosa, medulla vel cervina vel vitulina vel bubula, oesypo, butyro: quorum ipsorum quoque pondera paria miscentur.

11. Sunt autem quaedam emplastra, quibus utriusque rei facultas est: quae si singula habenda sunt, meliora sunt; sed in copia reiicienda sunt; iis potius adhibitis, quae proprie id, quod eo tempore opus est, consequuntur. Exempli causa duo proponam. Est igitur ad vulnera Attalum; quod habet squamae aeris p. ✠. XVI. thuris fuliginis p. ✠. XV. ammoniaci tantundem, resinae terebinthinae liquidae p. ✠. XXV. sevi tau-

rini tantundem, aceti heminas tres, olei sextarium. At inter ea, quae fracto capiti accommodantur, habent quidam id, quod ad auctorem Iudaeum refertur. Constat ex his: salis p. ꝥ. IV. squamae aeris rubri, aeris combusti, singulorum p. ꝥ. XII. ammoniaci thymiamatis, thuris fuliginis, resinae aridae, singulorum p. ꝥ. XVI. resinae Colophoniacae, cerae, sevi vitulini curati, singulorum p. ꝥ. XX. aceti sesquicyatho, olei minus cyatho. Τεθεραπευμένα Graeci appellant, quae curata vocant; cum ex sevo puta omnes membranulae diligenter exemtae sunt, aut ex alio medicamento.

12. Sunt etiam quaedam emplastra nobilia ad extrahendum; quae ipsa quoque ἐπισπαστικὰ nominantur: quale est, quod, quia lauri baccas habet, διὰ δαφνίδων appellatur. In eo est, resinae terebinthinae p. ꝥ. X. nitri, cerae, picis aridae, baccarum lauri, singulorum p. ꝥ. XX. olei paulum. Quoties aut baccam, aut nucem, aut simile aliquid posuero, scire oportebit, antequam expendatur, ei summam pelliculam esse demendam.

13. Aliud eodem nomine, quod puri quoque movendo est. Sevi vitulini, ammoniaci thymiamatis, picis, cerae, nitri, baccarum lauri, resinae aridae, aristolochiae, pyrethri, pares portiones.

14. Praeter haec, est Philocratis: quod habet salis ammoniaci p. ꝥ. VII. aristolochiae p. ꝥ. VIII. cerae, resinae terebinthinae, fuliginis thuris, singulorum p. ꝥ. XV. spumae argenti p. ꝥ. XXXII.

Quibus, ut pus quoque moveant, iridis p. ✗. IV. & galbani p. ✗. VI. adiiciuntur.

15. Optimum tamen ad extrahendum eſt id, quod a ſimilitudine ſordium ῥυπῶδες Graeci appellant. Habet myrrhae, croci, iridis, propolis, bdellii, capitulorum Punici mali, aluminis & ſciſſilis & rotundi, miſy, chalcitidis, atramenti ſutorii coćti, panacis, ſalis ammoniaci, viſci, ſingulorum p. ✗. IV. ariſtolochiae p. ✗. VIII. ſquamae aeris p. ✗. XVI. reſinae therebinthinae p. ✗. LXXV. cerae, & ſevi vel taurini vel hircini, ſingulorum p. ✗. C.

16. Hecataeo quoque aućtore emplaſtrum generis eiusdem fit ex his: galbani p. ✗. II. fuliginis thuris p. ✗. IV. picis p. ✗. VI. cerae, & reſinae terebinthinae, ſingulorum p. ✗. VIII. quibus paulum irini unguenti miſcetur.

17. Valensque ad idem emplaſtrum viride Alexandrinum eſt. Habet aluminis ſciſſilis p. ✗. VIII. ſalis ammoniaci p. ✗. VIII. ═. ſquamae aeris p. ✗. XVI. myrrhae, thuris, ſingulorum p. ✗. XVIII. cerae p. ✗. CL. reſinae Colophoniacae aut pineae p. ✗. CC. olei heminam, aceti ſextarium.

18. Quaedam autem ſunt emplaſtra exedentia, quae σηπτὰ Graeci vocant: quale eſt id, quod habet reſinae terebinthinae, fuliginis thuris, ſingulorum p. ═. ſquamae aeris p. ✗. I. ladani p. ✗. II. aluminis tantundem, ſpumae argenti p. ✗. IV.

19. Exeſt etiam vehementer corpus, atque oſſa quoque reſolvit, & ſupercreſcentem carnem

coërcet id, quod habet ſpumae argenti, ſquamae aeris, uncias ſingulas, nitri ignem non experti, lapidis Aſii, ariſtolochiae p. ſextantes, cerae, reſinae terebinthinae, thuris, olei veteris, atramenti ſutorii, ſalis Ammoniaci p. s. aeruginis raſae p. beſſem, aceti ſcillitici heminam, vini Aminaei tantundem.

20. Sunt etiam adverſus morſus quaedam accommodata; quale eſt Diogeni nigrum, quod habet bituminis, cerae, reſinae pineae aridae, ſingulorum p. 𐆖. XX. ſpumae argenti p. 𐆖. C. olei ſextarium. Aut in quo ſunt ſquamae aeris p. 𐆖. IV. ceruſſae, & aeruginis raſae, ſingulorum p. 𐆖. VIII. ammoniaci p. 𐆖. XII. cerae, reſinae pineae, ſingulorum p. 𐆖. XXV. ſpumae argenti p. 𐆖. C. olei ſextarium. Aut in quo ſunt ſquamae aeris p. 𐆖. XIV. galbani p. 𐆖. VI. ceruſſae, & aeruginis raſae, ſingulorum p. 𐆖. VIII. ammoniaci p. 𐆖. XII. cerae, reſinae pineae, ſingulorum p. 𐆖. XXXV. ſpuma argenti concoquitur.

21. Rubrum quoque emplaſtrum, quod Epheſium vocatur, huc aptum eſt. Habet reſinae terebinthinae p. 𐆖. II. galbani p. 𐆖. IV. minii Sinopici p. 𐆖. VI. thuris fuliginis p. 𐆖. VI. cerae p. 𐆖. VIII. ſpumae argenti p. 𐆖. XXXVI. olei veteris heminam.

22. Item id, quod ex his conſtat: ſquamae aeris, thuris fuliginis, ſingulorum p. 𐆖. IV. galbani p. 𐆖. VI. ſalis Ammoniaci p. 𐆖. XII. =. cerae p. 𐆖. XXV. olei tribus heminis. Haec autem aliis quoque recentioribus vulneribus recte imponuntur.

23. Sunt etiam alba lenia (λευκὰ Graeci vocant) fere non gravibus vulneribus accommodata, praecipueque ſenilibus: quale eſt, quod habet ceruſſae p. ✠. XXXII. ſevi vitulini curati, & cerae, ſingulorum p. ✠. XLVIII. olei heminas tres, ex quibus ceruſſa coquitur.

24. Aliud, quod habet ceruſſae p. ✠. XX. cerae p. ✠. XXXV. olei heminam, aquae ſextarium. Quae quoties adiiciuntur ceruſſae vel ſpumae argenti, ſcire licet, illa ex his coquenda eſſe. Eſt autem ea percandida compoſitio, quae ſupra poſita eſt, ideoque ἐλεφαντίνη nominatur.

25. Lenia quoque quaedam emplaſtra ſunt, quas λιπαρὰς fere Graeci nominant; ut id, quod habet minii p. ✠. IV. ſpumae argenti p. ✠. XXV. cerae, & adipis ſuillae, ſingulorum p. ✠. XXXVII. vitellos quatuor.

26. Alia compoſitio generis eiusdem: cerae, reſinae terebinthinae, ſingulorum p. ✠. VI. ceruſſae p. ✠. VIII. ſpumae argenti, plumbi recrementi, σκωρίαν μολύβδου Graeci vocant, ſingulorum p. ✠. XX. cicini olei, & myrtei, ſingulorum heminae.

27. Tertia, quae ad auctorem Archagathum refertur: miſy cocti, aeris combuſti, ſingulorum p. ✠. IV. ceruſſae coctae p. ✠. VIII. reſinae terebinthinae p. ✠. X. ſpumae argenti p. ✠. VI.

28. Etiamnum generis eiusdem: ſpumae argenti, cerae, adipis ſuillae, ſingulorum p. ✠. XXVII. vitelli cocti quatuor, roſae hemina. Aut, cerati ex oleo myrteo facti partes tres, adipis

ſuillae pars quarta, paulum ex plumbi recremento. Aut, ſpumae argenti ſelibra, ex olei hemina, & aquae marinae altera, cocta, donec bullire deſierit, cui paulum cerae ſit adiectum. Aut, pares portiones cerae, ſevi, ſtibis, ſpumae argenti, ceruſſae.

XX. 1. Paſtilli quoque facultates diverſas habent. Sunt enim ad recentia vulnera glutinanda ſanandaque apti: qualis eſt, qui habet chalcitidis, miſy, ſpumae nitri, floris aeris, gallae, aluminis ſciſſilis modice cocti, ſingulorum p. ✠. I. aeris combuſti, capitulorum mali Punici, ſingulorum p. ✠. III. Hunc oportet diluere aceto, ac ſic, ubi vulnus glutinandum eſt, illinire. At, ſi nervoſus aut muſculoſus is locus eſt, commodius eſt cerato miſcere, ſic, ut illius octo partes, nona huius ſit.

Alius ad idem conſtat ex his: bituminis, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. ✠. I. aeris combuſti p. ✠. IV. ſpumae argenti p. ✠. XI. olei ſextario.

2. Sed longe Polybi celeberrimus eſt; σφραγὶς autem nominatur: qui habet aluminis ſciſſilis p. ✠. I. =. atramenti ſutorii p. ✠. II. myrrhae p. ✠. V. aloës tantundem, capitulorum Punici mali, fellis taurini, ſingulorum p. ✠. VI. quae contrita vino auſtero excipiuntur.

3. Ad ulcera ſordida, & nigritiem in auribus, naribus, obſcoenis partibus, inflammationesque eorum: chryſocollae p. ✠. I. atramenti ſutorii, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. ✠. II. halicacabi corticis p. ✠. IV. minii p. ✠. VI. ſpumae argenti

p. ✕. XII. ceruſſae p. ✕. XVI. quae ex aceto & coguntur, &, ubi utendum eſt, diluuntur.

4. Andronis vero eſt ad uvam inflammatam, ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia: gallae, atramenti ſutorii, myrrhae, ſingulorum p. ✕. I. ariſtolochiae, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. ✕. II. capitulorum Punici mali p. ✕. XXV. ex paſſo coacta, & cum uſus exigit, aceto vel vino diluta, prout valentius aut levius vitium eſt, cui medendum eſt.

5. Proprie autem ad ani fiſſa, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum: aeruginis p. ✕. II. myrrhae p. ✕. XII. ſtibis, lacrimae papaveris, acaciae, ſingulorum p. ✕. XVI. quae ex vino & teruntur, & in ipſo uſu deliquantur.

6. Expellere autem ex veſica cum urina calculum videtur haec compoſitio: caſiae, croci, myrrhae, coſti, nardi, cinnamomi, dulcis radicis, balſami, hyperici pares portiones conteruntur; deinde vinum lene inſtillatur, & paſtilli fiunt, qui ſinguli habeant p. ✕. =. hique ſinguli quotidie mane ieiuno dantur.

XXI. 1. Haec tria compoſitionum genera, id eſt, quae in malagmatis, emplaſtris, paſtillisque ſunt, maximum praecipueque varium uſum praeſtant. Sed alia quoque utilia ſunt; ut ea, quae feminis ſubiiciuntur: πεσσοὺς Graeci vocant. Eorum haec proprietas eſt: medicamenta compoſita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur.

Ad ſanguinem autem evocandum, cauneis

duabus adiicitur nitri p. ✠. I. aut allii ſemen conteritur, adiicitur myrrhae paululum, & unguento ſuſino miſcetur: aut cucumeris ſilveſtris pars interior ex lacte muliebri diluitur.

2. Ad vulvam molliendam, ovi vitellus, & foenum Graecum, & roſa, & crocum temperantur. Aut elaterii p. ✠. =. ſalis tantundem, uvae taminiae p. ✠. VI. melle excipiuntur.

3. Aut Boetho auctore: croci, reſinae terebinthinae, ſingulorum p. ✠. IV. myrrhae p. ✠. = =. roſae p. ✠. I. ſevi vitulini p. ✠. I. =. cerae p. ✠. II. miſcentur.

4. Optima autem adverſus inflammationes vulvae Numenii compoſitio eſt, quae habet croci p. ✠. =. cerae p. ✠. I. butyri p. ✠. VIII. adipis anſerinae p. ✠. XII. vitellos coctos duos, roſae minus cyatho.

5. Si vero infans intus deceſſit, quo facilius eiiciatur, malicorium ex aqua terendum, eoque utendum eſt.

6. Si concidere vitio locorum mulier ſolet, cochleae cum teſtis ſuis comburendae, conterendaeque, deinde his mel adiiciendum eſt.

7. Si non comprehendit, adeps leonina ex roſa mollienda eſt.

XXII. 1. Quaedam autem mixturae medicamentorum ſunt, quibus aridis neque coactis utimur, ſic, ut inſpergamus, aut cum aliquo liquido mixta illinamus: quale eſt, ad carnem ſupercreſcentem exedendam, quod habet ſquamae aeris, fuliginis thuris, ſingulorum p. ✠. I.

aeruginis p. X. II. Haec autem eadem cum melle purgant ulcera; cum cera, implent. Misy quoque & galla, si paribus portionibus misceantur, corpus consumunt: eaque vel arida inspergere licet, vel excepta cadmia illinire.

2. Putrem vero carnem continet, neque ultra serpere patitur, & leniter exest, mel vel cum lenticula, vel cum marrubio, vel cum oleae foliis, ante ex vino decoctis: item sertula Campana in mulso cocta, deinde contrita: aut calx cum cerato: aut amarae nuces cum allio, sic, ut huius pars tertia sit, paulumque his croci adiiciatur: aut quod habet spumae argenti p. X. VI. cornu bubuli combusti p. X. XII. olei myrtei, & vini cyathos ternos: aut quod ex his constat: floris Punici mali, atramenti sutorii, aloës, singulorum p. X. II. aluminis scissilis, thuris, singulorum p. X. IV. gallae p. X. VIII. aristolochiae p. X. X. Vehementius idem facit, etiam adurendo, auripigmentum cum chalcitide, & aut nitro, aut calce, aut charta combusta: item sal cum aceto: vel ea compositio, quae habet chalcitidis, capitulorum Punici mali, aloës, singulorum p. X. II. aluminis scissilis, thuris, singulorum p. X. IV. gallae p. X. VIII. aristolochiae p. X. X. mellis quantum satis sit ad ea cogenda: vel cantharides X. I. sulphuris p. X. I. lolii p. X. III. quibus adiicitur picis liquidae quantum satis est ad iungendum: vel chalcitis quoque cum resina & ruta mixta: aut cum eadem resina diphryges: aut uva taminia cum pice liquida. Idem

vero poſſunt & faeces vini combuſtae, & calcis & nitri pares portiones: vel aluminis ſciſſilis p. 𐆖. = =. thuris, ſandarachae, nitri, ſingulorum p. 𐆖. I. gallae p. 𐆖. VIII. ariſtolochiae p. 𐆖. X. mellis quantum ſatis eſt.

3. Eſt etiam Herae compoſitio, quae habet myrrhae, chalcitidis, ſingulorum p. 𐆖. II. aloës, thuris, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. 𐆖. IV. ariſtolochiae, gallae immaturae, ſingulorum p. 𐆖. VIII. malicorii contriti p. 𐆖. X.

4. Eſt Iudaei, in qua ſunt calcis partes duae, nitri quam ruberrimi pars tertia: quae urina impuberis pueri coguntur, donec ſtrigmenti craſſitudo ſit. Sed ſubinde is locus, cui id illinitur, madefaciendus eſt.

5. At Iollas, chartae combuſtae, ſandarachae, ſingulorum p. 𐆖. I. calcis p. 𐆖. II. auripigmenti tantundem miſcebat.

6. Si vero ex membrana, quae ſuper cerebrum eſt, profluit ſanguis, vitellus combuſtus & contritus inſpergi debet: ſi alio loco ſanguinis profluvium eſt, auripigmenti, ſquamae aeris, ſingulorum p. 𐆖. I. ſandarachae p. 𐆖. II. marmoris cocti p. 𐆖. IV. inſpergi debet. Eadem cancro quoque obſiſtunt. Ad inducendam cicatricem, ſquamae aeris, thuris fuliginis, ſingulorum p. 𐆖. II. calcis p. 𐆖. IV. Eadem increſcentem quoque carnem coërcent.

7. Timaeus autem ad ignem ſacrum, & ad cancrum his utebatur: myrrhae p. 𐆖. II. thuris, atramenti ſutorii, ſingulorum p. 𐆖. III. ſandara-

chae, auripigmenti, ſquamae aeris, ſingulorum p. ✗. IV. gallae p. ✗. VI. ceruſſae combuſtae p. ✗. VIII. Ea vel arida inſperſa, vel melle excepta idem praeſtant.

8. Sternutamenta vero vel albo veratro, vel ſtruthio coniecto in nares excitantur, vel his mixtis: piperis, veratri albi, ſingulorum p. ✗. =. caſtorei p. ✗. I. ſpumae nitri p. ✗. I. ſtruthii p. ✗. IV.

9. Gargarizationes autem aut laevandi cauſa fiunt, aut reprimendi, aut evocandi. Laevant, lac, cremor vel ptiſanae, vel furfurum: reprimit aqua, in qua vel lenticula, vel roſa, vel rubus, vel cotoneum malum, vel palmulae decoctae ſunt: evocant, ſinapi, piper.

XXIII. 1. Antidota raro, ſed praecipue interdum neceſſaria ſunt, quia graviſſimis caſibus opitulantur. Ea recte quidem dantur colliſis corporibus vel per ictus, vel ubi ex alto deciderunt, vel in viſcerum, laterum, faucium, interiorumque partium doloribus: maxime autem deſideranda ſunt adverſus venena, vel per morſus, vel per cibos, aut potiones noſtris corporibus inſerta.

Unum eſt, quod habet lacrimae papaveris p. ✗. = =. acori, malobathri p. ✗. V. iridis Illyricae, gummi, ſingulorum p. ✗. II. aniſi p. ✗. III. nardi Gallici, foliorum roſae aridorum, cardamomi, ſingulorum p. ✗. IV. petroſelini p. ✗. IV. = =. trifolii p. ✗. V. caſiae nigrae, ſilis, bdellii, balſami ſeminis, piperis albi, ſingulorum p. ✗. V. = =. ſtyracis p. ✗. V. = =. myrrhae, opopanacis, nardi Syri, thuris maſculi, hypoci-

ſtidis ſucci, ſingulorum p. ✠. VI. caſtorei p. ✠. VI. coſti, piperis albi, galbani, reſinae terebinthinae, croci, floris iunci rotundi, ſingulorum p. ✠. VI. ═ ═. dulcis radicis p. ✠. VIII. ═ ═. quae vel melle vel paſſo excipiuntur.

2. Alterum, quod Zopyrus regi Ptolemaeo dicitur compoſuiſſe, atque Ambroſiam nominaſſe, ex his conſtat: coſti, thuris masculi, ſingulorum p. ✠. V. piperis albi p. ✠. ═. floris iunci rotundi p. ✠. II. cinnamomi p. ✠. III. caſiae nigrae p. ✠. IV. croci Cilicii p. ✠. IV. ═. myrrhae, quam σταϰτὴν nominant, p. ✠. V. nardi Indici p. ✠. V. ═. quae ſingula contrita melle cocto excipiuntur; deinde, ubi utendum eſt, id, quod Aegyptiae fabae magnitudinem impleat, in potione vini diluitur.

3. Nobiliſſimum autem eſt Mithridatis, quod quotidie ſumendo rex ille dicitur adverſus venenorum pericula tutum corpus ſuum reddidiſſe: in quo haec ſunt: coſti p. ✠. Ʇ. ═. acori p. ✠. V. hyperici, gummi, ſagapeni, acaciae ſucci, iridis Illyricae, cardamomi, ſingulorum p. ✠. II. aniſi p. ✠. III. nardi Gallici, gentianae radicis, aridorum roſae foliorum, ſingulorum p. ✠. IV. papaveris lacrimae, petroſelini, ſingulorum p. ✠. IV. ═. caſiae, ſilis, polii, piperis longi, ſingulorum p. ✠. VI. ſtyracis p. ✠. V. ═. caſtorei, thuris, hypociſtidis ſucci, myrrhae, opopanacis, ſingulorum p. ✠. VI. malobathri folii p. ✠. VI. floris iunci rotundi, reſinae terebinthinae, galbani, dauci Cretici ſeminis, ſingulorum p. ✠. VI. ═.

nardi, opobalſami, ſingulorum p. X. VI. =. thlaſpis p. X. V. = =. radicis Ponticae p. X. VII. croci, zingiberis, cinnamomi, ſingulorum p. X. VIII. Haec contrita melle excipiuntur, & adverſus venenum, quod magnitudinem nucis Graecae impleat, ex vino datur: in ceteris autem affectibus corporis pro modo eorum, vel quod Aegyptiae fabae, vel quod ervi magnitudinem impleat, ſatis eſt.

XXIV. 1. Acopa quoque utilia nervis ſunt: quale eſt, quod habet floris iunci rotundi p. X. II. = =. coſti, iunci quadrati, lauri baccarum, ammoniaci, cardamomi, ſingulorum p. X. IV. =. myrrhae, aeris combuſti, ſingulorum p. X. VII. iridis Illyricae, cerae, ſingulorum p. X. XIV. Alexandrini calami, iunci rotundi, aſpalathi, xylobalſami, ſingulorum p. X. XXVIII. ſevi p. I. unguenti irini cyathum.

2. Alterum, quod εὐῶδες vocant, hoc modo fit: cerae p. =. olei tantundem, reſinae terebinthinae ad nucis iuglandis magnitudinem, ſimul incoquuntur; deinde in mortario teruntur, inſtillaturque ſubinde quam optimi mellis acetabulum, tum irini unguenti, & roſae terni cyathi.

3. Ἔγχριστα autem Graeci vocant liquida, quae illinuntur: quale eſt, quod fit ad ulcera purganda & implenda, maxime inter nervos, paribus portionibus inter ſe mixtis, butyri, medullae vitulinae, ſevi vitulini, adipis anſerinae, cerae, mellis, reſinae terebinthinae, roſae, olei cicini: quae ſeparatim omnia liquantur, deinde

liquida miſcentur, & tum ſimul teruntur. Et hoc quidem magis purgat: magis vero emollit, ſi pro roſa cyprus infunditur.

4. Ad ſacrum ignem: ſpumae argenti p. X. VI. cornu bubuli combuſti p. X. XII. conteruntur, adiiciturque invicem vinum, & id, quod ſpecialiter ſic vocatur, & myrteum, donec utriusque terni cyathi conficiantur.

XXV. 1. Catapotia quoque multa ſunt, variisque de cauſis fiunt. Ἀνώδυνα vocant, quae ſomno dolorem levant: quibus uti, niſi nimia neceſſitas urget, alienum eſt. Sunt enim ex vehementibus medicamentis, & ſtomacho alienis. Prodeſt tamen etiam ad concoquendum, quod habet papaveris lacrimae, galbani, ſingulorum p. X. I. myrrhae, caſtorei, piperis, ſingulorum p. X. II. ex quibus, quod ervi magnitudinem habet, ſatis eſt devoraſſe.

2. Alterum, ſtomacho peius, ad ſomnum valentius, ex his fit: mandragorae p. X. =. apii ſeminis, item hyoſcyami ſeminis, ſingulorum p. X. IV. quae ex vino teruntur. Unum autem eiusdem magnitudinis, quae ſupra poſita eſt, abunde eſt ſumſiſſe.

3. Sive autem capitis dolores, ſive ulcera, ſive lippitudo, ſive dentes, ſive ſpiritus difficultas, ſive inteſtinorum tormenta, ſive inflammatio vulvae eſt, ſive coxa, ſive iecur, aut lienis, aut latus torquet, ſive vitio locorum aliqua prolabitur & obtumeſcit, occurrit dolori per quietem eiusmodi catapotium. Silis, acori, rutae ſil-

veſtris ſeminis, ſingulorum p. ※. I. caſtorei, cinnamomi, ſingulorum p. ※. II. papaveris lacrimae, panacis radicis, mandragorae malorum aridorum, iunci rotundi floris, ſingulorum p. ※. III. piperis grana LVI. Haec per ſe contrita, rurſus inſtillato ſubinde paſſo ſimul omnia teruntur, donec craſſitudo ſordium fiat. Ex eo paulum aut devoratur, aut aqua diluitur, & potui datur.

4. Quin etiam ſilveſtris papaveris, cum iam ad excipiendam lacrimam maturum eſt, manipulus, qui manu comprehendi poteſt, in vas demittitur, & ſuperinfunditur aqua, quae id contegat, atque ita coquitur. Ubi iam bene manipulus is coctus eſt, ibidem expreſſus proiicitur, & cum eo humore paſſum pari menſura miſcetur, infervetque, donec craſſitudinem ſordium habeat. Cum infrixit, catapotia ex eo fiunt, ad noſtrae fabae magnitudinem, habentque uſum multiplicem. Nam & ſomnum faciunt, vel per ſe aſſumta, vel ex aqua data: & aurium dolores levant, adiectis exiguo modo rutae ſucco, ac paſſo: & tormina ſupprimunt ex vino liquata: & inflammationem vulvae coërcent, mixta cerato ex roſa facto, cum paulum his croci quoque acceſſit: & ex aqua fronti inducta, pituitam in oculos decurrentem tenent.

5. Item, ſi vulva dolens ſomnum prohibet: croci p. ※. = =. aniſi, myrrhae, ſingulorum p. ※. I. papaveris lacrimae p. ※. III. cicutae ſeminis p. ※. VIII. miſcentur, excipiunturque vino vetere, &, quod lupini magnitudinem habet,

in tribus cyathis aquae diluitur. Id tamen in febre periculose datur.

6. Ad sanandum iecur: nitri p. ✗. =. croci, myrrhae, nardi Gallici, singulorum p. ✗. I. melle excipiuntur, daturque, quod Aegyptiae fabae magnitudinem habeat.

7. Ad lateris dolores finiendos: piperis, aristolochiae, nardi, myrrhae pares portiones.

8. Ad thoracis: nardi p. ✗. I. thuris, casiae, singulorum p. ✗. III. myrrhae, cinnamomi, singulorum p. ✗. VI. croci p. ✗. VIII. resinae terebinthinae quadrans, mellis heminae tres.

9. Ad tussim, Athenionis: myrrhae, piperis, singulorum p. ✗. I. castorei, papaveris lacrimae, singulorum p. ✗. I. quae separatim contusa postea iunguntur, & ad magnitudinem fabae nostrae, bina catapotia mane, bina noctu dormituro dantur.

10. Si tussis somnum prohibet, ad utrumque Heraclidis Tarentini: croci p. ✗. =. myrrhae, piperis longi, costi, galbani, singulorum p. ✗. =. cinnamomi, castorei, papaveris lacrimae, singulorum p. ✗. I.

11. Quod si purganda ulcera in faucibus tussientibus sunt, panacis, myrrhae, resinae terebinthinae, singulorum p. uncia, galbani p. ✗. =. hyssopi p. ✗. =. conterenda sunt, hisque hemina mellis adiicienda, & quod digito excipi potest, devorandum est.

12. Colice vero Cassii ex his constat: croci, anisi, castorei, singulorum p. ✗. III. petroselini

p. 𝔛. IV. piperis & longi & rotundi, fingulorum p. 𝔛. V. papaveris lacrimae, iunci rotundi, myrrhae, nardi, fingulorum p. 𝔛. VI. quae melle excipiuntur. Id autem & devorari poteft, & ex aqua calida fumi.

13. Infantem vero mortuum, aut fecundas expellit aquae potio, cui falis ammoniaci p. 𝔛. I. aut cui dictamni Cretici p. 𝔛. I. adiectum eft.

14. Ex partu laboranti eryfimum ex vino tepido ieiunae dari debet.

15. Vocem adiuvat thuris p. 𝔛. I. in duobus cyathis vini datum.

16. Adverfus urinae difficultatem: piperis longi, caftorei, myrrhae, galbani, papaveris lacrimae, croci, cofti, unciae fingulae, ftyracis, refinae terebinthinae, pondo fextantes, mellis, abfinthii, cyathi finguli: ex quibus ad magnitudinem fabae Aegyptiae & mane & coenato dari debet.

17. Arteriace vero hoc modo fit: cafiae, iridis, cinnamomi, nardi, myrrhae, thuris, fingulorum p. 𝔛. I. croci p. 𝔛. I. =. piperis grana XXX. ex paffi tribus fextariis decoquuntur, donec mellis craffitudo his fiat; aut croci, myrrhae, thuris, fingulorum p. 𝔛. I. coniiciuntur in paffi eundem modum, eodemque modo decoquuntur: aut eiusdem paffi heminae tres usque eo coquuntur, donec extracta inde gutta indurefcat: eo adiicitur tritae cafiae p. 𝔛. I.

XXVI. 1. Cum facultates medicamentorum propofuerim, genera, in quibus noxa corpori eft, proponam. Ea quinque funt: cum quid ex-

trinſecus laeſit, ut in vulneribus; cum quid intra ſe ipſum corruptum eſt, ut in cancro; cum quid innatum eſt, ut in veſica calculus; cum quid increvit, ut vena, quae intumeſcens in varicem convertitur; cum quid deeſt, ut cum curta pars aliqua eſt. Ex his alia ſunt, in quibus medicamenta, alia in quibus plus manus proficit. Ergo, dilatis iis, quae praecipue ſcalpellum & manum poſtulant, nunc de iis dicam, quae maxime medicamentis egent. Dividam autem hanc quoque curandi partem, ſicut priorem; & ante dicam de iis, quae in quamlibet partem corporis incidunt; tum de iis, quae certas partes infeſtant. Incipiam a vulneribus.

In his autem ante omnia ſcire medicus debet, quae inſanabilia ſint, quae difficilem curationem habeant, quae promtiorem. Eſt enim prudentis hominis, primum eum, qui ſervari non poteſt, non attingere, nec ſubire ſpeciem eius, ut occiſi, quem ſors ipſius interemit: deinde, ubi gravis metus ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſariis periclitantis, in difficili rem eſſe; ne, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur. Sed ut haec prudenti viro conveniunt; ſic rurſus hiſtrionis eſt, parvam rem attollere, quo plus praeſtitiſſe videatur. Obligari aequum eſt confeſſione promtae rei, quo curioſius etiam circumſpiciat, ne, quod per ſe exiguum eſt, maius curantis negligentia fiat.

2. Servari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iocinoris portae, cui in

ſpina medulla percuſſa eſt; cuique aut pulmo medius, aut ieiunum, aut tenuius inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt; cuive circa fauces grandes venae, vel arteriae praecisae ſunt.

3. Vix autem ad ſanitatem perveniunt, quibus ulla parte pulmo, aut iocinoris craſſum, aut membrana, quae continet cerebrum, aut lienis, aut vulva, aut veſica, aut ullum inteſtinum, aut ſeptum transverſum vulneratum eſt. Ii quoque in praecipiti ſunt, in quibus usque ad grandes intusque conditas venas in alis vel poplitibus mucro deſedit. Periculoſa etiam vulnera ſunt, ubicunque venae maiores ſunt, quoniam exhaurire hominem profuſione ſanguinis poſſunt: idque evenit non in alis tantum, atque poplitibus; ſed etiam in iis venis, quae ad anum teſticulosque perveniunt. Praeter haec malum vulnus eſt, quodcunque in alis vel feminibus, vel inanibus locis, vel in articulis, vel inter digitos eſt: item quodcunque muſculum, aut nervum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem laeſit. Tutiſſimum omnium, quod in carne eſt.

4. Et haec quidem loco vel peiora, vel meliora ſunt. Modo vero periculum facit, quodcunque magnum eſt.

5. Aliquid etiam in vulneris genere figuraque eſt. Nam peius eſt, quod etiam colliſum, quam quod tantum diſciſſum eſt: adeo ut acuto quoque, quam retuſo telo, vulnerari commodius

ſit. Peius etiam vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt, ex quove caro alia parte absciſſa, alia dependet. Peſſimaque plaga in orbem eſt; tutiſſima, quae lineae modo recta eſt. Quo deinde propius huic illive figurae vulnus eſt, eo vel deterius, vel tolerabilius eſt.

6. Quin etiam confert aliquid & aetas, & corpus, & vitae propoſitum, & anni tempus: quia facilius ſaneſcit puer vel adoleſcens, quam ſenior; valens, quam infirmus; neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam ſi alterum ex his eſt; integri habitus, quam corrupti; exercitatus, quam iners; ſobrius & temperans, quam vino venerique deditus. Opportuniſſimumque curationi tempus vernum eſt, aut certe neque fervens, neque frigidum: ſiquidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infeſtant; maxime tamen horum varietas: ideoque perniciosiſſimus autumnus eſt.

7. Sed pleraque ex vulneribus oculis ſubiecta ſunt: quorundam ipſae ſedes indices ſunt; quas alio loco demonſtravimus, cum poſitus interiorum partium oſtendimus. Verumtamen, quia quaedam vicina ſunt, intereſtque, vulnus in ſumma parte ſit, an penitus penetraverit, neceſſarium eſt notas ſubiicere, per quas quid intus ictum ſit, ſcire poſſimus; & ex quibus vel ſpes, vel deſperatio oriatur.

8. Igitur, corde percuſſo, ſanguis multus fertur, venae langueſcunt, color pallidiſſimus, ſudores frigidi, malique odoris tanquam irrorato

corpore oriuntur: extremisque partibus frigidis matura mors sequitur.

9. Pulmone vero icto, spirandi difficultas est; sanguis ex ore spumans, ex plaga rubens, simulque etiam spiritus cum sono fertur; in vulnus inclinari iuvat: quidam sine ratione consurgunt: multi, si in ipsum vulnus inclinati sunt, loquuntur; si in aliam partem, obmutescunt.

10. Iocinoris autem vulnerati notae sunt: multus sub dextra parte praecordiorum profusus sanguis; ad spinam reducta praecordia; in ventrem cubandi dulcedo; punctiones, doloresque usque ad iugulum, iunctumque ei latum scapularum os, intenti: quibus nonnunquam etiam biliosus vomitus accedit.

11. Renibus vero percussis, dolor ad inguina testiculosque descendit; difficulter urina redditur; eaque aut est cruenta, aut cruor fertur.

12. At liene icto, sanguis niger a sinistra parte prorumpit; praecordia cum ventriculo ab eadem parte indurescunt; sitis ingens oritur; dolor ad iugulum, sicut iocinore vulnerato, venit.

13. At cum vulva percussa est, dolor in inguinibus, & coxis, & femoribus est; sanguinis pars per vulnus, pars per naturale descendit; vomitus bilis insequitur; quaedam obmutescunt; quaedam mente labuntur; quaedam, sui compotes, nervorum oculorumque dolore urgeri se confitentur; morientesque eadem, quae corde vulnerato, patiuntur.

14. Sin cerebrum membranave eius vulnus ac-

cepit, ſanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit; fereque bilis vomitus inſequitur; quorumdam ſenſus obtunduntur, appellatique ignorant; quorundam trux vultus eſt; quorundam oculi, quaſi roſoluti, huc atque illuc moventur; fereque tertio, vel quinto die delirium accedit; multorum etiam nervi distenduntur: ante mortem autem plerique faſcias, quibus caput deligatum eſt, lacerant, ac nudum vulnus frigori obiiciunt.

15. Ubi ſtomachus autem percuſſus eſt, ſingultus, & bilis vomitus inſequitur; ſi quid cibi vel potionis aſſumtum eſt, id redditur cito; venarum motus elangueſcunt; ſudores tenues oriuntur, per quos extremae partes frigeſcunt.

16. Communes vero ieiuni inteſtini & ventriculi vulnerati notae ſunt: nam cibus & potio per vulnus exeunt; praecordia indureſcunt; nonnunquam bilis per os redditur: inteſtino tantum ſedes inferior eſt. Cetera inteſtina icta vel ſtercus, vel odorem eius exhibent.

17. Medulla vero, quae in ſpina eſt, percuſſa, nervi reſolvuntur, aut distenduntur; ſenſus intercidit; interpoſito tempore aliquo ſine voluntate inferiores partes vel ſemen, vel urinam, vel etiam ſtercus excernunt.

18. At ſi ſeptum transverſum percuſſum eſt, praecordia ſurſum contrahuntur; ſpina dolet; ſpiritus rarus eſt; ſanguis ſpumans fertur.

19. Veſica vero vulnerata, dolent inguina; quod ſuper pubem eſt, intenditur; pro urina,

ſanguis ; at ex ipſo vulnere urina deſcendit ; ſtomachus afficitur ; itaque aut bilem vomunt, aut ſingultiunt ; frigus, & ex eo mors ſequitur.

20. His cognitis, etiamnum quaedam alia noſcenda ſunt, ad omnia vulnera ulceraque, de quibus dicturi ſumus, pertinentia. Ex his autem exit ſanguis, ſanies, pus. Sanguis omnibus notus eſt ; ſanies eſt tenuior hoc, varie craſſa, & glutinoſa, & colorata ; pus craſſiſſimum albidiſſimumque, glutinoſius & ſanguine & ſanie. Exit autem ſanguis ex vulnere recenti, aut iam ſaneſcente ; ſanies eſt inter utrumque tempus ; pus ex ulcere iam ad ſanitatem ſpectante. Rurſus & ſanies & pus quasdam ſpecies Graecis nominibus distinctas habent. Eſt enim quaedam ſanies, quae vel ὕδρωψ, vel *μελίκηρα* nominatur : eſt pus, quod ἐλαιῶδες appellatur. Ὕδρωψ tenuis, ſubalbidus, ex malo ulcere exit, maximeque ubi, nervo laeſo, inflammatio ſecuta eſt. Μελίκηρα craſſior eſt, glutinoſior, ſubalbida, mellique albo ſubſimilis. Fertur haec quoque ex malis ulceribus, ubi nervi circa articulos laeſi ſunt ; & inter haec loca, maxime ex genibus. Ἐλαιῶδες tenue, ſubalbidum, quaſi unctum, colore atque pinguitudine oleo albo non diſſimile apparet in magnis ulceribus ſaneſcentibus. Malus autem eſt ſanguis, nimium aut tenuis, aut craſſus, colore vel lividus, vel niger, aut pituita mixtus, aut varius : optimus calidus, rubens, modice craſſus, non glutinoſus. Itaque protinus eius vulneris expedita magis curatio eſt, ex quo ſanguis bonus flu-

xit; itemque postea spes in iis maior est, ex quibus melioris generis quaeque proveniunt. Sanies igitur mala est, multa, nimis tenuis, livida, aut pallida, aut nigra, aut glutinosa, aut mali odoris, aut quae & ipsum ulcus, & iunctam ei cutem erodit: melior est non multa, modice crassa, subrubicunda aut subalbida. Ὑδρὼψ autem peior est multus, crassus, sublividus aut subpallidus, glutinosus, ater, calidus, mali odoris: tolerabilior est subalbidus, qui cetera omnia contraria prioribus habet. Μελίκηρα autem mala est, multa, & percrassa: melior, quae & tenuior, & minus copiosa est. Pus inter haec optimum est. Sed id quoque peius est, multum, tenue, dilutum; magisque, si ab initio tale est: itemque, si colore sero simile, si pallidum, si lividum, si faeculentum est: praeter haec, si male olet; nisi tamen locus hunc odorem excitat. Melius est, quo minus est, quo crassius, quo albidius: itemque, si laeve est, si nihil olet, si aequale est. Modo tamen convenire & magnitudini vulneris, & tempori debet: nam plus ex maiore, plus nondum solutis inflammationibus naturaliter fertur. Ἐλαιῶδες quoque peius est multum, & parum pingue: quo minus eius, quoque id ipsum pinguius, eo melius est.

21. Quibus exploratis, ubi aliquis ictus est, qui servari potest, protinus prospicienda duo sunt: ne sanguinis profusio, neve inflammatio interimat. Si profusionem timemus (quod ex se-

de vulneris, & magnitudine eius, & ex impetu ruentis ſanguinis intelligi poteſt) ſiccis linamentis vulnus implendum eſt, ſupraque imponenda ſpongia ex aqua frigida expreſſa, ac manu ſuper comprimenda. Si parum ſic ſanguis conquieſcit, ſaepius linamenta mutanda ſunt; &, ſi ſicca parum valent, aceto madefacienda ſunt. Id vehemens ad ſanguinem ſupprimendum eſt: ideoque quidam id vulneri infundunt. Sed alius rurſus metus ſubeſt; ne, nimis valenter ibi retenta materia, magnam inflammationem poſtea moveat. Quae res efficit, ut neque rodentibus medicamentis, neque adurentibus, & ob id ipſum inducentibus cruſtam, ſit utendum; quamvis pleraque ex his ſanguinem ſupprimunt: ſed, ſi ſemel ad ea decurritur, iis potius, quae mitius idem efficiunt. Quod ſi illa quoque profluvio vincuntur, venae, quae ſanguinem fundunt, apprehendendae, circaque id, quod ictum eſt, duobus locis deligandae intercidendaeque ſunt, ut & in ſe ipſae coëant, & nihilominus ora praecluſa habeant. Ubi ne id quidem res patitur, poſſunt ferro candenti aduri. Sed etiam ſatis multo ſanguine effuſo ex eo loco, quo neque nervus, neque muſculus eſt, ut puta in fronte, vel ſuperiore capitis parte, commodiſſimum tamen eſt, cucurbitulam admovere a diverſa parte, ut illuc ſanguinis curſus revocetur.

22. Et adverſus profuſionem quidem in his auxilium eſt: adverſus inflammationem autem, in ipſo ſanguinis curſu. Ea timeri poteſt, ubi

laesum est vel os, vel nervus, vel cartilago, vel musculus; aut ubi parum sanguinis pro modo vulneris fluxit. Ergo quoties quid tale erit, sanguinem mature supprimere non oportebit; sed pati fluere, dum tutum erit, adeo ut, si parum fluxisse videbitur, mitti quoque ex brachio debeat; utique, si corpus iuvenile, & robustum, & exercitatum est: multoque magis, si id vulnus ebrietas praecessit. Quod si musculus laesus videbitur, praecidendus erit: nam percussus, mortiferus est; praecisus, sanitatem recipit.

23. Sanguine autem vel suppresso, si nimius erumpit; vel exhausto, si per se parum fluxit; longe optimum est, vulnus glutinari. Potest autem id, quod vel in cute, vel etiam in carne est, si nihil ei praeterea mali accedit: potest caro, alia parte dependens, alia inhaerens; si tamen etiamnum integra est, & coniunctione corporis fovetur. In iis vero, quae glutinantur, duplex curatio est. Nam si plaga in molli parte est, sui debet; maximeque, si discissa auris ima est, vel imus nasus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si vero in carne vulnus est, hiatque, neque in unum orae facile attrahuntur, sutura quidem aliena est; imponendae vero fibulae sunt (ἀγκτῆρας Graeci nominant) quae oras, paulum tamen, contrahant, quo minus lata postea cicatrix sit. Ex his autem colligi potest, id quoque, quod alia parte dependens, alia inhaerebit, si alienatum adhuc non est, suturam, an fibulam po-

ſtulet. Ex quibus neutra ante debet imponi, quam intus vulnus purgatum eſt; ne quid ibi concreti ſanguinis relinquatur. Id enim & in pus vertitur, & inflammationem movet, & glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod ſupprimendi ſanguinis cauſa inditum eſt, inibi relinquendum eſt: nam id quoque inflammat. Comprehendi vero ſutura, vel fibula, non cutem tantum, ſed etiam aliquid ex carne, ubi ſuberit haec, oportebit; quo valentius haereat, neque cutem abrumpat. Utraque optima eſt ex acia molli, non nimis torta, quo mitius corpori inſidat. Utraque neque nimis rara, neque nimis crebra iniicienda eſt. Si nimis rara eſt, non continet: ſi nimis crebra eſt, vehementer afficit, quia, quo ſaepius acus corpus tranſuit, quoque plura loca iniectum vinculum mordet, eo maiores inflammationes oriuntur; magisque aeſtate. Neutra etiam vim ullam deſiderat; ſed eatenus utilis eſt, qua cutis ducentem quaſi ſua ſponte ſubſequitur. Fere tamen fibulae latius vulnus eſſe patiuntur: ſutura oras iungit, quae ne ipſae quidem inter ſe contingere ex toto debent; ut ſi quid intus humoris concreverit, ſit qua emanet. Si quod vulnus neutrum horum recipit, id tamen purgari debet. Deinde omni vulneri primo imponenda eſt ſpongia ex aceto expreſſa: ſi ſustinere aliquis aceti vim non poteſt, vino utendum eſt. Levis plaga iuvatur etiam, ſi ex aqua frigida expreſſa ſpongia imponitur. Sed ea, quocunque modo impoſita eſt,

dum madet, prodeſt: itaque, ut inareſcat, non eſt committendum. Licetque ſine peregrinis, & conquiſitis, & compoſitis medicamentis vulnus curare. Sed ſi quis huic parum confidit, imponere medicamentum debet, quod ſine ſevo compoſitum ſit ex iis, quae cruentis vulneribus apta eſſe propoſui; maximeque ſi caro eſt, Barbarum, ſi nervi, vel cartilago, vel aliquid ex eminentibus, quales aures, vel labra ſunt, Polybi ſphragidem. Alexandrinum quoque viride nervis idoneum eſt: eminentibusque partibus ea, quam Graeci ῥάπτουσαν vocant. Solet etiam, colliſo corpore, exigua parte findi cutis. Quod ubi incidit, non alienum eſt, ſcalpello latius aperire; niſi muſculi nervique iuxta ſunt, quos incidi non expedit: ubi ſatis diductum eſt, medicamentum imponendum eſt. At ſi id, quod colliſum eſt, quamvis parum diductum eſt, latius tamen aperiri propter nervos aut muſculos non licet, adhibenda ſunt ea, quae humorem leniter extrahant; praecipueque ex his id, quod ῥυπῶδες vocari propoſui. Non alienum eſt etiam, ubicunque vulnus grave eſt, impoſito quo id iuvetur, inſuper circumdare lanam ſuccidam ex aceto & oleo; vel cataplaſma, ſi mollis is locus eſt, quod leniter reprimat; ſi nervoſus, aut muſculoſus, quod emolliat.

24. Faſcia vero ad vulnus deligandum lintea aptiſſima eſt; eaque lata eſſe debet, ut ſemel iniecta non vulnus tantum, ſed paulum utrimque etiam oras eius comprehendat. Si ab altera par-

te caro magis receſſit, ab ea melius attrahitur: ſi aeque ab utraque, transverſa comprehendere oras debet; aut ſi id vulneris ratio non patitur, media primum iniicienda eſt, ut tum in utramque partem ducatur. Sic autem deliganda eſt, ut & contineat, nec adſtringat: quod non continetur, elabitur; quod nimis adſtrictum eſt, cancro periclitatur. Hieme ſaepius faſcia circuire debet: aeſtate, quoties neceſſe eſt. Tum extrema pars eius inferioribus acu aſſuenda eſt: nam nodus vulnus laedit, niſi tamen longe eſt. Illo neminem decipi decet, ut propriam viſcerum curationem requirat, de quibus ſupra poſui. Nam plaga ipſa curanda extrinſecus, vel ſutura, vel alio medicinae genere eſt. In viſceribus nihil movendum eſt; niſi, ſi quid aut ex iocinore, aut liene, aut pulmone dumtaxat extremo dependet, id praecidatur. Alioquin vulnus interius ea victus ratio eaque medicamenta ſanabunt, quae cuique viſceri convenire ſuperiore libro propoſui.

25. His ita primo die ordinatis, homo in lecto collocandus eſt; isque, ſi grave vulnus eſt, abstinere, quantum vires patiuntur, ante inflammationem, cibo debet; bibere, donec ſitim finiat, aquam calidam, vel, ſi aeſtas eſt, ac neque febris, neque dolor eſt, etiam frigidam. Adeo tamen nihil perpetuum eſt, ſed ſemper pro vi corporis aeſtimandum, ut imbecillitas etiam cibum protinus facere neceſſarium poſſit; tenuem ſcilicet, & exiguum, qui tantum ſuſti-

neat. Multique etiam ex profluvio ſanguinis intermorientes ante ullam curationem vino reficiendi ſunt; quod alioqui inimiciſſimum vulneri eſt.

26. Nimis vero intumeſcere vulnus, periculoſum; nihil intumeſcere, periculoſiſſimum eſt: illud indicium eſt magnae inflammationis; hoc, emortui corporis. Protinusque, ſi mens homini conſiſtit, ſi nulla febris acceſſit, ſcire licet, mature vulnus ſanum fore. Ac ne febris quidem terrere debet, ſi in magno vulnere, dum inflammatio eſt, permanet. Illa pernicioſa eſt, quae vel levi vulneri ſupervenit, vel ultra tempus inflammationis durat, vel delirium movet: vel ſi nervorum rigorem aut distentionem, quae ex vulnere orta eſt, ea non finit. Vomitus quoque bilioſus non voluntarius, vel protinus, ut percuſſus eſt aliquis, vel dum inflammatio manet, malum ſignum eſt in iis dumtaxat, quorum vel nervi, vel etiam nervoſi loci vulnerati ſunt. Sponte tamen vomere, non alienum eſt; praecipue iis, quibus in conſuetudine fuit: ſed neque protinus poſt cibum, neque iam inflammatione orta, neque cum in ſuperioribus partibus plaga eſt.

27. Biduo ſic vulnere habito, tertio die id aperiendum, detergendaque ſanies ex aqua frigida eſt, eademque rurſus iniicienda ſunt. Quinto iam die, quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die, rurſus detecto vulnere, conſiderandus color eſt: qui ſi lividus, aut palli-

dus, aut varius, aut niger eſt; ſcire licet, malum vulnus eſſe; idque, quandocunque animadverſum eſt, terrere nos poteſt. Album, aut rubicundum eſſe ulcus, commodiſſimum eſt. Item cutis dura, craſſa, dolens, periculum oſtendit: bona ſigna ſunt, ubi haec ſine dolore, tenuis, & mollis eſt. Sed ſi glutinatur vulnus, aut leviter intumuit, eadem ſunt imponenda, quae primo fuerunt: ſi gravis inflammatio eſt, neque glutinandi ſpes eſt, ea quae pus moveant. Iamque aquae quoque calidae neceſſarius uſus eſt, ut & materiam digerat, & duritiam emolliat, & pus citet. Ea ſic temperanda eſt, ut manu contingenti iucunda ſit; & usque eo adhibenda, donec aliquid minuiſſe ex tumore, coloremque ulceri magis naturalem reddidiſſe videatur. Poſt id fomentum, ſi late plaga non patet, imponi protinus emplaſtrum debet; maximeque, ſi grande vulnus eſt, tetrapharmacum; ſi in articulis, digitis, locis cartilaginoſis, rhypodes: at ſi latius hiat, idem illud emplaſtrum liquari ex irino unguento oportet, eoque illita linamenta diſponi per plagam; deinde emplaſtrum ſupra dari, & ſuper id ſuccidam lanam; minusque etiam, quam primo, faſciae adſtringendae ſunt.

28. Proprie quaedam in articulis viſenda ſunt. In quibus ſi praeciſi nervi ſunt, qui continebant, debilitas eius partis ſequitur. Si id dubium eſt, & ex acuto telo plaga eſt, ea transverſa commodior eſt: ſi ex retuſo & gravi, nullum in figura diſcrimen eſt; ſed videndum eſt, pus ſu-

pra articulum, an infra nafcatur. Si fub eo nafcitur, albumque & craffum diu fertur, nervum praecifum effe credibile eft; magisque, quo maiores dolores inflammationesque, & quo maturius excitatae funt. Quamvis autem non absciffus nervus eft; tamen, fi circa tumor durus diu permanet, neceffe eft, & diuturnum ulcus effe, &, fano quoque eo, tumorem permanere: futurumque eft, ut tarde membrum id vel extendatur, vel contrahatur. Maior tamen in extendendo mora eft, ubi recurvato articulo curatio adhibita eft; quam in recurvando eo, quod rectum continuerimus. Collocari quoque membrum, quod ictum eft, ratione certa debet: fi glutinandum eft, ut fuperius fit; fi in inflammatione eft, ut in neutram partem inclinatum fit; fi iam pus profluit, ut devexum fit. Optimum etiam medicamentum, quies eft: moveri, & ambulare, nifi fanis, alienum eft. Minus tamen iis periculofum, qui in capite vel brachiis, quam qui in inferioribus partibus vulnerati funt. Minimeque ambulatio convenit, femine, aut crure, aut pede laborante. Locus, in quo cubabit, tepidus effe debebit. Balneum quoque, dum parum vulnus purum eft, inter res infeftiffimas eft: nam id & humidum & fordidum reddit: ex quibus ad cancrum transitus effe confuevit. Levis frictio recte adhibetur; fed iis partibus, quae longius abfunt a vulnere.

29. Inflammatione finita, vulnus purgandum eft. Id optime faciunt tincta in melle linamen-

ta; ſupraque idem emplaſtrum, vel enneapharmacum dandum eſt. Tum demum vero purum ulcus eſt, cum rubet, ac nimium neque ſiccum, neque humidum eſt. At quodcunque ſenſu caret, quod non naturaliter ſentit, quod nimium aut aridum aut humidum eſt, quod aut albidum, aut pallidum, aut lividum, aut nigrum eſt, id purum non eſt.

30. Purgato, ſequitur, ut impleatur. Iamque calida aqua eatenus neceſſaria eſt, ut ſanies removeatur. Lanae ſuccidae ſupervacuus uſus eſt: lota melius circumdatur. Ad implendum autem vulnus proficiunt quidem etiam medicamenta aliqua: itaque ea adhiberi non alienum eſt; ut butyrum cum roſa, & exigua mellis parte; aut cum eadem roſa tetrapharmacum; aut ex roſa linamenta. Plus tamen proficit balneum rarum, cibi boni ſucci, vitatis omnibus acribus; ſed iam pleniores. Nam & avis, & venatio, & ſuilla elixa dari poteſt. Vinum omnibus, dum febris, dum inflammatio eſt, alienum eſt: itemque usque ad cicatricem, ſi nervi, muſculive vulnerati ſunt; etiam, ſi alte caro. At ſi plaga in ſumma cute generis tutioris eſt, poteſt non pervetus, modice tamen datum, ad implendum quoque proficere. Si quid molliendum eſt, quod in nervoſis locis muſculoſisque neceſſarium eſt, cerato quoque ſuper vulnus utendum eſt. At ſi caro ſupercrevit, modice reprimit ſiccum linamentum; vehementius ſquama aeris. Si plus eſt, quod tolli opus eſt, adhibenda ſunt etiamnum

vehementiora, quae corpus exedunt. Cicatricem, poſt omnia haec, commode inducit lycium ex paſſo aut lacte dilutum: vel etiam per ſe impoſitum ſiccum linamentum.

31. Hic ordo felicis curationis eſt: ſed quaedam tamen pericula incidere conſuerunt. Interdum enim vetuſtas ulcus occupat, induciturque ei callus, & circum orae craſſae livent: poſt quae, quidquid medicamentorum ingeritur, parum proficit; quod fere negligenter curato ulceri ſupervenit. Interdum vel ex nimia inflammatione, vel ob aeſtus immodicos, vel ob nimia frigora, vel quia nimis vulnus adſtrictum eſt, vel quia corpus ſenile, aut mali habitus eſt, cancer occupat. Id genus a Graecis diductum in ſpecies eſt; noſtris vocabulis non eſt. Omnis autem cancer non ſolum id corrumpit, quod occupavit; ſed etiam ſerpit: deinde aliis aliiſque ſignis diſcernitur. Nam modo ſuper inflammationem rubor ulcus ambit, iſque cum dolore procedit; ἐρυσίπελας Graeci nominant. Modo ulcus nigrum eſt, quia caro eius corrupta eſt; idque vehementius etiam putreſcendo intenditur, ubi vulnus humidum eſt, & ex nigro ulcere humor pallidus fertur, malique odoris eſt; carunculaeque corruptae, interdum etiam nervi ac membranae reſolvuntur; ſpecillumque demiſſum deſcendit aut in latus, aut deorſum: eoque vitio nonnunquam os quoque afficitur. Modo oritur ea, quam Graeci γάγγραιναν appellant. Priora in qualibet parte corporis fiunt: hoc in promi-

nentibus membris, id eſt, inter ungues, & alas, vel inguina; fereque in ſenibus, vel in iis, quorum corpus mali habitus eſt. Caro in ulcere vel nigra, vel livida eſt, ſed ſicca & arida; proximaque cutis plerumque ſubnigris puſtulis impletur: deinde ei proxima, vel pallida, vel livida, fereque rugoſa & ſine ſenſu eſt; ulterior in inflammatione eſt: omniaque ea ſimul ſerpunt: ulcus, in locum puſtuloſum; puſtulae, in eum, qui pallet aut livet; pallor aut livor, in id, quod inflammatum eſt; inflammatio, in id, quod integrum eſt, transit. Inter haec deinde febris acuta oritur, ingensque ſitis: quibusdam etiam delirium accedit: alii, quamvis mentis ſuae compotes ſunt, balbutiendo tamen vix ſenſus ſuos explicant: incipit affici ſtomachus: fit foedi ſpiritus ipſe odoris. Atque initium quidem eius mali recipit curationem: ubi vero penitus inſedit, inſanabile eſt; plurimique ſub frigido ſudore moriuntur.

32. Ac pericula quidem vulnerum haec ſunt. Vetus autem ulcus ſcalpello concidendum eſt, excidendaeque eius orae, & quidquid ſuper eas livet aeque incidendum. Si varicula intus eſt, quae id ſanari prohibet, ea quoque excidenda. Deinde, ubi ſanguis emiſſus, novatumque vulnus eſt, eadem curatio adhibenda, quae in recentibus vulneribus expoſita eſt. Si ſcalpello aliquis uti non vult, poteſt ſanare id emplaſtrum, quod ex ladano fit: &, cum ulcus ſub eo exeſum eſt, id, quo cicatrix inducitur.

33. Id autem, quod ἐρυσίπελας vocari dixi, non ſolum vulneri ſupervenire, ſed ſine hoc quoque oriri conſuevit: atque interdum periculum maius affert; utique, ſi circa cervices aut caput conſtitit. Oportet, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere: deinde imponere ſimul reprimentia & refrigerantia; maximeque ceruſſam ſolani ſucco, aut Cimoliam cretam aqua pluviali exceptam, aut ex eadem aqua ſubactam farinam, cupreſſo adiecta, aut, ſi tenerius corpus eſt, lenticula. Quidquid impoſitum eſt, betae folio contegendum eſt, & ſuper linteolum frigida aqua madens imponendum. Si per ſe refrigerantia parum proderunt, miſcenda erunt hoc modo: ſulphuris p. 𐆖. I. ceruſſae & croci, ſingulorum p. 𐆖. XII. 7. eaque cum vino conterenda ſunt, & id his illinendum: aut, ſi durior locus eſt, ſolani folia contrita ſuillae adipi miſcenda ſunt, & illita linteolo ſuperiniicienda.

At ſi nigrities eſt, nequedum ſerpit, imponenda ſunt, quae carnem putrem lenius exedunt: repurgatumque ulcus, ſic, ut cetera, nutriendum eſt. Si magis putre eſt, iamque procedit ac ſerpit, opus eſt vehementius erodentibus. Si ne haec quidem evincunt, aduri locus debet, donec ex eo nullus humor feratur: nam quod ſanum eſt, ſiccum eſt, cum aduritur. Poſt uſtionem putris ulceris, ſuperponenda ſunt, quae cruſtas a vivo reſolvant; eas ἐσχάρας Graeci nominant. Ubi eae exciderunt, purgandum ulcus, maxime melle & reſina eſt: ſed aliis quoque purgari poteſt,

quibus purulenta curantur, eodemque modo ad ſanitatem perducendum eſt.

34. Gangraenam vero, ſi nondum plane tenet, ſed adhuc incipit, curare non difficillimum eſt; utique in corpore iuvenili: & magis etiam, ſi muſculi integri ſunt; ſi nervi vel laeſi non ſunt, vel leviter affecti ſunt; neque ullus magnus articulus nudatus eſt; aut carnis in eo loco paulum eſt, ideoque non multum, quod putreſceret, fuit; conſiſtitque eo loco vitium; quod maxime fieri in digito poteſt. In eiusmodi caſu primum eſt, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere: deinde, quidquid aridum eſt, & intentione quadam proximum quoque locum male habet, usque ſanum corpus concidere. Medicamenta vero, dum malum ſerpit, adhibenda nulla ſunt, quae pus movere conſuerunt; ideoque ne aqua quidem calida. Gravia quoque, quamvis reprimentia, aliena ſunt; ſed his quam leviſſimis opus eſt: ſuperque ea, quae inflammata ſunt, utendum eſt refrigerantibus. Si nihilo magis malum conſtitit, uri id, quod eſt inter integrum ac vitiatum locum, debet. Praecipueque in hoc caſu petendum, non a medicamentis ſolum, ſed etiam a victus ratione praeſidium eſt: neque enim id malum, niſi corrupti vitioſique corporis eſt. Ergo primo, niſi imbecillitas prohibet, abſtinentia utendum: deinde danda, quae per cibum potionemque alvum, ideoque etiam corpus adſtringant; ſed ea levia. Poſtea, ſi vitium conſtitit, imponi ſuper vulnus eadem debent, quae in putri ulcere praeſcripta

ſunt. Ac tum quoque plenioribus cibis uti licebit ex media materia; ſed tamen non niſi alvum, corpusque ſiccantibus: aqua vero pluviali frigida. Balneum, niſi iam certa fiducia redditae ſanitatis eſt, alienum eſt: ſiquidem emollitum in eo vulnus cito rurſus eodem malo afficitur. Solent vero nonnumquam nihil omnia auxilia proficere, ac nihilominus ſerpere is cancer: inter quae miſerum, ſed unicum, auxilium eſt, ut cetera pars corporis tuta ſit, membrum, quod paulatim emoritur, abſcindere.

35. Hae graviſſimorum vulnerum curationes ſunt. Sed ne illa quidem negligenda, ubi integra cute interior pars colliſa eſt; aut ubi deraſum, artritumve aliquid eſt; aut ubi ſurculus corpori infixus eſt; aut ubi tenue, ſed altum vulnus inſedit. In primo caſu commodiſſimum eſt malicorium ex vino coquere, interioremque eius partem conterere, & cerato miſcere ex roſa facto, idque ſuperponere: deinde, ubi cutis ipſa exaſperata eſt, inducere lene medicamentum, qualis lipara eſt. Deraſo vero, detritoque, imponendum eſt emplaſtrum tetrapharmacum, minuendusque cibus, & vinum ſubtrahendum. Neque id, quia non habebit altiores ictus, contemnendum erit: ſiquidem ex eiusmodi caſibus ſaepe cancri fiunt. Quod ſi levius id erit, & in parte exigua, contenti eſſe poterimus eodem leni medicamento. Surculum vero, ſi fieri poteſt, oportet vel manu, vel etiam ferramento eiicere. Si vel praefractus eſt, vel altius deſcendit, quam ut

id ita fieri possit, medicamento evocandus est. Optime autem educit superimposita arundinis radix, si tenera est, protinus contrita, si iam durior, ante in mulso decocta; cui semper mel adiiciendum est, aut aristolochia cum eodem melle. Pessima ex surculis, arundo est, quia aspera est: eademque offensa etiam in filice est. Sed usu cognitum est, utramque adversus alteram medicamentum esse, si contrita ac superimposita est. Facit autem idem in omnibus surculis, quodcunque medicamentum extrahendi vim habet. Idem altis tenuibusque vulneribus aptissimum est. Priori rei Philocratis; huic Hecataei emplastrum maxime convenit.

36. Ubi vero in quolibet vulnere ventum ad inducendam circatricem est; (quod perpurgatis iam, repletisque ulceribus necessarium est;) primum ex aqua frigida linamentum, dum caro alitur; deinde cum iam continenda est, siccum imponendum est, donec cicatrix inducatur: tum deligari super album plumbum oportet, quo & reprimitur cicatrix, & colorem maxime sano corpori similem accipit. Idem radix silvestris cucumeris praestat: idem compositio, quae habet elaterii p. Ӿ. I. spumae argenti p. Ӿ. II. unguenti p. Ӿ. IV. quae excipiuntur resina terebinthina, donec emplastri crassitudo ex omnibus fiat. At nigras quoque cicatrices leniter purgant, paribus portionibus mixta, aerugo & plumbum elotum, eademque resina coacta; sive ungitur cicatrix, quod in facie fieri potest; sive id ut emplastrum

imponitur, quod in aliis partibus commodius eſt. At ſi vel excrevit cicatrix, vel concava eſt, ſtultum eſt, decoris cauſa, rurſus & dolorem & medicinam ſuſtinere: alioquin res utrique ſuccurri patitur. Siquidem utraque cicatrix exulcerari ſcalpello poteſt: ſi medicamentum aliquis mavult, idem efficiunt compoſitiones eae, quae corpus exedunt. Cute exulcerata, ſuper eminentem carnem exedentia medicamenta coniicienda ſunt; ſuper concavam, implentia; donec utrumque ulcus ſanae cuti aequetur, & tum cicatrix inducatur.

XXVII. 1. Dixi de iis vulneribus, quae maxime per tela inferuntur: ſequitur, ut de iis dicam, quae morſu fiunt, interdum hominis, interdum ſimiae, ſaepe canis, nonnunquam ferorum animalium, aut ſerpentium. Omnis autem fere morſus habet quoddam virus. Itaque, ſi vehemens vulnus eſt, cucurbitula admovenda eſt: ſi levius, protinus emplaſtrum iniiciendum, praecipueque Diogenis; ſi id non eſt, quodlibet ex iis, quae adverſus morſus propoſui; ſi ea non ſunt, viride Alexandrinum; ſi ne id quidem eſt, quodlibet non pingue ex iis, quae recentibus vulneribus accommodantur. Sal quoque his, praecipueque ei, quod canis fecit, medicamentum eſt, ſi manus vulneri imponitur, ſuperque id duobus digitis verberatur: exſaniat enim. Ac ſalſamentum quoque recte ſuper id vulnus deligatur.

2. Utique autem, ſi rabioſus canis fuit, cucurbitula virus eius extrahendum eſt. Deinde,

ſi locus neque nervoſus, neque muſculoſus eſt, vulnus id adurendum eſt: ſi uri non poteſt, ſanguinem homini mitti non alienum eſt. Tum uſto quidem vulneri ſuperimponenda, quae ceteris uſtis ſunt: ei vero, quod expertum ignem non eſt, ea medicamenta, quae vehementer exedunt. Poſt quae nullo novo magiſterio, ſed iam ſupra poſito ulcus erit implendum, & ad ſanitatem perducendum. Quidam poſt rabioſi canis morſum protinus in balneum mittunt; ibique patiuntur deſudare, dum vires corporis ſinunt, vulnere adaperto, quo magis ex eo quoque virus deſtillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium eſt. Idque cum ita per triduum factum eſt, tutus eſſe homo a periculo videtur. Solet autem ex eo vulnere, ubi parum occurſum eſt, aquae timor naſci: ὑδροφοβίαν Graeci appellant. Miſerrimum genus morbi; in quo ſimul aeger & ſiti & aquae metu cruciatur: quo oppreſſis in anguſto ſpes eſt. Sed unicum tamen remedium eſt, nec opinantem in piſcinam non ante ei proviſam proiicere, &, ſi natandi ſcientiam non habet, modo merſum bibere pati, modo attollere; ſi habet, interdum deprimere, ut invitus quoque aqua ſatietur: ſic enim ſimul & ſitis, & aquae metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum, nervorum diſtentio abſumat. Id ne incidat, a piſcina protinus in oleum calidum demittendus eſt. Antidotum autem, praecipue id, quod primo loco poſui; ubi id non eſt, aliud,

ſi nondum aeger aquam horret, potui ex aqua dandum eſt; &, ſi amaritudine offenditur, mel adiiciendum eſt: ſi iam is morbus occupavit, per catapotia ſumi poteſt.

3. Serpentium quoque morſus non nimium diſtantem curationem deſiderant: quamvis in ea multum antiqui variarunt; adeo ut in ſingula genera anguium ſingula medendi genera praeciperent; aliique alia. Sed in omnibus eadem maxime proficiunt. Igitur in primis ſuper vulnus id membrum deligandum eſt; non tamen nimium vehementer, ne torpeat: dein venenum extrahendum eſt. Id cucurbitula optime facit: neque alienum eſt, ante ſcalpello circa vulnus incidere, quo plus vitiati iam ſanguinis extrahatur. Si cucurbitula non eſt; quod tamen vix incidere poteſt; tum quodlibet ſimile vas, quod idem poſſit: ſi ne id quidem eſt, homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat. Neque hercules ſcientiam praecipuam habent ii, qui Pſylli nominantur; ſed audaciam uſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, ut quaedam etiam venatoria venena, quibus Galli praecipue utuntur, non guſtu, ſed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipſa tuto eſtur: ictus eius occidit. Et ſi ſtupente ea, (quod per quaedam medicamenta circulatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque percuſſus eſt, nulla in ea ſaliva noxa eſt. Ergo quisquis, exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem praeſtabit. Illud interea ante debebit attendere, ne

quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. Poſt haec is homo loco calido collocandus eſt, ſic, ut id, quod percuſſum erit, in inferiorem partem inclinetur. Si neque qui exſugat, neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet ius anſerinum, vel ovillum, vel vitulinum, & vomere: vivum autem gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere, ſic, ut pars interior corpori iungatur. Facit id etiam hoedus agnusve diſciſſus, & calida eius caro ſtatim ſuper vulnus impoſita: emplaſtra quoque, quae ſupra comprehenſa ſunt; aptiſſimumque eſt, vel Epheſium, vel id quod ei ſubiectum eſt. Praeſensque in aliquo antidoto praeſidium eſt. Sin id non eſt, neceſſarium eſt exſorbere potionem meri vini cum pipere, vel quidlibet aliud, quod calori movendo eſt, nec humorem intus coire patitur: nam maxima pars venenorum frigore interimit. Omnia etiam urinam moventia, quia materiam extenuant, utilia ſunt.

4. Haec adverſus omnes ictus communia ſunt: uſus tamen ipſe docuit, eum, quem aſpis percuſſit, acetum potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dicitur caſus cuiusdam pueri, qui, cum ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos aeſtus ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum, quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, tamen habet etiam diſſipandi. Quo fit, ut terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſi-

mile eſt ſpiſſeſcentem quoque intus humorem hominis ab eo discuti, & ſic dari ſanitatem.

5. In quibusdam etiam aliis ſerpentibus certa quaedam auxilia ſatis nota ſunt. Nam ſcorpio ipſe ſibi pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt: quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt: quidam ſuper prunam eo impoſito, vulnus ſuffumigant, undique veſte circumdata, ne is fumus dilabatur; tum carbonem eius ſuper vulnus deligant. Bibere autem oportet herbae ſolaris, quam ἡλιοτρόπιον Graeci vocant, ſemen, vel certe folia ex vino. Super vulnus vero etiam furfures ex aceto, vel ruta ſilvatica recte imponitur, vel cum melle ſal toſtus. Cognovi tamen medicos, qui ab ſcorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio ſanguinem miſerunt.

6. Et ad ſcorpionis autem & ad aranei ictum, allium cum ruta recte miſcetur, ex oleoque contritum ſuperimponitur.

7. At ſi ceraſtes, aut dipſas, aut haemorrhois percuſſit, aſphodeli, quod Aegyptiae fabae magnitudinem aequet, arefactum, in duas potiones dividendum eſt, ſic, ut ei rutae paulum adiiciatur. Trifolium quoque & mentaſtrum, & cum aceto panaces aeque proficiunt. Coſtumque, & caſia, & cinnamomum recte per potionem aſſumuntur.

8. Adverſus cherſydri vero ictum, panaces, aut laſer, quod ſit ſcripulorum III. S. ✠. I. vel porri ſuccus cum hemina vini ſumendus eſt, &

edenda multa ſatureia. Imponendum autem ſuper vulnus ſtercus caprinum ex aceto coctum; aut ex eodem hordeacea farina; aut ruta, vel nepeta, cum ſale contrita, melle adiecto. Quod in eo quoque vulnere, quod ceraſtes fecit, aeque valet.

9. Ubi vero phalangium nocuit, praeter eam curationem, quae manu redditur, ſaepe homo demittendus in ſolium eſt, dandusque ei myrrhae & uvae taminiae par modus ex paſſi hemina; vel radiculae ſemen, aut lolii radix ex vino; & ſuper vulnus furfures ex aceto cocti, imperandumque, ut is conquieſcat.

10. Verum haec genera ſerpentium & peregrina, & aliquanto magis peſtifera ſunt; maximeque aeſtuoſis locis gignuntur. Italia frigidioresque regiones hac quoque parte ſalubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Adverſus quos ſatis proficit herba Vettonica, vel Cantabrica, vel centaurion, vel argemonia, vel trixago, vel perſonina, vel marina paſtinaca, ſingulae binaeve tritae, & cum vino potui datae, & ſuper vulnus impoſitae. Illud ignorari non oportet, omnis ſerpentis ictum & ieiuni & ieiuno magis nocere: ideoque perniencioſiſſimi ſunt, cum incubant; utiliſſimumque eſt, ubi ex anguibus metus eſt, non ante progredi, quam quis aliquid aſſumſit.

11. Non tam facile iis opitulari eſt, qui venenum, vel in cibo, vel in potione ſumſerunt: primum, quia non protinus ſentiunt, ut ab angue icti; ita ne ſuccurrere quidem ſtatim ſibi poſ-

ſunt: deinde, quia noxa non a cute, ſed ab interioribus partibus incipit. Commodiſſimum eſt tamen, ubi primum ſenſit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere: deinde, ubi praecordia exhauſit, bibere antidotum; ſi id non eſt, vel merum vinum.

12. Sunt tamen quaedam remedia propria adverſus quaedam venena, maximeque leviora. Nam ſi cantharidas aliquis ebibit, panaces cum lacte contuſa, vel galbanum vino adiecto dari, vel lac per ſe debet.

13. Si cicutam, vinum merum calidum cum ruta quamplurimum ingerendum eſt; deinde is vomere cogendus; poſteaque laſer ex vino dandum: isque, ſi febre vacat, in calidum balneum mittendus; ſi non vacat, ungendus ex calefacientibus eſt: poſt quae quies ei neceſſaria eſt.

14. Si hyoſcyamum, fervens mulſum bibendum eſt, aut quodlibet lac, maxime tamen aſininum.

15. Si ceruſſam, ius malvae, vel iuglandis ex vino contritae, maxime proſunt.

16. Si ſanguiſuga epota eſt, acetum cum ſale bibendum eſt. Si lac intus coiit, aut paſſum, aut coagulum, aut cum aceto laſer.

17. Si fungos inutiles quis aſſumſit, radicula aut e poſca, aut cum ſale & aceto edenda eſt. Ipſi vero hi & ſpecie quidem discerni poſſunt ab utilibus, & cocturae genere idonei fieri. Nam ſive ex oleo inferbuerunt, ſive piri ſurculus cum his inferbuit, omni noxa vacant.

18. Aduſtis quoque locis extrinſecus vis in-

fertur: itaque sequi videtur, ut de his dicam. Haec autem optime curantur foliis aut lilii, aut linguae caninae, aut betae in vetere vino oleoque decoctis: quorum quodlibet protinus impositum ad sanitatem perducit. Sed dividi quoque curatio potest in ea, quae mediocriter exedentia reprimentiaque, primo & pustulas prohibeant, & summam pelliculam exasperent: deinde ea, quae lenia ad sanitatem perducant. Ex prioribus est lenticulae cum melle farina, vel myrrha cum vino, vel creta Cimolia cum thuris cortice contrita, & aqua coacta, atque ubi usus necessitas incidit, aceto diluta: ex insequentibus, quaelibet lipara; sed idonea maxime est, quae vel plumbi recrementum, vel vitellos habet. Est etiam illa adustorum curatio, dum inflammatio est, impositam habere cum melle lenticulam: ubi ea declinavit, farinam cum ruta, vel porro, vel marrubio, donec crustae cadant: tum ervum cum melle, aut irim, aut resinam terebinthinam, donec ulcus purum sit: novissime siccum linamentum.

XXVIII. 1. Ab his, quae extrinsecus incidunt, ad ea veniendum est, quae interius, corrupta aliqua corporum parte, nascuntur. Ex quibus non aliud carbunculo peius. Eius hae notae sunt: rubor est, superque eum non nimium pustulae eminent, maxime nigrae, interdum sublividae, aut pallidae; in his sanies esse videtur; infra color niger est; ipsum corpus aridum, & durius, quam naturaliter oportet; circaque quasi cru-

ſta eſt; eaque inflammatione cingitur; neque in eo loco levari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt; ſomnus urget; nonnumquam horror, aut febris oritur, aut utrumque. Idque vitium ſubteractis quaſi quibusdam radicibus ſerpit, interdum celerius, interdum tardius: ſupra quoque, procedens inalbeſcit; dein lividum fit, circumque exiguae puſtulae oriuntur: & ſi circa ſtomachum faucesve incidit, ſubito ſpiritum ſaepe elidit. Nihil melius eſt, quam protinus adurere. Neque id grave eſt: nam non ſentit, quoniam ea caro mortua eſt. Finisque adurendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Tum deinde vulnus, ſicut cetera aduſta, curandum eſt. Sequitur enim ſub medicamentis erodentibus cruſta, undique a viva carne diducta, quae trahit ſecum, quidquid corruptum erat; purusque iam ſinus curari poteſt implentibus. At ſi in ſumma cute vitium eſt, poſſunt ſuccurrere quaedam vel exedentia tantum, vel etiam adurentia: vis pro magnitudine adhibenda eſt. Quodcunque vero medicamentum impoſitum eſt, ſi ſatis proficiet, protinus a viva corruptam partem reſolvit; certaque eſſe fiducia poteſt fere, ut undique vitioſa caro excedat, qua huiusce rei medicamen exeſt. Si id non fit, medicamentumque malo vincitur, utique ad uſtionem properandum eſt. Sed in eiusmodi caſu abstinendum a cibo, a vino eſt: aquam liberaliter bibere expedit: magisque ea ſervanda ſunt, ſi febricula quoque acceſſit.

2. Non idem periculum καρκίνωμα affert, nisi imprudentia curantis agitatum est. Id vitium fit maxime in superioribus partibus, circa faciem, nares, aures, labra, mammas feminarum. Et in iecore autem, aut splene hoc nascitur. Circa locum aliqua quasi puncta sentiuntur; isque immobilis, inaequalis tumet; interdum etiam torpet. Circa eum inflatae venae quasi recurvantur, haeque pallent, aut livent; nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt: tactusque is locus, aliis dolorem affert, in aliis eum non habet: & nonnunquam sine ulcere durior aut mollior est, quam esse naturaliter debet; nonnunquam iisdem omnibus ulcus accedit: interdumque nullam habet proprietatem; interdum simile iis est, quae vocant Graeci κονδυλώματα, aspredine quadam & magnitudine sua: colorque eius ruber est, aut lenticulae similis; neque tuto feritur: nam protinus aut resolutio nervorum, aut distentio insequitur. Saepe homo ictus obmutescit, atque eius anima deficit. Quibusdam etiam, si id ipsum pressum est, quae circa sunt, intenduntur & intumescunt. Ob quae pessimum id genus est. Fereque primum id fit, quod κακόηθες a Graecis nominatur: deinde ex eo id carcinoma, quod sine ulcere est: deinde ulcus: ex eo, thymium. Tolli nihil, nisi cacoëthes, potest: reliqua curationibus irritantur; & quo maior vis adhibita est, eo magis. Quidam usi sunt medicamentis adurentibus; quidam ferro adusserunt; quidam scalpello exciderunt: neque

ulla unquam medicina profecit: ſed aduſta, protinus concitata ſunt, & increverunt, donec occiderent; exciſa, etiam poſt inductam cicatricem, tamen reverterunt, & cauſam mortis attulerunt: cum interim plerique nullam vim adhibendo, qua tollere id malum tentent, ſed imponendo tantum lenia medicamenta, quae quaſi blandiantur, quo minus ad ultimam ſenectutem perveniant, non prohibeantur. Diſcernere autem cacoëthes, quod curationem recipit, a carcinomate, quod non recipit, nemo ſcire poteſt, niſi tempore & experimento. Ergo ubi primum id vitium notatum eſt, imponi debent medicamenta adurentia. Si levatur malum, minuunturque eius indicia, procedere curatio poteſt & ad ſcalpellum, & ad uſtionem: ſi protinus irritatum eſt, ſcire licet, iam carcinoma eſſe; removendaque ſunt omnia acria, omnia vehementia. Sed ſi ſine ulcere is locus durus eſt, imponi ficum quam pinguiſſimam, aut rhypodes emplaſtrum ſatis eſt. Si ulcus aequale eſt, ceratum ex roſa iniiciendum eſt, adiiciendusque ei pulvis ex contrita teſta, ex qua faber ferrarius tingere candens ferrum ſolitus eſt. Si id nimium ſupercrevit, tentanda ſquama aeris eſt, quae leniſſima ex adurentibus eſt; eatenus, ne quid eminere patiatur: ſed ita, ſi nihil exacerbavit: ſin minus, eodem cerato contenti eſſe debebimus.

3. Eſt etiam ulcus, quod θηρίωμα Graeci vocant. Id & per ſe naſcitur, & interdum ulceri ex

alia caufa facto fupervenit. Color eft vel lividus, vel niger; odor foedus; multus, & muco fimilis humor: ipfum ulcus neque tactum, neque medicamentum fentit; prurigine tantum movetur: at circa dolor eft, & inflammatio: interdum etiam febris oritur: nonnunquam ex ulcere fanguis erumpit: atque id quoque malum ferpit. Quae omnia faepe intenduntur; fitque ex his ulcus, quod φαγέδαιναν Graeci vocant; quia celeriter ferpendo, penetrandoque usque offa, corpus vorat. Id ulcus inaequale eft, coeno fimile; ineftque multus humor glutinofus, odor intolerabilis, maiorque, quam pro modo ulceris, inflammatio. Utrumque, ficut omnis cancer, fit maxime in fenibus, vel iis, quorum corpora mali habitus funt. Curatio utriusque eadem eft: fed in maiore malo maior vis neceffaria. Ac primum a victus ratione ordinandum eft: ut quiefcat in lectulo: ut primis diebus a cibo abstineat, aquam quamplurimam affumat; alvus quoque ei ducatur: dein, poft inflammationem, cibum boni fucci capiat, vitatis omnibus acribus; potionis quantum volet, fic, ut interdiu quidem aqua contentus fit; in coena vero etiam vini aufteri aliquid bibat. Non aeque tamen fame in iis, quos φαγέδαινα urgebit, atque iis, qui θηρίωμα adhuc habebunt, utendum erit. Et victus quidem talis neceffarius eft. Super ulcus vero infpergenda arida aloë oenanthe eft, &, fi parum proficiet, chalcitis. Ac fi quis nervus exefa carne nudatus eft, contegendus ante linteolo eft, ne fub eo medicamen-

to aduratur. Si validioribus etiamnum remediis opus eſt, ad eas compoſitiones veniendum eſt, quae vehementius adurunt. Quidquid autem inſpergitur, averſo ſpecillo infundi debet. Superdanda cum melle ſunt vel linamenta, vel oleae folia ex vino decocta, vel marrubium: eaque linteolo contegenda in aqua frigida madefacto, dein bene expreſſo: circaque, qua tumor ex inflammatione eſt, imponenda, quae reprimant, cataplaſmata. Si ſub his nihil proficitur, ferro locus aduri debet; diligenter nervis, ſi qui apparent, ante contectis. Aduſtum vel medicamentis vel ferro corpus, primum purgandum, deinde implendum eſſe, apparere cuilibet ex prioribus poteſt.

4. Sacer quoque ignis malis ulceribus adnumerari debet. Eius duae ſpecies ſunt. Alterum eſt ſubrubicundum, aut mixtum rubore atque pallore, exaſperatumque per puſtulas continuas, quarum nulla altera maior eſt, ſed plurimae perexiguae. In his ſemper fere pus, & ſaepe rubor cum calore eſt: ſerpitque id nonnunquam ſaneſcente eo, quod primum vitiatum eſt: nonnunquam etiam exulcerato, ubi ruptis puſtulis ulcus continuatur, humorque exit, qui eſſe inter ſaniem & pus videri poteſt. Fit maxime in pectore, aut lateribus, aut eminentibus partibus, praecipueque in plantis. Alterum autem eſt in ſummae cutis exulceratione, ſed ſine altitudine, latum, ſublividum, inaequaliter tamen; mediumque ſaneſcit, extremis procedentibus:

ac saepe id, quod iam sanum videbatur, iterum exulceratur: at circa, proxima cutis, quae vitium receptura est, tumidior & durior est, coloremque habet ex rubro subnigrum. Atque hoc quoque malo fere corpora seniora tentantur, aut quae mali habitus sunt; sed in cruribus maxime. Omnis autem sacer ignis, ut minimum periculum habet ex iis, quae serpunt, sic prope difficillime tollitur. Medicamentum eius fortuitum est, uno die febris, quae humorem noxium absumat. Pus, quo crassius & albidius est, eo periculi minus est. Prodest etiam infra os ulcerum laedi, quo plus puris exeat, & id, quo ibi corruptum corpus est, extrahatur. Sed tamen, si febricula accessit, abstinentia, lectulo, alvi ductione opus est. In omni vero sacro igni, neque lenibus & glutinosis cibis, neque salsis & acribus utendum est; sed iis, quae inter utrumque sunt: qualis est panis sine fermento, piscis, hoedus, aves, exceptoque apro, omnis fere venatio. Si non est febricula, & gestatio utilis est, & ambulatio, & vinum austerum, & balneum. Atque in hoc quoque genere potio magis liberalis esse, quam cibus, debet. Ipsa autem ulcera, si mediocriter serpunt, aqua calida; si vehementius, vino calido fovenda sunt: deinde acu pustulae, quaecunque sunt, aperiendae: tum imponenda ea, quae putrem carnem exedunt. Ubi inflammatio sublata, ulcusque purgatum est, imponi lene medicamentum debet. In altero autem genere, possunt proficere ma-

la cotonea in vino cocta, atque contrita: potest emplastrum vel Herae, vel tetrapharmacum, cui quinta pars thuris adiecta sit: potest nigra hedera ex vino austero cocta; ac, si celeriter malum serpit, non aliud magis proficit. Purgato ulcere, quod in summa cute esse proposui, satis ad sanitatem eadem lenia medicamenta proficient.

5. Chironium autem ulcus adpellatur, quod & magnum est, & habet oras duras, callosas, tumentes. Exit sanies non multa, sed tenuis; odor malus, neque in ulcere, neque in eius humore est; nulla inflammatio, dolor modicus est; nihil serpit: ideoque nullum periculum adfert; sed non facile sanescit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcusque renovatur. Fit maxime in pedibus & cruribus. Super id imponi debet, quod & lene aliquid, & vehemens, & reprimens habeat; quale eius rei causa fit ex his: squamae aeris, plumbi eloti combusti, singulorum p. X. IV. cadmiae, cerae, singulorum p. X. VIII. rosae quantum satis est ad ceram simul cum eis molliendam.

6. Fiunt etiam ex frigore hiberno ulcera, maxime in pueris, & praecipue pedibus, digitisque eorum, nonnunquam etiam in manibus. Rubor cum inflammatione mediocri est: interdum pustulae oriuntur, deinde exulceratio: dolor autem modicus; prurigo maior est: nonnunquam humor exit, sed non multus, qui referre vel pus, vel saniem videtur. In primis mul-

ta calida aqua fovendum eſt, in qua rapa decocta; aut ſi ea non ſunt, aliquae verbenae ex reprimentibus. Si nondum adapertum ulcus eſt, aes, quam maxime calidum quis pati poteſt, admovendum eſt. Si iam exulceratio eſt, imponi debet alumen aequa portione cum thure contritum, vino adiecto; aut malicorium in aqua coctum, deinde contritum. Si ſumma detracta pellicula eſt, hic quoque melius lenia medicamenta proficiunt.

7. Struma quoque eſt tumor, in quo ſubter concreta quaedam ex pure & ſanguine quaſi glandulae oriuntur: quae vel praecipue fatigare medicos ſolent; quoniam & febres movent, nec unquam facile matureſcunt; & ſive ferro, ſive medicamentis curantur, plerumque iterum iuxta cicatrices ipſas reſurgunt; multoque poſt medicamenta ſaepius: quibus id quoque accedit, quod longo ſpatio detinent. Naſcuntur maxime in cervice; ſed etiam in alis, & inguinibus, & in lateribus. In mammis quoque feminarum ſe reperiſſe, Meges auctor eſt. Propter haec & album veratrum recte datur, atque etiam ſaepius, donec ea digerantur: & medicamenta imponuntur, quae humorem vel educant, vel diſſipent; quorum ſupra mentio facta eſt. Adurentibus quoque quidam utuntur, quae exedant, cruſtaque eum locum adſtringant: tum vero ut ulcus curant. Quaecunque autem ratio curandi eſt, corpus, puro ulcere, exercendum atque alendum eſt, donec ad cicatricem perve-

niat. Quae cum medici doceant, quorumdam rusticorum experimento cognitum, quem struma male habet, eum, si anguem edit, liberari.

8. Furunculus vero, est tuberculum acutum cum inflammatione & dolore; maximeque ubi iam in pus vertitur. Qui ubi adapertus est, & exiit pus, subter apparet pars carnis in pus versa, pars corrupta subalbida, subrubra; quem ventriculum quidam furunculi nominant. In eo nullum periculum est, etiamsi nulla curatio adhibeatur: maturescit enim per se, atque erumpit. Sed dolor efficit, ut potior medicina sit, quae maturius liberet. Proprium eius medicamentum galbanum est: sed alia quoque supra comprehensa sunt. Si cetera desunt, imponi debet, primum non pingue emplastrum, ut id reprimat; deinde, si non repressit, quodlibet puri movendo accommodatum: si ne id quidem est, vel resina, vel fermentum. Expresso pure, nulla ultra curatio necessaria est.

9. *Φῦμα* vero nominatur tuberculum furunculo simile, sed rotundius & planius, saepe etiam maius. Nam furunculus ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit: phyma etiam latius patere consuevit; sed inflammatio dolorque sub eo minores sunt. Ubi divisum est, pus eodem modo apparet: ventriculus, qui in furunculo, non invenitur: verum omnis corrupta caro in pus vertitur. Id autem in pueris & saepius nascitur, & facilius tollitur: in iuvenibus rarius oritur, & difficilius curatur: ubi

aetas induravit, ne nascitur quidem. Quibus vero medicamentis discuteretur, supra propositum est.

10. Φύγεθλον autem est tumor, non altus, latus, in quo quiddam pustulae simile est. Dolor distentioque vehemens est, & maior quam pro magnitudine tumoris; interdum etiam febricula: idque tarde maturescit, neque magnopere in pus convertitur. Fit maxime aut in cervice, aut in alis, aut in inguinibus. Panem, ad similitudinem figurae, nostri vocant. Atque id ipsum quo medicamento tolleretur, supra demonstravi.

11. Sed cum omnes hi nihil nisi minuti abscessus sint, generale nomen trahit latius vitium ad suppurationem spectans. Idque fere fit aut post febres, aut post dolores partis alicuius, maximeque eos, qui ventrem infestarunt. Saepiusque oculis expositum est; siquidem latius aliquid intumescit ad similitudinem eius, quod φῦμα vocari proposui, rubetque cum calore, & paulo post etiam cum duritia, magisque nocenter indolescit, & sitim vigiliamque exprimit. Interdum tamen nihil horum in cute deprehendi potest; maximeque, ubi altius pus movetur: sed cum siti vigiliaque sentiuntur intus aliquae punctiones. Et quod de subito durius non est, melius est: & quamvis non rubet, coloris tamen aliter mutati est. Quae signa iam pure oriente nascuntur; tumor ruborque multo ante incipiunt. Sed si locus mollis est, avertendus materiae aditus est per cataplasmata, quae simul &

reprimunt, & refrigerant; qualia & alias & paulo ante in eryſipelate propoſui. Si iam durior eſt, ad ea veniendum eſt, quae digerant, & reſolvant: qualis eſt ficus arida contuſa; aut faex mixta cum cerato, quod ex adipe ſuilla coactum ſit; aut cucumeris radix, cui ex farina duae partes adiectae ſint, ante ex mulſo decoctae. Licet etiam miſcere aequis portionibus ammoniacum, galbanum, propolim, viſcum; pondusque adiicere myrrhae dimidio minus, quam in prioribus ſingulis erit. Atque emplaſtra quoque & malagmata idem efficiunt, quae ſupra explicui. Quod per haec discuſſum non eſt, neceſſe eſt, matureſcat. Idque quo celerius fiat, imponenda eſt farina hordeacea, ex aqua cocta * * * recte miſcetur. Eadem autem haec in minoribus quoque absceſſibus, quorum nomina proprietatesque ſupra reddidi, recte fiunt. Eademque omnium curatio: tantum modo diſtat. Crudum eſt autem, in quo maior quaſi venarum motus eſt, & gravitas, & ardor, & diſtentio, & dolor, & rubor, & durities; &, ſi maior absceſſus eſt, horror, aut etiam febricula permanet; penitusque condita ſuppuratione, ſi pro his quae alibi cutis oſtendit, punctiones ſunt. Ubi iſta ſe remiſerunt, iamque is locus prurit, & aut ſublividus, aut ſubalbidus eſt, matura ſuppuratio eſt; eaque, ubi vel per ipſa medicamenta, vel etiam ferro aperta eſt, pus debet emitti. Tum ſi qua in alis, vel inguinibus ſunt, ſine linamento nutrienda ſunt. In ceteris quo-

que partibus, si una plaga exigua est, si mediocris suppuratio fuit, si non alte penetravit, si febris non est, si valet corpus, aeque linamenta supervacua sunt: in reliquis, parce tamen, nec, nisi magna plaga est, imponi debent. Commode vero vel super linamenta, vel sine his imponitur lenticula ex melle, aut malicorium ex vino coctum; quae & per se & mixta idonea sunt. Si qua circa duriora sunt, ad ea mollienda, vel malva contrita, vel foeni Graeci linive semen ex passo coctum superdandum est. Quidquid deinde impositum est, non adstringi, sed modice deligari debet. Illo neminem decipi decet, ut in hoc genere cerato utatur. Cetera, quae pertinent ad purgandum ulcus, ad implendum, ad cicatricem inducendam, conveniunt, quae in vulneribus exposita sunt.

12. Nonnunquam autem ex eiusmodi abscessibus, & ex aliis ulcerum generibus, fistulae oriuntur. Id nomen est ulceri alto, angusto, calloso. Fit in omni fere parte corporis: habetque quaedam in singulis locis propria. Prius de communibus dicam. Genera igitur fistularum plura sunt: siquidem aliae breves sunt, aliae altius penetrant; aliae rectae intus feruntur, aliae multoque plures transversae; aliae simplices sunt, aliae duplices triplicesve, ab uno ore intus orsae quae fiunt, aut etiam in plures sinus dividuntur: aliae rectae, aliae flexae, & tortuosae sunt; aliae intra carnem desinunt, aliae ad ossa aut cartilaginem penetrant, aut, ubi neutrum horum sub-

eſt, ad interiora perveniunt: aliae deinde facile, aliae cum difficultate curantur, atque etiam quaedam inſanabiles reperiuntur. Expedita curatio eſt in fiſtula ſimplici, recenti, intra carnem: adiuvatque ipſam corpus, ſi iuvenile, ſi firmum eſt. Inimica contraria his ſunt: itemque, ſi fiſtula os, vel cartilaginem, vel nervum, vel muſculos laeſit; ſi articulum occupavit; ſi vel ad veſicam, vel ad pulmonem, vel ad vulvam, vel ad grandes venas arteriasve, vel ad inania, ut guttur, ſtomachum, thoracem penetravit. Ad inteſtina quoque eam tendere, ſemper periculoſum, ſaepe peſtiferum eſt. Quibus multum mali accedit, ſi corpus vel aegrum, vel ſenile, vel mali habitus eſt. Ante omnia autem demitti ſpecillum in fiſtulam convenit, ut, quo tendat, & quam alte perveniat, ſcire poſſimus; ſimul etiam protinus humida, an ſiccior ſit: quod extracto ſpecillo patet. Si vero os in vicino eſt, id quoque diſci poteſt, ſi iam, nec ne, eo fiſtula penetravit, quatenus nocuerit. Nam ſi molle eſt quod ultimo ſpecillo contingitur, intra carnem adhuc vitium eſt: ſi magis id renititur, ad os ventum eſt. Ibi deinde ſi labitur ſpecillum, nondum caries eſt: ſi non labitur, ſed aequali innititur, caries quidem, verum adhuc levis eſt: ſi inaequale quoque & aſperum ſubeſt, vehementius os exeſum eſt. At cartilago ubi ſubſit, ipſa ſedes docet; perventumque eſſe ad eam, ex reniſu patet. Et ex his quidem colliguntur fiſtularum ſedes, ſpatia, noxae. Simplices vero

eae ſint, an in plures partes diducantur, cognoſci poteſt ex modo puris: cuius ſi plus fertur, quam quod ſimplici ſpatio convenit, plures ſinus eſſe manifeſtum eſt. Cumque fere iuxta ſint caro, & nervus, & aliqua nervoſa, quales fere tunicae membranaeque ſunt, genus quoque puris docebit, num plures ſinus intus diverſa corporis genera perroſerint. Siquidem ex carne pus laeve, album, copioſius fertur: at ex nervoſo loco, coloris quidem eiusdem, ſed tenuius & minus: ex nervo, pingue & oleo non diſſimile. Denique etiam corporis inclinatio docet, num in plures partes fiſtulae penetrarint; quia ſaepe, cum quis aliter decubuit, aliterque membrum collocavit, pus ferri, quod iam deſierat, iterum incipit; teſtaturque, non ſolum alium ſinum eſſe, ex quo deſcendat, ſed etiam in aliam corporis partem eum tendere. Sed ſi & in carne & recens & ſimplex eſt, ac neque rugoſa neque cava ſede, neque in articulo, ſed in eo membro, quod per ſe immobile, non niſi cum toto corpore movetur; ſatis proficiet emplaſtrum, quod recentibus vulneribus imponitur, dum habeat vel ſalem, vel alumen, vel ſquamam aeris, vel aeruginem, vel ex metallicis aliquid: exque eo collyrium fieri debet altera parte tenuius, altera paulo plenius, idque ea parte, qua tenuius eſt, antecedente demitti oportet in fiſtulam, donec purus ſanguis ſe oſtendat: quae in omnibus fiſtularum collyriis perpetua ſunt. Idem deinde emplaſtrum in linteolo ſuperimponendum, ſu-

praque iniicienda ſpongia eſt, in acetum ante demiſſa: ſolvique quinto die ſatis eſt. Genus victus adhibendum eſt, quo carnem ali docui. Ac ſi longius a praecordiis fiſtula eſt, ex intervallo ieiunum radiculas eſſe, deinde vomere, neceſſarium eſt. Vetuſtate calloſa fit fiſtula. Callus autem neminem fallit, quia durus eſt, & aut albus, aut pallidus. Sed tum validioribus medicamentis opus eſt: quale eſt, quod habet papaveris lacrimae p. ✕. I. gummi p. ✕. III. ═. cadmiae p. ✕. IV. atramenti ſutorii p. ✕. VIII. ex quibus aqua coactis collyrium fit: aut in quo ſunt gallae p. ✕. ═. aeruginis, ſandarachae, aluminis Aegyptii, ſingulorum p. ✕. I. atramenti ſutorii combuſti p. ✕. II. aut quod conſtat ex chalcitide, & ſaxo calcis; quibus auripigmenti dimidio minus, quam in ſingulis prioribus eſt, adiicitur, eaque melle cocto excipiuntur. Expeditiſſimum autem eſt ex praecepto Megetis, aeruginis raſae p. ✕. II. conterere, deinde ammoniaci thymiamatis p. ✕. II. aceto liquare, eoque infuſo aeruginem cogere: idque ex primis medicamentis eſt. Sed ut haec maximi effectus ſunt, ſi cui iſta non adſunt, facile tamen eſt callum quibuslibet adurentibus medicamentis erodere: ſatisque eſt vel papyrum intortum, vel aliquid ex penicillo in modum collyrii adſtrictum eo illinere. Scilla quoque cocta & mixta cum calce, callum exeſt. Si quando vero longior & transverſa fiſtula eſt, demiſſo ſpecillo, contra principium huius incidi commodiſſimum eſt, & collyrium utrinque de-

mitti. At si duplicem esse fistulam vel multiplicem existimamus, sic tamen, ut brevis, intraque carnem sit, collyrio uti non debemus; quod unam partem curet, reliquas omittat; sed eadem medicamenta arida in calamum scriptorium coniicienda sunt, isque ori fistulae aptandus, inspirandumque, ut ea medicamenta intus compellantur: aut eadem ex vino liquanda sunt; vel si sordidior fistula est, ex mulso; si callosior, ex aceto; idque intus infundendum. Quidquid inditum est, superponenda sunt, quae refrigerent & reprimant: nam fere, quae circa fistulam sunt, habent aliquid inflammationis. Neque alienum est, ubi quis resolverit, antequam rursus alia medicamenta coniiciat, per oricularium clysterem fistulam eluere, si plus puris fertur, vino; si callus durior est, aceto; si iam purgatur, mulso, vel aqua, in qua ervum coctum sit, sic, ut huic quoque mellis paulum adiiciatur. Fere vero fit, ut ea tunica, quae inter foramen & integram carnem est, victa medicamentis tota exeat, infraque ulcus purum sit. Quod ubi contigit, imponenda glutinantia sunt; praecipueque spongia melle cocto illita. Neque ignoro, multis placuisse, linamentum in modum collyrii compositum tinctum melle demitti: sed celerius id glutinatur, quam impletur. Neque verendum est, ne purum corpus puro corpori iunctum non coëat, adiectis quoque medicamentis ad id efficacibus; cum saepe exulceratio digitorum, nisi magna cura prospeximus, sanescendo in unum eos iungat.

13. Eſt etiam ulceris genus, quod a favi ſimilitudine κηρίον a Graecis nominatur: idque duas ſpecies habet. Alterum eſt ſubalbidum, furunculo ſimile; ſed maius, & cum dolore maiore: quod ubi matureſcit, habet foramina, per quae fertur humor glutinoſus & purulentus; nec tamen ad iuſtam maturitatem pervenit. Si diviſum eſt, multo plus intus corrupti, quam in furunculo, apparet, altiusque deſcendit. Raro fit niſi in capillis. Alterum eſt minus, ſuper corpus eminens, durum, latum, ſubviride, ſubpallidum, magis exulceratum: ſiquidem ad ſingulorum pilorum radices foramina ſunt, per quae fertur humor glutinoſus, ſubpallidus, craſſitudinem mellis, aut viſci referens, interdum olei: ſi inciditur, viridis intra caro apparet. Dolor autem, & inflammatio ingens eſt, adeo ut acutam quoque febrem movere conſuerint. Super id, quod minus crebris foraminibus exaſperatum eſt, recte imponitur & ficus arida, & lini ſemen in mulſo coctum, & emplaſtra ac malagmata materiam educentia, aut quae proprie huc pertinentia ſupra poſui. Super alterum, & eadem medicamenta, & farina ex mulſo cocta, ſic, ut ei dimidium reſinae terebinthinae miſceatur; & ficus in mulſo decocta, cui paulum hyſſopi contriti ſit adiectum; & uvae taminiae pars quarta fico adiecta. Quod ſi parum in utrolibet genere medicamenta proficiunt, totum ulcus usque ad ſanam carnem excidi oportet. Ulcere ablato, ſuper plagam medicamenta danda ſunt, primum, quae pus ci-

tent; deinde, quae purgent; tum, quae impleant.

14. Sunt vero quaedam verrucis similia; quorum diversa nomina, ut vitia sunt. Ἀκροχορδόνα Graeci vocant, ubi sub cute coit aliquid durius, & interdum paulo asperius, coloris eiusdem; infra tenue, ad cutem latius; idque modicum est, quia raro fabae magnitudinem excedit. Vix unum tantum eodem tempore nascitur; sed fere plura, maximeque in pueris; eaque nonnunquam subito desinunt, nonnunquam mediocrem inflammationem excitant; sub qua etiam in pus convertuntur. At θύμιον nominatur, quod super corpus quasi verrucula eminet, ad cutem tenue, supra latius, subdurum, & in summo perasperum: idque summum colorem floris thymi repraesentat, unde ei nomen est; ibique facile finditur, & cruentatur; nonnunquam aliquantum sanguinis fundit: fereque citra magnitudinem fabae Aegyptiae est, raro maius, interdum perexiguum. Modo autem unum, modo plura nascuntur, vel in palmis, vel in inferioribus pedum partibus: pessima tamen in obscoenis sunt; maximeque ibi sanguinem fundunt. Μυρμήκια autem vocantur humiliora thymio durioraque: quae radices altius exigunt, maioremque dolorem movent; infra lata, supra autem tenuia; minus sanguinis mittunt; magnitudine vix unquam lupini modum excedunt. Nascuntur ea quoque aut in palmis, aut in inferioribus partibus pedum. Clavus autem nonnunquam qui-

dem etiam alibi, ſed in pedibus tamen maxime naſcitur, praecipue ex contuſo; quamvis interdum aliter: doloremque, etiamſi non alias, tamen ingredienti movet. Ex his acrochordon & thymium ſaepe etiam per ſe finiuntur; & quo minora ſunt, eo magis: myrmecia & clavi ſine curatione vix unquam deſinunt. Acrochordon, ſi exciſa eſt, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renaſcitur quidem: thymio clavoque exciſis, ſubter rotunda radicula naſcitur, quae penitus deſcendit ad carnem; eaque relicta idem rurſus exigit: myrmecia latiſſimis radicibus inhaerent; ideoque ne excidi quidem ſine magna exulceratione poſſunt. Clavum ſubinde radere, commodiſſimum eſt: nam ſine ulla vi ſic molleſcit; ac ſi ſanguinis quoque aliquid emiſſum eſt, ſaepe emoritur. Tollitur etiam, ſi quis eum circumpurgat, deinde imponit reſinam, cui miſcuit pulveris paulum, quem ex lapide molari contrito fecit. Cetera vero genera medicamentis adurenda ſunt: aliisque id, quod ex faece vini; myrmeciis id, quod ex alumine & ſandaracha fit, aptiſſimum eſt. Sed ea, quae circa ſunt, foliis contegi debent, ne ipſa quoque exulcerentur: deinde poſtea lenticula imponi. Tollit thymium etiam ficus in aqua cocta.

15. At puſtulae maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera ſunt. Nam modo circa totum corpus partemve aſpritudo quaedam fit, ſimilis iis puſtulis, quae ex urtica, vel ex ſudore naſcuntur: ἐξανθήματα Graeci vocant. Eaeque modo rubent, modo colorem cutis non ex-

cedunt. Nonnunquam plures, ſimiles varis oriuntur; nonnunquam maiores: puſtulae lividae, aut pallidae, aut nigrae, aut aliter naturali colore mutato; ſubeſtque his humor: ubi eae ruptae ſunt, infra quaſi exulcerata caro apparet: φλύκταιναι Graece nominantur. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis. Φλυζάκιον autem paulo durior puſtula eſt, ſubalbida, acuta; ex qua ipſa quod exprimitur, humidum eſt. Ex puſtulis vero nonnunquam etiam ulcuscula fiunt, aut aridiora, aut humidiora, & modo tantum cum prurigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore; exitque aut pus, aut ſanies, aut utrumque. Maximeque id evenit in aetate puerili; raro in medio corpore; ſaepe in eminentibus partibus. Peſſima puſtula eſt, quae ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel ſublivida, vel ſubnigra, vel alba eſſe conſuevit: circa hanc autem vehemens inflammatio eſt; & cum adaperta eſt, reperitur intus exulceratio mucoſa, colore humori ſuo ſimilis. Dolor ex ea ſupra magnitudinem eius eſt: neque enim ea faba maior eſt. Atque haec quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu; unde nomen quoque a Graecis ei eſt impoſitum. In omni vero puſtularum curatione primum eſt, multum ambulare atque exerceri; ſi quid iſta prohibet, geſtari: ſecundum eſt, cibum minuere; abſtinere ab omnibus acribus & extenuantibus: eademque nutrices facere oportet, ſi lactens puer ita affectus eſt. Praeter haec is, qui iam robuſtus eſt, ſi puſtulae minutae ſunt, deſudare in

balneo debet; ſimulque ſuper eas nitrum inſpergere, oleoque vinum miſcere, & ſic ungi; tum deſcendere in ſolium. Si nihil ſic proficitur, aut ſi maius puſtularum genus occupavit, imponenda lenticula eſt; detractaque ſumma pellicula, ad medicamenta lenia transeundum. Epinyctis poſt lenticulam, recte herba quoque ſanguinali, vel viridi coriandro curatur. Ulcera vero ex puſtulis facta tollit ſpuma argenti cum ſemine foeni Graeci mixta, ſic, ut his invicem roſa atque intubi ſuccus adiiciatur, donec mellis craſſitudo ei fiat. Proprie ad eas puſtulas, quae infantes male habent, lapidis, quem πυρίτην vocant, p. Ӿ. VIII. cum quinquaginta amaris nucibus miſcetur, adiiciunturque olei cyathi tres. Sed prius ungi ex ceruſſa puſtulae debent, tum hoc illini.

16. Scabies vero eſt durior cutis, rubicunda, ex qua puſtulae oriuntur, quaedam humidiores, quaedam ſicciores. Exit ex quibusdam ſanies, fitque ex his continuata exulceratio pruriens, ſerpitque in quibusdam cito. Atque in aliis quidem ex toto deſinit, in aliis vero certo tempore anni revertitur. Quo aſperior eſt, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur. Itaque eam, quae talis eſt, ἀγρίαν, id eſt feram, Graeci appellant. In hac quoque victus ratio eadem, quae ſupra, neceſſaria eſt. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum eſt, quod fit ex ſpodii, croci, aeruginis, ſingulorum p. Ӿ. =. piperis albi, omphacii, ſingulorum p. Ӿ. I. cadmiae p. Ӿ. VIII. At ubi iam exulceratio eſt, id, quod fit ex ſul-

phuris p. ✠. I. cerae p. ✠. IV. picis liquidae hemina, olei ſextariis duobus: quae ſimul incoquuntur, dum craſſitudo mellis fiat. Eſt etiam, quod ad Protarchum auctorem refertur. Habet farinae lupinorum ſextarium, nitri cyathos quatuor, picis liquidae heminam, reſinae humidae ſelibram, aceti cyathos tres. Crocum quoque, lycium, aerugo, myrrha, cinis, aequis portionibus recte miſcentur, & ex paſſo coquuntur: idque omnem pituitam utique ſustinet. Ac ſi nihil aliud eſt, amurca ad tertiam partem decocta, vel ſulphur pici liquidae mixtum, ſicut in pecoribus propoſui, hominibus quoque ſcabie laborantibus opitulantur.

17. Impetiginis vero ſpecies ſunt quatuor. Minime mala eſt, quae ſimilitudine ſcabiem repraeſentat: nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata eſt, & rodit. Diſtat autem ab ea, quod magis exulcerata eſt, & varis ſimiles puſtulas habet; videnturque eſſe in ea quaſi bullulae quaedam, ex quibus interpoſito tempore ſquamulae reſolvuntur; certioribusque haec temporibus revertitur. Alterum genus peius eſt, ſimile papulae fere, ſed aſperius rubicundiusque, figuras varias habens: ſquamulae ex ſumma cute diſcedunt, roſio maior eſt, celerius & latius procedit, certioribusque etiamnum, quam prior, temporibus & fit, & deſinit. Rubra cognominatur. Tertia etiamnum deterior eſt: nam & craſſior eſt, & durior, & magis tumet; in ſumma cute finditur, & vehementius rodit; ipſa quoque ſquamoſa, ſed

nigra; proceditque & late, nec tarde; & minus errat in temporibus, quibus aut oritur, aut desinit; neque ex toto tollitur. Nigrae cognomen est. Quartum genus est, quod curationem omnino non recipit, distans colore: nam subalbidum est, & recenti cicatrici simile; squamulasque habet pallidas, quasdam subalbidas, quasdam lenticulae similes; quibus demtis, nonnunquam profluit sanguis. Alioquin vero humor eius albidus est, cutis dura atque fissa est; proceditque latius. Haec vero omnia genera maxime oriuntur in pedibus, & manibus; atque ungues quoque infestant. Medicamentum non aliud valentius est, quam quod ad scabiem quoque pertinere sub auctore Protarcho retuli. Serapion autem, nitri p. Ӿ. II. sulphuris p. Ӿ. IV. excipiebat resina copiosa, eoque utebatur.

18. Papularum vero duo genera sunt. Alterum, in quo per minimas pustulas cutis exasperatur, & rubet, leviterque roditur; medium habet pauxillo laevius; tarde serpit: idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit. Altera autem est, quam ἀγρίαν Graeci appellant: in qua similiter quidem, sed magis cutis exasperatur, exulceraturque, ac vehementius & roditur, & rubet, & interdum etiam pilos remittit. Quae minus rotunda est, difficilius sanescit: nisi sublata est, in impetiginem vertitur. Sed levis papula etiam, si ieiuna saliva quotidie defricatur, sanescit: maior commodissime murali herba tollitur, si super eadem trita

eſt. Ut vero ad compoſita medicamenta veniamus, idem illud Protarchi tanto valentius in his eſt, quanto minus in his vitii eſt. Alterum ad idem Myronis: nitri rubri, thuris, ſingulorum p. ✕. I. cantharidum purgatarum p. ✕. II. ſulphuris ignem non experti tantundem, reſinae terebinthinae liquidae p. ✕. XX. farinae lolii ſext. III. gith cyathi tres, picis crudae ſextarius.

19. Vitiligo quoque, quamvis per ſe nullum periculum affert, tamen & foeda eſt, & ex malo corporis habitu fit. Eius tres ſpecies ſunt. Ἄλφος vocatur, ubi color albus eſt, fere ſubaſper & non continuus, ut quaedam quaſi guttae diſperſae eſſe videantur: interdum etiam latius, & cum quibusdam intermiſſionibus ſerpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger eſt, & umbrae ſimilis: cetera eadem ſunt. Λευκὴ habet quiddam ſimile alpho, ſed magis albida eſt, & altius deſcendit; in eaque albi pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia haec ſerpunt: ſed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & Melas in quibusdam variis temporibus & oriuntur & deſinunt: Leuce quem occupavit, non facile dimittit. Priora curationem non difficillimam recipiunt: ultimum vix unquam ſaneſcit; ac, ſi quid ei vitio demtum eſt, tamen non ex toto ſanus color redditur. Utrum autem aliquod horum ſanabile ſit, an non ſit, experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi: ſi ſanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus eſt; ſi humor albidus, ſanari non poteſt. Itaque ab hoc

quidem abſtinendum eſt. Super id vero, quod curationem recipit, imponenda lenticula mixta cum ſulphure & thure, ſic, ut ea contrita ex aceto ſit. Aliud ad idem, quod ad Irenaeum auctorem refertur. Alcyonium, nitrum, cuminum, fici folia arida paribus portionibus contunduntur, adiecto aceto. His in ſole vitiligo perungitur; deinde non ita multo poſt, ne nimis erodatur, eluitur. Proprie quidam, Myrone auctore, eos, quos Alphos vocari dixi, hoc medicamento perungunt: ſulphuris p. X. =. aluminis ſciſſilis p. X. =. nitri p. X. = =. myrti aridae contritae acetabulum miſcent, deinde in balneo ſuper vitiliginem inſpergunt farinam ex faba, tum haec inducunt. Ii vero, quos Melanas vocari dixi, curantur, cum ſimul contrita ſunt alcyonium, thus, hordeum, faba, eaque ſine oleo in balneo ante ſudorem inſperguntur: tum genus id vitiliginis defricatur.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER SEXTUS.

I. Dixi de iis vitiis, quae per totum corpus orientia, medicamentorum auxilia desiderant: nunc ad ea veniam, quae non nisi in singulis partibus incidere consuerunt, orsus a capite. In hoc igitur capillis fluentibus maxime quidem saepe radendo succurritur. Adiicit autem vim quandam ad continendum ladanum cum oleo mixtum. Nunc de iis capillis loquor, qui post morbum fere fluunt. Nam, quo minus caput quibusdam aetate nudetur, succurri nullo modo potest.

II. Porrigo autem est, ubi inter pilos quaedam quasi squamulae surgunt, eaeque a cute resolvuntur; & interdum madent, multo saepius siccae sunt. Idque evenit modo sine ulcere, modo exulcerato loco: huic quoque modo malo odore, modo nullo accedente. Fereque id in capillo fit, rarius in barba, aliquando etiam in supercilio: ac neque sine aliquo vitio corporis nascitur,

neque ex toto inutile eſt. Nam bene integro capite, non exit: ubi aliquod in eo vitium eſt, non incommodum eſt, ſummam cutem potius ſubinde corrumpi, quam id, quod nocet, in aliam partem magis neceſſariam verti. Commodius eſt ergo ſubinde pectendo repurgare, quam id ex toto prohibere. Si tamen ea res nimium offendit, (quod humore ſequente fieri poteſt; magisque, ſi is etiam mali odoris eſt) caput ſaepe radendum eſt; dein id ſuper adiuvandum aliquibus ex leviter reprimentibus; quale eſt nitrum cum aceto, vel ladanum cum myrteo & vino, vel myrobalanum cum vino. Si parum per haec proficitur, vehementioribus uti licet; cum eo, ut ſciamus, utique in recenti vitio id inutile eſſe.

III. Eſt etiam ulcus, quod a fici ſimilitudine σύκωσις a Graecis nominatur. Caro excreſcit: & id quidem generale eſt. Sub eo vero duae ſpecies ſunt. Alterum ulcus durum & rotundum eſt: alterum humidum & inaequale. Ex duro exiguum quiddam & glutinoſum exit: ex humido plus, & mali odoris. Fit utrumque in iis partibus, quae pilis conteguntur: ſed id quidem, quod calloſum & rotundum eſt, maxime in barba; id vero, quod humidum, praecipue in capillo. Super utrumque oportet imponere elaterium, aut lini ſemen contritum & aqua coactum, aut ficum in aqua decoctam, aut emplaſtrum tetrapharmacum ex aceto ſubactum. Terra quoque Eretria ex aceto liquata recte illinitur.

IV. Arearum quoque duo genera ſunt. Com-

mune utrique eſt, quod emortua ſumma pellicula pili primum extenuantur, deinde excidunt: ac, ſi ictus is locus eſt, ſanguis exit liquidus, & mali odoris: increſcitque utrumque in aliis celeriter, in aliis tarde. Peius eſt, quod denſam cutem, & ſubpinguem, & ex toto glabram fecit. Sed ea, quae ἀλωπεκία nominatur, ſub qualibet figura dilatatur. Fit & in capillo, & in barba. Id vero, quod a ſerpentis ſimilitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio; duorum digitorum latitudinem non excedit; ad aures duobus capitibus ſerpit; quibusdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. Illud vitium in qualibet aetate eſt; hoc fere in infantibus: illud vix unquam ſine curatione, hoc per ſe ſaepe finitur. Quidam haec genera arearum ſcalpello exaſperant: quidam illinunt adurentia ex oleo; maximeque chartam combuſtam: quidam reſinam terebinthinam cum thapſia inducunt. Sed nihil melius eſt, quam novacula quotidie radere: quia, cum paulatim ſumma pellicula exciſa eſt, adaperiuntur pilorum radiculae. Neque ante oportet deſiſtere, quam frequentem pilum naſci apparuerit. Id autem, quod ſubinde raditur, illini atramento ſcriptorio ſatis eſt.

V. Paene ineptiae ſunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas: ſed eripi tamen feminis cura cultus ſui non poteſt. Ex his autem, quae ſupra propoſui, vari lenticulaeque vulgo notae ſunt; quamvis rarior ea ſpecies eſt, quam ſemion Graeci vocant; cum ſit ea lenticula rubi-

cundior, & inaequalior. Ephelis vero a plerisque ignoratur: quae nihil est, nisi asperitas quaedam & durities mali coloris. Cetera non nisi in facie: lenticula etiam in alia parte nonnunquam nasci solet; de qua per se scribere alio loco, visum operae pretium non est. Sed vari commodissime tolluntur imposita resina, cui non minus, quam ipsa est, aluminis scissilis, & paulum mellis adiectum est. Lenticulam tollunt galbanum & nitrum, cum pares portiones habent, contritaque ex aceto sunt, donec ad mellis crassitudinem venerint. His corpus illinendum, &, interpositis pluribus horis, mane eluendum est, oleoque leviter ungendum. Ephelidem tollit resina, cui tertia pars salis fossilis & paulum mellis adiectum est. Ad omnia vero ista, atque etiam ad colorandas cicatrices, potest ea compositio, quae ad Tryphonem patrem auctorem refertur. In ea pares portiones sunt myrobalani magmatis, cretae Cimoliae subcaeruleae, nucum amararum, farinae hordei atque ervi, struthii albi, sertulae Campanae seminis: quae omnia contrita, melle quam amarissimo coguntur, illitumque a vespere usque mane eluitur.

VI. 1. Sed haec quidem mediocria sunt. Ingentibus vero & variis casibus oculi nostri patent: qui cum magnam partem ad vitae simul & usum & dulcedinem conferant, summa cura tuendi sunt. Protinus autem orta lippitudine, quaedam notae sunt, ex quibus, quid eventurum sit, colligere possimus. Nam si simul & lacrima & tu-

mor & craſſa pituita coeperint; ſi ea pituita lacrimae mixta eſt; neque lacrima calida eſt, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longae valetudinis metus non eſt. At ſi lacrima multa & calida, pituitae paulum, tumor modicus eſt, idque in uno oculo eſt; longum id, ſed ſine periculo, futurum eſt. Idque lippitudinis genus minime cum dolore eſt; ſed vix ante viceſimum diem tollitur: nonnunquam per duos menſes durat. Quandoque finitur, pituita alba & mollis eſſe incipit, lacrimaeque miſcetur. At ſi ſimul ea utrumque oculum invaſerunt, poteſt eſſe brevior, ſed periculum ulcerum eſt. Pituita autem ſicca & arida dolorem quidem movet, ſed maturius deſinit, niſi quid exulceravit. Tumor magnus, ſi ſine dolore eſt, & ſiccus, ſine ullo periculo eſt: ſi ſiccus quidem, ſed cum dolore eſt, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo caſu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Eiusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve eſt, ubi ſuper magnum dolorem lacrimae ſalſae calidaeque ſunt; aut etiam ſi, tumore iam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Peius etiamnum eſt, ubi pituita pallida aut livida eſt, lacrima calida & multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget: ſiquidem ſub his oculus plerumque rumpitur; votumque eſt, ut tantum exulceretur. Intus ruptum oculum febricula iuvat: ſi foras iam ruptus procedit, ſine auxilio eſt. Si de nigro aliquid albidum factum eſt, diu manet. At ſi aſperum, & craſſum

est, etiam post curationem vestigium aliquod relinquit. Curari vero oculos sanguinis detractione, medicamento, balneo, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriae prodidit. Sed eorum tempora & causas parum explicuit: in quibus medicinae summa est. Neque minus in abstinentia & alvi ductione saepe auxilii est. Hos igitur interdum inflammatio occupat: ubi cum tumore in his dolor est; sequiturque pituitae cursus, nonnunquam copiosior vel acrior, nonnunquam utraque parte moderatior. In eiusmodi casu prima omnium sunt quies & abstinentia. Ergo primo die, loco obscuro cubare debet, sic, ut a sermone quoque abstineat; nullum cibum assumere; si fieri potest, ne aquam quidem; sin minus, certe quam minimum eius. Quod si graves dolores sunt, commodius secundo die; si tamen res urget, etiam primo sanguis mittendus est; utique si in fronte venae tument, si firmo corpore materia superest. Si vero minor impetus minus acrem curationem requirit, alvum, sed non nisi secundo tertiove die duci oportet. At modica inflammatio neutrum ex his auxilium desiderat; satisque est, uti quiete & abstinentia. Neque tamen in lippientibus longum ieiunium necessarium est, ne pituita tenuior atque acrior fiat: sed secundo die dari debet id, quod levissimum videri potest ex iis, quae pituitam faciunt crassiorem; qualia sunt ova sorbilia: si minor vis urget, pulticula quoque, aut panis ex lacte. Insequentibusque diebus, quantum inflammationi

detrahetur, tantum adiici cibis poterit; sed generis eiusdem: utique ut nihil salsum, nihil acre, nihil ex iis, quae extenuant, sumatur; nihil potui praeter aquam. Et victus quidem ratio talis maxime necessaria est. Protinus autem primo die, croci p. ✕. I. & farinae candidae quam tenuissimae p. ✕. II. excipere oportet ovi albo, donec mellis crassitudinem habeat: idque in linteolum illinere, & fronti agglutinare, ut, compressis venis, pituitae impetum cohibeat. Si crocum non est, thus idem facit. Linteolo an lana excipiatur, nihil interest. Superinungi vero oculi debent, sic, ut croci quantum tribus digitis comprehendi potest, sumatur, myrrhae ad fabae, papaveris lacrimae ad lenticulae magnitudinem, eaque cum passo conterantur, & specillo super oculum inducantur. Aliud ad idem: myrrhae p. ✕. I. mandragorae succi p. ✕. I. papaveris lacrimae p. ✕. II. foliorum rosae, cicutae seminis, singulorum p. ✕. III. acaciae p. ✕. IV. gummi p. ✕. VIII. Et haec quidem interdiu: noctu vero, quo commodior quies veniat, non alienum est, superimponere candidi panis interiorem partem ex vino subactam: nam & pituitam reprimit, &, si quid lacrimae processit, absorbet, & oculum glutinari non patitur. Si grave id & durum, propter magnum oculorum dolorem, videtur, ovi & album & vitellus in vas defundendum est, adiiciendumque eo mulsi paulum, idque digito permiscendum: ubi facta unitas est, demitti debet lana mollis bene carpta, quae id excipiat, superque

oculos imponi. Ea res & levis eſt, & refrigerando pituitam coërcet, & non exareſcit, & glutinari oculum non patitur. Farina quoque hordeacea cocta, & cum malo cotoneo cocto mixta, commode imponitur. Neque ab ratione abhorret, etiam penicillo potiſſimum uti expreſſo, ſi levior impetus eſt, ex aqua; ſi maior, ex poſca. Priora faſcia deliganda ſunt, ne per ſomnum cadant: at hoc ſuperimponi ſatis eſt, quia & reponi ab ipſo commode poteſt; &, cum inaruit, iterum madefaciendum eſt. Si tantum mali eſt, ut ſomnum diu prohibeat, eorum aliquid dandum eſt, quae ἀνώδυνα Graeci appellant: ſatisque eſt puero, quod ervi; viro, quod fabae magnitudinem impleat. In ipſum vero oculum primo die, niſi modica inflammatio eſt, nihil recte coniicitur: ſaepe enim potius concitatur eo pituita, quam minuitur. A ſecundo die, gravi quoque lippitudini per indita medicamenta recte ſuccurritur, ubi vel iam ſanguis miſſus, vel alvus ducta eſt, aut neutrum neceſſarium eſſe manifeſtum eſt.

2. Multa autem multorumque auctorum collyria ad id apta ſunt; novisque etiamnum mixturis temperari poſſunt; cum lenia medicamenta, & modice reprimentia, facile & varie miſceantur. Ego nobiliſſima exſequar.

3. Eſt igitur Philonis, quod habet ceruſſae elotae, ſpodii, gummi, ſingulorum p. ✠. I. papaveris lacrimae combuſtae p. ✠. II. Illud ſcire oportet, hic quoque omnia medicamenta, ſin-

gula primum per ſe teri, deinde mixta iterum, adiecta paulatim vel aqua, vel alio humore: gummi cum quasdam alias facultates habeat, hoc maxime praeſtare, ut, ubi collyria diu facta inaruerunt, glutinata ſint, neque frientur.

4. Dionyſii vero collyrium eſt: papaveris lacrimae combuſtae, donec tenereſcat, p. ✕. I. thuris combuſti, gummi, ſingulorum p. ✕. II. ſpodii p. ✕. IV.

5. Cleonis nobile admodum: papaveris lacrimae frictae p. ✕. I. croci p. ✕. =. gummi p. ✕. I. quibus, cum teruntur, adiicitur roſae ſuccus. Aliud eiusdem valentius: ſquamae aeris, quod στόμωμα appellant, p. ✕. I. croci p. ✕. II. ſpodii p. ✕. IV. plumbi eloti & combuſti p. ✕. VI. gummi tantundem. Attalium quoque ad idem eſt, maxime ubi multa pituita profluit: caſtorei p. ✕. –. aloës p. ✕. =. croci p. ✕. I. myrrhae p. ✕. II. lycii p. ✕. III. cadmiae curatae p. ✕. VIII. ſtibis tantundem, acaciae ſucci p. ✕. XII. Quod gummi hoc non habet, liquidum in pyxidicula ſervatur. Theodotus vero huic compoſitioni adiecit papaveris lacrimae combuſtae p. ✕. I. aeris combuſti & eloti p. ✕. II. nucleos palmarum combuſtos numero XX. gummi p. ✕. XII.

6. At ipſius Theodoti, quod a quibusdam ἀχάριστον nominatur, eiusmodi eſt: caſtorei, nardi Indici, ſingulorum p. ✕. I. lycii p. ✕. =. papaveris lacrimae tantundem, myrrhae p. ✕. II. croci, ceruſſae elotae, aloës, ſingulorum p. ✕. III. cadmiae botryitidis elotae, aeris combuſti, ſin-

gulorum p. ¥. VIII. gummi p. ¥. XVIII. acaciae ſucci p. ¥. XX. ſtibis tantundem; quibus aqua pluviatilis adiicitur.

7. Praeter haec, ex frequentiſſimis collyriis eſt id, quod quidam κύθιον, quidam a cinereo colore τέφριον appellant. Amyli, tragacanthae, acaciae ſucci, gummi, ſingulorum p. ¥. I. papaveris lacrimae p. ¥. II. ceruſſae elotae p. ¥. IV. ſpumae argenti elotae p. ¥. VIII. quae aeque ex aqua pluviatili conteruntur.

8. Euelpides autem, qui aetate noſtra maximus fuit ocularius medicus, utebatur eo, quod ipſe compoſuerat: τρυγῶδες nominabat. Caſtorei p. ¥. = =. lycii, nardi, papaveris lacrimae, ſingulorum p. ¥. I. croci, myrrhae, aloës, ſingulorum p. ¥. IV. aeris combuſti p. ¥. VIII. cadmiae, & ſtibis, ſingulorum p. ¥. XII. acaciae ſucci p. ¥. XXVI. gummi tantundem.

Quo gravior vero quaeque inflammatio eſt, eo magis leniri medicamentum debet, adiecto vel albo ovi, vel muliebri lacte. At ſi neque medicus, neque medicamentum praeſto eſt, ſaepius utrumlibet horum in oculos penicillo ad id ipſum facto infuſum, id malum lenit. Ubi vero aliquis relevatus eſt, iamque curſus pituitae conſtitit, reliquias fortaſſe leviores futuras diſcutiunt balneum & vinum. Igitur lavari debet, leviter ante ex oleo perfricatus, diutiusque in cruribus & feminibus; multaque calida aqua fovere oculos; deinde per caput prius calida, tum egelida perfundi: a balneo cavere ne

quo frigore afflatuve laedatur: poſt haec cibo paulo pleniore, quam ex eorum dierum conſuetudine, uti, vitatis tamen omnibus pituitam extenuantibus; vinum bibere leve, ſubauſterum, modice vetus, neque effuſe, neque timide, ut neque cruditas ex eo, & tamen ſomnus fiat, lenianturque intus latentia acria. Sed ſi quis in balneo ſenſit maiorem oculorum perturbationem, quam attulerat; (quod incidere iis ſolet, qui, manente adhuc pituitae curſu, feſtinarunt) quamprimum diſcedere debet; nihil eo die vini aſſumere, cibi minus etiam, quam pridie: deinde cum primum ſatis pituita ſubſtitit, iterum ad uſum balnei redire. Solet tamen evenire nonnumquam, ſive tempeſtatum vitio, ſive corporis, ut pluribus diebus neque dolor, neque inflammatio, & minime pituitae curſus finiatur. Quod ubi incidit, iamque ipſa vetuſtate res matura eſt, ab his eiſdem auxilium petendum eſt, id eſt, balneo ac vino. Haec enim ut in recentibus malis aliena ſunt, quia concitare ea poſſunt, & accendere; ſic in veteribus, quae nullis aliis auxiliis ceſſerunt, admodum efficacia eſſe conſuerunt: videlicet hic quoque, ut alibi, cum ſecunda vana fuerint, contrariis adiuvantibus. Sed ante tonderi ad cutem convenit: deinde in balneo aqua calida quamplurima caput atque oculos fovere: tum utrumque penicillo detergere, & ungere caput irino unguento; continereque in lectulo ſe, donec omnis calor, qui conceptus eſt, finiatur, deſinatque ſudor, qui

necessario in capite collectus est: tum ad idem cibi vinique genus veniendum, sic, uti potiones meracae sint; obtegendumque caput, & quiescendum. Saepe enim post haec gravis somnus, saepe sudor, saepe alvi deiectio pituitae cursum finit. Si levatum malum est, (quod aliquanto saepius fit;) per plures dies idem fieri oportet, donec ex toto sanitas restituatur. Si diebus iisdem alvus nihil reddit, ducenda est; quo magis superiores partes leventur. Nonnunquam autem ingens inflammatio tanto impetu erumpit, ut oculos sua sede propellat: πρόπτωσιν id, quoniam oculi procidunt, Graeci appellant. His utique, si vires patiuntur, sanguinem mitti; si id fieri non potest, alvum duci, longioremque inediam indici, necessarium est. Opus autem lenissimis medicamentis est: ideoque Cleonis collyrio quidam, quod ex duobus ante positum est, utuntur. Sed optimum est Nilei; neque de ullo magis inter omnes auctores convenit.

9. Id habet nardi Indici, papaveris lacrimae, singulorum p. ✻. —. gummi p. ✻. I. croci p. ✻. II. foliorum rosae recentium p. ✻. IV. quae vel aqua pluviatili, vel vino levi, subaustero coguntur. Neque alienum est, malicorium, vel sertulam Campanam ex vino coquere, deinde conterere; aut myrrham nigram cum rosae foliis miscere; aut hyoscyami folia cum ovi cocti vitello; aut farinam cum acaciae succo, vel passo, aut mulso: quibus si folia quoque papaveris adiiciuntur, aliquanto valentiora sunt. Horum aliquo

praeparato, penicillo fovere oculos oportet, ex aqua calida expresso, in qua ante vel myrti vel rosae folia decocta sint: deinde, ex illis aliquid imponi. Praeter haec ab occipitio, incisa cute, cucurbitula admovenda est. Quod si per haec restitutus oculus in sedem suam non est, eodemque modo prolapsus permanet, scire oportet, lumen esse amissum; deinde futurum, ut aut indurescat is, aut in pus vertatur. Si suppuratio se ostendit, ab eo angulo, qui tempori propior est, incidi oculus debet; ut effuso pure, inflammatio ac dolor finiatur, & intus tunicae residant, quo minus foeda postea facies sit: utendum deinde vel iisdem collyriis est ex lacte aut ovo; vel croco, cui album ovi misceatur. At si induruit, & sic emortuus est, ne in pus verteretur, quatenus foede prominebit, excidendum erit, sic, ut hamo summa tunica apprehendatur, infra id deinde scalpellus incidat: tum eadem medicamenta erunt coniicienda, donec omnis dolor finiatur. Iisdem medicamentis in eo quoque oculo utendum est, qui primum procidit, deinde per plura loca fissus est.

10. Solent etiam carbunculi ex inflammatione nasci, nonnunquam in ipsis oculis, nonnunquam in palpebris: & in his ipsis, modo ab interiore, modo ab exteriore parte. In hoc casu alvus ducenda est; cibus minuendus; lac potui dandum, ut acria, quae laeserunt, leniantur. Quod ad cataplasmata & medicamenta pertinet, iis utendum, quae adversus inflammationes pro-

posita sunt: atque hic quoque Nilei collyrium optimum est. Si tamen carbunculus in exteriore palpebrae parte est, ad cataplasmata aptissimum est lini semen ex mulso coctum; aut, si id non est, tritici farina eodem modo cocta.

11. Pustulae quoque ex inflammatione interdum oriuntur. Quod si inter initia protinus incidit, magis etiam servanda sunt, quae de sanguine & quiete supra proposui: sin serius, quam ut sanguis mitti possit, alvus tamen ducenda est: si id quoque aliqua res inhibet, utique victus ratio servanda est. Medicamentis autem hic quoque lenibus opus est, quale Nilei, quale Cleonis est.

12. Id quoque, quod Philalethes vocatur, huic aptum est. Myrrhae, papaveris lacrimae, singulorum p. ⅹ. I. plumbi eloti, terrae Samiae, quae ἀστὴρ vocatur, tragacanthae, singulorum p. ⅹ. IV. stibis cocti, amyli, singulorum p. ⅹ. VI. spodii eloti, cerussae elotae, singulorum p. ⅹ. VIII. quae aqua pluviatili excipiuntur. Usus collyrii, vel ex ovo, vel ex lacte est.

13. Ex pustulis ulcera interdum fiunt; eaque recentia aeque lenibus medicamentis nutrienda sunt, & iisdem fere, quae supra in pustulis posui. Fit quoque proprie ad haec, quod διὰ λιβάνου vocatur. Habet aeris combusti & eloti, papaveris lacrimae frictae, singulorum p. ⅹ. I. spodii eloti, thuris, stibis combusti & eloti, myrrhae, gummi, singulorum p. ⅹ. II.

14. Evenit etiam, ut oculi, vel ambo, vel

ſinguli, minores fiant, quam eſſe naturaliter debeant: idque & acer pituitae curſus in lippitudine efficit, & continuati fletus, & ictus parum bene curati. In his quoque iisdem lenibus medicamentis ex muliebri lacte utendum eſt: cibis vero iis, qui maxime corpus alere, & implere conſuerunt; vitandaque omni modo cauſa, quae lacrimas excitet, curaque domeſticorum: quorum etiam ſi quid tale incidit, eius notitiae ſubtrahendum. Atque acria quoque medicamenta, & acres cibi non alio magis nomine his nocent, quam quod lacrimas movent.

15. Genus quoque vitii eſt, qui inter pilos palpebrarum pediculi naſcuntur: *φθειρίασιν* Graeci nominant. Quod cum ex malo corporis habitu fiat, raro non ultra procedit: ſed fere tempore interpoſito pituitae curſus acerrimus ſequitur; exulceratisque vehementer oculis, aciem quoque ipſam corrumpit. His alvus ducenda eſt; caput ad cutem tondendum, diuque quotidie ieiunis perfricandum: his ambulationibus aliisque exercitationibus diligenter utendum; gargarizandum ex mulſo, in quo nepeta & pinguis ficus decocta ſit; ſaepe in balneo multa calida aqua fovendum caput; vitandi acres cibi; lacte vinoque pingui utendum; bibendumque liberalius, quam edendum eſt. Medicamenta vero intus quidem lenia danda ſunt; ne quid acrioris pituitae concitent: ſuper ipſos vero pediculos alia, quae necare eos, & prohibere, ne ſimiles naſcantur, poſſint. Ad id ipſum ſpumae nitri

p. ꝟ. I. ſandarachae p. ꝟ. I. uvae taminiae p. ꝟ. I. ſimul teruntur, adiiciturque vetus oleum pari portione, atque acetum, donec mellis ei craſſitudo ſit.

16. Hactenus oculorum morbi lenibus medicamentis nutriuntur. Genera deinde alia ſunt, quae diverſam curationem deſiderant; fereque ex inflammationibus nata, ſed finitis quoque his manentia. Atque inprimis in quibusdam perſeverat tenuis pituitae curſus. Quibus alvus ab inferiore parte evocanda eſt, demendumque aliquid ex cibo. Neque alienum eſt, illini frontem compoſitione Andreae: quae habet gummi p. ꝟ. I. ceruſſae, ſtibis, ſingulorum p. ꝟ. II. ſpumae argenti coctae & elotae p. ꝟ. IV. Sed & ea ſpuma ex aqua pluviatili coquitur, & arida haec medicamenta ex ſucco myrti conteruntur. His illita fronte, cataplaſma quoque ſuperiniiciendum eſt ex farina, quae frigida aqua coacta ſit, cuique aut acaciae ſuccus, aut cupreſſus adiecta ſit. Cucurbitula quoque, inciſo vertice, recte accommodatur; aut ex temporibus ſanguis emittitur. Inungi vero eo debet, quod habet ſquamae aeris, papaveris lacrimae, ſingulorum p. ꝟ. I. cervini cornu combuſti & eloti, plumbi eloti, gummi, ſingulorum p. ꝟ. IV. thuris p. ꝟ. XII. Hoc collyrium quia cornu habet, διὰ κέρατος nominant. Quotiescunque non adiicio, quod genus humoris adiiciendum ſit, aquam intelligi volo.

17. Ad idem Euelpidis, quod μεμιγμένον no-

minabat. In eo papaveris lacrimae, & albi piperis, singulae unciae sunt, gummi libra, aeris combusti p. ж. I. s. Inter has autem curationes, post intermissionem aliquam, prosunt balneum & vinum. Cumque omnibus lippientibus vitandi cibi sint, qui extenuant; tum praecipue, quibus tenuis humor diu fertur. Quod si iam fastidium est eorum, quae pituitam crassiorem reddunt, sicut in hoc genere materiae maxime promtum est; confugiendum est ad ea, quae, quia ventrem, corpus quoque adstringunt.

18. At ulcera, si cum inflammatione finita non sunt, aut supercrescentia, aut sordida, aut cava, aut certe vetera esse consuerunt. Ex his supercrescentia collyrio, quod μεμιγμένον vocatur, optime reprimuntur. Sordida purgantur & eodem, & eo, quod σμίλιον nominatur.

19. Habet aeruginis p. ж. IV. gummi tantundem, ammoniaci, minii Sinopici, singulorum p. ж. XVI. quae quidam ex aqua, quidam, quo vehementiora sint, ex aceto terunt.

20. Id quoque Euelpidis, quod Phynona appellabat, huic utile est. Croci p. ж. I. papaveris lacrimae, gummi, singulorum p. ж. II. aeris combusti & eloti, myrrhae, singulorum p. ж. IV. piperis albi p. ж. VI. Sed ante lenitum hoc inungendum est.

21. Id quoque eiusdem, quod Sphaerion nominabat, eodem valet. Lapidis haematitis eloti p. ж. I. =. piperis grana sex, cadmiae elotae, myrrhae, papaveris lacrimae, singulorum p. ж.

II. croci p. ✠. IV. gummi p. ✠. VIII. quae cum vino Aminaeo conteruntur.

22. Liquidum quoque medicamentum ad idem componebat, in quo erant haec: aeruginis p. ✠. =. misy combusti, atramenti sutorii, cinnamomi, singulorum p. ✠. I. croci, nardi, papaveris lacrimae, singulorum p. ✠. I. =. myrrhae p. ✠. II. aeris combusti p. ✠. III. cineris ex odoribus p. ✠. IV. piperis grana XV. Haec ex vino austero teruntur; deinde cum passi tribus heminis decoquuntur, donec corpus unum sit: idque medicamentum vetustate efficacius fit.

23. Cava vero ulcera commodissime implent ex iis, quae supra posita sunt, Sphaerion, & id, quod Philalethes vocatur. Idem Sphaerion vetustis ulceribus, & vix ad cicatricem venientibus optime succurrit.

24. Est etiam collyrium, quod cum ad plura valeat, plurimum tamen proficere in his ulceribus videtur: refertur ad Hermonem auctorem. Habet piperis longi p. ✠. I. =. albi p. ✠. cinnamomi, costi, singulorum p. ✠. I. atramenti sutorii, nardi, casiae, castorei, singulorum p. ✠. II. gallae p. ✠. V. myrrhae, croci, thuris, lycii, cerussae, singulorum p. ✠. VIII. papaveris lacrimae p. ✠. XII. aloës, aeris combusti, cadmiae, singulorum p. ✠. XVI. acaciae, stibis, gummi, singulorum p. ✠. XXV.

25. Factae vero ex ulceribus cicatrices duobus vitiis periclitantur; ne aut cavae, aut crassae sint. Si cavae sunt, potest eas implere id,

quod Sphaerion vocari dixi; vel id, quod Asclepios nominatur. Habet papaveris lacrimae p. ✠. II. sagapeni, opopanacis, singulorum p. ✠. III. aeruginis p. ✠. IV. gummi p. ✠. VIII. piperis p. ✠. XII. cadmiae elotae, cerussae, singulorum p. ✠. XVI. At si crassae cicatrices sunt, extenuat vel Smilion, vel Canopite collyrium; quod habet cinnamomi, acaciae, singulorum p. ✠. I. cadmiae elotae, croci, myrrhae, papaveris lacrimae, gummi, singulorum p. ✠. II. piperis albi, thuris, singulorum p. ✠. III. aeris combusti p. ✠. IX. Vel Euelpidis Pyxinum, quod ex his constat: salis fossilis p. ✠. IV. ammoniaci thymiamatis p. ✠. VIII. papaveris lacrimae p. ✠. XII. cerussae p. ✠. XV. piperis albi, croci Siculi, singulorum p. ✠. XXXII. gummi p. ✠. XIII. cadmiae elotae p. ✠. IX. Maxime tamen tollere cicatricem videtur id, quod habet gummi p. ✠. =. aeruginis p. ✠. I. crocomagmatis p. ✠. IV.

26. Est etiam genus inflammationis, in qua, si cui tument ac distenduntur cum dolore oculi, sanguinem ex fronte mitti necessarium est; multaque aqua calida caput atque oculos fovere; gargarizare ex lenticula, vel ex fici cremore: inungi acribus medicamentis, quae supra comprehensa sunt; maximeque eo, quod Sphaerion nominatur, quod lapidem haematiten habet. Atque alia quoque utilia sunt, quae ad extenuandam aspritudinem fiunt; de qua protinus dicam.

27. Haec autem inflammationem oculorum fere sequitur; interdum maior, interdum levior.

Nonnunquam etiam ex aſpritudine lippitudo fit; ipſam deinde aſpritudinem auget, fitque ea in aliis brevis, in aliis longa, & quae vix unquam finiatur. In hoc genere valetudinis quidam craſſas, duraſque palpebras, & ficulneo folio, & aſperato ſpecillo, & interdum ſcalpello eradunt; verſaſque quotidie medicamentis ſuffricant. Quae neque niſi in magna vetuſtaque aſpritudine, neque ſaepe facienda ſunt: nam melius eodem ratione victus & idoneis medicamentis pervenitur. Ergo exercitationibus utemur, & balneo frequentiore; multaque oculos aqua calida fovebimus: cibos autem ſumemus acres & extenuantes; at medicamentum id, quod Caeſarianum vocatur. Habet atramenti ſutorii p. X. I. miſy p. X. =. piperis albi p. X. = =. papaveris lacrimae, gummi, ſingulorum p. X. II. cadmiae lotae p. X. III. ſtibis p. X. VI. Satiſque conſtat, hoc collyrium adverſus omne genus oculorum valetudinis idoneum eſſe; exceptis iis, quae lenibus nutriuntur.

28. Id quoque, quod Hieracis nominatur, ad aſpritudinem poteſt. Habet myrrhae p. X. I. ammoniaci thymiamatis p. X. II. aeruginis raſae p. X. IV. Ad idem idoneum eſt etiam id, quod Canopite, & id quod Smilion vocatur, & id quod Pyxinum, & id quod Sphaerion. Si compoſita medicamenta non adſunt, felle caprino, vel quam optimo melle ſatis commode aſpritudo curatur.

29. Eſt etiam genus aridae lippitudinis: ξη-

ροφθαλμίαν Graeci appellant. Neque tument, neque fluunt oculi, ſed rubent tantum, & cum dolore quodam graves ſunt, & noctu prae gravi pituita inhaereſcunt: quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditus eſt. In hoc vitio multum ambulare, multum exerceri, lavari ſaepe, ibique deſudare, multaque frictione uti neceſſarium eſt. Cibi neque qui implent, neque nimium acres, apti ſunt, ſed inter hos medii. Mane, ubi concoxiſſe manifeſtum eſt, non eſt alienum ex ſinapi gargarizare; tum deinde caput atque os diutius defricare.

30. Collyrium vero aptiſſimum eſt, quod Rhinion vocatur. Habet myrrhae p. ✠. ═. papaveris lacrimae, acaciae ſucci, piperis, gummi, ſingulorum p. ✠. I. lapidis haematitis, lapidis Phrygii, lycii, lapidis ſciſſilis, ſingulorum p. ✠. II. aeris combuſti p. ✠. IV. Ac Pyxinum quoque eodem accommodatum eſt.

31. Si vero ſcabri oculi ſunt, quod maxime in angulis eſſe conſuevit, poteſt prodeſſe Rhinion, id quod ſupra poſitum eſt; poteſt ſimiliter id, quod habet aeruginis raſae, piperis longi, papaveris lacrimae, ſingulorum p. ✠. II. piperis albi, gummi, ſingulorum p. ✠. IV. cadmiae elotae, ceruſſae, ſingulorum p. ✠. VI. Nullum tamen melius eſt, quam Euelpidis, quod *βασιλικὸν* nominabat. Habet papaveris lacrimae, ceruſſae, lapidis Aſii, ſingulorum p. ✠. II. gummi p. ✠. III. piperis albi p. ✠. IV. croci p. ✠. VI. pſorici p. ✠. XIII. Nulla autem per ſe materia eſt, quae

psoricum nominetur; sed chalcitidis aliquid, & cadmiae dimidio plus ex aceto simul conteruntur, idque in vas fictile additum, & contectum ficulneis foliis, sub terra reponitur, sublatumque post dies viginti rursus teritur, & sic appellatur. Verum in basilico quoque collyrio convenit, ad omnes affectus oculorum id esse idoneum, qui non lenibus medicamentis curantur. Ubi non sunt autem medicamenta composita, scabros angulos laevant & mel & vinum: succurritque & his & aridae lippitudini, si quis panem ex vino subactum super oculum imponit. Nam, cum fere sit humor aliquis, qui modo ipsum oculum, modo angulos, aut palpebras exasperat, sic, & si quid prodit humoris, extrahitur, & si quid iuxta est, repellitur.

32. Caligare vero oculi nonnunquam ex lippitudine, nonnunquam etiam sine hac, propter senectutem, imbecillitatemve aliam, consuerunt. Si ex reliquiis lippitudinis id vitium est, adiuvat collyrium, quod Asclepios nominatur; adiuvat id, quod ex crocomagmate fit.

33. Proprie etiam ad id componitur, quod *διὰ κρόκου* vocant. Habet piperis p. Ӿ. I. croci Cilicii, papaveris lacrimae, cerussae, singulorum p. Ӿ. II. psorici, gummi, singulorum p. Ӿ. IV.

34. At si ex senectute, aliave imbecillitate id est, recte inungi potest, & melle quam optimo, & cyprino, & oleo vetere. Commodissimum tamen est, balsami partem unam, & olei veteris, aut cyprini partes duas, mellis quam acerrimi

partes tres miſcere. Utilia huic quoque medicamenta ſunt, quae ad caliginem proxime, quaeque ad extenuandas cicatrices ſupra comprehenſa ſunt. Cuicunque vero oculi caligabunt, huic opus erit multa ambulatione, atque exercitatione, frequenti balneo; ubi totum quidem corpus perfricandum eſt, praecipue tamen caput, & quidem irino, donec inſudet; velandumque poſtea, nec detegendum, antequam ſudor & calor domi conquierint. Tum cibis utendum acribus, & extenuantibus; interpoſitisque aliquibus diebus, ex ſinapi gargarizandum.

35. Suffuſio quoque, quam Graeci ὑπόχυσιν nominant, interdum oculi potentiae, qua cernit, ſe opponit. Quod, ſi inveteravit, manu curandum eſt: inter initia nonnunquam certis obſervationibus discutitur. Sanguinem ex fronte vel naribus mittere; in temporibus venas adurere; gargarizando pituitam evocare; ſuffumigare; oculos acribus medicamentis inungere, expedit. Victus optimus eſt, qui pituitam extenuat.

36. Ac ne reſolutio quidem oculorum, quam παράλυσιν Graeci nominant, alio victus modo, vel aliis medicamentis curanda eſt. Expoſuiſſe tantum genus vitii ſatis eſt. Igitur interdum evenit, modo in altero oculo, modo in utroque, aut ex ictu aliquo, aut ex morbo comitiali, aut ex distentione nervorum, qua vehementer ipſe oculus concuſſus eſt, ut is neque quoquam intendi poſſit, neque omnino conſiſtat; ſed huc il-

lucve ſine ratione moveatur, ideoque ne conſpectum quidem rerum praeſtet.

37. Non multum ab hoc malo diſtat id, quod μυδρίασιν Graeci vocant. Pupilla funditur & dilatatur, aciesque eius hebeteſcit; ac paene difficillime genus id imbecillitatis eliditur. In utraque vero, id eſt, & paralyſi & mydriaſi, pugnandum eſt per eadem omnia, quae in caligine oculorum praecepta ſunt, paucis tantum mutatis: ſiquidem ad caput irino interdum acetum, interdum nitrum adiiciendum eſt: melle inungi ſatis eſt. Quidam in poſteriore vitio calidis aquis uſi, relevatique: quidam ſine ulla manifeſta cauſa ſubito occaecati ſunt. Ex quibus nonnulli, cum aliquamdiu nihil vidiſſent, repentina profuſione alvi, lumen receperunt. Quo minus alienum videtur, & recenti re, & interpoſito tempore, medicamentis quoque moliri deiectiones, quae omnem noxiam materiam in inferiora depellant.

38. Praeter haec imbecillitas oculorum eſt, ex qua quidam interdiu ſatis, noctu nihil cernunt: quod in feminam bene reſpondentibus menſtruis non cadit. Sed ſic laborantes inungi oportet ſanie iocinoris, maxime hircini; ſin minus, caprini, ubi id aſſum coquitur, excepta: atque edi quoque ipſum iecur debet. Licet tamen etiam iisdem medicamentis non inutiliter uti, quae vel cicatrices, vel aſpritudinem extenuant. Quidam contrito ſemine portulacae mel adiiciunt eatenus, ne id ex ſpecillo deſtillet, eoque inungunt,

Exercitationibus, balneo, frictionibus, gargarizationibus iisdem his quoque utendum est.

39. Et haec quidem in ipsis corporibus oriuntur. Extrinsecus vero interdum sic ictus oculum laedit, ut sanguis in eo suffundatur. Nihil commodius est, quam sanguine vel columbae, vel palumbi, vel hirundinis inungere. Neque id sine causa fit; cum horum acies extrinsecus laesa, interposito tempore in antiquum statum redeat, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulae factus est, per parentes id herba restitui, quod per se sanescit. Eorum ergo sanguis nostros quoque oculos ab externo casu commodissime tuetur, hoc ordine, ut sit hirundinis optimus, deinde palumbi, minime efficax columbae, & illi ipsi, & nobis. Supra percussum vero oculum, ad inflammationem leniendam, non est alienum imponere etiam cataplasmata. Sal Ammoniacus, vel quilibet alius quam optime teri debet, sic, ut ei paulatim oleum adiiciatur, donec crassitudo strigmenti fiat: id deinde miscendum est cum hordacea farina, quae ex mulso decocta sit. Facile autem, recognitis omnibus, quae medici prodiderunt, apparere cuilibet potest, vix ullum ex iis, quae supra comprehensa sunt, oculi vitium esse, quod non simplicibus quoque, & promtis remediis submoveri possit.

VII. 1. Hactenus in oculis ea reperiuntur, in quibus medicamenta plurimum possunt: ideoque ad aures transeundum est, quarum usum proximum a luminibus natura nobis dedit. Sed

in his aliquanto maius periculum est: nam vitia oculorum intra ipsos nocent; aurium inflammationes doloresque, interdum etiam ad dementiam mortemque praecipitant. Quo magis inter initia protinus succurrendum est, ne maiori periculo locus sit. Ergo ubi primum dolorem aliquis sensit, abstinere & continere se debet. Postero die, si vehementius malum est, caput tondere, idque irino unguento calido perungere, & operire. At magnus cum febre vigiliaque dolor exigit, ut sanguis quoque mittatur. Si id aliquae causae prohibent, alvus solvenda est. Cataplasmata quoque calida, subinde mutata, proficiunt; sive foeni Graeci, sive lini, sive alia farina ex mulso decocta. Recte etiam subinde admoventur spongiae, ex aqua calida expressae. Tum, levato dolore, ceratum circumdari debet ex irino, aut cyprino factum: in quibusdam tamen melius, quod ex rosa est, proficit. Si vehemens inflammatio somnum ex toto prohibet, adiici cataplasmati debent papaveris cortices fricti atque contriti, sic, ut ex his pars dimidia sit; eaque tum simul ex passo mixto decoquuntur. In aurem vero infundere aliquod medicamentum oportet; quod semper ante tepefieri convenit: commodissimeque per strigilem instillatur. Ubi auris repleta est, super lana mollis addenda ea est, quae humorem intus contineat. Et haec quidem communia sunt. Medicamentum vero est & rosa, & radicum arundinis succus, & oleum, in quo lumbrici cocti sunt, & humor ex amaris nucibus, aut ex nucleo mali

Perſici expreſſus. Compoſita vero ad inflammationem doloremque leniendum haec fere ſunt: caſtorei, papaveris lacrimae, pares portiones conteruntur, deinde adiicitur his paſſum: vel papaveris lacrimae, croci, myrrhae par modus ſic teritur, ut invicem modo roſa, modo paſſum inſtilletur: vel id, quod amarum in Aegyptia faba eſt, conteritur, roſa adiecta; quibus myrrhae quoque paulum a quibusdam miſcetur, vel papaveris lacrimae, aut thus cum muliebri lacte, vel amararum nucum cum roſa ſuccus: vel caſtorei, myrrhae, papaveris lacrimae pares portiones cum paſſo: vel croci p. X. ==. myrrhae, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. X. ==. quibus, dum teruntur, paulatim miſcentur paſſi cyathi tres, mellis minus cyatho; idque ex primis medicamentis eſt: vel papaveris lacrima ex aceto. Licet etiam compoſitione uti Themiſonis; quae habet caſtorei, opopanacis, papaveris lacrimae, ſingulorum p. X. II. ſpumae lycii p. X. IV. quae contrita paſſo excipiuntur, donec cerati craſſitudinem habeant, atque ita reponuntur. Ubi uſus requirit, rurſus id medicamentum, adiecto paſſo, ſpecillo teritur. Illud perpetuum eſt, quotiescunque craſſius medicamentum eſt, quam ut in aurem inſtillari poſſit, adiiciendum eum eſſe humorem, ex quo id componi debet, donec ſatis liquidum ſit.

2. Si vero pus quoque aures habent, recte lycium per ſe infunditur, aut irinum unguentum; aut porri ſuccus cum melle; aut centaurii ſuccus cum paſſo; aut dulcis mali Punici ſuccus in ipſius

cortice tepefactus, adiecta myrrhae exigua parte. Recte etiam miſcentur myrrhae, quam στακτὴν cognominant, p. X. I. croci tantundem, nuces amarae XXV. mellis ſesquicyathus: quae contrita, cum utendum eſt, in cortice mali Punici tepefiunt. Ea quoque medicamenta, quae oris exulcerati cauſa componuntur, aeque ulcera aurium ſanant. Quae ſi vetuſtiora ſunt, & multa ſanies fluit, apta compoſitio eſt, quae ad auctorem Eraſiſtratum refertur: piperis p. X. =. croci p. X. =. myrrhae, miſy cocti, ſingulorum p. X. I. aeris combuſti p. X. II. Haec ex vino teruntur: deinde ubi inaruerunt, adiiciuntur paſſi heminae tres, & ſimul incoquuntur: cum utendum eſt, adiicitur his mel & vinum. Eſt etiam Ptolemaei chirurgi medicamentum, quod habet lentiſci p. X. =. gallae p. X. =. omphacii p. X. I. ſuccum Punici mali. Eſt Menophili validum admodum, quod ex his conſtat: piperis longi p. X. I. caſtorei p. X. II. myrrhae, croci, papaveris lacrimae, nardi Syriaci, thuris, malicorii, ex Aegyptia faba partis interioris, nucum amararum, mellis quam optimi, ſingulorum p. X. IV. quibus, dum teruntur, adiicitur acetum quam acerrimum, donec craſſitudo in his paſſi fiat. Eſt Cratonis: cinnamomi, caſiae, ſingulorum p. X. =. lycii, nardi, myrrhae, ſingulorum p. X. I. aloës p. X. II. mellis cyathi tres, vini ſextarius: ex quibus lycium cum vino decoquitur, deinde his alia miſcentur. At ſi multum puris, malusque odor eſt, aeruginis raſae, thuris, ſingulorum p.

℈. II. mellis cyathi duo, aceti quatuor ſimul incoquuntur: ubi utendum eſt, dulce vinum miſcetur. Aut aluminis ſciſſilis, papaveris lacrimae, acaciae ſucci par pondus miſcetur, hisque adiicitur hyoſcyami ſucci dimidio minor, quam unius ex ſuperioribus, portio; eaque trita ex vino diluuntur. Per ſe quoque hyoſcyami ſuccus ſatis proficit.

3. Commune vero auxilium adverſus omnes aurium caſus, iamque uſu comprobatum, Aſclepiades compoſuit. In eo ſunt cinnamomi, caſiae, ſingulorum p. ℈. I. floris iunci rotundi, caſtorei, albi piperis, longi, amomi, myrobalani, ſingulorum p. ℈. II. thuris maſculi, nardi Syriaci, myrrhae pinguis, croci, ſpumae nitri, ſingulorum p. ℈. III. quae ſeparatim contrita, rurſus mixta, ex aceto conteruntur; atque ita condita, ubi utendum eſt, aceto diluuntur. Eodem modo commune auxilium auribus laborantibus eſt Polybi ſphragis ex dulci vino liquata: quae compoſitio priori libro continetur. Quod ſi & ſanies profluit, & tumor eſt, non alienum eſt, mixto vino per oricularium clyſterem eluere; & tum infundere vinum auſterum cum roſa mixtum, cui ſpodii paulum ſit adiectum, aut lycium cum lacte, aut herbae ſanguinalis ſuccum cum roſa, aut mali Punici ſuccum cum exigua myrrhae parte.

4. Si ſordida quoque ulcera ſunt, melius mulſo eluuntur; & tum aliquod ex iis, quae ſupra ſcripta ſunt, quod mel habeat, infunditur. Si magis pus profluit, & caput utique tondendum,

& multa calida aqua perfundèndum, & gargarizandum, & usque ad laſſitudinem ambulandum, & cibo modico utendum eſt. Si cruor quoque ex ulceribus apparuit, lycium cum lacte debet infundi; vel aqua, in qua roſa decocta ſit, ſucco aut herbae ſanguinalis, aut acaciae adiecto. Quod ſi ſuper ulcera caro increvit, eaque mali odoris ſaniem fundit, aqua tepida elui debet; tum infundi id, quod ex thure & aerugine & aceto & melle fit; aut mel cum aerugine incoctum. Squama quoque aeris cum ſandaracha contrita per fiſtulam recte inſtillatur.

5. Ubi vero vermes orti ſunt, ſi iuxta ſunt, protrahendi oriculario ſpecillo ſunt: ſi longius, medicamentis enecandi; cavendumque, ne poſtea naſcantur. Ad utrumque proficit album veratrum cum aceto contritum. Elui quoque aurem oportet vino, in quo marrubium decoctum ſit. Emortui vermes in primam auris partem prolabuntur, unde facillime educi poſſunt.

6. Sin foramen auris compreſſum eſt, & intus craſſa ſanies ſubeſt, mel quam optimum addendum eſt. Si id parum proficit, mellis cyatho & dimidio, aeruginis raſae p. X. II. adiiciendum eſt, incoquendumque, & eo utendum. Iris quoque cum melle idem proficit. Item galbani p. X. II. myrrhae & fellis taurini, ſingulorum p. X. ═ ═. vini quantum ſatis eſt ad myrrham diluendam.

7. Ubi vero gravius aliquis audire coepit, (quod maxime poſt longos capitis dolores evenire conſuevit) in primis aurem ipſam conſide-

rare oportet: apparebit enim aut crusta, qualis super ulcera innascitur, aut sordium coitus. Si crusta est, infundendum est aut oleum calidum, aut cum melle aerugo, vel porri succus, aut cum mulso nitri paulum: atque ubi crusta a corpore iam recedit, eluenda auris aqua tepida est, quo facilius ea per se diducta oriculario specillo protrahatur. Si sordes, eaeque molles sunt, eodem specillo eximendae sunt: at si durae sunt, acetum & cum eo nitri paulum coniiciendum est; cumque emollitae sunt, eodem modo elui aurem, purgarique oportet. Quod si capitis gravitas manet, attondendum idem, & leniter, sed diu perfricandum est, adiecto vel irino vel laureo oleo, sic, ut utrilibet paulum aceti misceatur; tum diu ambulandum, leniterque post unctionem aqua calida caput fovendum; cibisque utendum ex imbecillissima & media materia; magisque assumendae dilutae potiones; nonnunquam gargarizandum est. Infundendum autem in aurem castoreum cum aceto & laureo oleo & succo radiculae corticis; aut cucumeris agrestis succus, adiectis contritis rosae foliis. Immaturae quoque uvae succus cum rosa instillatus, adversus surditatem satis proficit.

8. Aliud vitii genus est, ubi aures intra se ipsae sonant. Atque hoc quoque fit, ne externum sonum accipiant. Levissimum est, ubi id ex gravedine est: peius, ubi ex morbo, capitisve longis doloribus incidit: pessimum, ubi, magnis morbis venientibus, maximeque comitiali, prove-

nit. Si ex gravedine eſt, purgare aurem oportet, & ſpiritum continere, donec inde humor aliquis exſpumet. Si ex morbo vel capitis dolore, quod ad exercitationem, frictionem, perfuſionem, gargarizationemque pertinet, eadem facienda ſunt: cibis non utendum niſi extenuantibus: in aurem dandus radiculae ſuccus cum roſa, vel cum ſucco radicis ex cucumere agreſti; vel caſtoreum cum aceto, & laureo oleo. Veratrum quoque ex aceto conteritur, deinde melle cocto excipitur, & inde collyrium factum in aurem demittitur. Si ſine his coepit, ideoque novo metu terret, in aurem dari debet caſtoreum cum aceto, vel irino, aut laureo oleo; aut huic mixtum coſtoreum cum ſucco nucum amararum; aut myrrha & nitrum cum roſa & aceto. Plus tamen in hoc quoque proficit victus ratio: eademque facienda ſunt, quae ſupra comprehendi, cum maiore quoque diligentia; & praeterea, donec is ſonus finiatur, a vino abſtinendum. Quod ſi ſimul & ſonus eſt, & inflammatio, laureum oleum conieciſſe abunde eſt, aut id, quod ex amaris nucibus exprimitur; quibus quidam vel caſtoreum, vel myrrham miſcent.

9. Solet etiam interdum in aurem aliquid incidere, ut calculus, aliquodve animal. Si pulex intus eſt, compellendum eo lanae paululum eſt; quo ipſe is ſubit, & ſimul extrahitur. Si non eſt ſecutus, aliudve animal eſt, ſpecillum lana involutum in reſinam quam glutinoſiſſimam, maximeque terebinthinam demittendum, idque in

aurem coniiciendum, ibique vertendum eſt: utique enim comprehendet & eximet. Sin aliquid exanime eſt, ſpecillo oriculario protrahendum eſt, aut hamulo retuſo paulum recurvato: ſi iſta nihil proficiunt, poteſt eodem modo reſina protrahi. Sternutamenta quoque admota id commode elidunt, aut oriculario clyſtere aqua vehementer intus compulſa. Tabula quoque collocatur media inhaerens, capitibus utrinque pendentibus, ſuperque eam homo deligatur in id latus verſus, cuius auris eo modo laborat, ſic, ut extra tabulam non emineat: tum malleo caput tabulae, quod a pedibus eſt, feritur; atque ita concuſſa aure, id quod ineſt, excidit.

VIII. 1. Nares vero exulceratas fovere oportet vapore aquae calidae. Id & ſpongia expreſſa atque admota fit, & ſubiecto vaſe oris anguſti, calida aqua repleto. Poſt id fomentum, illinenda ulcera ſunt, aut plumbi recremento, aut ceruſſa, aut argenti ſpuma; cum quodlibet horum aliquis conterit, eique, dum teritur, invicem vinum & oleum myrteum adiicit, donec mellis craſſitudinem fecerit. Sin autem ea ulcera circa os ſunt, pluresque cruſtas & odorem foedum habent; quod genus Graeci ὄζαιναν appellant; ſciri quidem debet, vix ei malo poſſe ſuccurri: nihilominus tamen haec tentari poſſunt; ut caput ad cutem tondeatur, aſſidueque vehementer perfricetur; multa calida aqua perfundatur; multa eidem ambulatio ſit; cibus modicus, neque acer, neque valentiſſimus. Tum in na-

rem ipſam mel cum exiguo modo reſinae terebinthinae coniiciatur, (quod ſpecillo quoque involuto lana fit) attrahaturque ſpiritu is ſuccus, donec in ore guſtus eius ſentiatur: ſub his enim cruſtae reſolvuntur, quae tum per ſternutamenta elidi debent. Puris ulceribus vapor aquae calidae ſubiiciendus eſt: deinde adhibendum aut lycium ex vino dilutum, aut amurca, aut omphacium, aut menthae, aut marrubii ſuccus; aut atramentum ſutorium, quod candefactum, deinde contritum ſit; aut interior ſcillae pars contrita; ſic, ut horum cuilibet mel adiiciatur: cuius in ceteris admodum exigua pars eſſe debet; in atramento ſutorio tanta, ut ea mixtura liquida ſit; cum ſcilla utique pars maior. Involvendumque lana ſpecillum eſt, & in eo medicamento tingendum, eoque ulcera implenda ſunt: rurſusque linamentum involutum & oblongum eodem medicamento illinendum, demittendumque in narem, & ab inferiore parte leniter deligandum. Idque per hiemem & vere bis die; per aeſtatem & autumnum, ter fieri debet.

2. Interdum vero in naribus etiam carunculae quaedam ſimiles muliebribus mammis naſcuntur, eaeque imis partibus, quae carnoſiſſimae ſunt, inhaerent. Has curare oportet medicamentis adurentibus, ſub quibus ex toto conſumuntur. Polypus vero eſt caruncula, modo alba, modo ſubrubra, quae narium oſſibus inhaeret; ac modo ad labra tendens narem implet, modo retro per id foramen, quo ſpiritus a naribus ad fauces de-

ſcendit, adeo increſcit, ut poſt uvam conſpici poſſit; ſtrangulatque hominem, maxime Auſtro aut Euro flante: fereque mollis eſt, raro dura; eaque magis ſpiritum impedit, & nares dilatat; quae fere καρκινώδης eſt; itaque attingi non debet. Illud aliud genus fere quidem ferro curatur; interdum tamen inareſcit, ſi addita in narem per linamentum aut penicillum ea compoſitio eſt, quae habet minii Sinopici, chalcitidis, calcis, ſandarachae, ſingulorum p. ✗. I. atramenti ſutorii p. ✗. II.

IX. In dentium autem dolore, qui ipſe quoque maximis tormentis annumerari poteſt, vinum ex toto circumcidendum eſt: cibo quoque primo abſtinendum, deinde eo modico mollique utendum, ne mandentis dentes irritet: tum extrinſecus admovendus per ſpongiam vapor aquae calidae, imponendumque ceratum ex cyprino aut irino factum, lanaque id comprehendendum, caputque velandum eſt. Quod ſi gravior dolor eſt, utiliter & alvus ducitur, & calida cataplaſmata ſuper maxillam iniiciuntur, & ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, ſaepiusque mutatur. Cuius rei cauſa & quinquefolii radix in vino mixto coquitur; & hyoſcyami radix vel in poſca, vel in vino mixto coquitur, ſic, ut paulum his ſalis adiiciatur; & papaveris non nimium aridi cortices, & mandragorae radix, eodem modo. Sed in his tribus utique vitandum eſt, ne, quod hauſtum erit, devoretur. Ex populo quoque alba cortex radicis

in hunc usum in vino mixto recte coquitur; & in aceto cornu cervini ramentum; & nepeta cum teda pingui, ac ficu item pingui vel in mulso, vel in aceto & melle; ex quibus cum ficus decocta est, is humor percolatur. Specillum quoque lana involutum in calidum oleum demittitur, eoque ipse dens fovetur. Quin etiam quaedam quasi cataplasmata in dentem ipsum illinuntur: ad quem usum ex malo Punico acido atque arido malicorii pars interior cum pari portione & gallae & pinei corticis conteritur, miscetur que his minium; eaque contrita aqua pluviatili coguntur: aut panacis, papaveris lacrimae, peucedani, uvae taminiae sine seminibus pares portiones conteruntur: aut galbani partes tres, papaveris lacrimae pars quarta. Quidquid dentibus admotum est, nihilominus supra maxillam ceratum, quale supra posui, esse debet, lana obtectum. Quidam etiam myrrhae, cardamomi, singulorum p. ✠. I. croci, pyrethri, ficorum partes, singulorum p. ✠. IV. sinapis p. ✠. VIII. contrita linteolo illinunt, imponuntque in humero partis eius, qua dens dolet; si is superior est, a scapulis; si inferior, a pectore: idque dolorem levat; & cum levavit, protinus submovendum est. Si vero exesus est dens, festinare ad eximendum eum, nisi res coëgit, non est necesse: sed tum omnibus fomentis, quae supra posita sunt, adiiciendae quaedam valentiores compositiones sunt, quae dolorem levant; qualis fere est. Habet autem papaveris lacrimae p. ✠. I. piperis p. ✠. II. soreos p. ✠. X. quae

contrita galbano excipiuntur, idque circumdatur. Aut Menemachi, maxime ad maxillares dentes; in qua sunt croci p. ✠. I. cardamomi, thuris fuliginis, ficorum partes, pyrethri, singulorum p. ✠. IV. sinapis p. ✠. VIII. Quidam autem miscent pyrethri, piperis, elaterii, singulorum p. ✠. I. aluminis scissilis, papaveris lacrimae, uvae taminiae, sulphuris ignem non experti, bituminis, lauri baccarum, sinapis, singulorum p. ✠. II. Quod si dolor eximi eum cogit, & piperis semen cortice liberatum, & eodem modo bacca hederae coniecta in eius foramen, dentem findit, isque per testas excidet; & plani piscis, quam pastinacam nostri, τρυγῶνα Graeci vocant, aculeus torretur, deinde conteritur, resinaque excipitur, quae denti circumdata hunc solvit: & alumen scissile in id foramen coniectum dentem citat. Sed id tamen involutum lanula demitti commodius est, quia sic, dente servato, dolorem levat. Haec a medicis accepta sunt. Sed agrestium experimento cognitum est, cum dens dolet, herbam mentastrum cum suis radicibus evelli debere, & in pelvem mitti, supraque aquam infundi, collocarique iuxta sedentem hominem undique veste contectum; tum in pelvem candentes silices demitti, sic, ut aqua tegantur, hominemque eum hiante ore vaporem excipere, ut supra dictum est, undique inclusum. Nam & sudor plurimus sequitur, & per os continens pituita defluit; idque saepe longiorem, semper annuam valetudinem bonam praestat.

X. Si vero tonſillae ſine exulceratione per inflammationem intumuerunt, caput velandum eſt; extrinſecus is locus vapore calido fovendus; multa ambulatione utendum; caput in lecto ſublime habendum; gargarizandumque reprimentibus. Radix quoque ea, quam dulcem appellant, contuſa & in paſſo mulſove decocta, idem praeſtat. Leniterque quibusdam medicamentis eas illini non alienum eſt; quae hoc modo fiunt. Ex malo Punico dulci ſuccus exprimitur, & eius ſextarius in leni igne coquitur, donec ei mellis craſſitudo ſit; tum croci, myrrhae, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. ✕. II. per ſe conteruntur, paulatimque his adiiciuntur vini lenis cyathi duo, mellis unus; deinde priori ſucco iſta miſcentur, & rurſus leniter incoquuntur: aut eiusdem ſucci ſextarius eodem modo coquitur, atque eadem ratione trita haec adiiciuntur; nardi p. ✕. —. omphacii p. ✕. I. cinnamomi, myrrhae, caſiae, ſingulorum p. ✕. I. Eadem autem autem haec & auribus & naribus purulentis accommodata ſunt. Cibus in hac quoque valetudine lenis eſſe debet, ne exaſperet. Quod ſi tanta inflammatio eſt, ut ſpiritum impediat, in lecto conquieſcendum; cibo abſtinendum, neque aſſumendum quidquam praeter aquam calidam eſt; alvus quoque ducenda eſt; gargarizandum ex fico & mulſo; illinendum mel cum omphacio; extrinſecus admovendus, ſed aliquanto diutius, vapor calidus, donec ea ſuppurent, & per ſe aperiantur. Si pure ſubſtante non rumpuntur hi tumores, incidendi

ſunt: deinde ex mulſo calido gargarizandum. At ſi modicus quidem tumor, ſed exulceratio eſt, furfurum cremori ad gargarizandum paulum mellis adiiciendum eſt, illinendaque ulcera hoc medicamento: paſſi quam dulciſſimi tres heminae ad unam coquuntur; tum adiicitur thuris p. ✕. I. croci, myrrhae, ſingulorum p. ✕. ⚼. leniterque omnia rurſus ferveſcunt. Ubi pura ulcera ſunt, eodem furfurum cremore, vel lacte gargarizandum eſt. Atque hic quoque cibis lenibus opus eſt; quibus adiici dulce vinum poteſt.

XI. Ulcera autem oris, ſi cum inflammatione ſunt, & parum pura ac rubicunda ſunt, optime iis medicamentis curantur, quae ſupra poſita ex malis Punicis fiunt: continendusque ſaepe ore reprimens cremor eſt, cui paulum mellis ſit adiectum. Utendum ambulationibus, & non acri cibo. Simul atque vero pura ulcera eſſe coeperunt, lenis humor, interdum etiam quam optima aqua ore continenda eſt: prodeſtque aſſumtum purum vinum, pleniorque cibus, dum acribus vacet: inſpergique ulcera debent alumine ſciſſili, cui dimidio plus gallae immaturae ſit adiectum. Si iam cruſtas habent, quales in aduſtis eſſe conſuerunt, adhibendae ſunt eae compoſitiones, quas Graeci ἀνθηρὰς nominant. Iunci quadrati, myrrhae, ſandarachae, aluminis, pares portiones: aut croci, myrrhae, ſingulorum p. ✕. II. iridis, aluminis ſciſſilis, ſandarachae, ſingulorum p. ✕. IV. iunci quadrati p. ✕. VIII. aut gallae, myrrhae, ſingulorum p. ✕. I. aluminis ſciſſi-

lis p. X. II. roſae foliorum p. X. IV. Quidam autem croci p. X. ʒ̄. aluminis ſciſſilis, myrrhae, ſingulorum p. X. I. ſandarachae p. X. II. iunci quadrati p. X. IV. miſcent. Priora arida inſperguntur; hoc cum melle illinitur; neque ulceribus tantum, ſed etiam tonſillis.

Verum ea longe periculoſiſſima ſunt ulcera, quas ἄφθας Graeci appellant; ſed in pueris: hos enim ſaepe conſumunt. In viris & mulieribus idem periculum non eſt. Haec ulcera a gingivis incipiunt: deinde palatum, totumque os occupant: tum ad uvam fauceſque deſcendunt; quibus obſeſſis, non facile fit, ut puer convaleſcat. Ac miſerius etiam eſt, ſi lactens adhuc infans eſt; quo minus imperari remedium aliquod poteſt. Sed in primis nutrix cogenda eſt exerceri & ambulationibus, & iis operibus, quae ſuperiores partes movent: mittenda in balneum, iubendaque ibi calida aqua mammas perfundere: tum alenda cibis lenibus, & iis qui non facile corrumpuntur; potione, ſi febricitat puer, aquae; ſi ſine febre eſt, vini diluti: ac ſi alvus nutrici ſubſiſtit, ducenda eſt. Si pituita in os eius coit, vomere debet. Tum ipſa ulcera perungenda ſunt melle, cui rhus, quem Syriacum vocant, aut amarae nuces adiectae ſunt: vel mixtis inter ſe roſae foliis aridis, pineis nucleis, menthae coliculo, melle: vel eo medicamento, quod ex moris fit; quorum ſuccus eodem modo, quo Punici mali, ad mellis craſſitudinem coquitur, eademque ratione ei crocum, myrrha, alumen, vinum, mel

miſcetur. Neque quidquam dandum, a quo humor evocari poſſit. Si vero iam firmior puer eſt, gargarizare debet iis fere, quae ſupra comprehenſa ſunt. Ac, ſi lenia medicamenta in eo parum proficiunt, adhibenda ſunt ea, quae adurendo cruſtas ulceribus inducant; quale eſt ſciſſile alumen, vel chalcitis, vel atramentum ſutorium. Prodeſt etiam fames & abſtinentia, quanta maxima imperari poteſt. Cibus eſſe debet lenis: ad purganda tamen ulcera, interdum caſeus ex melle recte datur.

XII. Linguae quoque ulcera non aliis medicamentis egent, quam quae prima parte ſuperioris capitis expoſita ſunt. Sed quae in latere eius naſcuntur, diutiſſime durant. Videndumque eſt, num contra dens aliquis acutior ſit, qui ſaneſcere ſaepe ulcus eo loco non ſinit; ideoque limandus eſt.

XIII. Solent etiam interdum iuxta dentes in gingivis tubercula quaedam oriri dolentia: *παρουλίδας* Graeci appellant. Haec initio leniter ſale contrito perfricare oportet; aut inter ſe mixtis ſale foſſili combuſto, cupreſſo, nepeta; deinde eluere os cremore lenticulae, & inter haec hiare, donec pituitae ſatis profluat. In maiore vero inflammatione iisdem medicamentis utendum eſt, quae ad ulcera oris ſupra poſita ſunt: & mollis linamenti paulum involvendum aliqua compoſitione ex iis, quas *ἀνθηρὰς* vocari dixi; demittendumque id inter dentem & gingivam. Quod ſi durior erit, & id prohibebit, extrinſecus ad-

movendus erit ſpongia vapor calidus, imponendumque ceratum. Si ſuppuratio ſe oſtendet, diutius eo vapore utendum erit; & continendum ore calidum mulſum, in quo ficus decocta ſit: idque ſubcrudum incidendum, ne, ſi diutius ibi pus permanſerit, os laedat. Quod ſi maior is tumor eſt, commodius totus exciditur, ſic, ut ex utraque parte dens liberetur. Pure exemto, ſi levis plaga eſt, ſatis eſt ore calidam aquam continere, & extrinſecus fovere eodem vapore; ſi maior eſt, lenticulae cremore uti, iisdemque medicamentis, quibus cetera ulcera oris curantur. Alia quoque ulcera in gingivis plerumque oriuntur; quibus eadem, quae in reliquo ore, ſuccurrunt: maxime tamen mandere liguſtrum oportet, ſuccumque eum ore continere. Fit etiam interdum, ut ex gingivae ulcere, ſive παρουλὶς fuit, ſive non fuit, diutius pus feratur: quod aut corrupto dente, aut fracto, vel aliter vitiato oſſe, maximeque id per fiſtulam evenire conſuevit. Ubi incidit, locus aperiendus; dens eximendus; teſta oſſis, ſi qua abſceſſit, recipienda eſt; ſi quid vitioſi eſt, radendum. Poſt quae, quid fieri debeat, ſupra in aliorum ulcerum curatione comprehenſum eſt. Si vero a dentibus gingivae recedunt, eaedem antherae ſuccurrunt. Utile eſt etiam pira aut mala non permatura mandere, & ore eum humorem continere. Idemque praeſtare non acre acetum in ore retentum poteſt.

XIV. Uvae vehemens inflammatio terrere quoque debet. Itaque in hac & abſtinentia neceſſa-

ria eſt; & ſanguis recte mittitur; &, ſi id aliqua res prohibet, alvus utiliter ducitur: caputque ſuper haec velandum, & ſublimius habendum eſt: tum aqua gargarizandum, in qua ſimul rubus & lenticula decocta ſit. Illinenda autem ipſa uva vel omphacio, vel galla, vel alumine ſciſſili, ſic, ut cuilibet eorum mel adiiciatur. Eſt etiam medicamentum huic aptum, quod Andronium appellatur. Conſtat ex his: alumine ſciſſili, ſquama aeris rubri, atramento ſutorio, galla, myrrha, miſy: quae per ſe contrita, mixtaque, rurſus, paulatim adiecto vino auſtero, teruntur, donec his mellis craſſitudo ſit. Chelidoniae quoque ſucco per cochlear illita uva maxime prodeſt. Ubi horum aliquo illita uva eſt, fere multa pituita decurrit: cumque ea quievit, ex vino calido gargarizandum. Quod ſi minor inflammatio eſt, laſer terere, eique adiicere frigidam aquam ſatis eſt, eamque aquam cochleari exceptam ipſi uvae ſubiicere. Ac mediocriter eam tumentem aqua quoque frigida, eodem modo ſubiecta, reprimit. Ex eadem autem aqua gargarizandum quoque eſt, quae vel cum laſere, vel ſine eo hac ratione uvae ſubiecta eſt.

XV. Si quando autem ulcera oris cancer invaſit, primum conſiderandum eſt, num malus corporis habitus ſit, eique occurrendum: deinde ipſa ulcera curanda. Quod ſi in ſumma parte id vitium eſt, ſatis proficit anthera, humido ulceri arida inſperſa; ſicciori, cum exigua parte mellis illita: ſi paulo altius, chartae combuſtae

partes duae, auripigmenti pars una: ſi penitus malum deſcendit, chartae combuſtae partes tres, auripigmenti pars quarta; aut pares portiones ſalis fricti, & iridis frictae; aut item pares portiones chalcitidis, calcis, auripigmenti. Neceſſarium autem eſt linamentum in roſa tingere, & ſuper adurentia medicamenta imponere; ne vicinum & ſanum locum laedant. Quidam etiam in acris aceti heminam frictum ſalem coniiciunt, donec tabeſcere deſinat; deinde id acetum coquunt, donec exſiccetur; eumque ſalem contritum inſpergunt. Quoties autem medicamentum iniicitur, & ante & poſt os diluendum eſt vel cremore lenticulae, vel aqua, in qua aut ervum, aut oleae, aut verbenae decoctae ſint, ſic, ut cuilibet eorum paulum mellis miſceatur. Acetum quoque ex ſcilla, retentum ore, ſatis adverſus haec ulcera proficit: & ex aceto cocto ſali, ſicut ſupra demonſtratum eſt, rurſus mixtum acetum. Sed & diu continere utrumlibet, & id bis aut ter die facere, prout vehemens malum eſt, neceſſarium eſt. Quod ſi puer eſt, cui id incidit, ſpecillum lana involutum in medicamentum demittendum eſt, & ſuper ulcus tenendum, ne per imprudentiam adurentia devoret. Si dolor in gingivis eſt, moventurque aliqui dentes, refigi eos oportet: nam curationem vehementer impediunt. Si nihil medicamenta proficient, ulcera erunt adurenda. Quod tamen in labris ideo non eſt neceſſarium, quoniam excidere commodius eſt. Et id quidem, aeque adu-

ftum, atque excifum, fine ea curatione, quae corpori manu adhibetur, impleri non poteft. Gingivarum vero offa, quae hebetia funt, in perpetuum uftione nudantur; neque enim poftea caro increfcit. Imponenda tamen aduftis lenticula eft, donec fanitatem, qualis effe poteft, recipiant.

XVI. Haec in capite fere medicamentis egent. Sub ipfis vero auribus oriri παρωτίδες folent; modo in fecunda valetudine, ibi inflammatione orta; modo poft longas febres, illuc impetu morbi converfo. Id abfceffus genus eft: itaque nullam novam curationem defiderat. Animadverfionem tantummodo hanc habet neceffariam; quia fi fine morbo id intumuit, primum reprimentium experimentum eft; fi ex adverfa valetudine, illud inimicum eft, maturarique & quam primum aperiri commodius eft.

XVII. Ad umbilicos vero prominentes, ne manu ferroque utendum fit, ante tentandum eft, ut abstineant; alvus his ducatur; imponatur fuper umbilicum id, quod ex his conftat: cicutae & fuliginis, fingulorum p. ✠. I. ceruffae elotae p. ✠. IV. plumbi eloti p. ✠. VIII. ovis duobus; quibus etiam folani fuccus adiicitur. Hoc diutius impofitum effe oportet; & interim conquiefcere hominem; cibo modico uti, fic, ut vitentur omnia inflantia.

XVIII. 1. Proxima funt ea, quae ad partes obfcoenas pertinent: quarum apud Graecos vocabula & tolerabilius fe habent, & accepta iam ufu funt; cum in omni fere medicorum volumine

atque ſermone iactentur: apud nos foediora verba, ne conſuetudine quidem aliqua verecundius loquentium commendata ſunt: ut difficilis haec explanatio ſit, ſimul & pudorem, & artis praecepta ſervantibus. Neque tamen ea res a ſcribendo deterrere me debuit: primum, ut omnia, quae ſalutaria accepi, comprehenderem; dein, quia in vulgus eorum curatio etiam praecipue cognoſcenda eſt, quae invitiſſimus quisque alteri oſtendit.

2. Igitur ſi ex inflammatione coles intumuit, reducique ſumma cutis, aut rurſus induci non poteſt, multa calida aqua fovendus locus eſt: ubi vero glans contecta eſt, oriculario quoque clyſtere inter eam cutemque aqua calida inferenda eſt. Si mollita ſic & extenuata cutis ducenti paruit, expeditior reliqua curatio eſt: ſi tumor vicit, imponenda eſt vel lenticula, vel marrubium, vel oleae folia ex vino cocta, ſic, ut cuilibet eorum, dum teritur, mellis paulum adiiciatur: ſurſumque coles ad ventrem deligandus eſt, quod in omni curatione eius neceſſarium eſt: isque homo continere ſe, & abſtinere a cibo debet, & potione aquae tantum a ſiti vindicari. Poſtero die rurſus adhibendum iisdem rationibus aquae fomentum eſt, & cum vi quoque experiundum, an cutis ſequatur: eaque, ſi non parebit, leviter ſumma ſcalpello concidenda erit: nam, cum ſanies profluxerit, extenuabitur is locus, & facilius cutis ducetur. Sive autem hoc modo victa erit, ſive nunquam re-

pugnaverit; ulcera vel in cutis ulteriore parte, vel in glande, ultrave eam in cole reperientur: quae necesse est, aut pura siccaque sint, aut humida & purulenta. Si sicca sunt, primum aqua calida fovenda sunt: deinde imponendum lycium ex vino est, aut amurca cocta cum eodem, aut cum rosa butyrum. Si levis iis humor inest, vino eluenda sunt: tum butyro & rosae mellis paulum, & resinae terebinthinae pars quarta adiicienda est, eoque utendum. At si pus ex iis profluit, ante omnia elui mulso calido debent: tum imponi piperis p. X. I. myrrhae p. X. =. croci, misy cocti, singulorum p. X. II. quae ex vino austero coquuntur, donec mellis crassitudinem habeant. Eadem autem compositio tonsillis, uvae madenti, oris nariumque ulceribus accommodata est. Aliud ad eadem: piperis p. X. =. myrrhae p. X. =. croci p. X. = =. misy cocti p. X. I. aeris combusti p. X. II. quae primum ex vino austero conteruntur; deinde, ubi inaruerunt, iterum teruntur ex passi tribus cyathis, & incoquuntur, donec visci crassitudinem habeant. Aerugo quoque cum cocto melle, & ea, quae ad oris ulcera supra comprehensa sunt, curant. Aut Erasistrati compositio, aut Cratonis, recte super purulenta naturalia imponitur. Folia quoque oleae ex novem cyathis vini coquuntur; his adiicitur aluminis scissilis p. X. IV. lycii p. X. VIII. mellis sesquicyathus: ac, si plus puris est, id medicamentum ex melle; si minus, ex vino diluitur. Illud perpetuum est, post curationem, dum

inflammatio manet, quale ſupra poſitum eſt, cataplaſma ſuper dare, & quotidie ulcera eadem ratione curare. Quod ſi pus & multum, & cum malo odore coepit profluere, elui cremore lenticulae debet, ſic, ut ei mellis paulum adiiciatur: aut oleae, vel lentiſci folia, vel marrubium decoquendum eſt, eoque humore eodem modo cum melle utendum: imponendaque eadem; aut etiam omphacium cum melle; aut id, quod ex aerugine & melle ad aures fit; aut compoſitio Andronis; aut anthera, ſic, ut ei paulum mellis adiiciatur. Quidam ulcera omnia, de quibus adhuc dictum eſt, lycio ex vino curant. Si vero ulcus latius atque altius ſerpit, eodem modo elui debet: imponi vero, aut aerugo, aut omphacium cum melle; aut Andronis compoſitio; aut marrubii, myrrhae, croci, aluminis ſciſſilis cocti, roſae foliorum aridorum, gallae, ſingulorum p. ✕. I. minii Sinopici p. ✕. II. quae per ſe ſingula primum teruntur, deinde iuncta iterum, melle adiecto, donec liquidi cerati craſſitudinem habeant; tum in aeneo vaſe leniter coquuntur, ne ſuperfluant; cum iam guttae indureſcunt, vas ab igne removetur: idque medicamentum, prout opus eſt, aut ex melle aut ex vino liquatur. Idem autem per ſe etiam ad fiſtulas utile eſt. Solet etiam interdum ad nervos ulcus deſcendere; profluitque pituita multa, ſanies tenuis malique odoris, non coacta, at aquae ſimilis, in qua caro recens lota eſt; doloresque is locus, & punctiones habet. Id genus

quamvis inter purulenta eſt, tamen lenibus medicamentis curandum eſt; quale eſt emplaſtrum τετραφάρμακον ex roſa liquatum, ſic, ut thuris quoque paulum ei miſceatur; aut id, quod ex butyro, roſa, reſina, melle fit; ſupra vero a me poſitum eſt. Praecipueque id ulcus multa calida aqua fovendum eſt, velandumque, neque frigori committendum. Interdum autem per ipſa ulcera coles ſub cute exeſus eſt, ſic, ut glans excidat. Sub quo caſu cutis ipſa circumcidenda eſt. Perpetuumque eſt, quoties glans, aut ex cole aliquid, vel excidit, vel abſcinditur, hanc non eſſe ſervandam, ne conſidat, ulcerique agglutinetur, ac neque reduci poſſit poſtea, & fortaſſe fiſtulam quoque urinae claudat.

Tubercula etiam, quae φύματα Graeci vocant, circa glandem oriuntur: quae vel medicamentis, vel ferro aduruntur; & cum cruſtae exciderunt, ſquama aeris inſpergitur, ne quid ibi rurſus increſcat.

3. Haec citra cancrum ſunt; qui cum in reliquis partibus, tum in his quoque vel praecipue ulcera infeſtat. Incipit a nigritie: quae ſi cutem occupavit, protinus ſpecillum ſubiiciendum, eaque incidenda eſt; deinde orae vulſella prehendendae; tum, quidquid corruptum eſt, excidendum, ſic, ut ex integro quoque paulum dematur, idque adurendum. Quoties quid uſtum eſt, id quoque ſequitur, ut imponenda lenticula ſit; deinde, ubi cruſtae exciderunt, ulcera ſicut alia curentur. At ſi cancer

ipſum colem occupavit, inſpergenda aliqua ſunt ex adurentibus, maximeque id, quod ex calce, chalcitide, auripigmento componitur. Si medicamenta vincuntur, hic quoque ſcalpello, quidquid corruptum eſt, ſic, ut aliquid etiam integri trahat, praecidi debet. Illud quoque aeque perpetuum eſt, exciſo cancro, vulnus eſſe adurendum. Sed ſive ex medicamentis, ſive ex ferro cruſtae occalluerunt, magnum periculum eſt, ne his decidentibus, ex cole profuſio ſanguinis inſequatur. Ergo longa quiete & immobili paene corpore opus eſt, donec ex ipſo cruſtae purae leniter reſolvantur. At ſi vel volens aliquis, vel imprudens, dum ingreditur immature, cruſtas diduxit, & fluit ſanguis, frigida aqua adhibenda eſt: ſi haec parum valet, decurrendum eſt ad medicamenta, quae ſanguinem ſupprimunt: ſi ne haec quidem ſuccurrunt, aduri diligenter & timide debet: neque ullo poſtea motu dandus eidem periculo locus eſt.

4. Nonnunquam etiam id genus ibi cancri, quod φαγέδαινα a Graecis nominatur, oriri ſolet. In quo minime differendum, ſed protinus iiſdem medicamentis, &, ſi parum valent, ferro adurendum. Quaedam etiam nigrities eſt, quae non ſentitur, ſed ſerpit, ac, ſi ſuſtinuimus, uſque ad veſicam tendit; neque ſuccurri poſtea poteſt. Si id in ſumma glande circa fiſtulam urinae eſt, prius in eam tenue ſpecillum demittendum eſt, ne claudatur; deinde id ferro adurendum: ſi vero alte penetravit, quidquid oc-

cupatum eſt, praecidendum eſt. Cetera eadem, quae in aliis cancris, facienda ſunt.

5. Occaleſcit etiam in cole interdum aliquid; idque omni paene ſenſu caret: quod ipſum quoque excidi debet. Carbunculus autem ibi natus, ut primum apparet, per oricularium clyſterem eluendus eſt: deinde ipſe quoque medicamentis urendus, maximeque chalcitide cum melle, aut aerugine cum coćto melle, aut ovillo ſtercore frićto & contrito cum eodem melle. Ubi is excidit, liquidis medicamentis utendum eſt, quae ad oris ulcera componuntur.

6. In teſticulis vero, ſi qua inflammatio ſine ićtu orta eſt, ſanguis ex talo mittendus eſt: a cibo abſtinendum: imponenda ex faba farina ex mulſo cońta cum cumino contrito & ex melle coćto; aut contritum cuminum cum cerato ex roſa faćto; aut lini ſemen frićtum, contritum, & in mulſo coćtum; aut tritici farina ex mulſo coćta cum cupreſſo; aut lilii radix contrita. At ſi iidem induruerunt, imponi debet lini vel foeni Graeci ſemen ex mulſo coćtum; aut ex cyprino ceratum; aut ſimilia ex vino contrita, cui paulum croci ſit adiećtum. Si vetuſtior iam durities eſt, maxime proficit cucumeris agreſtis radix ex mulſo coćta, deinde contrita. Si ex ićtu tument, ſanguinem mitti neceſſarium eſt; magisque, ſi etiam livent. Imponendum vero utrumlibet ex iis, quae cum cumino componuntur, ſupraque poſita ſunt; aut ea compoſitio, quae habet nitri coćti p. ✗. I. reſinae pineae, cumi-

ni, singulorum p. ✗. II. uvae taminiae sine seminibus p. ✗. IV. mellis quantum satis sit ad ea cogenda. Quod si ex ictu testiculis aliquid desit, fere pus quoque increscit; neque aliter succurri potest, quam si, inciso scroto, & pus emissum, & ipse testiculus excisus est.

7. Anus quoque multa taediique plena mala recipit, nec inter se multum abhorrentes curationes habet. Ac primum in eo saepe, & quidem pluribus locis, cutis scinditur; ῥαγάδια Graeci vocant. Id si recens est, quiescere homo debet, & in aqua calida desidere. Columbina quoque ova coquenda sunt, &, ubi induruerunt, purganda: deinde alterum iacere in aqua bene calida debet, altero calido foveri locus, sic, ut invicem utroque aliquis utatur. Tum tetrapharmacum, aut rhypodes rosa diluendum est; aut oesypum recens miscendum cum cerato liquido ex rosa facto; aut eidem cerato liquido plumbum elotum adiiciendum; aut resinae terebinthinae myrrha; aut spumae argenti vetus oleum; & quolibet ex his id perungendum. Si quidquid laesum est, extra est, neque intus reconditum, eodem medicamento tinctum linamentum superdandum est, & quidquid ante adhibuimus, cerato contegendum. In hoc autem casu, neque acribus cibis utendum, neque asperis, nec alvum comprimentibus: ne aridum quidem quidquam satis utile est, nisi admodum paulum. Liquida, lenia, pinguia, glutinosa, meliora sunt. Vino leni uti nihil prohibet.

8. Condyloma autem eſt tuberculum, quod ex quadam inflammatione naſci ſolet. Id ubi ortum eſt, quod ad quietem, cibos, potionesque pertinet, eadem ſervari debent, quae proxime ſcripta ſunt. Iisdem etiam ovis recte tuberculum id fovetur: ſed deſidere ante homo in aqua debet, in qua verbenae decoctae ſunt ex reprimentibus. Tum recte imponitur & lenticula cum exigua mellis parte, & ſertula Campana ex vino cocta, & rubi folia contrita cum cerato ex roſa facto; & cum eodem cerato contritum vel cotoneum malum, vel malicorii ex vino cocti pars interior; & chalcitis cocta atque contrita, deinde oeſypo ac roſa excepta; & ex ea compoſitione, quae habet thuris p. X. I. aluminis ſciſſilis p. X. II. ceruſſae p. X. III. ſpumae argenti p. X. V. quibus, dum teruntur, invicem roſa & vinum inſtillatur. Vinculum autem ei loco linteolum aut panniculus quadratus eſt, qui ad duo capita duas anſas, ad altera duo totidem faſcias habet; cumque ſubiectus eſt, anſis ad ventrem datis, a poſteriore parte in eas adductae faſciae coniiciuntur, atque, ubi arctatae ſunt, dexterior ſiniſtra, ſiniſterior dextra procedit, circumdataeque circa alvum inter ſe noviſſime deligantur. Sed ſi vetus condyloma iam induruit, neque ſub his curationibus deſidit, aduri medicamento poteſt, quod ex his conſtat: aeruginis p. X. II. myrrhae p. X. IV. gummi p. X. VIII. thuris p. X. XII. ſtibis, papaveris lacrimae, acaciae, ſingulorum p. X. XVI. Quo medicamento quidam

etiam ulcera, de quibus proxime dixi, renovant. Si hoc parum in condylomate proficit, adhiberi possunt etiam vehementius adurentia. Ubi consumtus est tumor, ad medicamenta lenia transeundum est.

9. Tertium vitium est, ora venarum tanquam capitulis quibusdam surgentia, quae saepe sanguinem fundunt; *αἱμοῤῥοΐδας* Graeci vocant. Idque etiam in ore vulvae feminarum incidere consuevit. Atque in quibusdam parum tuto supprimitur; qui sanguinis profluvio imbecilliores non fiunt: habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoque curati quidam, cum sanguis exitum non haberet, inclinata in praecordia ac viscera materia, subitis & gravissimis morbis correpti sunt. Si cui vero id nocet, is desidere in aqua ex verbenis debet: imponere maxime malicorium, cum aridis rosae foliis contritum; aut ex iis aliqua, quae sanguinem supprimunt. Solet autem oriri inflammatio, maxime ubi dura alvus eum locum laesit. Tum in aqua dulci desidendum est, & id fovendum ovis: imponendi vitelli cum rosae foliis ex passo subactis; idque, si intus est, digito illinendum; si extra, superillitum panniculo imponendum est. Ea quoque medicamenta, quae recentibus scissuris posita sunt, hic idonea sunt. Cibis vero in hoc casu iisdem, quibus in prioribus, utendum est. Si ista parum iuvant, solent imposita medicamenta adurentia ea capitula absumere. Ac si iam vetustiora sunt, sub auctore Dionysio inspergen-

da sandaracha est; deinde imponendum, quod ex his constat: squamae aeris, auripigmenti, singulorum p. ✠. V. saxi calcis p. ✠. VIII. postero die acu compungendum. Adustis capitulis fit cicatrix, quae sanguinem fundi prohibet. Sed, quoties is suppressus est, ne quid periculi afferat, multa exercitatione digerenda materia est; praetereaque & viris, & feminis, quibus menstrua non proveniunt, interdum ex brachio sanguis mittendus est.

10. At si anus ipse, vel os vulvae procidit, (nam id quoque interdum fit) considerari debet, purumne id sit, quod provolutum est, an humore mucoso circumdatum. Si purum est, in aqua desidere homo debet, aut salsa, aut cum verbenis vel malicorio incocta: si humidum, vino austero subluendum est, illinendumque faece vini combusta. Ubi utrolibet modo curatum est, intus reponendum est; imponendaque plantago contrita, vel folia salicis in aceto cocta; tum linteolum, & super lana; eaque deliganda sunt, cruribus inter se devinctis.

11. Fungo quoque simile ulcus in eadem sede nasci solet. Id, si hiems est, egelida; si aliud tempus, frigida aqua fovendum est: dein squama aeris inspergenda, supraque ceratum ex myrteo factum, cui paulum squamae, fuliginis, calcis sit adiectum. Si hac ratione non tollitur, vel medicamentis vehementioribus, vel ferro adurendum est.

XIX. Digitorum autem vetera ulcera commo-

diſſime curantur, aut lycio, aut amurca cocta; cum utrilibet vinum adiectum eſt. In iisdem recedere ab ungue caruncula cum magno dolore conſuevit: πτερύγιον Graeci appellant. Oportet alumen Melinum rotundum in aqua liquare, donec mellis craſſitudinem habeat: tum, quantum eius aridi fuit, tantundem mellis infundere, & rudicula miſcere, donec ſimilis croco color fiat, eoque illinere. Quidam ad eundem uſum decoquere ſimul malunt, cum paria pondera aluminis aridi & mellis miſcuerunt. Si hac ratione ea non exciderunt, excidenda ſunt: deinde digiti fovendi aqua ex verbenis, imponendumque ſuper medicamentum ita factum: chalcitis, malicorium, ſquama aeris excipiuntur fico pingui leniter cocta ex melle; aut chartae combuſtae, auripigmenti, ſulphuris ignem non experti par modus cerato miſcetur ex myrteo facto; aut aeruginis raſae p. ✠. I. ſquamae aeris p. ✠. II. mellis cyatho coguntur: aut pares portiones miſcentur, ſaxi calcis, chalcitidis, auripigmenti. Quidquid horum impoſitum eſt, tegendum linteolo aqua madefacto eſt. Tertio die digitus reſolvendus, &, ſi quid aridi eſt, iterum excidendum, ſimilisque adhibenda curatio eſt. Si non vincitur, purgandum eſt ſcalpello, tenuibusque ferramentis adurendum, &, ſicut reliqua uſta, curandum eſt. At ubi ſcabri ungues ſunt, circum aperiri debent, qua corpus contingunt: tum ſuper eos ex hac compoſitione aeque imponi: ſandarachae, ſulphuris, ſin-

gulorum p. ✗. II. nitri, auripigmenti, ſingulorum p. ✗. IV. reſinae liquidae p. ✗. VIII. tertioque id die reſolvendum eſt. Sub quo medicamento vitioſi ungues cadunt, & in eorum locum meliores renaſcuntur.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER SEPTIMUS.

---

Tertiam esse medicinae partem, quae manu curet, & vulgo notum, & a me propositum est. Ea non quidem medicamenta atque victus rationem omittit; sed manu tamen plurimum praestat: estque eius effectus inter omnes medicinae partes evidentissimus. Siquidem in morbis cum multum fortuna conferat, eademque saepe salutaria, saepe vana sint; potest dubitari, secunda valetudo medicinae, an corporis beneficio contigerit. In iis quoque, in quibus medicamentis maxime nitimur, quamvis profectus evidentior est, tamen sanitatem & per haec frustra quaeri, & sine his reddi saepe, manifestum est: sicut in oculis quoque deprehendi potest; qui a medicis diu vexati, sine his interdum sanescunt. At in ea parte, quae manu curat, evidens est, omnem profectum, ut aliquid ab aliis adiuvetur, hinc tamen plurimum trahere. Haec autem pars, cum sit vetustissima, magis

tamen ab illo parente omnis medicinae Hippocrate, quam a prioribus exculta eſt: deinde, poſteaquam diducta ab aliis habere profeſſores ſuos coepit, in Aegypto quoque increvit, Philoxeno maxime auctore, qui pluribus voluminibus hanc partem diligentiſſime comprehendit. Gorgias quoque & Soſtratus, & Heron, & Apollonii duo, & Ammonius Alexandrinus, multique alii celebres viri, ſinguli quaedam repererunt. Ac Romae quoque non mediocres profeſſores, maximeque nuper Tryphon pater, & Euelpiſtus, &, ut ex ſcriptis eius intelligi poteſt, horum eruditiſſimus Meges, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei diſciplinae adiecerunt. Eſſe autem Chirurgus debet adoleſcens, aut certe adoleſcentiae propior; manu ſtrenua, ſtabili, nec unquam intremiſcente, eaque non minus ſiniſtra, quam dextra promtus; acie oculorum acri, claraque; animo intrepidus, miſericors ſic, ut ſanari velit eum, quem accepit, non ut clamore eius motus, vel magis, quam res deſiderat, properet, vel minus, quam neceſſe eſt, ſecet; ſed perinde faciat omnia, ac ſi nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur. Poteſt autem requiri, quid huic parti proprie vindicandum ſit; quia vulnerum quoque ulcerumque multorum curationes, quas alibi exſecutus ſum, Chirurgi ſibi vindicant. Ego eundem quidem hominem poſſe omnia iſta praeſtare concipio: atque, ubi ſe diviſerunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit. Ipſe autem huic parti

ea reliqui, in quibus vulnus facit medicus, non accipit; & in quibus vulneribus ulceribusve plus profici manu, quam medicamento, credo: tum, quidquid ad offa pertinet. Quae deinceps exfequi aggrediar; dilatisque in aliud volumen offibus, in hoc cetera explicabo; praepofitisque iis, quae in qualibet parte corporis fiunt, ad ea, quae proprias fedes habent, transibo.

I. Luxata igitur, in quacunque parte corporis funt, quamprimum fic curari debent, ut, qua dolor eft, ea fcalpello cutis crebro incidatur, detergeaturque eodem averfo profluens fanguis. Quod fi paulo tardius fubvenitur, iamque etiam rubor eft, qua rubet corpus; fi tumor quoque acceffit, quacunque is eft, idem optimum auxilium eft. Tum fuperdanda reprimentia funt; maximeque lana fuccida ex aceto & oleo. Quod fi levior is cafus eft, poffunt, etiam fine fcalpello, impofita eadem mederi: &, fi nihil aliud eft, cinis quoque, maxime ex farmentis; fi is non eft, quilibet alius ex aceto, vel etiam ex aqua coactus.

II. Verum hoc quidem promtum eft. In iis autem negotium maius eft, quae per fe, vitio intus orto, intumefcunt, & ad fuppurationem fpectant. Ea omnia genera absceffuum effe alias propofui, medicamentaque his idonea exfecutus fum: nunc fupereft, ut dicam, in iisdem quae manu fieri debeant. Ergo, priusquam indurefcant, cutem incidere, & cucurbitulam accommodare oportet, quae quidquid illuc malae cor-

ruptaeque materiae coiit, extrahat: idque iterum, tertioque recte fit, donec omne indicium inflammationis excedat. Neque tamen fas non est, nihil cucurbitulam agere. Interdum enim fit, sed raro, ut quidquid abscedit, velamento suo includatur. Id antiqui tunicam nominabant. Meges, quia tunica omnis nervosa est, dixit, non nasci sub eo vitio nervum, quo caro consumeretur, sed, subiecto iam vetustiore pure, callum circumdari. Quod ad curationis rationem nullo loco pertinet; quia quidquid, si tunica est, idem, si callus est, fieri debet. Neque ulla res prohibet, etiamsi callus est, tamen, quia cingit, tunicam nominari. Tum pure quoque maturius haec interdum esse consuevit; ideoque, quod sub ea est, extrahi per cucurbitulam non potest. Sed facile id intelligitur, ubi nihil admota illa mutavit. Ergo, sive id incidit, sive iam durities est, in hac auxilii nihil est; sed, ut alias scripsi, vel avertenda concurrens eo materia, vel digerenda, vel ad maturitatem perducenda est. Si priora contigerunt, nihil praeterea necessarium est. Si pus maturuit, in alis quidem & inguinibus raro secandum est; item ubicunque mediocris abscessus est; item quoties in summa cute, vel etiam carne vitium est: nisi festinare cubantis imbecillitas cogit: satisque est cataplasmatibus efficere, ut per se pus aperiatur. Nam fere sine cicatrice potest esse is locus, qui expertus ferrum non est. Si autem altius malum est, considerari debet, nervosusne is locus sit, an non sit.

Nam, si sine nervis est, candenti ferramento aperiri debet: cuius haec gratia est, quod exigua plaga diutius ad pus evocandum patet, parvaque postea cicatrix fit. At si nervi iuxta sunt, ignis alienus est; ne vel distendantur, vel membrum debilitent: necessaria vero opera scalpelli est. Sed cetera etiam subcruda aperiri possunt: inter nervos ultima exspectanda maturitas est, quae cutem extenuet, eique pus iungat, quo propius reperiatur. Iamque alia rectam plagam desiderant; in pane, quia fere vehementer cutem extenuat, tota ea super pus excidenda est. Semper autem, ubi scalpellus admovetur, id agendum est, ut & quam minimae & quam paucissimae plagae sint: cum eo tamen, ut necessitati succurramus, & in modo, & in numero. Nam maiores sinus, latius; interdum etiam duabus aut tribus lineis incidendi sunt. Dandaque opera, ut imus sinus exitum habeat; ne quis humor intus subsidat, qui proxima & adhuc sana rodendo sinuet. Est etiam in rerum natura, ut cutis latius excidenda sit. Nam, ubi post longos morbos totius corporis habitus vitiatus est, lateque se sinus suffudit, & in eo iam cutis pallet; scire licet, eam iam emortuam esse, & inutilem futuram: ideoque excidere commodius est; maxime, si circa articulos maiores id evenit, cubantemque aegrum fluens alvus exhaurit, neque per alimenta quidquam corpori accedit. Sed excidi ita debet, ut plaga ad similitudinem myrtei folii fiat, quo facilius sanescat: idque perpetuum est, ubicunque

medicus & quacunque de causa cutem excidit. Pure effuso, in alis vel inguinibus linamento opus non est: spongia ex vino imponenda est. In ceteris partibus, si aeque linamenta supervacua sunt, purgationis causa paulum mellis infundendum; dein glutinantia superdanda: si illa necessaria sunt, super ea quoque similiter dari spongia eodem modo ex vino expressa debet. Quando autem linamentis opus sit, quando non sit, alias dictum est. Cetera eadem, incisa suppuratione, facienda sunt, quae, ubi per medicamenta rupta est, facienda esse proposui.

III. Protinus autem, quantum curatio efficiat, quantumque aut sperari aut timeri debeat, ex quibusdam signis intelligi potest; fereque iisdem, quae in vulneribus exposita sunt. Nam bona signa sunt, somnum capere, facile spirare, siti non confici, cibum non fastidire; si febricula fuit, ea vacare; itemque habere pus album, laeve, non foedi odoris. Mala sunt, vigilia, spiritus gravitas, sitis, cibi fastidium, febris, pus nigrum, aut faeculentum, & foedi odoris; item procedente curatione eruptio sanguinis; aut si, antequam sinus carne impleatur, orae carnosae fiunt, illa quoque ipsa carne hebete, nec firma. Deficere tamen animam, vel in ipsa curatione, vel postea, pessimum omnium est. Quin etiam morbus ipse, sive subito solutus est, dein suppuratio exorta est; sive effuso pure permanet, non iniuste terret. Estque inter causas timoris, si sensus in vulnere rodentium non est. Sed ut haec ipsa

fortuna huc illucve discernit; ſic medici partium eſt, eniti ad reperiendam ſanitatem. Ergo, quoties ulcus reſolverit, eluere id, ſi reprimendus humor videbitur, vino ex aqua pluviatili mixto, vel aqua, in qua lenticula cocta ſit, debebit: ſi purgandum erit, mulſo; rurſusque imponere eadem. Ubi iam repreſſus videbitur humor, ulcusque purum erit, produci carnem conveniet, & foveri vulnus pari portione vini ac mellis, ſuperque imponi ſpongiam ex vino & roſa tinctam. Per quae cum caro producatur, plus tamen, ut alias quoque dixi, victus ratio eo confert; id eſt, ſolutis iam febribus & cibi cupiditate reddita, balneum rarum; quotidiana, ſed lenis geſtatio; cibi potionesque corpori faciendo aptae. Quae omnia, per medicamenta quoque ſuppuratione rupta, ſequuntur: ſed, quia magno malo vix ſine ferro mederi licet, in hunc locum reſervata ſunt.

IV. 1. Adverſus fiſtulas quoque, ſi altius penetrant, ut ad ultimas demitti collyrium non poſſit, ſi tortuoſae ſunt, ſi multiplices, maius in manu, quam in medicamentis, praeſidium eſt: minusque operae eſt, ſi ſub cute transverſae feruntur, quam ſi rectae intus tendunt. Igitur, ſi ſub cute transverſa fiſtula eſt, demitti ſpecillum debet, ſupraque id ea incidi. Si flexus reperiuntur, hi quoque ſimul ſpecillo & ferro perſequendi ſunt: idemque faciendum, ſi plures ſe quaſi ramuli oſtendunt. Ubi ad fines fiſtulae ventum eſt, excidendus ex ea totus callus eſt, ſuperque

fibulae dandae, & medicamentum, quo glutinetur. At ſi recta ſubter tendit, ubi, quo maxime ferat, ſpecillo exploratum eſt, excidi is ſinus debet: dein fibula oris cutis iniicienda eſt, & aeque glutinantia medicamenta ſuperdanda ſunt; aut, ſi corruptius ulcus eſt, (quod interdum oſſe vitiato fit) ubi id quoque curatum eſt, pus moventia.

2. Solent autem inter coſtas fiſtulae ſubter exire. Quod ubi incidit, eo loco coſta ab utraque parte praecidenda & eximenda eſt, ne quid intus corruptum relinquatur. Solent, ubi coſtas transierunt, ſeptum id, quod transverſum a ſuperioribus viſceribus inteſtina discernit, violare. Quod intelligi & ex loco, & ex magnitudine doloris, poteſt; & quia nonnunquam ſpiritus ea cum humore quaſi bullante prorumpit, maximeque, ſi hunc ore ille continuit. In eo medicinae locus nullus eſt. In ceteris vero, quae circa coſtas ſanabilia ſunt, pinguia medicamenta inimica ſunt; ceteris, quae ad vulnera accommodantur, uti licet: optime tamen ſicca linamenta, vel, ſi purgandum aliquid videtur, in melle tincta imponuntur.

3. Ventri nullum os ſubeſt; ſed ibi perniciosae admodum fiſtulae fiunt: adeo ut Soſtratus inſanabiles eſſe crediderit. Id non ex toto ita ſe habere uſus oſtendit. Et quidem, quod maxime mirum videri poteſt, tutior fiſtula eſt contra iecur, & lienem, & ventriculum, quam contra inteſtina: non quo perniciosior ibi ſit, ſed quo alteri

periculo locum faciat. Cuius experimento moti quidam auctores parum modum rei cognoverunt. Nam venter saepe etiam telo perforatur, prolapsaque intestina conduntur, & oras vulneris suturae comprehendunt: quod quemadmodum fiat, mox indicabo. Itaque, etiam ubi tenuis fistula abdomen perrupit, excidere eam licet, suturaque oras coniungere. Si vero ea fistula intus patuit, excisa necesse est latius foramen relinquat: quod nisi permagna vi, utique ab interiore parte, sui non potest, qua quasi membrana quaedam finit abdomen, quam περιτόναιον Graeci vocant. Ergo, ubi aliquis ingredi ac moveri coepit, rumpitur illa sutura, atque intestina evolvuntur: quo fit, ut pereundum homini sit. Sed non omni modo res ea desperationem habet: ideoque tenuioribus fistulis adhibenda curatio est.

4. Propriam etiamnum animadversionem desiderant eae, quae in ano sunt. In has demisso specillo, ad ultimum eius caput incidi cutis debet: dein novo foramine specillum educi lino sequente, quod in aliam eius partem, ob id ipsum perforatam, coniectum sit. Ibi linum prehendendum vinciendumque cum altero capite est, ut laxe cutem, quae super fistulam est, teneat: idque linum debet esse crudum, & duplex triplexve, sic tortum, ut unitas facta sit. Interim autem licet negotia agere, ambulare, lavari, cibum capere, perinde atque sanissimo. Tantummodo id linum bis die, salvo nodo, ducendum

eſt, ſic, ut ſubeat fiſtulam pars, quae ſuperior fuit. Neque committendum eſt, ut id linum putreſcat: ſed tertio quoque die nodus reſolvendus eſt, & ad caput alterum recens linum alligandum, eductoque vetere, id in fiſtula cum ſimili nodo relinquendum. Sic enim id paulatim cutem, quae ſupra fiſtulam eſt, incidit: ſimulque & id ſaneſcit, quod a lino relictum eſt; & id, quod ab eo mordetur, inciditur. Haec ratio curationis longa, ſed ſine dolore eſt. Qui feſtinant, adſtringere cutem lino debent, quo celerius ſecent; noctuque ex penicillo tenuia quaedam intus demittere, ut cutis hoc ipſo extenuetur, quo extenditur. Sed haec dolorem movent. Adiicitur celeritati, ſicut tormento quoque, ſi & linum, & id, quod ex penicillo eſt, aliquo medicamento illinitur ex iis, quibus callum exedi poſui. Poteſt tamen fieri, ut ad ſcalpelli curationem etiam illo loco veniendum ſit, ſi intus fiſtula fert, ſi multiplex eſt. Igitur in haec genera demiſſo ſpecillo, duabus lineis incidenda cutis eſt; ut media inter eas habenula tenuis admodum eiiciatur, ne protinus orae coëant; ſitque locus aliquis linamentis, quae quam pauciſſima ſuperiniicienda ſunt; omniaque eodem modo facienda, quae in absceſſibus poſita ſunt. Si vero ab uno ore plures ſinus erunt, recta fiſtula ſcalpello erit incidenda: ab eo ceterae, quae iam patebunt, lino excipiendae. Si intus aliqua procedet, quo ferrum tuto pervenire non poterit, collyrium demittendum erit. Cibus autem in omnibus eius-

modi casibus, sive manu, sive medicamentis agetur, dari debet humidus; potio liberalis, diuque aqua. Ubi iam caro increscit, tum demum & balneis raris utendum erit, & cibis corpus implentibus.

V. 1. Tela quoque, quae illata corporibus intus haeserunt, magno negotio saepe eiiciuntur. Suntque quaedam difficultates ex generibus eorum; quaedam ex iis sedibus, in quas illa penetrarunt. Omne autem telum extrahitur, aut ab ea parte, qua venit, aut ab ea, in quam tetendit: illic viam, qua redeat, ipsum sibi fecit; hic, a scalpello accipit. Nam contra mucronem caro inciditur. Sed si non alte telum insedit, & in summa carne est, aut certe magnas venas & loca nervosa non transiit; nihil melius est, quam, qua venit, id evellere. Si vero plus est, per quod telo revertendum, quam quod perrumpendum est, iamque venas nervosque id transiit, commodius est aperire quod superest, eaque extrahere. Nam & propius petitur, & tutius evellitur: & in maiore membro, si medium mucro transiit, facilius sanescit, quod pervium est; quia utrinque medicamento fovetur. Sed, si retro telum recipiendum, amplianda scalpello plaga est; quo facilius id sequatur, quoque minor oriatur inflammatio: quae maior fit, si ab illo ipso telo, dum redit, corpus laniatur. Item, si ex alia parte vulnus aperitur, laxius esse debet, quam ut telo postea transeunte amplietur. Summa autem utraque parte habenda cura est, ne nervus, ne

vena maior, ne arteria incidatur. Quorum ubi aliquid detectum est, excipiendum hamo retuso est, abducendumque a scalpello. Ubi autem satis incisum est, telum eximendum est: tunc quoque eodem modo, & eadem cura habita, ne sub eo, quod eximitur, aliquid eorum laedatur, quae tuenda esse proposui.

2. Haec communia. Sunt propria quaedam in singulis telorum generibus, quae protinus subiiciam. Nihil tam facile in corpus, quam sagitta, conditur, eademque altissime insidit. Haec autem eveniunt, & quia magna vi fertur illa, & quia ipsa in angusto est. Saepius itaque ab altera parte, quam ex qua venit, recipienda est; praecipueque, quia fere spiculis cingitur; quae magis laniant, si retro, quam si contra trahuntur. Sed inde aperta via, caro diduci debet ferramento facto ad similitudinem Graecae literae: deinde, ubi apparuit mucro, si arundo inhaeret, propellenda est, donec ab altera parte apprehendi, & extrahi possit: si iam illa decidit, solumque intus ferrum est, mucro vel digitis apprehendi, vel forfice, atque ita educi debet. Neque alia ratio extrahendi est, ubi ab ea parte, qua venit, evelli magis placuit. Nam, ampliato magis vulnere, aut arundo, si inest, evellenda est; aut, si ea non est, ferrum ipsum. Quod si spicula apparuerunt, eaque brevia & tenuia sunt, forfice ibi comminui debent, vacuumque ab his telum educi: si ea maiora valentioraque sunt, fissis scriptoriis calamis contegenda, ac, ne quid lacerent,

ſic evellenda ſunt. Et in ſagittis quidem haec obſervatio eſt.

3. Latum vero telum, ſi conditum eſt, ab altera parte educi non expedit, ne ingenti vulneri ipſi quoque ingens vulnus adiiciamus. Evellendum eſt ergo quodam genere ferramenti, quod *Διοκλεῖον κυαθίσκον* Graeci vocant; quoniam auctorem Dioclem habet: quem inter priſcos maximosque medicos fuiſſe, iam poſui. Lamina vel ferrea, vel etiam aenea, ab altero capite duos utrinque deorſum converſos uncos habet; ab altero duplicata lateribus, leviterque extrema in eam partem inclinata, quae ſinuata eſt, inſuper ibi etiam perforata eſt. Haec iuxta telum transverſa demittitur: deinde, ubi ad imum mucronem ventum eſt, paulum torquetur, ut telum foramine ſuo excipiat: cum in cavo mucro eſt, duo digiti, ſubiecti partis alterius uncis, ſimul & ferramentum id extrahunt, & telum.

4. Tertium genus telorum eſt, quod interdum evelli debet, plumbea glans, aut lapis, aut ſimile aliquid, quod, perrupta cute, integrum intus inſedit. In omnibus his latius vulnus aperiendum, idque, quod ineſt, ea, qua venit, forfice extrahendum eſt. Accedit vero aliquid difficultati ſub omni ictu, ſi telum vel oſſi inhaeſit, vel in articulo ſe inter duo oſſa demerſit. In oſſe usque eo movendum eſt, donec laxetur is locus, qui mucronem momordit; & tunc vel manu vel forfice telum extrahendum eſt: quae ratio in dentibus quoque eiiciendis eſt. Vix unquam ita

telum non ſequitur: ſed, ſi morabitur, excuti quoque, ictum aliquo ferramento, poterit. Ultimum eſt, ubi non evellitur, terebra iuxta forare, ab eoque foramine, ad ſpeciem literae V, contra telum os excidere, ſic, ut lineae, quae diducuntur, ad telum ſpectent: eo facto, id neceſſe eſt labet, & facile auferatur. Inter duo vero oſſa ſi per ipſum articulum perruperit, circa vulnus duo membra faſciis habenisve deliganda, & per has in diverſas partes diducenda ſunt, ut nervos diſtendant: quibus extentis, laxius inter oſſa ſpatium eſt, ut ſine difficultate telum recipiatur. Illud videndum eſt, ſicut in aliis locis poſui, ne quis nervus, aut vena, aut arteria a telo laedatur, dum id extrahitur: eadem ſcilicet ratione, quae ſupra poſita eſt.

5. At ſi venenato quoque telo quis ictus eſt, iisdem omnibus, ſi fieri poteſt, etiam feſtinantius actis, adiicienda curatio eſt, quae vel epoto veneno, vel a ſerpente ictis adhibetur. Vulneris autem ipſius, extracto telo, medicina non alia eſt, quam quae eſſet, ſi corpore icto nihil inhaeſiſſet: de qua ſatis alio loco dictum eſt.

VI. Haec evenire in qualibet parte corporis poſſunt: reliqua certas ſedes habent. De quibus dicam, orſus a capite. In hoc multa variaque tubercula oriuntur: *γάγγλια*, *μελικηρίδας*, *ἀθερώματα* nominant; aliisque etiamnum vocabulis quaedam alii diſcernunt: quibus ego *στεατώματα* quoque adiiciam. Quae quamvis & in cervice, & in alis, & in lateribus oriri ſolent; per ſe

tamen non pofui; cum omnia ifta mediocres differentias habeant, ac neque periculo terreant, neque diverfo genere curentur. Omnia autem ifta & ex parvulo incipiunt, & diu paulatimque increfcunt, & tunica fua includuntur. Quaedam ex his dura ac renitentia, quaedam mollia cedentiaque funt: quaedam fpatio nudantur, quaedam tecta capillo fuo permanent: fereque fine dolore funt. Quid intus habeant, ut coniectura praefagiri poteft; fic ex toto cognofci, nifi cum eiecta funt, non poteft. Maxime tamen in iis, quae renituntur, aut lapillis quaedam fimilia, aut concreti confertique pili reperiuntur: in iis vero, quae cedunt, aut melli fimile aliquid, aut tenui pulticulae, aut quafi rafae cartilagini, aut carni hebeti & cruentae; quibus alii aliique colores effe confuerunt. Fereque ganglia renituntur: atheromati fubeft quafi tenuis pulticula: meliceridi liquidior humor; ideoque preffus circumfluit: fteatomati pingue quiddam; idque latiffime patere confuevit, refolvitque totam cutem fuperpofitam, fic, ut ea labet; cum in ceteris fit adftrictior. Omnia, derafa ante, fi capillis conteguntur, per medium oportet incidere. Sed fteatomatis tunica quoque fecanda eft, ut effundatur quidquid intus coiit; quia non facile a cute & fubiecta carne ea feparatur: in ceteris ipfa tunica inviolata fervanda eft. Protinus autem alba & intenta fe oftendit. Tum fcalpelli manubriolo diducenda a cute & carne eft, eiiciendaque cum eo, quod intus tenet. Si quando ta-

men ab inferiore parte tunicae musculus inhaesit, ne is laedatur, superior pars illius decidenda, alia ibidem relinquenda est. Ubi tota exemta est, committendae orae, fibulaque his iniicienda, & super medicamentum glutinans dandum est. Ubi vel tota tunica, vel aliquid ex ea relictum est, pus moventia adhibenda sunt.

VII. 1. Sed ut haec neque genere vitii, neque ratione curationis inter se multum distant; sic in oculis, quae manum postulant, & ipsa diversa sunt, & aliter aliterque curantur. Igitur in superioribus palpebris vesicae nasci solent pingues gravesque; quae vix attollere oculos sinunt, levesque pituitae cursus, sed assiduos, in oculis movent. Fere vero in pueris nascuntur. Oportet, compresso digitis duobus oculo, atque ita cute intenta, scalpello transversam lineam incidere, suspensa leviter manu, ne vesica ipsa vulneretur: &, ut locus ei patefactus est, ipsa prorumpit. Tum digitis eam apprehendere, & evellere. Facile autem sequitur. Dein superinungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi superinunguntur: paucissimisque diebus cicatricula inducitur. Molestius est, ubi incisa vesica est: effundit enim humorem; neque postea, quia tenuis admodum est, potest colligi. Si forte id incidit, eorum aliquid imponendum est, quae puri movendo sunt.

2. In eadem palpebra super pilorum locum tuberculum parvulum nascitur, quod a similitudine hordei, a Graecis κριθὴ nominatur. Tuni-

ca quiddam, quod difficulter maturefcit, comprehenfum eft. Id vel calido pane, vel cera fubinde calefacta foveri oportet, fic, ne nimius is calor fit, fed facile ea parte fustineatur: hac enim ratione faepe discutitur, interdum concoquitur. Si pus fe oftendit, fcalpello dividi debet, &, quidquid intus humoris eft, exprimi: eodem deinde vapore poftea quoque foveri, & fuperinungi, donec ad fanitatem perveniat.

3. Alia quoque quaedam in palpebris huic non diffimilia nafcuntur; fed neque utique figurae eiusdem, & mobilia, fimul atque digito huc vel illuc impelluntur: ideoque ea χαλάζια Graeci vocant. Haec incidi debent, fi fub cute funt, ab exteriore parte; fi fub cartilagine, ab interiore: dein fcalpelli manubriolo diducenda ab integris partibus funt. Ac, fi intus plaga eft, inungendum primo lenibus, deinde acrioribus: fi extra, fuperdandum emplaftrum, quo id glutinetur.

4. Unguis vero, quod πτερύγιον Graeci vocant, eft membranula nervofa oriens ab angulo, quae nonnunquam ad pupillam quoque pervenit, eique officit. Saepius a narium, interdum etiam a temporum parte nafcitur. Hunc recentem non difficile eft discutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis extenuantur: fi inveteravit, iamque ei craffitudo quoque acceffit, excidi debet. Poft abstinentiam vero unius diei, vel adverfus in fedili contra medicum is homo collocandus eft, vel fic averfus, ut in gremium eius caput refupinus effundat. Quidam, fi in fi-

niſtro oculo vitium eſt, adverſum; ſi in dextro, reſupinum collocari volunt. Alteram autem palpebram a miniſtro diduci oportet, alteram a medico: ſed ab hoc, ſi ille adverſus eſt, inferiorem; ſi ſupinus, ſuperiorem. Tum idem medicus hamulum acutum, paulum mucrone intus recurvato, ſubiicere extremo ungui debet, eumque infigere; atque eam quoque palpebram tradere alteri: ipſe, hamulo apprehenſo, levare unguem, eumque acu traiicere linum trahente: deinde acum ponere, lini duo capita apprehendere, & per ea erecto ungue, ſi qua parte oculo inhaeret, manubriolo ſcalpelli diducere, donec ad angulum veniat: deinde invicem modo remittere, modo attrahere, ut ſic & initium eius, & finis anguli reperiatur. Duplex enim periculum eſt, ne vel ex ungue aliquid relinquatur, quod exulceratum vix ullam recipiat curationem; vel ex angulo quoque caruncula abſcindatur, quae, ſi vehementius unguis ducitur, ſequitur; ideoque decipit. Abſciſſa, patefit foramen, per quod poſtea ſemper humor deſcendit: ῥυάδα Graeci vocant. Verus ergo anguli finis utique noſcendus eſt: qui ubi ſatis conſtitit, non nimium adducto ungue ſcalpellus adhibendus eſt; deinde ſic excidenda ea membranula, ne quid ex angulo laedatur. Eo deinde ex melle linamentum ſuperdandum eſt, ſupraque linteolum, & aut ſpongia aut lana ſuccida: proximiſque diebus diducendus quotidie oculus eſt, ne cicatrice inter ſe palpebrae glutinentur; ſiqui-

dem id quoque tertium periculum accedit: eodemque modo linamentum imponendum, ac novissime inungendum collyrio, quo ulcera ad cicatricem perducuntur. Sed ea curatio vere esse debet, aut certe ante hiemem: de qua re, ad plura loca pertinente, semel dixisse satis erit. Nam duo genera curationum sunt: alia, in quibus eligere tempus non licet, sed utendum est eo, quod incidit; sicut in vulneribus, & in fistulis: alia, in quibus nullus dies urget, & exspectare tutissimum & facile est; sicut evenit in iis, quae & tarde increscunt, & dolore non cruciant. In his ver exspectandum est: aut, si quid magis pressit, melior tamen autumnus est, quam aestas vel hiems; atque is ipse medius, iam fractis aestibus, nondum ortis frigoribus. Quo magis autem necessaria pars erit, quae tractabitur, hoc quoque maiori periculo subiecta est: & saepe, quo maior plaga facienda, eo magis haec temporis ratio servabitur.

5. Ex curatione vero unguis, ut dixi, vitia nascuntur, quae ipsa aliis quoque de causis oriri solent. Interdum enim fit in angulo, parum ungue exciso, vel aliter, tuberculum, quod palpebras parum diduci patitur: ἐγκανθὶς Graece nominatur. Excipi hamulo, & circumcidi debet; hic quoque diligenter temperata manu, ne quid ex ipso angulo abscindatur. Tum exiguum linamentum respergendum est vel cadmia, vel atramento sutorio; inque eum angulum, diductis palpebris, inserendum, supraque

eodem modo deligandum: proximisque diebus ſimiliter nutriendum; tantum ut primis aqua egelida, vel etiam frigida foveatur.

6. Interdum inter ſe palpebrae coaleſcunt, aperirique non poteſt oculus. Cui malo ſolet etiam illud accedere, ut palpebra cum albo oculi cohaereſcat; ſcilicet, cum in utrovis fuit ulcus negligenter curatum. Saneſcendo enim, quod diduci potuit & debuit, glutinavit. Ἀγκυλοβλεφάρους ſub utroque vitio Graeci vocant. Palpebrae tantum inter ſe cohaerentes, non difficulter diducuntur; ſed interdum fruſtra: nam rurſus glutinantur. Experiri tamen oportet, quia bene res ſaepius cedit. Igitur averſum ſpecillum inſerendum, diducendaeque eo palpebrae ſunt: deinde exigua penicilla interponenda, donec exulceratio eius loci finiatur. At ubi albo ipſius oculi palpebra inhaeſit, Heraclides Tarentinus auctor eſt, adverſo ſcalpello ſubſecare, magna cum moderatione, ut neque ex oculo, neque ex palpebra quidquam abſcindatur; ac, ſi neceſſe eſt, ex palpebra potius. Poſt haec, inungatur oculus medicamentis, quibus aſpritudo curatur: quotidieque palpebra vertatur, non ſolum ut ulceri medicamentum inducatur, ſed etiam ne rurſus inhaereat: ipſique etiam praecipiatur, ut ſaepe eam duobus digitis attollat. Ego ſic reſtitutum eſſe neminem memini. Meges ſe quoque multa tentaſſe, neque unquam profuiſſe, quia ſemper iterum oculo palpebra inhaeſerit, memoriae prodidit.

7. Etiamnum in angulo, qui naribus propior eſt, ex aliquo vitio quaſi parva fiſtula aperitur, per quam pituita aſſidue deſtillat: αἰγίλωπα Graeci vocant. Idque aſſidue male habet oculum: nonnunquam etiam exeſo oſſe, usque ad nares penetrat. Atque interdum naturam carcinomatis habet; ubi intentae venae & recurvatae ſunt, color pallet, cutis dura eſt, & levi tactu irritatur, inflammationemque in eas partes, quae coniunctae ſunt, evocat. Ex his eos, qui quaſi carcinoma habent, curare periculoſum eſt: nam mortem quoque ea res maturat. Eos vero, quibus ad nares tendit, ſupervacuum: neque enim ſaneſcunt. At, quibus id in angulo eſt, poteſt adhiberi curatio; cum eo, ne ignotum ſit, eſſe difficilem: quantoque angulo propius id foramen eſt, tanto difficilior eſt; quoniam peranguſtum eſt, in quo verſari manus poſſit. Recenti tamen re mederi facilius eſt. Sed hamulo ſummum eius foraminis excipiendum; deinde totum id cavum, ſicut in fiſtulis dixi, usque ad os excidendum; oculoque & ceteris iunctis partibus bene obtectis, os ferramento adurendum eſt; vehementiusque ſi iam carie vexatum eſt, quo craſſior ſquama abſcedat. Quidam adurentia imponunt, ut atramentum ſutorium, vel chalcitidem, vel aeruginem raſam: quod & tardius & non idem facit. Oſſe aduſto, curatio ſequitur eadem, quae in ceteris uſtis.

8. Pili vero, qui in palpebris ſunt, duabus de cauſis oculum irritare conſuerunt. Nam modo

palpebrae summa cutis relaxatur, & procidit; quo fit, ut eius pili ad ipsum oculum convertantur, quia non simul cartilago quoque se remisit: modo sub ordine naturali pilorum alius ordo subcrescit, qui protinus intus ad oculum tendit. Curationes hae sunt. Si pili nati sunt, qui non debuerunt, tenuis acus ferrea ad similitudinem spathae lata, in ignem coniicienda est: deinde candens, sublata palpebra, sic, ut eius perniciosi pili in conspectum curantis veniant, sub ipsis pilorum radicibus ab angulo immittenda est, ut ea tertiam partem palpebrae transuat; deinde iterum, tertioque usque ad alterum angulum: quo fit, ut omnes pilorum radices adustae emoriantur. Tum superimponendum medicamentum est, quod inflammationem prohibeat: atque ubi crustae exciderunt, ad cicatricem perducendum. Facillime autem id genus sanescit. Quidam aiunt, acu transui iuxta pilos exteriorem partem palpebrae oportere, eamque transmitti duplicem capillum muliebrem ducentem; atque ubi acus transiit, in ipsius capilli sinum, qua duplicatur, pilum esse coniiciendum, & per eum in superiorem palpebrae partem attrahendum, ibique corpori agglutinandum, & imponendum medicamentum, quo foramen glutinetur: sic enim fore, ut is pilus in exteriorem partem postea spectet. Id primum fieri non potest, nisi in pilo longiore; cum fere breves eo loco nascantur. Deinde, si plures pili sunt, necesse est longum tormentum, toties acu traiecta, magnam inflamma-

tionem moveat. Noviſſime, cum humor aliquis ibi ſubſit, oculo & ante per pilos & tum per palpebrae foramina affecto, vix fieri poteſt, ut gluten, quo vinctus eſt pilus, non reſolvatur: eoque fit, ut is eo, unde vi abductus eſt, redeat. Ea vero curatio, quae palpebrae laxioris ab omnibus frequentatur, nihil habet dubii. Siquidem oportet contecto oculo mediam palpebrae cutem, ſive ea ſuperior, ſive inferior eſt, apprehendere digitis, ac levare: tum conſiderare, quantulo detracto futurum ſit, ut naturaliter ſe habeat. Siquidem hic quoque duo pericula circumſtant: ſi nimium fuerit exciſum, ne contegi oculus non poſſit; ſi parum, ne nihil actum ſit, & fruſtra ſectus aliquis ſit. Qua deinde incidendum videbitur, per duas lineas atramento notandum eſt, ſic, ut inter oram, quae pilos continet, & propiorem ei lineam, aliquid relinquatur, quod apprehendere acus poſtea poſſit. His conſtitutis, ſcalpellus adhibendus eſt: &; ſi ſuperior palpebra eſt, ante; ſi inferior, poſtea propius ipſis pilis incidendum: initiumque faciendum in ſiniſtro oculo, ab eo angulo, qui tempori; in dextro, ab eo, qui naribus propior eſt: idque, quod inter duas lineas eſt, excidendum. Deinde orae vulneris inter ſe ſimplici ſutura committendae, operiendusque oculus eſt; &, ſi parum palpebra deſcendet, laxanda ſutura; ſi nimium, aut adſtringenda, aut etiam rurſus tenuis habenula ab ulteriore ora excidenda: ubi ſecta eſt, aliae ſuturae adiiciendae, quae ſupra tres eſſe non debent. Praeter haec, in

ſuperiore palpebra ſub pilis ipſis incidenda linea eſt, ut ab inferiore parte diducti pili ſurſum ſpectent: idque, ſi levis inclinatio eſt, etiam ſolum ſatis tuetur. Inferior palpebra eo non eget. His factis, ſpongia, ex aqua frigida expreſſa, ſuper deliganda eſt; poſtero die glutinans emplaſtrum iniiciendum: quarto ſuturae tollendae, & collyrio, quod inflammationes reprimit, ſuperinungendum.

9. Nonnunquam autem, nimium ſub hac curatione exciſa cute, evenit, ut oculus non contegatur: idque interdum etiam alia de cauſa fit. Λαγωφθάλμους Graeci appellant. In quo ſi nimium palpebrae deeſt, nulla id reſtituere curatio poteſt: ſi exiguum, mederi licet. Paulum infra ſupercilium cutis incidenda eſt lunata figura, cornibus eius deorſum ſpectantibus. Altitudo eſſe plagae usque ad cartilaginem debet, ipſa illa nihil laeſa: nam, ſi ea inciſa eſt, palpebra concidit, neque attolli poſtea poteſt. Cute igitur tantum diducta fit, ut paulum in ima oculi ora deſcendat; hiante ſcilicet ſuper plaga; in quam linamentum coniiciendum eſt, quod & coniungi diductam cutem prohibeat, & in medio caruncculam citet; quae ubi eum locum implevit, poſtea recte oculus operitur.

10. Ut ſuperioris autem palpebrae vitium eſt, quo parum deſcendit, ideoque oculum non contegit; ſic inferioris, quo parum ſurſum attollitur, ſed pendet & hiat, neque poteſt cum ſuperiore committi. Atque id quoque evenit interdum ex

ſimili vitio curationis, interdum etiam ſenectute. Ἐκτρόπιον Graeci vocant. Si ex mala curatione eſt, eadem ratio medicinae eſt, quae ſupra poſita eſt: plagae tantum cornua ad maxillas, non ad oculum convertenda ſunt. Si ex ſenectute eſt, tenui ferramento id totum extrinſecus adurendum eſt, deinde melle inungendum: a quarto die vapore aquae calidae fovendum, inungendumque medicamentis ad cicatricem perducentibus.

11. Haec fere circa oculum in angulis palpebrisque incidere conſuerunt. In ipſo autem oculo nonnunquam ſumma attollitur tunica, ſive ruptis intus membranis aliquibus, ſive laxatis; & ſimilis figura acino fit: unde id σταφύλωμα Graeci vocant. Curatio duplex eſt: altera, ad ipſas radices per medium tranſuere acu, duo lina ducente; deinde alterius lini duo capita ex ſuperiore parte, alterius ex inferiore adſtringere inter ſe; quae paulatim ſecando id excidunt: altera, in ſumma parte eius ad lenticulae magnitudinem excidere; deinde ſpodium aut cadmiam infriare. Utrolibet autem facto, album ovi lana excipiendum & imponendum; poſteaque vapore aquae calidae fovendus oculus, & lenibus medicamentis inungendus eſt.

12. Clavi autem vocantur calloſa in albo oculi tubercula; quibus nomen a figurae ſimilitudine eſt. Hos ad imam radicem perforare acu commodiſſimum eſt, infraque eam excidere, deinde lenibus medicamentis inungere.

13. Suffusionis iam alias feci mentionem; quia cum recens incidit, medicamentis quoque saepe discutitur: sed, ubi vetustior facta est, manus curationem desiderat; quae inter subtilissimas haberi potest. De qua antequam dico, paucis ipsius oculi natura indicanda est: cuius cognitio, cum ad plura loca pertineat, tum vel praecipue ad hunc pertinet. Is igitur summas habet duas tunicas: ex quibus superior a Graecis κερατοειδὴς vocatur. Ea, qua parte alba est, satis crassa, pupillae loco extenuatur. Huic interior adiuncta est, media parte, qua pupilla est, modico foramine concava, circa tenuis, ulterioribus partibus ipsa quoque plenior: quae χοριοειδὴς a Graecis nominatur. Hae duae tunicae, cum interiora oculi cingant, rursus sub his coëunt; extenuataeque & in unum coactae per foramen, quod inter ossa est, ad membranam cerebri perveniunt, eique inhaerescunt. Sub his autem, qua parte pupilla est, locus vacuus est: deinde infra rursus tenuissima tunica, quam Herophilus ἀραχνοειδῆ nominavit. Ea media subsidit; eoque cavo continet quiddam, quod a vitri similitudine ὑαλοειδὲς Graeci vocant. Id neque liquidum, neque aridum est, sed quasi concretus humor: ex cuius colore pupillae color vel niger est, vel caesius; cum summa tunica tota alba sit. Id autem superveniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, ovi albo similis; a qua videndi facultas proficiscitur: κρυσταλλοειδὴς a Graecis nominatur.

14. Igitur vel ex morbo, vel ex ictu concrescit humor sub duabus tunicis, qua locum vacuum esse proposui; isque paulatim indurescens, interiori potentiae se opponit. Vitiique eius plures species sunt; quaedam sanabiles, quaedam quae curationem non admittunt. Nam si exigua suffusio est, si immobilis, colorem vero habet marinae aquae, vel ferri nitentis, & a latere sensum aliquem fulgoris relinquit, spes superest. Si magna est, si nigra pars oculi, amissa naturali figura, in aliam vertit, si suffusioni color caeruleus est, aut auro similis, si labat, & hac atque illac movetur, vix unquam succurritur. Fere vero peior est, quo ex graviore morbo, maioribusve capitis doloribus, vel ictu vehementiore orta est. Neque idonea curationi senilis aetas est; quae sine novo vitio, tamen aciem hebetem habet: ac ne puerilis quidem; sed inter has media. Oculus quoque curationi neque exiguus, neque concavus, satis opportunus est. Atque ipsius suffusionis quaedam maturitas est. Exspectandum igitur est, donec iam non fluere, sed duritie quadam concrevisse videatur. Ante curationem autem modico cibo uti, bibere aquam triduo debet; pridie, ab omnibus abstinere. Post haec in adverso sedili collocandus est loco lucido, lumine adverso, sic ut contra medicus paulo altius sedeat: a posteriore autem parte caput eius, qui curabitur, minister contineat, ut immobile id praestet: nam levi motu eripi acies in perpetuum potest. Quin etiam ipse oculus, qui curabitur,

immobilior faciendus eſt, ſuper alterum lana impoſita & deligata. Curari vero ſiniſter oculus dextra manu, dexter ſiniſtra debet. Tum acus admovenda eſt, aut acuta, aut forte non nimium tenuis, eaque demittenda, ſed recta, eſt per ſummas duas tunicas medio loco inter oculi nigrum & angulum tempori propiorem, e regione mediae ſuffuſionis, ſic, ne qua vena laedatur. Neque tamen timide demittenda eſt, quia inani loco excipitur. Ad quem cum ventum eſt, ne mediocriter quidem peritus falli poteſt; quia prementi nihil renititur. Ubi eo ventum eſt, inclinanda acus ad ipſam ſuffuſionem eſt, leniterque ibi verti, & paulatim eam deducere infra regionem pupillae debet; ubi deinde eam tranſiit, vehementius imprimi, ut inferiori parti inſidat. Si haeſit, curatio expleta eſt: ſi ſubinde redit, eadem acu concidenda, & in plures partes diſſipanda eſt; quae ſingulae & facilius conduntur, & minus late officiunt. Poſt haec educenda acus recta eſt, imponendumque lana molli exceptum ovi album, & ſupra, quod inflammationem coërceat, atque ita devinciendum. Poſt haec opus eſt quiete, abſtinentia, lenium medicamentorum inunctionibus, cibo (qui poſtero die ſatis mature datur) primum liquido, ne maxillae laborent; deinde, inflammatione finita, tali, qualis in vulneribus propoſitus eſt. Quibus, ut aqua quoque diutius bibatur, neceſſario accedit.

15. De pituitae quoque tenuis curſu, qui oculos infeſtat, quatenus medicamentis agendum

eſt, iam explicui. Nunc ad ea veniam, quae curationem manus poſtulant. Animadvertimus autem quibusdam nunquam ſiccefcere oculos, ſed ſemper humore tenui madere: quae res aſpritudinem continuat, & ex levibus momentis inflammationes & lippitudines excitat, totam denique vitam hominis infeſtat. Idque in quibusdam nulla ope adiuvari poteſt, in quibusdam ſanabile eſt. Quod primum discrimen noſſe oportet, ut alteris ſuccurratur, alteris manus non iniiciatur. Ac primum ſupervacua curatio eſt in iis, qui ab infantibus id vitium habent; quia neceſſario manſurum eſt usque mortis diem. Deinde non neceſſaria etiam in iis, quibus non multa, ſed acris pituita eſt: ſiquidem manu nihil adiuvantur: medicamentis, & victus ratione, quae craſſiorem pituitam reddit, ad ſanitatem perveniunt. Lata etiam capita vix medicinae patent. Tum intereſt, venae pituitam emittant, quae inter calvariam & cutem ſunt, an quae inter membranam cerebri & calvariam. Superiores fere per tempora oculos rigant; inferiores, per eas membranas, quae ab oculis ad cerebrum tendunt. Poteſt autem adhiberi remedium iis, quae ſupra os fluunt; non poteſt iis, quae ſub oſſe. Ac ne iis quidem ſuccurritur, quibus pituita utrinque deſcendit; quia levata altera parte, nihilominus altera infeſtat. Quid ſit autem, hac ratione cognoſcitur. Raſo capite ea medicamenta, quibus in lippitudine pituita ſuspenditur, a ſuperciliis usque ad verticem il-

lini debent: ſi ſicci oculi eſſe coeperunt, apparet per eas venas, quae ſub cute ſunt, irrigari: ſi nihilominus madent, manifeſtum eſt ſub oſſe deſcendere: ſi eſt humor, ſed levior, duplex vitium eſt. Plurimi tamen ex laborantibus reperiuntur, quos ſuperiores venae exerceant; ideoque pluribus etiam opitulari licet. Idque non in Graecia tantummodo, ſed in aliis quoque gentibus celebre eſt: adeo ut nulla medicinae pars magis per nationes quasque expoſita ſit. Reperti in Graecia ſunt, qui novem lineis cutem capitis inciderent: duabus in occipitio rectis, una ſuper eas transverſa: dein duabus ſuper aures, una inter eas item transverſa; tribus inter verticem & frontem rectis. Reperti ſunt, qui a vertice rectas lineas ad tempora deducerent; cognitisque, ex motu maxillarum, musculorum initiis, leviter ſuper eos cutem inciderent, diductisque per retuſos hamos oris, inſererent linamenta, ut neque inter ſe cutis antiqui fines committerentur, & in medio caro increſceret, quae venas, ex quibus humor ad oculos tranſiret, adſtringeret. Quidam etiam atramento duas lineas duxerunt, a media aure ad mediam alteram aurem, deinde a naribus ad verticem: tum ubi lineae committebantur, ſcalpello inciderunt; & poſt, ſanguine effuſo, os ibidem aduſſerunt. Nihilominus autem & in temporibus, & inter frontem atque verticem eminentibus venis idem candens ferrum admoverunt. Frequens curatio eſt, venas in temporibus adurere: quae fere qui-

dem in eiusmodi malo tument; ſed tamen, ut inflentur magisque ſe oſtendant, cervix ante modice deliganda eſt: tenuibusque ferramentis & retuſis venae adurendae; donec in oculis pituitae curſus conquieſcat. Id enim ſignum eſt quaſi excaecatorum itinerum, per quae humor ferebatur. Valentior tamen medicina eſt, ubi tenues conditaeque venae ſunt, ideoque legi non poſſunt, eodem modo cervice deligata, retentoque ab ipſo ſpiritu, quo magis venae prodeant, atramento notare eas contra tempora, & inter verticem ac frontem: deinde cervice reſoluta, qua notae ſunt, venas incidere, & ſanguinem mittere: ubi ſatis fluxit, tenuibus ferramentis adurere: contra tempora quidem, timide; ne ſubiecti muſculi, qui maxillas tenent, ſentiant: inter frontem vero & verticem, vehementer, ut ſquama ab oſſe ſecedat. Efficacior tamen etiamnum eſt Afrorum curatio, qui verticem usque ad os adurunt, ſic, ut ſquamam remittat. Sed nihil melius eſt, quam quod in Gallia quoque Comata fit, ubi venas in temporibus & in ſuperiore capitis parte legunt. Aduſta quomodo curanda ſint, iam explicui. Nunc illud adiicio: neque ut cruſtae decidant, neque ut ulcus impleatur, aduſtis venis, eſſe properandum; ne vel ſanguis erumpat, vel cito pus ſupprimatur: cum per hoc ſicceſcere eas partes opus ſit; per illud exhauriri opus non ſit. Si quando tamen ſanguis eruperit, infrianda medicamenta eſſe, quae ſic ſanguinem ſupprimant, ne adurant. Quemad-

modum autem venae deligendae ſint, quidque lectis his faciendum ſit, cum venero ad crurum varices, dicam.

VIII. Verum ut oculi multiplicem curationem, etiam manus exigunt; ſic in auribus admodum pauca ſunt, quae in hac medicinae parte tractentur. Solet tamen evenire vel a primo natali die protinus, vel poſtea facta exulceratione, deinde per cicatricem aure repleta, ut foramen in ea nullum ſit, ideoque audiendi uſu careat. Quod ubi incidit, ſpecillo tentandum eſt, altene id repletum, an in ſummo tantum glutinatum ſit. Nam ſi alte eſt, prementi non cedit: ſi in ſummo, ſpecillum protinus recipit. Illud attingi non oportet; ne ſine effectus ſpe diſtentio oriatur nervorum, & ex ea mortis periculum ſit: hoc facile curatur. Nam qua cavum eſſe debet, vel medicamentum aliquod imponendum eſt ex adurentibus, vel candente ferro aperiendum, vel etiam ſcalpello incidendum. Cumque id patefactum, & iam ulcus purum eſt, coniicienda eo pinna eſt, illita medicamento cicatricem inducente; circaque idem medicamentum dandum, ut cutis circa pinnam ſaneſcat: quo fit, ut, eà remota, poſtea facultas audiendi ſit. At ubi aures, in viro puta, perforatae ſunt, & offendunt, traiicere id cavum celeriter candente acu ſatis eſt, ut leviter eius orae exulcerentur; aut etiam adurente medicamento idem exulcerare: poſtea deinde imponere id quod purget; tum quod eum locum repleat, & cicatri-

cem inducat. Quod si magnum id foramen est, sicut solet esse in iis, qui maiora pondera auribus gesserunt, incidere, quod superest, ad extremum oportet: supra deinde oras scalpello exulcerare, & postea suere, ac medicamentum, quo id glutinetur, imponere. Tertium est, si quid ibi curti est, sarcire: quae res cum in labris quoque & naribus fieri possit, eandem etiam rationem habeat, simul explicanda est.

IX. Curta igitur in his tribus, ac si qua parva paria sunt, curari possunt: si qua maiora sunt, aut non recipiunt curationem, aut ita per hanc ipsam deformantur, ut minus indecora ante fuerint. Atque in aure quidem & naribus deformitas sola timeri potest: in labris vero, si nimium contracta sunt, usus quoque necessario iactura fit; quia minus facile & cibus assumitur, & sermo explicatur. Neque enim creatur ibi corpus, sed ex vicino adducitur: quod in levi mutatione, & nihil eripere, & fallere oculum potest; in magna, non potest. Neque senile autem corpus, neque quod mali habitus est, neque in quo difficulter ulcera sanescunt, huic medicinae idoneum est; quia nusquam celerius cancer occupat, aut difficilius tollitur. Ratio curationis eiusmodi est: id quod curtum est, in quadratum redigere; ab interioribus eius angulis lineas transversas incidere, quae citeriorem partem ab ulteriore ex toto diducant; deinde ea, quae sic resolvimus, in unum adducere. Si non satis iunguntur, ultra lineas, quas ante fecimus, alias

duas lunatas, & ad plagam conversas immittere, quibus summa tantum cutis diducatur: sic enim fit, ut facilius, quod adducitur, sequi possit. Quod non vi cogendum est; sed ita adducendum, ut ex facili subsequatur, & dimissum non multum recedat. Interdum tamen ab altera parte cutis haud omnino adducta deformem, quem reliquit locum, reddit. Huiusmodi loci altera pars incidenda, altera intacta habenda est. Ergo neque ex imis auribus, neque ex medio naso imisve narium partibus, neque ex angulis labrorum quidquam attrahere tentabimus. Utrinque autem petemus, si quid summis auribus, si quid imis, si quid aut medio naso, aut mediis naribus, aut mediis labris deerit. Quae tamen interdum etiam duobus locis curta esse consuerunt: sed eadem ratio curandi est. Si cartilago in eo, quod incisum est, eminet, excidenda est: neque enim aut glutinatur, aut acu tuto traiicitur. Neque longe tamen excidi debet, ne inter duas oras liberae cutis utrinque coitus puris fieri possit. Tum iunctae orae inter se suendae sunt, utrinque cute apprehensa; & qua priores lineae sunt, ea quoque suturae iniiciendae sunt. Siccis locis, uti naribus, illita spuma argenti satis proficit. In ulteriores vero, lunatasque plagas, linamentum dandum est, ut caro increscens vulnus impleat. Summaque cura, quod ita sutum est, tuendum esse, apparere ex eo potest, quod de cancro supra posui. Ergo etiam tertio quoque die fovendum erit vapore aquae calidae;

rurſusque idem medicamentum iniiciendum: fereque ſeptimo die glutinatum eſt. Tum futurae eximi, & ulcus ad ſanitatem perduci debet.

X. Polypum vero, qui in naribus naſcitur, ferro praecipue curari iam alias poſui. Ergo etiam hunc ferramento acuto, in modum ſpathae facto, reſolvere ab oſſe oportet: adhibita diligentia, ne infra cartilago laedatur; in qua difficilis curatio eſt. Ubi abſciſſus eſt, unco ferramento extrahendus eſt. Tum implicitum linamentum, vel aliquid ex penicillo reſpergendum eſt medicamento, quo ſanguis ſupprimitur, eoque naris leviter implenda. Sanguine ſuppreſſo, linamento ulcus purgandum eſt. Ubi purum eſt, eo pinna, eodem modo, quo in aure ſupra poſitum eſt, medicamento illita, quo cicatrix inducitur, intus demittenda, donec ex toto id ſaneſcat.

XI. Id autem vitium, quod *ὄζαινα* a Graecis vocatur, ſi medicamentis non cederet, quemadmodum manu curandum eſſet, apud magnos Chirurgos non reperi; credo, quia res raro ad ſanitatem ſatis proficit, cum aliquod in ipſa curatione tormentum habeat. Apud quoſdam tamen poſitum eſt, vel ſutilem fiſtulam, vel enodem ſcriptorium calamum in narem eſſe coniiciendum, donec ſurſum ad os perveniat: tum per id tenue ferramentum candens dandum eſſe ad ipſum os: deinde aduſtum locum purgandum eſſe aerugine & melle: ubi purus eſt, lycio ad ſanitatem perducendum. Vel narem incidendam eſſe ab

ima parte ad os, ut & conſpici locus poſſit, & facilius candens ferramentum admoveri. Tum ſui narem debere; & aduſtum quidem ulcus eadem ratione curari: futuram vero illini vel ſpuma argenti, vel alio glutinante.

XII. 1. In ore quoque quaedam manu curantur. Ubi inprimis dentes nonnunquam moventur, modo propter radicum imbecillitatem, modo propter gingivarum areſcentium vitium. Oportet in utrolibet candens ferramentum gingivis admovere, ut attingat leviter, non inſidat. Aduſtae gingivae melle illinendae, & mulſo eluendae ſunt. Ut pura ulcera eſſe coeperunt, arida medicamenta infrianda ſunt ex iis, quae reprimunt. Si vero dens dolores movet, eximique eum, quia medicamenta nihil adiuvant, placuit, circumradi debet, ut gingiva ab eo reſolvatur; tum is concutiendus eſt: eaque facienda, donec bene moveatur: nam dens haerens cum ſummo periculo evellitur, ac nonnunquam maxilla loco movetur. Idque etiam maiore periculo in ſuperioribus dentibus fit, quia poteſt tempora oculosve concutere. Tum, ſi fieri poteſt, manu; ſi minus, forfice dens excipiendus eſt: ac, ſi exeſus eſt, ante id foramen vel linamento, vel bene accommodato plumbo replendum eſt, ne ſub forfice confringatur. Recta vero forfex ducenda eſt, ne inflexis radicibus os rarum, cui dens inhaeret, parte aliqua frangatur. Neque ideo nullum eius rei periculum eſt; utique in dentibus brevibus, qui fere longiores radices ha-

bent: saepe enim forfex, cum dentem comprehendere non possit, aut frustra comprehendat, os gingivae prehendit & frangit. Protinus autem, ubi plus sanguinis profluit, scire licet, aliquid ex osse fractum esse. Ergo specillo conquirenda est testa, quae recessit, & vulsella protrahenda est: si non sequitur, incidi gingiva debet, donec labans ossis testa recipiatur. Quod si factum statim non est, indurescit extrinsecus maxilla, ut is hiare non possit. Sed imponendum calidum ex farina & fico cataplasma est, donec ibi pus moveatur: tum incidi gingiva debet. Pus quoque multum profluens, ossis fracti nota est. Itaque etiam tum id extrahi convenit. Nonnunquam etiam, eo laeso, fistula fit: quae eradi debet. Dens autem scaber, qua parte niger est, radendus est, illinendusque rosae flore contrito, cui gallae quarta pars & altera myrrhae sit adiecta: continendumque ore crebro vinum meracum. Atque in eo casu velandum caput, ambulatione multa, frictione capitis, cibo non acri utendum est. At si ex ictu vel alio casu aliqui labant dentes, auro cum iis, qui bene haerent, vinciendi sunt; continendaque ore reprimentia, ut vinum, in quo malicorium decoctum, aut in quod galla candens coniecta sit. Si quando etiam in pueris ante alter dens nascitur, quam prior excidat, is, qui cadere debuit, circumpurgandus & evellendus est; is, qui natus est, in locum prioris quotidie digito adurgendus, donec ad iustam magnitudinem per-

veniat. Quotiescunque dente exemto radix relicta est, protinus ea quoque ad id facto forfice, quam ῥιζάγραν Graeci vocant, eximenda est.

2. Tonsillas autem, quae post inflammationes induruerunt, ἀντιάδες autem a Graecis appellantur, cum sub levi tunica sint, oportet digito circumradere & evellere: si ne sic quidem resolvuntur, hamulo excipere, & scalpello excidere: tum ulcus aceto eluere, & illinere vulnus medicamento, quo sanguis supprimitur.

3. Uva, si cum inflammatione descendit, dolorique est, & subrubicundi coloris, praecidi sine periculo non potest: solet enim multum sanguinem effundere: itaque melius est iis uti, quae alias proposita sunt. Si vero inflammatio quidem nulla est, nihilominus autem ea ultra iustum modum a pituita deducta est, & tenuis, acuta, alba est, praecidi debet: itemque, si ima, livida & crassa; summa, tenuis est. Neque quidquam commodius est, quam vulsella prehendere, sub eaque, quod volumus, excidere. Neque enim ullum periculum est, ne plus minusve praecidatur: cum liceat tantum infra vulsellam relinquere, quantum inutile esse manifestum est; idque praecidere, quo longior uva est, quam esse naturaliter debet. Post curationem eadem facienda sunt, quae in tonsillis proxime posui.

4. Lingua vero quibusdam cum subiecta parte a primo natali die iuncta est; qui ob id ne loqui quidem possunt. Horum extrema lingua vulsella prehendenda est, sub eaque membrana

incidenda: magna cura habita, ne venae, quae iuxta ſunt, violentur, & profuſione ſanguinis noceant. Reliqua curatio vulneris in prioribus poſita eſt. Et plerique quidem, ubi conſanuerunt, loquuntur. Ego autem cognovi, qui, ſuccifa lingua, cum abunde ſuper dentes eam promeret, non tamen loquendi facultatem conſecutus eſt. Adeo in medicina, etiam ubi perpetuum eſt, quod fieri debet, non tamen perpetuum eſt id, quod ſequi convenit.

5. Sub lingua quoque interdum aliquid abſcedit; quod fere conſiſtit in tunica, doloresque magnos movet. Quod, ſi exiguum eſt, incidi ſemel ſatis eſt: ſi maius, ſumma cutis usque ad tunicam excidenda eſt, deinde utrinque orae hamulis excipiendae, & tunica, undique circumdata, liberanda eſt: magna diligentia per omnem curationem habita, ne qua maior vena incidatur.

6. Labra autem ſaepe finduntur; eaque res habet cum dolore etiam hanc moleſtiam, quod ſermo prohibetur; qui ſubinde eas rimas cum dolore diducendo ſanguinem citat. Sed has, ſi in ſummo ſunt, medicamentis curare commodius eſt, quae ad ulcera oris fiunt: ſi vero altius deſcenderunt, neceſſarium eſt tenui ferramento adurere, quod ſpathae ſimile, quaſi transcurrere, non imprimi debet. Poſtea facienda eadem ſunt, quae in auribus aduſtis expoſita ſunt.

XIII. At in cervice, inter cutem & aſperam arteriam, tumor increſcit, (*βρογχοκήλην* Graeci

vocant,) quo, modo caro hebes, modo humor aliquis, melli aquaeve ſimilis, includitur; interdum etiam minutis oſſibus pili immixti. Ex quibus quidquid eſt, tunica continetur. Poteſt autem adurentibus medicamentis curari: quibus ſumma cutis cum ſubiecta tunica exeditur. Quo facto, ſive humor eſt, profluit; ſive quid denſius, digitis educitur: tum ulcus ſub linamentis ſaneſcit. Sed ſcalpelli curatio brevior eſt. Medio tumore una linea inciditur usque ad tunicam: deinde vitioſus ſinus ab integro corpore digito ſeparatur, totusque cum velamento ſuo eximitur: tum aceto, cui vel ſalem vel nitrum aliquis adiecit, eluitur; oraeque una ſutura iunguntur; ceteraque eadem, quae in aliis ſuturis, ſuperiniiciuntur: leniter deinde, ne fauces urgeat, deligatur. Si quando autem tunica eximi non potuerit, intus inſpergenda adurentia, linamentisque id curandum eſt, & ceteris pus moventibus.

XIV. Sunt etiam circa umbilicum plura vitia; de quibus, propter raritatem, inter auctores parum conſtat. Veriſimile eſt autem, id a quoque praetermiſſum, quod ipſe non cognoverat: a nullo id, quod non viderat, fictum. Commune omnibus eſt, umbilicum indecore prominere; cauſae requiruntur. Meges tres has poſuit: modo inteſtinum eo irrumpere, modo omentum, modo humorem. Soſtratus nihil de omento dixit: duobus iisdem adiecit, carnem ibi interdum increſcere; eamque modo integram

esse; modo carcinomati similem. Gorgias ipse quoque omenti mentionem omisit: sed eadem tria causatus, spiritum quoque interdum eo dixit irrumpere. Heron, omnibus his quatuor positis, & omenti mentionem habuit, & eius, quod simul & omentum & intestinum habuerit. Quid autem horum sit, his indiciis cognoscitur. Ubi intestinum prolapsum est, tumor neque durus, neque mollis est; omni frigore minuitur; non solum sub omni calore, sed etiam retento spiritu crescit; sonat interdum; atque, ubi resupinatus est aliquis, delapso intestino, ipse desidit. Ubi vero omentum est, cetera similia sunt; tumor mollior, & ab ima parte latus, extenuatus in verticem est; si quis apprehendit, elabitur. Ubi utrumque est, indicia quoque mixta sunt, & inter utrumque mollities. At caro durior est, semperque etiam resupinato corpore tumet, prementique non cedit, prioribus facile cedentibus. Si vitiosa est, easdem notas habet, quas in carcinomate exposui. Humor autem, si premitur, circumfluit. At spiritus pressus cedit, sed protinus redit: resupinato quoque corpore tumorem in eadem figura tenet. Ex his id, quod ex spiritu vitium est, medicinam non admittit. Caro quoque, carcinomati similis, cum periculo tractatur: itaque omittenda est. Sana excidi debet; idque vulnus linamentis curari. Humorem quidam vel inciso summo tumore effundunt, & vulnus iisdem linamentis curant. In reliquis variae sententiae sunt. Ac resupinandum quidem

corpus esse, res ipsa testatur; ut in uterum, sive intestinum, sive omentum est, delabatur. Sinus vero umbilici, tum vacuus, a quibusdam duabus regulis exceptus est, vehementerque earum capitibus deligatis, ibi emoritur: a quibusdam, ad imum acu traiecta, duo lina ducente, deinde utriusque lini duobus capitibus diversae partes adstrictae; quod in uva quoque oculi fit: nam sic id, quod supra vinculum est, moritur. Adiecerunt quidam, ut, antequam vincirent, summum una linea inciderent; quo facilius digito demisso, quod illuc irrupisset, depellerent: tum deinde vinxerunt. Sed abunde est, iubere spiritum continere, ut tumor, quantus maximus esse potest, se ostendat: tum imam basim eius atramento notare; resupinatoque homine, digitis tumorem eum premere, ut, si quid delapsum non est, manu cogatur: post haec, umbilicum attrahere, &, qua nota atramenti est, lino vehementer adstringere: deinde partem superiorem aut medicamentis, aut ferro adurere, donec emoriatur: atque, ut cetera usta, ulcus nutrire. Idque non solum ubi intestinum, vel omentum, vel utrumque est; sed etiam, ubi humor est, optime proficit. Sed ante quaedam visenda sunt, ne quod ex vinculo periculum sit. Nam curationi neque infans, neque aut robustus annis, aut senex aptus est; sed a septimo fere anno ad quartumdecimum. Deinde ei corpus idoneum est id, quod integrum est: at quod mali habitus est, quodque papulas, im-

petigines, ſimiliaque habet, idoneum non eſt. Levibus quoque tumoribus facile ſubvenitur: at in eorum, qui nimis magni ſunt, curatione periculum eſt. Tempus autem anni & autumnale, & hibernum vitandum eſt: ver idoneum maxime eſt: ac prima aeſtas non aliena eſt. Praeter haec, abstinere pridie debet. Neque id ſatis eſt: ſed alvus quoque ei ducenda eſt; quo facilius omnia, quae exceſſerunt, intra uterum conſidant.

XV. Aquam iis, qui hydropici ſunt, emitti oportere, alias dixi. Nunc, quemadmodum id fiat, dicendum eſt. Quidam autem ſub umbilico, fere quatuor interpoſitis digitis a ſiniſtra parte; quidam, ipſo umbilico perforato, id facere conſuerunt: quidam, cute primum aduſta, deinde interiore abdomine inciſo; quia, quod per ignem diviſum eſt, minus celeriter coit. Ferramentum autem demittitur, magna cura habita, ne qua vena incidatur. Id tale eſſe debet, ut fere tertiam digiti partem latitudo mucronis impleat; demittendumque ita eſt, ut membranam quoque transeat, qua caro ab interiore parte finitur: eo tum plumbea aut aenea fiſtula coniicienda eſt, vel recurvatis in exteriorem partem labris, vel in media circumſurgente quadam mora; ne tota intus delabi poſſit. Huius ea pars, quae intra, paulo longior eſſe debet, quam quae extra; ut ultra interiorem membranam procedat. Per hanc effundendus humor eſt: atque ubi maior pars eius evocata eſt, claudenda

demiſſo linteolo fiſtula eſt; & in vulnere, ſi id uſtum non eſt, relinquenda. Deinde per inſequentes dies circa ſingulas heminas emittendum, donec nullum aquae veſtigium appareat. Quidam tamen etiam non uſta cute, protinus fiſtulam recipiunt, & ſuper vulnus ſpongiam expreſſam deligant: deinde poſtero die rurſus fiſtulam demittunt, (quod recens vulnus paulum diductum patitur) ut, ſi quid humoris ſupereſt, emittatur; idque bis ita feciſſe contenti ſunt.

XVI. Nonnunquam autem venter ictu aliquo perforatur; ſequiturque, ut inteſtina evolvantur. Quod ubi incidit, protinus conſiderandum eſt, an integra ea ſint; deinde, an iis color ſuus maneat. Si tenuius inteſtinum perforatum eſt, nihil profici poſſe, iam retuli. Latius inteſtinum ſui poteſt: non quod certa fiducia ſit; ſed quod dubia ſpes, certa deſperatione ſit potior: interdum enim glutinatur. Tum, ſi utrumlibet inteſtinum lividum, aut pallidum, aut nigrum eſt, quibus illud quoque neceſſario accedit, ut ſenſu careat, medicina omnis inanis eſt. Si vero adhuc ea ſui coloris ſunt, cum magna feſtinatione ſuccurrendum eſt: momento enim alienantur externo & inſueto ſpiritu circumdata. Reſupinandus autem homo eſt, coxis erectioribus; &, ſi anguſtius vulnus eſt, quam ut inteſtina commode refundantur, incidendum eſt, donec ſatis pateat: ac, ſi iam ſicciora inteſtina ſunt, perluenda aqua ſunt, cui paulum admodum olei ſit adiectum. Tum miniſter oras vulneris leniter diducere manibus

ſuis, vel etiam duobus hamis, interiori membranae iniectis, debet: medicus priora ſemper inteſtina, quae poſteriora prolapſa ſunt, condere, ſic, ut orbium ſingulorum locum ſervet. Repoſitis omnibus, leniter homo concutiendus eſt: quo fit, ut per ſe ſingula inteſtina in ſuas ſedes diducantur, & in his conſidant. His conditis, omentum quoque conſiderandum eſt: ex quo, ſi quid iam nigri & emortui eſt, forfice excidi debet: ſi quid integrum eſt, leniter ſuper inteſtina deduci. Sutura autem, neque ſummae cutis, neque interioris membranae per ſe, ſatis proficit; ſed utriusque: & quidem duobus linis iniicienda eſt, ſpiſſior quam alibi; quia & rumpi facilius motu ventris poteſt, & non aeque magnis inflammationibus pars ea expoſita eſt. Igitur in duas acus fila coniicienda, eaeque duabus manibus tenendae; & prius interiori membranae ſutura iniicienda eſt, ſic, ut ſiniſtra manus in dexteriore ora, dextra in ſiniſteriore a principio vulneris orſa, ab interiore parte in exteriorem acum immittat; quo fit, ut ab inteſtinis ea pars ſemper acuum ſit, quae retuſa eſt. Semel utraque parte traiecta, permutandae acus inter manus ſunt, ut ea ſit in dextra, quae fuit in ſiniſtra, ea veniat in ſiniſtram, quam dextra continuit: iterumque eodem modo per oras immittendae ſunt: atque ita tertio & quarto, deincepsque permutatis inter manus acubus plaga includenda. Poſt haec, eadem fila, eaedemque acus ad cutem transferendae, ſimilique ratione ei quoque parti ſutura iniicienda;

ſemper ab interiore parte acubus venientibus, ſemper inter manus traiectis: dein glutinantia iniicienda. Quibus aut ſpongiam, aut ſuccidam lanam ex aceto expreſſam accedere debere, manifeſtius eſt, quam ut ſemper dicendum ſit. Impoſitis his, leniter deligari venter debet.

XVII. 1. Interdum tamen vel ex ictu aliquo, vel retento diutius ſpiritu, vel ſub gravi faſce, interior abdominis membrana, ſuperiore cute integra, rumpitur. Quod feminis quoque ex utero ſaepe evenire conſuevit: fitque praecipue circa ilia. Sequitur autem, cum ſuperior caro mollis ſit, ut non ſatis inteſtina contineat, hisque intenta cutis indecore intumeſcat. Atque id quoque aliter ab aliis curatur. Quidam enim per acum duobus linis ad imam baſim immiſſis ſic utrinque devinciunt, quemadmodum & in umbilico, & in uva poſitum eſt, ut, quidquid ſuper vinculum eſt, emoriatur. Quidam medium tumorem excidunt, ad ſimilitudinem myrtacei folii; quod ſemper eodem modo ſervandum eſſe, iam poſui; & tum oras ſutura iungunt. Commodiſſimum eſt autem, reſupinato corpore, experiri manu, qua parte is tumor maxime cedat, quia neceſſe eſt, ea parte rupta membrana ſit; quaque integra eſt, ea magis obnitatur: tum, qua rupta videbitur, immittendae ſcalpello duo lineae ſunt, ut, exciſo medio, interior membrana utrinque recentem plagam habeat; quia, quod vetus eſt, ſutura non coit. Loco patefacto, ſi qua parte membrana non novam plagam, ſed vete-

rem habet, tenuis excidenda habena eſt, quae tantum oras eius exulceret. Cetera, quae ad ſuturam, reliquamque curationem pertinent, ſupra comprehenſa ſunt.

2. Praeter haec evenit, ut in quorundam ventribus varices ſint, quarum quia nulla alia curatio eſt, quam quae in cruribus eſſe conſuevit, tum eam partem explanaturus, hanc quoque eo differo.

XVIII. Venio autem ad ea, quae in naturalibus partibus circa teſticulos oriri ſolent: quae quo facilius explicem, prius ipſius loci natura paucis proponenda eſt. Igitur teſticuli ſimile quiddam medullis habent: nam ſanguinem non emittunt, & omni ſenſu carent: dolent autem in ictibus & inflammationibus tunicae, quibus ii continentur. Dependent vero ab inguinibus per ſingulos nervos, quos κρεμαστῆρας Graeci nominant: cum quorum utroque binae deſcendunt & venae & arteriae. Haec autem tunica conteguntur tenui, nervoſa, ſine ſanguine, alba, quae ἐλυτροειδὴς a Graecis nominatur. Super eam valentior tunica eſt, quae interiori vehementer ima parte inhaeret: δαρτὸν Graeci vocant. Multae deinde membranulae venas & arterias, eosque nervos comprehendunt; atque inter duas quoque tunicas ſuperioribus partibus leves parvulaeque ſunt. Hactenus propria utrique teſticulo & velamenta & auxilia ſunt. Communis deinde utrique, omnibusque interioribus ſinus eſt, qui etiam conſpicitur a nobis: ὀσχεὸν Graeci, ſcrotum noſtri

vocant. Isque ab ima parte mediis tunicis leviter innexus, a ſuperiore tantum circumdatus eſt. Sub hoc igitur plura vitia eſſe conſuerunt: quae modo ruptis tunicis, quas ab inguinibus incipere propoſui, modo his integris fiunt. Siquidem interdum vel ex morbo primum inflammatur, deinde poſtea pondere abrumpitur; vel ex ictu aliquo protinus rumpitur tunica, quae diducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit: tum pondere eo devolvitur, aut omentum, aut etiam inteſtinum: idque ibi reperta via, paulatim ab inguinibus in inferiores quoque partes niſum, ſubinde nervoſas tunicas, & ob id eius rei patientes, diducit. Ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην Graeci vocant: apud nos indecorum, ſed commune his, herniae nomen eſt. Deinde ſi deſcendit omentum, nunquam in ſcroto tumor tollitur, ſive inedia fuit, ſive corpus huc illucve converſum, aut aliquo modo collocatum: itemque, ſi retentus eſt ſpiritus, non magnopere increſcit, tactu vero inaequalis eſt, & mollis, & lubricus. At ſi inteſtinum quoque deſcendit, tumor is ſine inflammatione modo minuitur, modo increſcit; eſtque fere ſine dolore, &, cum conquieſcit aliquis aut iacet, interdum ex toto deſidit, interdum ſic dividitur, ut in ſcroto exiguae reliquiae maneant: at clamore, & ſatietate, & ſi ſub aliquo pondere is homo niſus eſt, creſcit: frigore omni contrahitur, calore diffunditur; eſtque tum ſcrotum & rotundum, & tactu laeve: idque, quod ſubeſt, lubricum eſt; ſi preſſum eſt, ad inguen

revertitur; dimiſſumque, iterum cum quodam quaſi murmure devolvitur. Et id quidem in levioribus malis evenit. Nonnunquam autem ſtercore accepto vaſtius tumet, retroque compelli non poteſt: affertque tum dolorem & ſcroto, & inguinibus, & abdomini: nonnunquam ſtomachus quoque affectus primum rufam bilem per os reddit, deinde viridem, quibusdam etiam nigram. Integris vero membranis interdum eam partem humor diſtringit. Atque eius quoque ſpecies duae ſunt. Nam vel inter tunicas is increſcit, vel in membranis, quae ibi circa venas & arterias ſunt, ubi eae gravatae occalluerunt. Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas eſt, una ſedes eſt. Nam modo inter ſummam & mediam, modo inter mediam & imam conſiſtit. Graeci communi nomine, quidquid eſt, ὑδροκήλην appellant: noſtri, ut ſcilicet nullis diſcriminibus ſatis cognitis, haec quoque ſub eodem nomine, quo priora, habent. Signa autem quaedam communia ſunt, quaedam propria: communia, quibus humor deprehenditur; propria, quibus locus. Humorem ſubeſſe diſcimus, ſi tumor eſt, nunquam ex toto ſe remittens, ſed interdum levior, aut propter famem, aut propter febriculam, maximeque in pueris: isque mollis eſt, ſi non nimius humor ſubeſt; at ſi is vehementer increvit, renititur ſicut uter repletus & arcte adſtrictus: venae quoque in ſcroto inflantur; &, ſi digito preſſimus, cedit humor, circumfluensque id, quod non premitur, attollit, & tanquam in vitro cornuve per

ſcrotum apparet; isque, quantum in ipſo eſt, ſine dolore eſt. Sedes autem eius ſic deprehenditur. Si inter ſummam mediamque tunicam eſt, cum digitis duobus preſſimus, paulatim humor inter eos revertens ſubit: ſcrotum ipſius albidius eſt; ſi ducitur, aut nihil, aut parvulum intenditur: teſticulus ea parte neque viſu, neque tactu ſentitur. At ſi ſub media tunica eſt, intentum ſcrotum magis ſe attollit, adeo ut ſuperior coles ſub tumore eo deliteſcat. Praeter haec aeque integris tunicis ramex innaſcitur: *κιρσοκήλην* Graeci appellant. Venae intumeſcunt; eaeque intortae, conglomerataeque a ſuperiore parte, vel ipſum ſcrotum implent, vel mediam tunicam, vel imam: interdum etiam ſub ima tunica, circa ipſum teſticulum nervumque eius, increſcunt. Ex his eae, quae in ipſo ſcroto ſunt, oculis patent: eae vero, quae mediae imaeve tunicae inſident, ut magis conditae non aeque quidem cernuntur, ſed tamen etiam viſui ſubiectae ſunt: praeterquam quod & tumoris aliquid eſt, pro venarum magnitudine & modo, & id prementi magis renititur, ac per ipſos venarum toros inaequale eſt; &, qua parte id eſt, teſticulus magis iuſto dependet. Cum vero etiam ſuper ipſum teſticulum nervumque eius id malum increvit, aliquanto longius teſticulus ipſe deſcendit, minorque altero fit, utpote alimento amiſſo. Raro, ſed aliquando caro quoque inter tunicas increſcit: *σαρκοκήλην* Graeci vocant. Interdum etiam ex inflammatione tumet ipſe teſticu-

lus, ac febres quoque affert; &, nisi celeriter ea inflammatio conquievit, dolor ad inguina atque ilia pervenit, partesque eae intumescunt; nervus, ex quo testiculus dependet, plenior fit, simulque indurescit. Super haec, inguen quoque nonnunquam ramices implent: βουβωνοκήλην appellant.

XIX. His cognitis, de curatione dicendum est: in qua quaedam communia omnium sunt, quaedam propria singulorum. Prius de communibus dicam. Loquar autem nunc de iis, quae scalpellum desiderant: nam quae vel sanari non possint, vel aliter nutriri debeant, dicendum erit, simul ad species singulas venero. Inciditur autem interdum inguen, interdum scrotum. In utraque curatione homo ante triduum bibere aquam; pridie abstinere etiam a cibo debet: ipso autem die collocari supinus; deinde, si inguen incidendum est, idque iam pube contegitur, ante radendum est; & tum, extento scroto, ut cutis inguinis intenta sit, id incidendum sub imo ventre, qua cum abdomine tunicae inferiores committuntur. Aperiendum autem audacter est, donec summa tunica, quae ipsius scroti est, incidatur, perveniaturque ad eam, quae media est. Plaga facta, foramen deorsum versus subest. In id demittendus est sinistrae manus digitus index, ut diductis intervenientibus membranulis, sinum laxet. Minister autem, sinistra manu comprehenso scroto, sursum versus eum debet extendere, & quam maxime ab inguinibus abducere; pri-

mum cum ipſo teſticulo, dum medicus omnes membranulas, quae ſuper mediam tunicam ſunt, ſi digito diducere non poteſt, ſcalpello abſcindat: deinde ſine eo, ut is delapſus ipſi plagae iungatur, digitoque inde promatur, & ſuper ventrem cum duabus ſuis tunicis collocetur. Inde, ſi qua vitioſa ſunt, circumcidenda ſunt. In quibus cum multae venae discurrant, tenuiores quidem praecidi protinus poſſunt; maiores vero ante longiore lino deligandae ſunt, ne periculoſe ſanguinem fundant. Sin media tunica vexata erit, aut ſub ea malum increverit, excidenda erit, ſic, ut alte ad ipſum inguen praecidatur. Infra tamen non tota demenda eſt: nam quod ad baſim teſticuli vehementer cum ima tunica connexum eſt, excidi ſine ſummo periculo non poteſt: itaque ibi relinquendum eſt. Idem in ima quoque tunica, ſi laeſa eſt, faciendum eſt. Sed non a ſumma inguinis plaga, verum infra paulum ea abſcindenda; ne laeſa abdominis membrana inflammationes moveat. Neque tamen nimium ex ea rurſum relinquendum eſt; ne poſtea ſinuetur, & ſedem eidem malo praeſtet. Purgatus ita teſticulus per ipſam plagam cum venis, & arteriis, & nervo ſuo leniter demittendus eſt; videndumque, ne ſanguis in ſcrotum deſcendat, neve concretus aliquo loco maneat. Quae ita fient, ſi venis vinciendo medicus proſpexerit. Lina, quibus capita earum continebuntur, extra plagam dependere debebunt: quae, pure orto, ſine ullo dolore excident. Ipſi autem plagae iniiciendae

duae fibulae ſunt; & inſuper medicamentum, quo glutinetur. Solet autem interdum ab altera ora neceſſarium eſſe aliquid excidi, ut cicatrix maior & latior fiat. Quod ubi incidit, linamenta ſuper, non fulcienda, ſed leviter tantum ponenda ſunt; ſupraque ea, quae inflammationem repellant, id eſt, ex aceto vel lana ſuccida, vel ſpongia: cetera eadem, quae, ubi pus moveri debet, adhibenda ſunt. At cum infra incidi oportet, reſupinato homine, ſubiicienda ſub ſcroto ſiniſtra manus eſt; deinde id vehementer apprehendendum, & incidendum; ſi parvulum eſt, quod nocet, modice, ut tertia pars integra, ad ſustinendum teſticulum, infra relinquatur: ſi maius eſt, etiam amplius, ut paulum tantummodo ad imum, cui teſticulus inſidere poſſit, integrum maneat. Sed primo rectus ſcalpellus quam leviſſima manu teneri debet, donec ſcrotum ipſum diducat: tum inclinandus mucro eſt, ut transverſas membranas ſecet, quae inter ſummam mediamque tunicam ſunt. Ac, ſi vitium in proximo eſt, mediam tunicam attingi non oportet: ſi ſub illa quoque conditur, etiam illa incidenda eſt; ſicut tertia quoque, ſi illa vitium tegit. Ubicunque autem repertum malum eſt, miniſtrum ab inferiore parte exprimere moderate ſcrotum oportet: medicum, digito manubriolove ſcalpelli diductam inferiore parte tunicam extra collocare; deinde eam ferramento, quod a ſimilitudine corvum vocant, incidere, ſic, ut intrare duo digiti, index & medius poſſint: his deinde

coniectis, excipienda reliqua pars tunicae, & inter digitos scalpellus immittendus est, eximendumque aut effundendum quidquid est noxium. Quamcunque autem tunicam quis violavit, illam quoque debet excidere; ac mediam quidem, ut supra dixi, quam altissime ad inguen; imam autem, paulo infra. Ceterum antequam excidantur, hae quoque vinciri lino summae debent; & eius lini capita extra plagam relinquenda sunt, sicut in aliis quoque venis, quae id requisierint. Eo facto, testiculus intus reponendus est: oraeque scroti suturis inter se committendae; neque paucis, ne parum glutinentur, & longior fiat curatio; neque multis, ne inflammationem augeant. Atque hic quoque videndum est, ne quid in scroto sanguinis maneat: tum imponenda glutinantia sunt. Si quando autem in scrotum sanguis defluxit, aliquidve concretum ex eo decidit, incidi subter id debet; purgatoque eo, spongia, acri aceto madens, circumdari. Deligatum autem vulnus omne, quod ex his causis factum est, si dolor nullus est, quinque primis diebus non est resolvendum, sed bis die tantum aceto irroranda lana vel spongia: si dolor est, tertio die resolvendum; &, ubi fibulae sunt, hae incidendae; ubi linamentum, id immutandum est; rosaque & vino madefaciendum id, quod imponitur. Si inflammatio increscit, adiiciendum prioribus cataplasma ex lenticula & melle; vel ex malicorio, quod in austero vino coctum sit; vel ex his mixtis. Si sub his inflammatio non con-

quierit, poſt diem quintum multa calida aqua vulnus fovendum, donec ſcrotum ipſum & extenuetur, & rugoſius fiat: tum imponendum cataplaſma ex triticea farina, cui reſina pinea adiecta ſit: quae ipſa, ſi robuſtus curatur, ex aceto; ſi tener, ex melle coquenda ſunt. Neque dubium eſt, quodcunque vitium fuit, ſi magna inflammatio eſt, quin ea, quae pus movent, imponenda ſint. Quod ſi pus in ipſo ſcroto ortum eſt, paulum id incidi debet, ut exitus detur; linamentumque eatenus imponendum eſt, ut foramen tegat. Inflammatione finita, propter nervos propiore cataplaſmate, dein cerato utendum eſt. Haec proprie ad eiusmodi vulnera pertinent: cetera, & in curatione, & in victu, ſimilia iis eſſe debent, quae in alio quoque vulnerum genere praecepimus.

XX. His propoſitis ad ſingulas ſpecies veniendum eſt. Ac ſi cui parvulo puero inteſtinum deſcendit, ante ſcalpellum experienda vinctura eſt. Faſcia eius rei cauſa fit, cui imo loco pila aſſuta eſt ex panniculis facta, quae ad repellendum inteſtinum ipſi illi ſubiicitur: deinde reliqua faſciae pars arcte circumdatur. Sub quo ſaepe & intus compellitur inteſtinum, & inter ſe tunicae glutinantur. Rurſus, ſi aetas proceſſit, multumque inteſtini deſcendiſſe ex tumore magno patet, adiiciunturque dolor & vomitus; quae ex ſtercore, ex cruditate eo delapſo, fere accidunt; ſcalpellum adhiberi ſine pernicie non poſſe, manifeſtum eſt: levandum tan-

tummodo malum, & per alias curationes extrahendum eſt. Sanguis mitti ex brachio debet: deinde, ſi vires patiuntur, imperanda tridui abstinentia eſt; ſi minus, certe pro vi corporis quam longiſſima. Eodem vero tempore ſuperhabendum cataplaſma ex lini ſemine, quod ante aliquis ex mulſo decoxerit. Poſt haec, & farina hordeacea cum reſina iniicienda; & is demittendus in ſolium aquae calidae, cui oleum quoque adiectum ſit; dandumque aliquid cibi levis, calidi. Quidam etiam alvum ducunt. Id deducere aliquid in ſcrotum poteſt, educere ex eo non poteſt. Per ea vero, quae ſupra ſcripta ſunt, levato malo, ſi quando alias dolor reverterit, eadem erunt facienda. Sine dolore quoque ſi multa inteſtina prolapſa ſunt, ſecari ſupervacuum eſt: non quo non excludi a ſcroto poſſint; niſi tamen id inflammatio prohibuit; ſed quo repulſa inguinibus immorentur, ibique tumorem excitent, atque ita fiat mali non finis, ſed mutatio. At in eo, quem ſcalpello curari oportebit, ſimulatque ad mediam tunicam vulnus in inguine factum pervenerit, duobus hamulis ea iuxta ipſas oras apprehendi debebit, dum diductis omnibus membranulis medicus eam liberet. Neque enim cum periculo laeditur, quae excidenda eſt; cum inteſtinum eſſe, niſi ſub ea, non poſſit. Ubi diducta autem erit, ab inguine usque ad teſticulum incidi debebit, ſic, ne is ipſe laedatur; tum excidi. Fere tamen hanc curationem puerilis aetas, & modicum malum recipit. Si vir robuſtus eſt,

maiusque id vitium eſt, extrahi teſticulus non debet, ſed in ſua ſede permanere. Id hoc modo fit. Inguen eadem ratione usque ad mediam tunicam ſcalpello aperitur; eaque tunica eodem modo duobus hamis excipitur, ſic, ut a miniſtro teſticulus eatenus contineatur, ne per vulnus exeat: tum ea tunica deorſum verſus ſcalpello inciditur; ſub eaque index digitus ſiniſtrae manus ad imum teſticulum demittitur, eumque ad plagam compellit: deinde dextrae manus duo digiti, pollex atque index, venam & arteriam & nervum tunicamque eorum a ſuperiore tunica diducunt. Quod ſi aliquae membranulae prohibent, ſcalpello reſolvuntur, donec ante oculos tota iam tunica ſit. Exciſis, quae excidenda ſunt, repoſitoque teſticulo, ab ora quoque eius vulneris, quod in inguine eſt, demenda habenula paulo latior eſt, quo maior plaga ſit, & plus creare carnis poſſit.

XXI. 1. At ſi omentum deſcendit, eodem quidem modo, quo ſupra ſcriptum eſt, aperiendum inguen, diducendaeque tunicae ſunt: conſiderandum autem eſt, maiorne is modus, an exiguus ſit. Nam quod parvulum eſt, ſuper inguen in alvum vel digito, vel averſo ſpecillo repellendum eſt: ſi plus eſt, ſinere oportet dependere, quantum ex utero prolapſum eſt; idque adurentibus medicamentis illinere, donec emoriatur & excidat. Quidam hic quoque duo lina acu traiiciunt, binisque ſingulorum capitibus diverſas partes adſtringunt; ſub quo aeque, ſed tar-

dius emoriatur. Adiicitur tamen hic quoque celeritati, si omentum super vinculum illinitur medicamentis, quae sic exedunt, ne erodant: σηπτὰ Graeci vocant. Fuerunt etiam, qui omentum forfice praeciderent: quod in parvulo non est necessarium: si maius est, potest profusionem sanguinis facere; siquidem omentum quoque venis quibusdam, etiam maioribus illigatum est. Neque vero, si disciso ventre id prolapsum forfice praeciditur, cum & emortuum sit, & aliter tutius avelli non possit, inde huc exemplum transferendum est. Vulnus autem curari, si relictum omentum est, sutura debet: si id amplius fuit, & extra emortuum est, excisis oris, sicut supra propositum est.

2. Si vero humor intus est, incidendum est, in pueris quidem, inguen; nisi in his quoque id liquoris eius maior modus prohibet: in viris vero, & ubicunque multus humor subest, scrotum. Deinde, si inguen incisum est, eo protractis tunicis, humor effundi debet: si scrotum, & sub hoc protinus vitium est, nihil aliud quam humor effundendus, abscindendaeque membranae sunt, si quae eum continuerunt; deinde eluendum id ex aqua, quae vel salem adiectum, vel nitrum habeat: si sub media, imave tunica, totae eae extra scrotum collocandae, excidendaeque sunt.

XXII. Ramex autem, si super ipsum scrotum est, adurendus est tenuibus & acutis ferramentis, quae ipsis venis infigantur; cum eo, ne amplius quam has urant; maximeque, ubi inter se impli-

catae glomerantur, eo ferrum id admovendum est; tum super farina ex aqua frigida subacta iniicienda est; utendumque eo vinculo, quod idoneum esse ani curationibus posui; tertio die lenticula cum melle imponenda est: post, eiectis crustis, ulcera melle purganda, rosa implenda, ad cicatricem aridis linamentis perducenda sunt. Quibus vero super mediam tunicam venae tument, incidendum inguen est, atque tunica promenda, ab eaque venae digito vel manubriolo scalpelli separandae. Qua parte vero inhaerebunt, & ab superiore & ab inferiore parte lino vinciendae; tum sub ipsis vinculis praecidendae, reponendusque testiculus est. At ubi supra tertiam tunicam ramex insedit, mediam excidi necesse est. Deinde, si duae tresve venae tument, & ita pars aliqua obsidetur, ut maior eo vitio vacet, idem faciendum, quod supra scriptum est; ut & ab inguine, & a testiculo deligatae venae praecidantur, isque condatur. Sin totum id ramex obsederit, per plagam demittendus digitus index erit, subiiciendusque venis, sic, ut paulatim eas protrahat; eaeque adducendae, donec is testiculus par alteri fiat: tum fibulae oris sic iniiciendae, ut simul eas quoque venas comprehendant. Id hoc modo fit. Acus ab exteriore parte oram vulneris perforat: tum non per ipsam venam, sed per membranam eius immittitur, perque eamque in alteram oram compellitur. Venae vulnerari non debent, ne sanguinem fundant. Membrana semper inter has venas est, ac neque

periculum affert, & filo comprehenſa illas abunde tenet. Itaque etiam ſatis eſt, duas fibulas eſſe. Tum venae, quaecunque protractae ſunt, in ipſum inguen averſo ſpecillo compelli debent. Solvendi fibulas tempus, inflammatione finita, & purgato vulnere, eſt; ut una ſimul & oras & venas cicatrix devinciat. Ubi vero inter imam tunicam & ipſum teſticulum nervumque eius ramex ortus eſt, una curatio eſt, quae totum teſticulum abſcindit. Nam neque ad generationem quidquam is confert, & omnibus indecore, quibusdam etiam cum dolore dependet. Sed tum quoque inguen incidendum; media tunica promenda, atque excidenda eſt; idem in ima faciendum; nervusque, ex quo teſticulus dependet, praecidendus: poſt id venae & arteriae ad inguen lino deligandae, & infra vinculum abſcindendae ſunt.

XXIII. Caro quoque, ſi quando inter tunicas increvit, nihil dubii eſt, quin eximenda ſit: ſed id, ipſo ſcroto inciſo, fieri commodius eſt. At ſi nervus induruit, curari res neque manu, neque medicamento poteſt. Urgent enim febres ardentes, & aut virides, aur nigri vomitus; praeter haec, ingens ſitis, & linguae aſpritudo; fereque a die tertio ſpumans bilis alvo cum roſione redditur: ac neque aſſumi facile cibus, neque contineri poteſt: neque multo poſt extremae partes frigeſcunt, tremor oritur, manus ſine ratione extenduntur; deinde in fronte frigidus ſudor, eumque mors ſequitur.

XXIV. Ubi vero in ipſo inguine ramex eſt, ſi

tumor modicus eſt, ſemel incidi; ſi maior, duabus lineis debet, ut medium excidatur: deinde, non extracto teſticulo, ſicut inteſtinis quoque prolapſis interdum fieri docui, colligendae venae, vinciendaeque, ubi tunicis inhaerebunt, & ſub his nodis praecidendae ſunt. Neque quidquam novi curatio vulneris eius requirit.

XXV. 1. Ab his ad ea transeundum eſt, quae in cole ipſo fiunt. In quo ſi glans nuda eſt, vultque aliquis eam decoris cauſa tegere, fieri poteſt: ſed expeditius in puero, quam in viro; in eo, cui id naturale eſt, quam in eo, qui quarundam gentium more circumciſus eſt; in eo, cui glans parva iuxtaque eam cutis ſpatioſior, brevis ipſe coles eſt, quam in quo contraria his ſunt. Curatio autem eorum, quibus id naturale eſt, eiusmodi eſt. Cutis circa glandem prehenditur & extenditur, donec illam ipſam condat; ibique deligatur: deinde, iuxta pubem, in orbem tergus inciditur, donec coles nudetur; magnaque cura cavetur, ne vel urinae iter, vel venae, quae ibi ſunt, incidantur. Eo facto, cutis ad vinculum inclinatur, nudaturque circa pubem velut circulus; eoque linamenta dantur, ut caro increſcat, & id impleat: ſatisque velamenti ſupra latitudo plagae praeſtat. Sed, donec cicatrix ſit, vinctum eſſe id debet; in medio tantum relicto exiguo urinae itinere. At in eo, qui circumciſus eſt, ſub circulo glandis ſcalpello diducenda cutis ab interiore cole eſt. Non ita dolet, quia, ſummo ſoluto, diduci deorſum usque ad pubem

manu poteſt; neque ideo ſanguis profluit. Reſoluta autem cutis rurſus extenditur ultra glandem: tum multa frigida aqua fovetur; emplaſtrumque circa datur, quod valenter inflammationem reprimat; proximisque diebus, & prope a fame victus eſt, ne forte eam partem ſatietas excitet. Ubi iam ſine inflammatione eſt, deligari debet a pube usque circulum: ſuper glandem autem, adverſo emplaſtro impoſito, induci. Sic enim fit, ut inferior pars glutinetur; ſuperior ita ſaneſcat, ne inhaereat.

2. Contra, ſi glans ita contecta eſt, ut nudari non poſſit (quod vitium Graeci φίμωσιν appellant) aperienda eſt: quod hoc modo fit. Subter a ſumma ora, cutis inciditur recta linea usque ad frenum; atque ita ſuperius tergus relaxatum, cedere retro poteſt. Quod ſi parum ſic profectum eſt, aut propter anguſtias, aut propter duritiem tergoris, protinus triangula forma cutis ab inferiore parte excidenda eſt, ſic, ut vertex eius ad frenum, baſis in tergo extremo ſit. Tum ſuperdanda linamenta ſunt, aliaque medicamenta quae ad ſanitatem perducant. Neceſſarium autem eſt, donec cicatrix ſit, conquieſcere: nam ambulatio, atterendo ulcus ſordidum reddit.

3. Infibulare quoque adoleſcentulos interdum vocis, interdum valetudinis cauſa quidam conſuerunt: eiusque haec ratio eſt. Cutis, quae ſuper glandem eſt, extenditur, notaturque utrinque a lateribus atramento, qua perforetur; deinde remittitur. Si ſuper glandem notae rever-

tuntur, nimis apprehenſum eſt, & ultra notari debet: ſi glans ab his libera eſt, is locus idoneus fibulae eſt. Tum, qua notae ſunt, cutis acu filum ducente tranſuitur, eiusque fili capita inter ſe deligantur, quotidieque id movetur, donec circa foramina cicatriculae fiant. Ubi eae confirmatae ſunt, exemto filo fibula additur, quae, quo levior, eo melior eſt. Sed hoc quidem saepius inter ſupervacua, quam inter neceſſaria eſt.

XXVI. 1. Res vero interdum cogit emoliri manu urinam, cum illa non redditur, aut quia ſenectute iter eius collapſum eſt, aut quia calculus, vel concretum aliquid ex ſanguine intus ſe oppoſuit: ac mediocris quoque inflammatio ſaepe eam reddi naturaliter prohibet. Idque non in viris tantummodo, ſed in feminis quoque interdum neceſſarium eſt. Ergo aeneae fiſtulae fiunt; quae, ut omni corpori, ampliori minorique ſufficiant, ad mares, tres; ad feminas, duae medico habendae ſunt: ex virilibus maxima, decem & quinque digitorum; media, duodecim; minima, novem: ex muliebribus maior, novem; minor, ſex. Incurvas vero eſſe eas paulum, ſed magis viriles oportet, laevesque admodum; ac neque nimis plenas, neque nimis tenues. Homo tum reſupinus eo modo, quo in curatione ani figuratur, ſuper ſubſellium aut lectum collocandus eſt. Medicus autem a dextro latere, ſiniſtra quidem manu colem maſculi continere, dextra vero fiſtulam demittere in iter urinae debet: atque ubi ad cervicem veſicae ventum eſt, ſimul

cum cole fiſtulam inclinatam in ipſam veſicam compellere, eamque, urina reddita, recipere. Femina brevius urinae iter, ſimul & rectius habet; quod mammulae ſimile, inter imas oras ſuper naturale poſitum, non minus ſaepe auxilio eget, aliquanto minus difficultatis exigit. Nonnunquam etiam prolapſus in ipſam fiſtulam calculus, quia ſubinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhaereſcit. Eum, ſi fieri poteſt, oportet evellere, vel oriculario ſpecillo, vel eo ferramento, quo in ſectione calculus protrahitur. Si id fieri non potuit, cutis extrema quampluri-mum attrahenda, &, condita glande, lino vincienda eſt: deinde a latere recta plaga coles incidendus, & calculus eximendus eſt: tum cutis remittenda. Sic enim fit, ut inciſum colem integra pars cutis contegat, & urina naturaliter profluat.

2. Cum veſicae vero, calculique facta mentio ſit, locus ipſe exigere videtur, ut ſubiiciam, quae curatio calculoſis, cum aliter ſuccurri non poteſt, adhibeatur. Ad quam feſtinare, cum praeceps ſit, nullo modo convenit. Ac neque omni tempore, neque in omni aetate, neque in omni vitio id experiendum eſt: ſed ſolo vere; in eo corpore, quod iam novem annos, nondum quatuordecim exceſſit; & ſi tantum mali ſubeſt, ut neque medicamentis vinci poſſit, neque etiam trahi poſſe videatur, quo minus interpoſito aliquo ſpatio interimat. Non quo non interdum etiam temeraria medicina proficiat; ſed

quo saepius utique in hoc fallat, in quo plura & genera & tempora periculi sunt. Quae simul cum ipsa curatione proponam. Igitur, ubi ultima experiri statutum est, ante aliquot diebus victu corpus praeparandum est: ut modicos, ut salubres cibos, ut minime glutinosos assumat, ut aquam bibat. Ambulandi vero inter haec exercitatione utatur, quo magis calculus ad vesicae cervicem descendat. Quod an inciderit, digitis quoque, sicut in curatione docebo, demissis cognoscitur. Ubi eius rei fides est, pridie is puer in ieiunio continendus est; & tum loco calido curatio adhibenda, quae hoc modo ordinatur. Homo praevalens & peritus in sedili alto considit, supinumque eum & aversum, super genua sua coxis eius collocatis, comprehendit; reductisque eius cruribus, ipsum quoque iubet, manibus ad suos poplites datis, eos, quam maxime possit, attrahere; simulque ipse sic eos continet. Quod si robustius corpus eius est, qui curatur, duobus sedilibus iunctis, duo valentes insidunt: quorum & sedilia & interiora crura inter se deligantur, ne diduci possint: tum is super duorum genua eodem modo collocatur; atque alter, prout consedit, sinistrum crus eius, alter dextrum, simulque ipse poplites suos attrahit. Sive autem unus, sive duo continent, super humeros eius suis pectoribus incumbunt. Ex quibus evenit, ut inter ilia sinus super pubem sine ullis rugis sit extentus, &, in angustum compulsa vesica, facilius calculus capi possit. Prae-

ter haec, etiamnum a lateribus duo valentes obiiciuntur, qui circumſtantes, labare vel unum vel duos, qui puerum continent, non ſinunt. Medicus deinde, diligenter unguibus circumciſis, atque ſiniſtra manu, duos eius digitos, indicem & medium, leniter prius unum, deinde alterum in anum eius demittit; dextraeque digitos ſuper imum abdomen leniter imponit; ne, ſi utrinque digiti circa calculum vehementer concurrerint, veſicam laedant. Neque vero feſtinanter in hac re, ut in plerisque, agendum eſt; ſed ita, ut quam maxime id tuto fiat: nam laeſa veſica nervorum distentiones cum periculo mortis excitat. Ac primum circa cervicem quaeritur calculus: ubi repertus, minore negotio expellitur. Et ideo dixi, ne curandum quidem, niſi cum hoc indiciis ſuis cognitum eſt. Si vero aut ibi non fuit, aut receſſit retro, digiti ad ultimam veſicam dantur; paulatimque dextra quoque manus eius ultra translata ſubſequitur. Atque ubi repertus eſt calculus; qui neceſſe eſt in manus incidat; eo curioſius deducitur, quo minor laeviorque eſt; ne effugiat, id eſt, ne ſaepius agitanda veſica ſit. Ergo ultra calculum dextra ſemper manus eius opponitur; ſiniſtrae digiti deorſum eum compellunt, donec ad cervicem pervenitur. In quam, ſi oblongus eſt, ſic compellendus eſt, ut pronus exeat; ſi planus, ſic, ut transverſus ſit; ſi quadratus, ut duobus angulis ſedeat; ſi altera parte plenior, ſic, ut prius ea, qua tenuior ſit, evadat. In rotundo nihil inter-

esse, ex ipsa figura patet; nisi, si laevior altera parte est, ut ea antecedat. Cum iam eo venit, incidi super vesicae cervicem iuxta anum cutis plaga lunata usque ad cervicem vesicae debet, cornibus ad coxas spectantibus paulum: deinde ea parte, qua resima plaga est, etiamnum sub cute altera transversa plaga facienda est, qua cervix aperiatur; donec urinae iter pateat, sic, ut plaga paulo maior, quam calculus sit. Nam, qui metu fistulae (quam illo loco κορυάδα Graeci vocant) parum patefaciunt, cum maiore periculo eodem revolvuntur: quia calculus iter, cum vi promitur, facit, nisi accipit: idque etiam perniciosius est, si figura quoque calculi, vel aspritudo aliquid eo contulit. Ex quo & sanguinis profusio, & distentio nervorum fieri potest: quae si quis evasit, multo tamen patentiorem fistulam habiturus est rupta cervice, quam habuisset, incisa. Cum vero ea patefacta est, in conspectum calculus venit: in cuius colore nullum discrimen est. Ipse, si exiguus est, digitis ab altera parte propelli, ab altera protrahi potest: si maior, iniiciendus a superiore ei parte uncus est, eius rei causa factus. Is est ad extremum tenuis, in semicirculi speciem retusae latitudinis; ab exteriore parte laevis, qua corpori iungitur; ab interiore asper, qua calculum attingit. Isque longior potius esse debet: nam brevis extrahendi vim non habet. Ubi iniectus est, in utrumque latus inclinandus est, ut appareat, an calculus teneatur; quia, si apprehensus est, ille simul in-

clinatur. Idque eo nomine opus est, ne, cum adduci uncus coeperit, calculus intus effugiat, hic in oram vulneris incidat, eamque convulneret. In qua re, quod periculum esset, iam supra posui. Ubi satis teneri calculum patet, eodem paene momento triplex motus adhibendus est: in utrumque latus; deinde extra, sic tamen, ut leniter id fiat, paulumque primo calculus attrahatur: quo facto, attollendus uncus extremus est, uti intus magis maneat, faciliusque illum producat. Quod si quando a superiore parte calculus parum commode comprehendetur, a latere erit apprehendendus. Haec est simplicissima curatio. Sed varietas rerum quasdam etiamnum animadversiones desiderat. Sunt enim quidam non asperi tantummodo, sed spinosi quoque calculi, qui per se quidem delapsi in cervicem, sine ullo periculo eximuntur: in vesica vero, non tuto vel hi conquiruntur, vel attrahuntur; quoniam, ubi illam convulnerarunt, ex distentione nervorum mortem maturant; multoque magis, si spina aliqua vesicae inhaeret, eamque, cum duceretur, duplicavit. Colligitur autem eo, quod difficilius urina redditur, in cervice calculum esse; eo, quod cruenta destillat, illum esse spinosum: maximeque id sub digitis quoque experiundum est, neque adhibenda manus, nisi id constitit. Ac tum quoque leniter intus digiti obiiciendi, ne violenter promovendo convulnerent: tum incidendum. Multi hic quoque scalpello usi sunt. Meges (quoniam is infirmior est,

poteſtque in aliqua prominentia incidere, inciſoque ſuper illam corpore, qua cavum ſubeſt, non ſecare, ſed relinquere, quod iterum incidi neceſſe ſit) ferramentum fecit rectum, in ſumma parte labroſum, in ima ſemicirculatum acutumque. Id receptum inter duos digitos, indicem ac medium, ſuper pollice impoſito ſic deprimebat, ut ſimul cum carne, ſi quid ex calculo prominebat, incideret: quo conſequebatur, ut ſemel, quantum ſatis eſſet, aperiret. Quocunque autem modo cervix patefacta eſt, leniter extrahi, quod aſperum eſt, debet; nulla, propter feſtinationem, vi admota.

3. At calculus arenoſus, & ante manifeſtus eſt; quoniam urina quoque redditur arenoſa: & in ipſa curatione; quoniam inter ſubiectos digitos neque aeque leniter renititur, & inſuper dilabitur. Item molles calculos, & ex pluribus minutiſque, ſed inter ſe parum adſtrictis, compoſitos indicat urina, trahens quaſdam quaſi ſquamulas. Hos omnes, leniter permutatis ſubinde digitorum vicibus, ſic oportet adducere, ne veſicam laedant, neve intus aliquae diſſipatae reliquiae maneant, quae poſtmodum curationi difficultatem faciant. Quidquid autem ex his in conſpectum venit, vel digitis, vel unco eximendum eſt. At ſi plures calculi ſunt, ſinguli protrahi debent; ſic tamen, ut, ſi quis exiguus ſupererit, potius relinquatur: ſiquidem in veſica difficulter invenitur, inventuſque celeriter effugit. Ita longa inquiſitione veſica laeditur, excitatque

inflammationes mortiferas; adeo ut quidam non secti, cum diu frustraque per digitos vesica esset agitata, decesserint. Quibus accedit etiam, quod exiguus calculus ad plagam urina postea promovetur, & excidit. Si quando autem is maior non videtur, nisi rupta cervice, extrahi posse, findendus est: cuius repertor Ammonius, ob id λιθοτόμος cognominatus est. Id hoc modo fit. Uncus iniicitur calculo, sic, ut facile eum concussum quoque teneat, ne is retro revolvatur: tum ferramentum adhibetur crassitudinis modicae, prima parte tenui, sed retusa, quod admotum calculo, & ex altera parte ictum, eum findit; magna cura habita, ne aut ad ipsam vesicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura ne quid incidat.

4. Hae vero curationes in feminis quoque similes sunt; de quibus tamen parum proprie quaedam dicenda sunt. Siquidem in his, ubi parvulus calculus est, scalpellus supervacuus est; quia is urina in cervicem compellitur; quae & brevior, quam in maribus, & laxior est. Ergo & per se saepe excidit, &, si in primo, quod est angustius, inhaeret, eodem tamen unco sine ulla noxa educitur. At in maioribus calculis necessaria eadem curatio est. Sed virgini subiici digiti tanquam masculo, mulieri per naturale eius debent. Tum, virgini quidem, sub ima sinisteriore ora; mulieri vero, inter urinae iter & os pubis, incidendum est, sic, ut utroque loco plaga transversa sit. Neque terreri convenit, si plus ex muliebri corpore sanguinis profluit.

5. Calculo evulfo, fi valens corpus eft, neque magnopere vexatum, finere oportet fanguinem fluere, quo minor inflammatio oriatur: atque, ingredi quoque eum paulum, non alienum eft, ut excidat, fi quid intus concreti fanguinis manfit. Quod fi per fe non deftitit, rurfus, ne vis omnis intereat, fupprimi debet: idque protinus, in imbecillioribus, ab ipfa curatione faciendum eft: fiquidem, ut distentione nervorum periclitatur aliquis, dum vefica eius agitatur; fic alter metus excipit, remotis medicaminibus, ne tantum fanguinis profluat, ut occidat. Quod ne incidat, defidere is debet in acre acetum, cui aliquantum falis fit adiectum: fub quo & fanguis fere conquiefcit, & adftringitur vefica, ideoque minus inflammatur. Quod fi parum proficit, agglutinanda cucurbitula eft, & inguinibus, & coxis, & fuper pubem. Ubi iam fatis vel evocatus eft fanguis, vel prohibitus, refupinus collocandus eft, fic, ut caput humile fit, coxae paulum excitentur: ac fuper vulnus imponendum eft duplex aut triplex linteolum, aceto madens. Deinde, interpofitis duabus horis, in folium is aquae calidae refupinus demittendus eft, fic, ut a genibus ad umbilicum aqua teneat, cetera veftimentis circumdata fint; manibus tantummodo pedibusque nudatis, ut & minus digeratur, & ibi diutius maneat. Ex quo fudor multus oriri folet; qui fpongia fubinde in facie detergendus eft: finisque eius fomenti eft, donec infirmando offendat. Tum multo is oleo perungendus, inducen-

dusque hapſus lanae mollis, tepido oleo repletus, qui pubem, & coxas, & inguina, & plagam ipſam, contectam eodem ante linteolo, protegat: isque ſubinde oleo tepido madefaciendus eſt; ut neque frigus ad veſicam admittat, & nervos leniter molliat. Quidam cataplaſmatis calefacientibus utuntur. Ea plus pondere nocent, quo veſicam urgendo vulnus irritant, quam calore proficiunt. Ergo ne vinculum quidem ullum neceſſarium eſt. Proximo die, ſi ſpiritus difficilius redditur, ſi urina non excedit, ſi locus circa pubem mature intumuit, ſcire licet, in veſica ſanguinem concretum remanſiſſe. Igitur, demiſſis eodem modo digitis, leniter pertractanda veſica eſt, & discutienda, ſi qua coierunt: quo fit, ut per vulnus poſtea procedant. Non alienum etiam eſt, oriculario clyſtere acetum nitro mixtum per plagam in veſicam compellere: nam ſic quoque discutiuntur, ſi qua cruenta coierunt. Eaque facere etiam primo die convenit, ſi timemus, ne quid intus ſit: maximeque, ubi ambulando id elicere imbecillitas prohibuit. Cetera eadem facienda ſunt: ut demittatur in ſolium, ut eodem modo panniculus, eodem lana ſuperiniiciatur. Sed neque ſaepe, neque tamdiu in aqua calida puer habendus, quam adoleſcens eſt; infirmus, quam valens; levi, quam graviore inflammatione affectus; is, cuius corpus digeritur, quam is, cuius adſtrictum eſt. Inter haec vero, ſi ſomnus eſt, & aequalis ſpiritus, & madens lingua, & ſitis modica, & venter imus ſe-

det, & mediocris eſt cum febre modica dolor, ſcire licet, recte procedere curationem. Atque in his inflammatio fere quinto vel ſeptimo die finitur: qua levata, ſolium ſupervacuum eſt: ſupini tantummodo vulnus aqua calida fovendum eſt, ut, ſi quid urinae rodit, eluatur. Imponenda autem medicamenta ſunt pus moventia; &, ſi purgandum ulcus videbitur, melle linendum. Id ſi rodet, roſa temperabitur. Huic curationi aptiſſimum videtur enneapharmacum emplaſtrum: nam & ſevum habet ad pus movendum, & mel ad ulcus repurgandum; medullam etiam, maximeque vitulinam; quod in id, ne fiſtula relinquatur, praecipue proficit. Linamenta vero tum ſuper ulcus non ſunt neceſſaria; ſuper medicamentum, ad id continendum, recte imponuntur. At ubi ulcus purgatum eſt, puro linamento ad cicatricem perducendum eſt. Quibus temporibus tamen, ſi felix curatio non fuit, varia pericula oriuntur. Quae praeſagire protinus licet, ſi continua vigilia eſt, ſi ſpiritus difficultas, ſi lingua arida eſt, ſi ſitis vehemens, ſi venter imus tumet, ſi vulnus hiat, ſi transfluens urina id non rodit, ſi ſimiliter ante tertium diem quaedam livida excidunt, ſi is aut nihil aut tarde reſpondet, ſi vehementes dolores ſunt, ſi poſt diem quintum magnae febres urgent, & faſtidium cibi permanet, ſi cubare in ventrem iucundius eſt. Nihil tamen peius eſt distentione nervorum, &, ante nonum diem, vomitu bilis. Sed cum inflammationis ſit metus, ſuccurri abs-

tinentia, modicis & tempeſtivis cibis; inter haec, fomentis, & quibus ſupra ſcripſimus, oportet.

XXVII. Proximus cancri metus eſt. Is cognoſcitur, ſi, & per vulnus, & per ipſum colem, fluit ſanies mali odoris, cumque ea quaedam a concreto ſanguine non abhorrentia, tenuesque carunculae lanulis ſimiles: praeter haec, ſi orae vulneris aridae ſunt, ſi dolent inguina, ſi febris non deſinit, eaque in noctem augetur, ſi inordinati horrores accedunt. Conſiderandum autem eſt, in quam partem cancer is tendat. Si ad colem, indureſcit is locus, & rubet, & tactu dolorem excitat, teſticulique intumeſcunt: ſi in ipſam veſicam, ani dolor ſequitur, coxae durae ſunt, non facile crura extendi poſſunt: at ſi in alterutrum latus, oculis id expoſitum eſt, paresque utrinque easdem notas, ſed minores, habet. Primum autem ad rem pertinet corpus recte iacere, ut ſuperior pars eadem ſemper ſit, in quam vitium fertur. Ita, ſi ad colem it, ſupinus is collocari debet; ſi ad veſicam, in ventrem; ſi in latus, in id, quod integrius eſt. Deinde, ubi ventum fuerit ad curationem, homo in aquam demittetur, in qua marrubium decoctum ſit, aut cupreſſus, aut myrtus; idemque humor clyſtere intus adigetur: tum ſuperponetur lenticula cum malicorio mixta; quae utraque ex vino decocta ſint; vel rubus, aut oleae folia, eodem modo decocta; aliave medicamenta, quae ad cohibendos purgandosque cancros propoſuimus. Ex quibus, ſi qua erunt arida, per ſcri-

ptorium calamum inſpirabuntur. Ubi ſtare coeperit cancer, mulſo vulnus eluetur: vitabiturque eo tempore ceratum, quod, ad recipiendum id malum, corpus emollit: potius plumbum elotum cum vino inungetur; ſuperque idem linteolo illitum imponetur. Sub quibus perveniri ad ſanitatem poteſt: cum eo tamen, ut non ignoremus, orto cancro ſaepe affici ſtomachum, cui cum veſica quaedam conſortio eſt: exque eo fieri, ut neque retineatur cibus, neque, ſi quis retentus eſt, concoquatur, neque corpus alatur; ideoque ne vulnus quidem aut purgari, aut ali poſſit: quae neceſſario mortem maturant. Sed ut his ſuccurri nullo modo poteſt, ſic a primo tamen die tenenda ratio curationis eſt. In qua quaedam obſervatio, ad cibum quoque potionemque pertinens, neceſſaria eſt. Nam cibus inter principia, non niſi humidus dari debet: ubi ulcus purgatum eſt, ex media materia: olera & ſalſamenta ſemper aliena ſunt. Potione opus eſt, modica. Nam, ſi parum bibitur, accenditur vulnus, & vigilia urget, & vis corporis minuitur: ſi plus aequo aſſumitur, ſubinde veſica impletur, eoque irritatur. Non niſi aquam autem bibendam eſſe, manifeſtius eſt, quam ut ſubinde dicendum ſit. Solet vero ſub eiusmodi victu evenire, ut alvus non reddatur. Haec aqua ducenda eſt, in qua vel foenum Graecum, vel malva decocta ſit. Idem humor roſa mixtus in ipſum vulnus oriculario clyſtere agendus eſt, ubi id rodit urina, neque purgari patitur. Fere vero pri-

mo per vulnus exit haec: deinde, eo ſaneſcente dividitur, & pars per colem deſcendere incipit, donec ex toto plaga claudatur. Quod interdum tertio menſe, interdum non ante ſextum, nonnunquam exacto quoque anno fit. Neque deſperari debet ſolida glutinatio vulneris, niſi ubi aut vehementer rupta cervix eſt, aut ex cancro multae magnaeque carunculae, ſimulque nervoſa aliqua exciderunt. Sed, ut vel nulla ibi fiſtula, vel exigua admodum relinquatur, ſumma cura providendum eſt. Ergo, cum iam ad cicatricem vulnus intendit, extentis iacere feminibus & cruribus oportet: niſi tamen molles arenoſive calculi fuerunt. Sub his enim tardius veſica purgatur: ideoque diutius plagam patere neceſſarium eſt; & tum demum, ubi iam nihil tale extra fertur, ad cicatricem perduci. Quod ſi, antequam veſica purgata eſt, orae ſe glutinarunt, dolorque & inflammatio redierunt, vulnus digitis vel averſo ſpecillo diducendum eſt; ut torquentibus exitus detur: hisque effuſis, cum diutius pura urina deſcendit, tum demum, quae cicatricem inducant, imponenda ſunt; extendendique, ut ſupra docui, pedes, quam maxime iuncti. Quod ſi fiſtulae metus ex his cauſis, quas propoſui, ſubeſſe videbitur, quo facilius claudatur ea, vel certe coanguſtetur, in anum quoque danda plumbea fiſtula eſt, extentisque cruribus femina talique inter ſe deligandi ſunt, donec, qualis futura eſt, cicatrix ſit.

XXVIII. Et hoc quidem commune eſſe mari-

bus & feminis poteſt. Proprie vero quaedam ad feminas pertinent: ut in primis, quod earum naturalia nonnunquam, inter ſe glutinatis oris, concubitum non admittunt. Idque interdum evenit protinus in utero matris: interdum exulceratione in his partibus facta, & per malam curationem his oris ſaneſcendo iunctis. Si ex utero eſt, membrana ori vulvae oppoſita eſt; ſi ex ulcere, caro id replevit. Oportet autem membranam duabus lineis, inter ſe transverſis, incidere ad ſimilitudinem literae X, magna cura habita, ne urinae iter violetur: deinde undique eam membranam excidere. At ſi caro increvit, neceſſarium eſt recta linea patefacere: tum ab ora vel vulſella vel hamo apprehenſa, tanquam habenulam excidere; & intus implicitum in longitudinem linamentum (λημνίσκον Graeci vocant) in aceto tinctum demittere, ſupraque ſuccidam lanam aceto madentem deligare: tertio die ſolvere ulcus, &, ſicut alia ulcera, curare. Cumque iam ad ſanitatem tendet, plumbeam fiſtulam medicamento cicatricem inducente illinere, eamque intus dare: ſupraque idem medicamentum iniicere, donec ad cicatricem plaga perveniat.

XXIX. Ubi concepit autem aliqua, ſi iam prope maturus partus intus emortuus eſt, neque excidere per ſe poteſt, adhibenda curatio eſt: quae numerari inter difficillimas poteſt. Nam & ſummam prudentiam moderationemque deſiderat, & maximum periculum affert. Sed ante omnia vulvae natura mirabilis, cum in multis aliis, tum

in hac re quoque facile cognoſcitur. Oportet autem ante omnia reſupinam mulierem transverſo lecto ſic collocare, ut feminibus eius ipſius ilia comprimantur: quo fit, ut & imus venter in conſpectu medici ſit, & infans ad os vulvae compellatur; quae, emortuo partu, id comprimit: ex intervallo vero paulum dehiſcit. Hac occaſione uſus medicus, unctae manus indicem digitum primum debet inſerere, atque ibi continere, donec iterum id os aperiatur, rurſusque alterum digitum demittere debebit, & per easdem occaſiones alios, donec tota eſſe intus manus poſſit. Ad cuius rei facultatem multum confert & magnitudo vulvae, & vis nervorum eius, & corporis totius habitus, & mentis etiam robur; cum praeſertim intus nonnunquam etiam duae manus dari debeant. Pertinet etiam ad rem, quam calidiſſimum eſſe imum ventrem, & extrema corporis; neque dum inflammationem coepiſſe, ſed recenti re protinus adhiberi medicinam. Nam, ſi corpus iam intumuit, neque demitti manus, neque educi infans, niſi aegerrime poteſt: ſequiturque ſaepe cum vomitu, & cum tremore, mortifera nervorum distentio. Verum intus emortuo corpori manus iniecta protinus habitum eius ſentit: nam aut in caput, aut in pedes converſum eſt; aut transverſum iacet; fere tamen ſic, ut vel manus eius, vel pes in propinquo ſit. Medici vero propoſitum eſt, ut eum manu dirigat vel in caput, vel etiam in pedes, ſi forte aliter compoſitus eſt. Ac, ſi nihil aliud eſt, manus vel pes

apprehenſus, corpus rectius reddit: nam manus in caput, pes in pedes eum convertit. Tum, ſi caput proximum eſt, demitti debet uncus undique laevis, acuminis brevis, qui vel oculo, vel auri, vel ori, interdum etiam fronti recte iniicitur; deinde attractus infantem educit. Neque tamen quolibet is tempore extrahi debet. Nam, ſi compreſſo vulvae ore id tentatum eſt, non emittente eo, infans abrumpitur, & unci acumen in ipſum os vulvae delabitur; ſequiturque nervorum distentio, & ingens periculum mortis. Igitur, compreſſa vulva, conquieſcere; hiante, leniter trahere oportet; & per has occaſiones paulatim eum educere. Trahere autem dextra manus uncum; ſiniſtra, intus poſita, infantem ipſum, ſimulque dirigere eum debet. Solet etiam evenire, ut is infans humore distendatur, exque eo profluat foedi odoris ſanies. Quod ſi tale eſt, indice digito corpus illud forandum eſt, ut, effuſo humore, extenuetur: tum id leniter per ipſas manus recipiendum eſt. Nam uncus iniectus facile hebeti corpuſculo elabitur: in quo quid periculi ſit, ſupra poſitum eſt. In pedes quoque converſus infans non difficulter extrahitur; quibus apprehenſis per ipſas manus commode educitur. Si vero transverſus eſt, neque dirigi potuit, uncus alae iniiciendus, paulatimque attrahendus eſt. Sub quo fere cervix replicatur, retroque caput ad reliquum corpus ſpectat. Remedio eſt, cervix praeciſa; ut ſeparatim utraque pars auferatur. Id unco fit, qui, priori ſimilis, in

interiore tantum parte per totam aciem exacuitur. Tum id agendum eſt, ut ante caput, deinde reliqua pars auferatur: quia fere, maiore parte extracta, caput in vacuam vulvam prolabitur, extrahique ſine ſummo periculo non poteſt. Si tamen id incidit, ſuper ventrem mulieris duplici panniculo iniecto, valens homo, non imperitus, a ſiniſtro latere eius debet aſſiſtere, & ſuper imum ventrem eius duas manus imponere, alteraque alteram premere: quo fit, ut illud caput ad os vulvae compellatur: idque eadem ratione, quae ſupra poſita eſt, unco extrahitur. At ſi pes alter iuxta repertus eſt, alter retro cum corpore eſt, quidquid protractum eſt, paulatim abſcindendum eſt: &, ſi clunes os vulvae urgere coeperunt, iterum retro repellendae ſunt, conquiſitusque pes eius adducendus. Aliaeque etiamnum difficultates faciunt, ut, qui ſolidus non exit, conciſus eximi debeat. Quoties autem infans protractus eſt, tradendus miniſtro eſt. Is eum ſupinis manibus ſustinere; medicus deinde ſiniſtra manu leniter trahere umbilicum debet, ita, ne abrumpat, dextraque eum ſequi usque ad eas, quas ſecundas vocant, quod velamentum infantis intus fuit; hisque ultimis apprehenſis, venulas membranulasque omnes eadem ratione manu diducere a vulva, totumque illud extrahere, & ſi quid intus praeterea concreti ſanguinis remanet. Tum compreſſis in unum feminibus, illa conclavi collocanda eſt, modicum calorem, ſine ullo perflatu, habente: ſuper imum ventrem eius

imponenda lana ſuccida, in aceto & roſa tincta. Reliqua curatio talis eſſe debet, qualis in inflammationibus, & in iis vulneribus, quae in nervoſis locis ſunt, adhibetur.

XXX. 1. Ani quoque vitia, ubi medicamentis non vincuntur, manus auxilium deſiderant. Ergo, ſi qua ſciſſa in eo vetuſtate induruerunt, iamque callum habent, commodiſſimum eſt, ducere alvum; tum ſpongiam calidam admovere, ut relaxentur illa, & foras prodeant: ubi in conſpectu ſunt, ſcalpello ſingula excidere, & ulcera renovare; deinde imponere linamentum molle, & ſuper linteolum illitum melle; locumque eum molli lana implere, & ita vincire: altero die, deincepsque ceteris, lenibus medicamentis uti, quae ad recentia eadem vitia neceſſaria eſſe, alias propoſui: & utique per primos dies ſorbitionibus eum ſuſtinere; paulatim deinde cibis adiicere aliquid, generis tamen eius, quod eodem loco praeceptum eſt. Si quando autem ex inflammatione pus in his oritur, ubi primum id apparuit, incidendum eſt, ne anus ipſe ſuppuret. Neque tamen ante properandum eſt: nam, ſi crudum inciſum eſt, inflammationi multum accedit, & puris aliquanto amplius concitatur. His quoque vulneribus, lenibus cibis, iisdemque medicamentis opus eſt.

2. At tubercula, quae κονδυλώματα appellantur, ubi induruerunt, hac ratione curantur. Alvus ante omnia ducitur: tum vulſella tuberculum apprehenſum, iuxta radices exciditur. Quod

ubi factum est, eadem sequuntur, quae supra post curationem adhibenda esse proposui: tantummodo, si quid increscit, squama aeris coërcendum est.

3. Ora etiam venarum, fundentia sanguinem, sic tolluntur. Ubi sanguini, qui effluit, sanies adiicitur, alvus acribus ducitur, quo magis ora promoveantur: eoque fit, ut omnia venarum quasi capitula conspicua sint. Tum, si capitulum exiguum est, basimque tenuem habet, adstringendum lino paulum supra est, quam ubi cum ano committitur: imponenda spongia ex aqua calida est, donec id liveat: deinde aut ungue, aut scalpello, supra nodum id exulcerandum est. Quod nisi factum est, magni dolores subsequuntur: interdum etiam urinae difficultas. Si id maius est, & basis latior, hamulo uno aut altero excipiendum est, paulumque supra basim incidendum: neque relinquendum quidquam ex eo capitulo, neque quidquam ex ano demendum est: quod consequitur is, qui neque nimium, neque parum hamos ducit. Qua incisum est, acus debet immitti, infraque eam lino id capitulum alligari. Si duo triave sunt, imum quodque primum curandum est: si plura, non omnia simul; ne tempore eodem undique tenerae cicatrices sint. Si sanguis profluit, excipiendus est spongia: deinde linamentum imponendum, ungenda femina, & inguina, & quidquid iuxta ulcus est, ceratumque superdandum, & farina hordeacea calida implendus is locus, & sic deligandus est. Po-

ſtero die is deſidere in aqua calida debet, eodemque cataplaſmate foveri. Ac bis die, & ante curationem, & poſt eam, cervices ac femina liquido cerato perungenda ſunt; tepidoque is loco continendus. Interpoſitis quinque aut ſex diebus, oriculario ſpecillo linamenta educenda: ſi capitula ſimul non exciderunt, digito promovenda: tum lenibus medicamentis, iisdemque, quae alibi poſui, ulcera ad ſanitatem perducenda. Finito vitio, quemadmodum agendum eſſet, iam alias ſuperius expoſui.

XXXI. Ab his ad crura proximus tranſitus eſt. In quibus orti varices non difficili ratione tolluntur. Huc autem & earum venularum, quae in capite nocent, & eorum varicum, qui in ventre ſunt, curationem diſtuli; quoniam ubique eadem eſt. Igitur vena omnis, quae noxia eſt, aut aduſta tabeſcit, aut manu eximitur. Si recta; ſi, quamvis transverſa, tamen ſimplex; ſi modica eſt, melius aduritur. Si curva eſt, & velut in orbes quoſdam implicatur, pluresque inter ſe involvuntur, utilius eximere eſt. Adurendi ratio haec eſt. Cutis ſuperinciditur: tum, patefacta vena, tenui & retuſo ferramento candente modice premitur; vitaturque, ne plagae ipſius orae adurantur: quas reducere hamulis facile eſt. Id interpoſitis fere quaternis digitis per totum varicem fit: & tum ſuperimponitur medicamentum, quo aduſta ſanantur. At exciditur hoc modo. Cute eadem ratione ſuper venam inciſa, hamulo orae excipiuntur; ſcalpelloque undique

a corpore vena diducitur; caveturque, ne inter haec ipſa laedatur; eique retuſus hamulus ſubiicitur; interpoſitoque eodem fere ſpatio, quod ſupra poſitum eſt, in eadem vena idem fit: quae, quo tendat, facile hamulo extento cognoſcitur. Ubi iam idem, quacumque varices ſunt, factum eſt, uno loco adducta per hamulum vena praeciditur: deinde, qua proximus hamus eſt, attrahitur & evellitur; ibique rurſus abſcinditur. Ac ſic undique varicibus crure liberato, tum plagarum orae committuntur, & ſuper emplaſtrum glutinans iniicitur.

XXXII. At, ſi digiti vel in utero protinus, vel propter communem exulcerationem poſtea cohaeſerunt, ſcalpello diducuntur; dein ſeparatim uterque non pingui emplaſtro circumdatur: atque ita per ſe uterque ſanéſcit. Si vero fuit ulcus in digito, poſteaque male inducta cicatrix curvum eum reddidit; primum malagma tentandum eſt: dein, ſi id nihil prodeſt (quod & in veteri cicatrice, &, ubi nervi laeſi ſunt, evenire conſuevit) videre oportet, nervine id vitium, an cutis ſit. Si nervi eſt, attingi non debet: neque enim ſanabile eſt. Si cutis, tota cicatrix excidenda; quae fere calloſa extendi digitum minus patiebatur: tum rectus ſic ad novam cicatricem perducendus eſt.

XXXIII. Gangraenam inter ungues alasque, aut inguina naſci, &, ſi quando medicamenta vincuntur, membrum praecidi oportere, alio loco mihi dictum eſt. Sed id quoque cum periculo

ſummo fit: nam ſaepe in ipſo opere, vel profuſione ſanguinis vel animae defectione moriuntur. Verum hic quoque nihil intereſt, an ſatis tutum praeſidium ſit, quod unicum eſt. Igitur inter ſanam vitiatamque partem incidenda ſcalpello caro usque ad os eſt, ſic, ut neque contra ipſum articulum id fiat, & potius ex ſana parte aliquid excidatur, quam ex aegra relinquatur. Ubi ad os ventum eſt, reducenda ab eo ſana caro, & circa os ſubſecanda eſt, ut ea quoque parte aliquid os nudetur: dein id ſerrula praecidendum eſt, quam proxime ſanae carni etiam inhaerenti: ac tum frons oſſis, quam ſerrula exaſperavit, laevanda eſt, ſupraque inducenda cutis; quae ſub eiusmodi curatione laxa eſſe debet, ut quam maxime undique os contegat. Quo cutis inducta non fuerit, id linamentis erit contegendum, & ſuper id ſpongia ex aceto deliganda. Cetera poſtea ſic facienda, ut in vulneribus, in quibus pus moveri debet, praeceptum eſt.

# A. CORN. CELSI
# MEDICINAE
## LIBER OCTAVUS.

---

I. SUPEREST ea pars, quae ad oſſa pertinet: quae quo facilius accipi poſſit, prius poſitus figurasque eorum indicabo. Igitur calvaria incipit ex interiore parte concava, extrinſecus gibba, utrinque laevis, & qua cerebri membranam contegit, & qua cute, capillum gignente, contegitur: eaque ſimplex, ab occipitio & temporibus; duplex, usque in verticem a fronte, eſt: oſſaque eius, ab exterioribus partibus, dura; ab interioribus, quibus inter ſe connectuntur, molliora ſunt: interque ea venae discurrunt, quas his alimentum ſubminiſtrare, credibile eſt. Raro autem calvaria ſolida, ſine ſuturis eſt: locis tamen aeſtuoſis facilius invenitur; & id caput firmiſſimum, atque a dolore tutiſſimum eſt. Ex ceteris quo ſuturae pauciores ſunt, eo capitis valetudo commodior eſt. Neque enim certus earum numerus eſt, ſicut ne locus quidem. Fere tamen duae, ſuper aures, tempora a ſuperiore capitis parte

discernunt: tertia, ad aures per verticem tendens, occipitium a summo capite diducit: quarta, ab eodem vertice per medium caput ad frontem procedit; eaque modo sub imo capillo desinit, modo frontem ipsam secans inter supercilia finitur. Ex his ceterae quidem suturae in unguem committuntur: eae vero, quae super aures transversae sunt, totis oris paulatim extenuantur; atque ita inferiora ossa superioribus leniter insidunt. Crassissimum vero in capite os post aurem est; qua capillus, ut verisimile est, ob id ipsum non gignitur. Sub his quoque musculis, qui tempora connectunt, os medium, in exteriorem partem inclinatum, positum est. At facies suturam habet maximam; quae, a tempore incipiens, per medios oculos, naresque transversa pervenit ad alterum tempus. A qua breves duae sub interioribus angulis deorsum spectant. Et malae quoque in summa parte singulas transversas suturas habent. A mediisque naribus, aut superiorum dentium gingivis, per medium palatum una procedit; aliaque transversa idem palatum secat. Et suturae quidem in plurimis hae sunt. Foramina autem, intra caput, maxima oculorum sunt: deinde narium; tum quae in auribus habemus. Ex his, quae oculorum sunt, recta simpliciaque ad cerebrum tendunt. Narium duo foramina osse medio discernuntur: siquidem hae primum a superciliis, angulisque oculorum, osse inchoantur ad tertiam fere partem: deinde in cartilaginem versae, quo propius ori descen-

dunt, eo magis caruncula quoque molliuntur. Sed ea foramina, quae a summis ad imas nares simplicia sunt, ibi rursus in bina itinera dividuntur: aliaque ex his, ad fauces pervia, spiritum & reddunt & accipiunt; alia, ad cerebrum tendentia, ultima parte in multa & tenuia foramina dissipantur, per quae sensus odoris nobis datur. In aure quoque primo rectum & simplex iter, procedendo flexuosum, iuxta cerebrum in multa & tenuia foramina diducitur, per quae facultas audiendi est. Iuxtaque ea duo parvuli quasi sinus sunt; superque eos finitur os, quod transversum a genis tendens, ab inferioribus ossibus sustinetur. Iugale appellari potest ab eadem similitudine, a qua id Graeci ζυγῶδες appellant. Maxilla vero est molle os, eaque una est: cuius eadem & media, & etiam ima pars, mentum est: a quo utrinque procedit ad tempora; solaque ea movetur. Nam malae cum toto osse, quod superiores dentes exigit, immobiles sunt. Verum ipsius maxillae partes extremae quasi bicornes sunt. Alter processus, infra latior, vertice ipso tenuatur, longiusque procedens sub osse iugali subit, & super id temporum musculis illigatur. Alter brevior & rotundior, & in eo sinu, qui iuxta foramina auris est, cardinis modo fit; ibique huc & illuc se inclinans maxillae facultatem motus praestat. Duriores osse dentes sunt: quorum pars maxillae, pars superiori ossi malarum haeret. Ex his quaterni primi, quia secant, τομικοὶ a Graecis nominantur. Hi deinde quatuor caninis denti-

bus ex omni parte cinguntur. Ultra quos utrinque fere maxillares quini ſunt, praeterquam in iis, in quibus ultimi, qui ſero gigni ſolent, non increverunt. Ex his priores ſingulis radicibus; maxillares utique binis, quidam etiam ternis, quaternisve nituntur. Fereque longior radix breviorem dentem edit; rectique dentis recta etiam radix, curvi flexa eſt. Exque eadem radice in pueris novus dens ſubit, qui multo ſaepius priorem expellit: interdum tamen ſupra infrave eum ſe oſtendit. Caput autem ſpina excipit. Ea conſtat ex vertebris quatuor & viginti. Septem in cervice ſunt, duodecim ad coſtas, reliquae quinque ſunt proximae coſtis. Eae teretes brevesque, ab utroque latere, proceſſus duos exigunt: mediae perforatae, qua ſpinae medulla cerebro commiſſa deſcendit: circa quoque per duos proceſſus tenuibus cavis perviae, per quae a membrana cerebri ſimiles membranulae deducuntur. Omnesque vertebrae, exceptis tribus ſummis, a ſuperiore parte in ipſis proceſſibus parum deſidentes ſinus habent: ab inferiore alios deorſum verſus proceſſus exigunt. Summa igitur protinus caput ſustinet, per duos ſinus receptis exiguis eius proceſſibus. Quo fit, ut caput ſurſum deorſum verſum tuberibus exaſperetur. Secunda ſuperiori parti inferiore. Quod ad circuitum pertinet, pars ſumma anguſtiore orbe finitur: ita ſuperior ei ſummae circumdata in latera quoque caput moveri ſinit. Tertia eodem modo ſecundam excipit. Ex quo facilis cervici mobilitas eſt. Ac, ne

ſustinere quidem caput poſſet, niſi utrinque recti valentesque nervi collum continerent, quos *τένοντας* Graeci appellant: ſiquidem horum inter omnes flexus alter ſemper intentus ultra prolabi ſuperiora non patitur. Iamque vertebra tertia tubercula, quae inferiori inſerantur, exigit. Ceterae proceſſibus deorſum ſpectantibus in inferiores inſinuantur, ac per ſinus, quos utrinque habent, ſuperiores accipiunt; multisque nervis & multa cartilagine continentur. Ac ſic, uno flexu modico in promptum dato, ceteris negatis, homo erectus inſiſtit, & aliquid ad neceſſaria opera curvatur. Infra cervicem vero ſumma coſta contra humerum ſita eſt. Inde undecim inferiores usque ad imum pectus perveniunt: eaeque, primis partibus rotundae, & leniter quaſi capitulatae, vertebrarum transverſis proceſſibus, ibi quoque paulum ſinuatis, inhaerent: inde lateſcunt, & in exteriorem partem recurvatae paulatim in cartilaginem degenerant; eaque parte rurſus in interiora leniter flexae committuntur cum oſſe pectoris. Quod valens & durum a faucibus incipit, ab utroque latere lunatum, & a praecordiis, iam ipſum quoque cartilagine mollitum, terminatur. Sub coſtis vero prioribus quinque, quas *νόθας* Graeci nominant, breves tenuioresque, atque ipſae quoque paulatim in cartilaginem verſae, extremis abdominis partibus inhaereſcunt; imaque ex his, maiore iam parte nihil, niſi cartilago eſt. Rurſus a cervice duo lata oſſa utrinque ad ſcapulas tendunt: noſtri ſcutu-

la operta, ὠμοπλάτας Graeci nominant. Ea in summis verticibus sinuata, ab his triangula, paulatimque latescentia ad spinam tendunt; & quo latiora quaque parte sunt, hoc hebetiora. Atque ipsa quoque, in imo cartilaginosa, posteriore parte velut innatant; quoniam, nisi in summo, nulli ossi inhaerescunt. Ibi vero validis musculis nervisque constricta sunt. At a summa costa paulo interius, quam ubi ea media est, os excrescit, ibi quidem tenue, procedens vero, quo propius lato scapularum ossi fit, eo plenius latiusque, & paulum in exteriora curvatum, quod altera verticis parte modice intumescens, sustinet iugulum. Id autem ipsum recurvum, ac neque inter durissima ossa numerandum, altero capite in eo, quod posui, altero in exiguo sinu pectoralis ossis insidit, paulumque motu brachii movetur, & cum lato osse scapularum, infra caput eius, nervis & cartilagine connectitur. Hinc humerus incipit, extremis utrinque capitibus tumidus, mollis, sine medulla, cartilaginosus: medius teres, durus, medullosus: leniter gibbus & in priorem & in exteriorem partem. Prior autem pars est, quae a pectore est; posterior, quae ab scapulis; interior, quae ad latus tendit; exterior, quae ab eo recedit: quod ad omnes articulos pertinere, in ulterioribus patebit. Superius autem humeri caput rotundius, quam cetera ossa, de quibus adhuc dixi, parvo excessu vertici lati scapularum ossis inseritur, ac maiore parte extra situm nervis deligatur. At inferius duos processus ha-

bet; inter quos, quod medium eſt, magis etiam extremis partibus ſinuatur. Quae res ſedem brachio praeſtat: quod conſtat ex oſſibus duobus. Radius, quem κερκίδα Graeci appellant, ſuperior breviorque, & primo tenuior, rotundo & leniter cavo capite exiguum humeri tuberculum recipit; atque ibi nervis & cartilagine continetur. Cubitus inferior longiorque, & primo plenior, in ſummo capite duobus quaſi verticibus exſtantibus in ſinum humeri, quem inter duos proceſſus eius eſſe propoſui, ſe inſerit. Primo vero duo brachii oſſa iuncta paulatim dirimuntur, rurſusque ad manum coëunt, modo craſſitudinis mutato: ſiquidem ibi radius plenior, cubitus admodum tenuis eſt. Dein radius, in caput cartilaginoſum conſurgens, in vertice eius ſinuatur: cubitus rotundus in extremo, parte altera paulum procedit. Ac, ne ſaepius dicendum ſit, illud ignorari non oportet, plurima oſſa in cartilaginem deſinere, nullum articulum non ſic finiri. Neque enim aut moveri poſſet, niſi laevi inniteretur; aut cum carne nervisque coniungi, niſi ea media quaedam materia committeret. In manu vero prima palmae pars ex multis minutisque oſſibus conſtat, quorum numerus incertus eſt. Sed oblonga omnia, & triangula, ſtructura quadam inter ſe connectuntur, cum invicem ſuperior alterius angulus, alterius planities ſit: eoque fit ex his unius oſſis paulum in interiora concavi ſpecies. Verum ex manu duo exigui proceſſus in ſinum radii coniiciuntur. Tum ex alte-

ra parte recta quinque ossa, ad digitos tendentia, palmam explent. A quibus ipsi digiti oriuntur; qui ex ossibus ternis constant: omniumque eadem ratio est. Interius os in vertice sinuatur, recipitque exterioris exiguum tuberculum; nervique ea continent. A quibus orti ungues indurescunt: ideoque non ossi, sed carni magis radicibus suis inhaerent. Ac superiores quidem partes sic ordinatae sunt. Ima vero spina in coxarum osse desidit; quod transversum longeque valentissimum, vulvam, vesicam, rectum intestinum tuetur. Idque ab exteriore parte gibbum; ad spinam, resupinatum; a lateribus, id est, in ipsis coxis, sinus rotundos habet. A quibus oritur os, quod pectinem vocant; idque, super intestina sub pube transversum, ventrem firmat; rectius in viris, recurvatum magis in exteriora in feminis, ne partum prohibeat. Inde femina oriuntur. Quorum capita rotundiora etiam, quam humerorum sunt; cum illa ex ceteris rotundissima sint. Infra vero duos processus a priore & a posteriore parte habent. Dein dura, & medullosa, & ab exteriore parte gibba, rursus ab inferioribus quoque capitibus intumescunt. Superiora in sinus coxae, sicut humeri in ea ossa, quae scapularum sunt, coniiciuntur: tum infra introrsus leniter intendunt, quo aequalius superiora membra sustineant. Atque in eo inferiora quoque capita media sinuantur, quo facilius excipi a cruribus possint. Quae commissura osse parvo, molli, cartilaginoso tegitur: patellam vocant. Haec super

innatans, nec ulli offi inhaerens, fed carne & nervis deligata, pauloque magis ad femoris os tendens, inter omnes crurum flexus iuncturam tuetur. Ipfum autem crus eft ex offibus duobus. Etenim per omnia femur humero, crus vero brachio fimile eft: adeo ut habitus quoque & decor alterius ex altero cognofcatur: quod ab offibus incipiens, etiam in carne refpondet. Verum alterum os ab exteriore parte furae pofitum eft; quod ipfum quoque fura recte nominatur. Id brevius, fupraque tenuius, ad ipfos talos intumefcit. Alterum a priore parte pofitum, cui tibiae nomen eft, longius & in fuperiore parte plenius, folum cum femoris inferiore capite committitur; ficut cum humero cubitus. Atque ea quoque offa, infra fupraque coniuncta, media, ut in brachio, dehifcunt. Excipitur autem crus infra offe transverfo talorum; idque ipfum fuper os calcis fitum eft, quod quadam parte finuatur, quadam exceffus habet, & procedentia ex talo recipit, & in finum eius inferitur. Idque fine medulla durum, magisque in pofteriorem partem proiectum, teretem ibi figuram repraefentat. Cetera pedis offa ad eorum, quae in manu funt, fimilitudinem inftructa funt: planta palmae, digiti digitis, ungues unguibus refpondent.

II. Omne autem os, ubi iniuria acceffit, aut vitiatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut loco movetur. Id, quod vitiatum eft, primo fere pingue fit; deinde vel nigrum, vel cariofum: quae, fupernatis gravibus

ulceribus aut fiſtulis, hisque vel longa vetuſtate, vel etiam cancro occupatis, eveniunt. Oportet autem ante omnia os nudare, ulcere exciſo; &, ſi latius eſt eius vitium, quam ulcus fuit, carnem ſubſecare, donec undique os integrum pateat: tum id, quod pingue eſt, ſemel iterumve ſatis eſt admoto ferramento adurere, ut ex eo ſquama ſecedat; aut radere, donec iam aliquid cruoris oſtendatur, quae integri oſſis nota eſt. Nam neceſſe eſt aridum ſit id, quod vitiatum eſt. Idem in cartilagine quoque laeſa faciendum eſt: ſiquidem ea quoque ſcalpello radenda eſt, donec integrum id ſit, quod relinquitur. Deinde, ſive os ſive cartilago raſa eſt, nitro bene trito reſpergendum eſt. Neque alia facienda ſunt, ubi caries, nigritiesve in ſummo oſſe eſt: ſiquidem id vel paulo diutius eodem ferramento adurendum, vel radendum eſt. Qui radit haec, audacter imprimere ferramentum debet, ut & agat aliquid, & maturius deſinat. Finis eſt, cum vel ad album os, vel ad ſolidum ventum eſt. Albo finiri ex nigritie vitium, ſoliditate quadam ex carie, manifeſtum eſt. Accedere etiam cruoris aliquid integro, ſupra dictum eſt. Si quando autem, an altius deſcenderit utrumlibet, dubium eſt, in carie quidem expedita cognitio eſt. Specillum tenue in foramina demittitur; quod magis minusve intrando, vel in ſummo cariem eſſe, vel altius deſcendiſſe, teſtatur. Nigrities colligi quidem poteſt etiam ex dolore, & ex febre, quae ubi mediocria ſunt, illa alte deſcendiſſe non poteſt.

Manifeſtior tamen adacta terebra fit: nam finis vitii eſt, ubi ſcobis nigra eſſe deſiit. Igitur, ſi caries alte deſcendit, per terebram urgenda crebris foraminibus eſt, quae altitudine vitium aequent: tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta ſunt, donec ſiccum os ex toto fiat. Simul enim poſt haec & reſolvetur ab inferiore oſſe, quodcunque vitiatum eſt; & is ſinus carne replebitur; & humor aut nullus poſtea feretur, aut mediocris. Sin autem nigrities eſt, aut ſi caries ad alteram quoque partem oſſis transit, oportet excidi. Atque idem quoque in carie, ad alteram partem oſſis penetrante, fieri poteſt. Sed, quod totum vitiatum, totum eximendum eſt: ſi inferior pars integra eſt, eatenus, quod corruptum eſt, excidi debet. Item ſive capitis, ſive pectoris os, ſive coſta carioſa eſt, inutilis uſtio eſt, & excidendi neceſſitas eſt. Neque audiendi ſunt, qui, oſſe nudato, diem tertium exſpectant, ut tunc excidant: ante inflammationem enim tutius omnia tractantur. Itaque, quantum fieri poteſt, eodem momento & cutis incidenda eſt, & os detegendum, & omni vitio liberandum eſt. Longeque pernicioſiſſimum eſt, quod in oſſe pectoris eſt: quia vix, etiamſi recte ceſſit curatio, veram ſanitatem reddit.

III. Exciditur vero os duobus modis. Si parvulum eſt, quod laeſum eſt, modiolo, quam χοινικίδα Graeci vocant: ſi ſpatioſius, terebris. Utriusque rationem proponam. Modiolus ferramentum concavum, teres, eſt, imis oris ſerra-

tum; per quod medium clavus, ipſe quoque interiore orbe cinctus, demittitur. Terebrarum autem duo genera ſunt: alterum ſimile ei, quo fabri utuntur: alterum capituli longioris, quod ab acuto mucrone incipit, deinde ſubito latius fit; atque iterum ab alio principio paulo minus quam aequaliter ſurſum procedit. Si vitium in auguſto eſt, quod comprehendere modiolus poſſit, ille potius aptatur: &, ſi caries ſubeſt, medius clavus in foramen demittitur; ſi nigrities, angulo ſcalpri ſinus exiguus fit, qui clavum recipiat, ut, eo inſiſtente, circumactus modiolus delabi non poſſit: deinde is habena, quaſi terebra, convertitur. Eſtque quidam premendi modus, ut & foret, & circumagatur: quia, ſi leviter imprimitur, parum proficit; ſi graviter, non movetur. Neque alienum eſt, inſtillare paulum roſae, vel lactis, quo magis lubrico circumagatur: quod ipſum tamen, ſi copioſius eſt, aciem ferramenti hebetat. Ubi iam iter modiolo preſſum eſt, medius clavus educitur, & ille per ſe agitur: deinde, cum ſanitas inferioris partis ſcobe cognita eſt, modiolus removetur. At ſi latius vitium eſt, quam ut illo comprehendatur, terebra res agenda eſt. Ea foramen fit in ipſo fine vitioſi oſſis atque integri; deinde alterum non ita longe, tertiumque, donec totus is locus, qui excidendus eſt, his cavis cinctus ſit. Atque ibi quoque, quatenus terebra agenda ſit, ſcobis ſignificat. Tum exciſorius ſcalper ab altero foramine ad alterum malleolo adactus id, quod inter

utrumque medium eſt, excidit; ac ſic ambitus ſimilis ei fit, qui in anguſtiorem orbem modiolo imprimitur. Utro modo vero id circumductum eſt, idem exciſorius ſcalper in oſſe corrupto planus ſummam quamque teſtam laevet, donec integrum os relinquatur. Vix unquam nigrities integrum; caries per totum os perrumpit, maximeque ubi vitiata calvaria eſt. Id quoque ſigni ſpecillo ſignificatur: quod depreſſum in id foramen, quod infra ſolidam ſedem habet, & ob id renitens aliquid invenit, & madens exit: ſi pervium invenit, altius deſcendens inter os & membranam, nihil oppoſitum invenit, educiturque ſiccum: non quo non ſubſit aliqua vitioſa ſanies; ſed quoniam ibi, ut in latiore ſede, diffuſa ſit. Sive autem nigrities, quam terebra detexit, ſive caries, quam ſpecillum oſtendit, os transit, modioli quidem uſus fere ſupervacuus eſt; quia latius pateat neceſſe eſt, quod tam alte proceſſit. Terebra vero ea, quam ſecundo loco poſui, utendum; eaque, ne nimis incaleſcat, ſubinde in aquam frigidam demittenda eſt. Sed tum maiore cura agendum eſt, cum iam aut ſimplex os dimidium perforatum eſt, aut in duplici ſuperius: illud ſpatium ipſum; hoc ſanguis ſignificat. Ergo tum lentius ducenda habena, ſuspendendaque magis ſiniſtra manus eſt, & ſaepius attollenda, & foraminis altitudo conſideranda; ut, quandocunque os perrumpitur, ſentiamus, neque periclitemur, ne mucrone cerebri membrana laedatur: ex quo gràves inflammationes,

cum periculo mortis oriuntur. Factis foraminibus, eodem modo media septa, sed multo circumspectius, excidenda sunt, ne forte angulus scalpri eandem membranam violet; donec fiat aditus, per quem membranae custos immittatur: μηνιγγοφύλακα Graeci vocant. Lamina aenea est, firma, paulum resima, ab exteriore parte laevis; quae demissa, sic, ut exterior pars eius cerebro propior sit, subinde ei subiicitur, quod scalpro discutiendum est: ac, si excipit eius angulum, ultra transire non patitur: eoque & audacius, & tutius, scalprum malleolo subinde medicus ferit, donec excisum undique os, eadem lamina levetur, tollique sine ulla noxa cerebri possit. Ubi totum os eiectum est, circumradendae laevandaeque sunt orae, &, si quid scobis membranae insedit, colligendum. Ubi, superiore parte sublata, inferior relicta est, non orae tantum, sed os quoque totum laevandum est, ut sine noxa postea cutis increscat, quae aspero ossi innascens protinus non sanitatem, sed novos dolores movet. Patefacto cerebro, qua ratione agendum sit, dicam, cum ad fracta ossa venero. Si basis aliqua servata est, superimponenda sunt medicamenta non pinguia, quae recentibus vulneribus accommodantur; supraque imponenda lana succida, oleo atque aceto madens. Ubi tempus processit, ab ipso osse caro increscit, eaque factum manu sinum complet. Si quod etiam os adustum est, a parte sana recedit; subitque inter integram atque emortuam partem ca-

runcula, quae, quod abscessit, expellat. Eaque fere, quia testa tenuis & angusta est, λεπὶς, id est, squama, a Graecis nominatur. Potest etiam evenire, ut ex ictu neque findatur os, neque perfringatur; sed summum tamen collidatur, exasperetur que. Quod ubi incidit, radi & laevari satis est. Haec quamvis maxime fiunt in capite, tamen ceteris quoque ossibus communia sunt: ut, ubicunque idem incidit, eodem remedio sit utendum. At quae fracta, fissa, forata, collisa sunt, quasdam proprias in singulis generibus, quasdam communes in pluribus curationes requirunt: de quibus protinus dicam, initio ab eadem calvaria accepto.

IV. Igitur, ubi ea percussa, protinus requirendum est, num bilem is homo vomuerit; num oculi eius obcaecati sint; num obmutuerit; num per nares auresve sanguis ei effluxerit; num conciderit; num sine sensu quasi dormiens iacuerit. Haec enim non nisi osse fracto eveniunt: atque, ubi inciderunt, scire licet, necessariam, sed difficilem curationem esse. Si vero etiam torpor accessit; si mens non constat; si nervorum vel resolutio vel distentio secuta est; verisimile est, etiam cerebri membranam esse violatam: eoque in angusto magis spes est. At si nihil horum secutum est, potest etiam dubitari, an os fractum sit: & protinus considerandum est, lapide, an ligno, an ferro, an alio telo percussum sit, & hoc ipso laevi an aspero, mediocri an vastiore, vehementer an leviter; quia quo mitior ictus fuit, eo fa-

cilius os ei restitisse credibile est. Sed nihil tamen melius est, quam certiore id nota explorare. Ergo, qua plaga est, demitti specillum oportet, neque nimis tenue, neque acutum; ne, cum in quosdam naturales sinus inciderit, opinionem fracti ossis frustra faciat: neque nimis plenum; ne parvulae rimulae fallant. Ubi specillum ad os venit, si nihil nisi laeve & lubricum occurrit, integrum id videri potest: si quid asperi est, utique qua suturae non sint, fractum os esse testatur. A suturis se deceptum esse, Hippocrates memoriae prodidit; more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium. Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt: magno ingenio, multaque nihilominus habituro, convenit etiam simplex veri erroris confessio; praecipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur; ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est. Sed haec quidem alioquin memoria magni professoris, uti interponeremus, effecit. Potest autem sutura eo nomine fallere, quia aeque aspera est; ut aliquis hanc esse, etiamsi rima est, existimet eo loco, quo subesse hanc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet: sed os aperire tutissimum est. Nam neque utique certa sedes, ut supra posui, suturarum est; & potest idem & naturaliter commissum & ictu fissum esse, iuxtave aliquid fissum habere. Quin aliquando etiam, ubi ictus fuit vehementior, quamvis specillo nihil invenitur, tamen aperire

commodius eſt. At ſi ne tum quidem rima manifeſta eſt, inducendum ſuper os atramentum ſcriptorium eſt, deinde ſcalpro id deradendum: nigritiem enim continet, ſi quid fiſſum eſt. Solet etiam evenire, ut altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Itaque, ſi graviter aliquis percuſſus eſt, ſi mala indicia ſubſecuta ſunt, neque ea parte, qua cutis diſciſſa eſt, rima reperitur; non incommodum eſt, parte altera conſiderare, num quis locus mollior ſit, & tumeat; eumque aperire: ſiquidem ibi fiſſum os reperietur. Nec tamen magno negotio cutis ſaneſcit, etiamſi fruſtra ſecta eſt. Os fractum, niſi ſi ſuccurſum eſt, gravibus inflammationibus afficit, difficiliusque poſtea tractatur. Raro, ſed aliquando tamen, evenit, ut os quidem totum integrum maneat, intus vero ex ictu vena aliqua in cerebri membrana rupta aliquid ſanguinis mittat; isque ibi concretus magnos dolores moveat, & oculos quibusdam obcaecet. Sed fere contra id dolor eſt, &, eo loco cute inciſa, pallidum os reperitur: ideoque id quoque os excidendum eſt. Quacunque autem de cauſa curatio haec neceſſaria eſt, ſi nondum ſatis cutis patefacta eſt, latius aperienda eſt, donec, quidquid laeſum eſt, in conſpectu ſit. In quo ipſo videndum eſt, ne quid ex ipſa membranula, quae ſub cute calvariam cingit, ſuper os relinquatur: ſiquidem haec ſcalpro terebrisve lacerata vehementes febres cum inflammationibus excitat. Itaque eam commodius eſt ex toto ab oſſe diduci. Plagam, ſi ex vulnere eſt,

talem necesse est habeamus, qualem acceperimus: si manu facienda est, ea fere commodissima est, quae duabus transversis lineis literae X figuram accipit: tum deinde a singulis procedentibus lingulis cutis subsecatur. Inter quae, si sanguis fertur, spongia subinde in aceto tincta cohibendus est, occupandusque obiectis linamentis, & caput altius excitandum. Neque id vitium ullum metum, nisi inter musculos, qui tempora continent, affert: sed ibi quoque nihil tutius fit. In omni vero fisso fractove osse, protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant, quibus id exciderent. Sed multo melius est, ante emplastra experiri, quae calvariae causa componuntur: eorumque aliquod oportet ex aceto mollitum per se super fissum fractumve os imponere: deinde super id, aliquanto latius, quam vulnus est, eodem medicamento illitum linteolum, & praeterea succidam lanam aceto tinctam: tum vulnus deligare, & quotidie resolvere, similiterque curare usque ad diem quintum. A sexto die etiam vapore aquae calidae per spongiam fovere: cetera eadem facere. Quod si caruncula increscere coeperit, & febricula aut soluta erit, aut levior, & cupiditas cibi reverterit, satisque somni accedet, in eodem medicamento erit perseverandum. Procedente deinde tempore emolliendum id emplastrum, adiecto cerato ex rosa facto, quo facilius carnem producat: nam per se reprimendi vim habet. Hac ratione saepe rimae callo quodam implentur; estque ea ossis velut cicatrix: & latius

fracta ossa, si qua inter se non cohaerebant, eodem callo glutinantur; estque id aliquanto melius velamentum cerebro, quam caro, quae exciso osse increscit. Si vero sub prima curatione febris intenditur, brevesque somni, & iidem per somnia tumultuosi sunt, ulcus madet, neque alitur, & in cervicibus glandulae oriuntur, magni dolores sunt, cibique super haec fastidium increscit; tum demum ad manum scalprumque veniendum est. Duo vero sub ictu calvariae pericula sunt; ne vel findatur, vel medium desidat. Si fissum est, possunt orae esse compressae: vel quia altera super alteram excessit; vel etiam, quia vehementer rursus se con miserunt. Ex quo evenit, ut humor ad membranam quidem descendat, exitum vero non habeat; ac sic eam irritet, & graves inflammationes moveat. At ubi medium desedit, eandem cerebri membranam os urget: interdum etiam ex fractura quibusdam velut aculeis pungentibus. His ita succurendum est, ut tamen quam minimum ex osse dematur. Ergo, si ora alteri insedit, satis est id, quod eminet, plano scalpro excidere: quo sublato, iam rima hiat quantum curationi satis est. At si orae inter se comprimuntur, a latere eius, interposito digiti spatio, terebra foramen faciendum est: ab eoque scalper duabus lineis ad rimam agendus, ad similitudinem literae V, sic, ut vertex eius a foramine, basis a rima sit. Quod si rima longius patet, ab altero foramine rursus similis sinus fieri debet: & ita nihil latens in eo osse concavo est, abunde-

que exitus datur intus laedentibus. Ne si fractum quidem os desedit, totum excidi necesse est: sed, sive totum perfractum est, & ab alio ex toto recessit, sive circumpositae calvariae inhaeret exigua parte, ab eo, quod naturaliter se habet, scalpro dividendum est. Deinde in eo, quod desedit, iuxta rimam, quam fecimus, foramina addenda sunt, si in angusto noxa est, duo; si latius patet, tria; septaque eorum excidenda: & tum scalper utrinque ad rimam agendus, sic, ut lunatum sinum faciat, imaque pars eius intus ad fracturam, cornua ad os integrum spectent. Deinde, si qua labant, & ex facili removeri possunt, forfice ad id facta colligenda sunt, maximeque ea, quae acuta membranam infestant: si id ex facili fieri non potest, subiicienda lamina est, quam custodem eius membranae esse, proposui; & super eam, quidquid spinosum est, & intus eminet, excidendum est: eademque lamina, quidquid deorsum insedit, attollendum. Hoc genus curationis efficit, ut, qua parte fracta ossa tamen inhaerent, solidentur: qua parte abrupta sunt, sine ullo tormento sub medicamentis tempore excidant, spatiumque inter haec satis illis magnum ad extrahendam saniem relinquatur; plusque in osse propugnaculi cerebrum habeat, quam habiturum fuit, eo exciso. His factis, ea membrana acri aceto respergenda est; ut, sive aliquid sanguinis ex ea profluit, cohibeatur, sive intus concretus cruor remanet, discutiatur: tum idem medicamentum eodem modo, qui supra positus est

mollitum, ipsi membranae imponendum est: ceteraque eodem modo facienda sunt, quae ad linteolum illitum, & lanam succidam pertinent: collocandusque is loco in tepido: & curandum quotidie vulnus; bis etiam, aestate. Quod si membrana per inflammationem intumuerit, infundenda erit rosa tepida. Si usque eo tumebit, ut super ossa quoque emineat, coërcebit eam bene trita lenticula, vel folia vitis contrita, & cum recenti vel butyro, vel adipe anserino mixta: cervixque molliri debebit liquido cerato, ex irino facto. At si parum pura membrana videbitur, par modus eius emplastri & mellis miscendus erit; idque superinfundendum; eiusque continendi causa unum aut alterum linamentum iniiciendum, & super linteolo, cui emplastrum illitum sit, contegendum. Ubi satis pura membrana est, eadem ratione adiiciendum emplastro ceratum, ut carnem producat. Quod ad abstinentiam vero, & primos ulterioresque cibos potionesque pertinet, eadem, quae in vulneribus praecepi, servanda sunt, eo magis, quo periculosius haec pars afficitur. Quin etiam, cum iam non solum sustineri, sed ali his quoque oportebit, tamen erunt vitanda, quaecunque mandenda sunt: item fumus, & quidquid excitat sternutamentum. Spem vero certam faciunt, membrana mobilis ac sui coloris, caro increscens rubicunda, facilis motus maxillae atque cervicis. Mala signa sunt, membrana immobilis, nigra, vel livida, vel aliter coloris corrupti, dementia, acris vomitus,

nervorum vel resolutio vel distentio, caro livida, maxillarum rigor, atque cervicis. Cetera, quae ad somnum, cibi desiderium, febrem, puris colorem attinent, eadem, quae in ceteris vulneribus, vel salutaria, vel mortifera sunt. Ubi bene res cedit, incipit ab ipsa membrana; vel, si os eo loco duplex est, inde quoque caro increscere; eaque id, quod inter ossa vacuum est, replet: nonnunquam etiam super calvariam excrescit. Quod si incidit, inspergenda squama aeris est, ut id reprimat cohibeatque: ea carni superdanda, quae ad cicatricem perducant. Omnibusque ea locis commode inducitur, excepta frontis ea parte, quae paulum super id est, quod inter supercilia est. Ibi enim vix fieri potest, ut non per omnem aetatem sit exulceratio: quae linteolo medicamentum habente contegenda sit. Illa utique, capite fracto, servanda sunt, ut, donec iam valida cicatrix sit, vitentur sol, ventus, frequens balneum, maior vini modus.

V. In naribus vero, & os, & cartilago frangi solet, & quidem modo adversa, modo a latere. Si adversa fracta sunt, alterumve ex his, nares desidunt, difficulter spiritus trahitur. Si a latere os fractum est, is locus cavus est: si cartilago, in alteram partem nares declinantur. Quidquid in cartilagine incidit, excitanda ea leniter est, aut subiecto specillo, aut duobus digitis utrinque compressis: deinde in longitudinem implicata linamenta, & molli pellicula cincta circumsutaque, intus adigenda sunt; aut eodem modo composi-

tum aliquid ex arido penicillo; aut grandis pinna, gummi, vel fabrili glutine illita, & molli pellicula circumdata, quae desidere cartilaginem non sinat. Sed, si adversa ea fracta est, aequaliter utraque naris implenda est: si a latere, crassius esse debet ab ea parte, in quam nasus iacet, ab altera tenuius id, quod inseritur. Extrinsecus autem circumdanda habena est mollis, media illita mixtis inter se simila & thuris fuligine: eaque ultra aures ducenda, & fronti duobus capitibus agglutinanda est. Id enim corpori quasi gluten inhaerescit, &, cum induruit, nares commode continet. Sin, quod intus inditum est, laedit, sicut maxime fit, ubi interior cartilago perfracta est, excitatae nares eadem tantummodo habena continendae sunt: deinde, post quatuordecim dies id ipsum demendum est. Resolvitur autem aqua calida; eaque tum is locus quotidie fovendus est. Sin os fractum est, id quoque digitis in suam sedem reponendum est: atque ubi adversum id ictum est, utraque naris implenda est; ubi a latere, ea, in quam os impulsum est: imponendumque ceratum, & paulo vehementius deligandum est; quia callus eo loco non ad sanitatem tantummodo, sed etiam ad tumorem increscit: a tertio die fovendum id aqua calida est; tantoque magis, quanto propius esse sanitati debet. Quod si plura erunt fragmenta, nihilominus extrinsecus singula in suas sedes digitis erunt compellenda; imponendaque extrinsecus eadem habena, & super eam ceratum; neque ultra fascia

adhibenda eſt. At ſi quod fragmentum undique reſolutum cum ceteris non glutinabitur, intelligetur quidem ex humore, qui multus ex vulnere feretur; vulſella vero extrahetur: finitisque inflammationibus, imponetur aliquod medicamentum ex iis, quae leniter reprimunt. Peius eſt, ubi aut oſſi aut cartilagini fractae cutis quoque vulnus acceſſit. Id admodum raro fit. Si incidit, illa quidem nihilo minus eadem ratione in ſuas ſedes excitanda ſunt: cuti vero ſuperimponendum emplaſtrum aliquod ex iis, quae recentibus vulneribus accommodata ſunt: ſed inſuper nullo vinculo deligandum eſt.

VI. In aure quoque interdum rumpitur cartilago. Quod ſi incidit, antequam pus oriatur, imponendum glutinans medicamentum eſt: ſaepe enim ſuppurationem prohibet, & aurem confirmat. Illud & in hac & in naribus ignorari non oportet, non quidem cartilaginem ipſam glutinari, circa tamen carnem increſcere, ſolidarique eum locum. Itaque, ſi cum cute cartilago rupta eſt, cutis utrinque ſuitur. Nunc autem de ea dico, quae, cute integra, frangitur. In ea vero ſi iam pus natum eſt, aperienda altera parte cutis, & ipſa cartilago contra lunata plaga excidenda eſt: deinde utendum eſt medicamento leniter ſupprimente, quale lycium eſt aqua dilutum, donec ſanguis fluere deſinat: tum imponendum linteolum cum emplaſtro, ſic, ut pingue omne vitetur; & a parte poſteriore lana mollis auri ſubiicienda eſt, quae, quod eſt inter hanc & caput,

compleat: tum ea leniter deliganda eſt; & a tertio die, vapore, ut in naribus poſui, fovenda. Atque in his quoque generibus abſtinentia primi temporis neceſſaria eſt, donec inflammatio finiatur.

VII. Ab his ad maxillam venturus indicanda quaedam puto communiter ad omnia oſſa pertinentia, ne ſaepius eadem dicenda ſint. Omne igitur os, modo rectum, ut lignum in longitudinem finditur; modo frangitur transverſum; interdum obliquum; atque id ipſum nonnunquam retuſa habet capita, nonnunquam acuta; quod genus peſſimum eſt; quia neque facile committuntur, quae nulli retuſo innituntur; & carnem vulnerant, interdum nervum quoque aut muſculum. Quin etiam aliquando plura fragmenta fiunt. Sed in aliis quidem oſſibus ex toto ſaepe fragmentum a fragmento recedit: maxillae vero ſemper aliqua parte, etiam vexata oſſa inter ſe cohaerent. Igitur inprimis digitis duobus utrinque prementibus, & ab ore, & ab cute, omnia oſſa in ſuam ſedem compellenda ſunt. Deinde, ſi maxilla transverſa fracta eſt; ſub quo caſu fere dens ſuper proximum dentem excedit; ubi ea in ſuam ſedem collocata eſt, duo proximi dentes, aut, ſi hi labant, ulteriores inter ſe ſeta deligandi ſunt. Id in alio genere fracturae ſupervacuum eſt: cetera eadem facienda ſunt. Nam linteolum duplex, madens vino & oleo, ſuperiniiciendum cum eadem ſimila & eadem thuris fuligine eſt: deinde aut faſcia, aut mollis habena, media in longitudinem inciſa, ut utrinque men-

tum complectatur, & inde capita eius supra caput adducta ibi deligentur. Illud quoque ad omnia ossa pertinens dictum erit, famem primum esse necessariam: deinde, a die tertio, humidum cibum: sublata inflammatione, paulo pleniorem, eumque, qui carnem alat: vinum per omne tempus esse alienum. Deinde tertio die resolvi debere; foveri per spongiam vapore aquae calidae; eademque, quae primo fuerunt, superdari: idem die quinto fieri, & donec inflammatio finiatur; quae vel nono die, vel septimo fere solvitur. Ea sublata, rursus ossa esse tractanda, ut, si quod fragmentum loco suo non est, reponatur: neque id esse solvendum, nisi duae partes eius temporis, intra quod quaeque ossa consERvent, transierint. Fere vero inter quartumdecimum & unum & vicesimum diem sanescunt, maxilla, malae, iugulum, pectus, latum os scapularum, costae, spina, coxarum os, tali, calx, manus, planta: inter vicesimum & tricesimum diem, crura, brachiaque: inter septimum & vicesimum & quadragesimum, humeri & femina. Sed de maxilla illud quoque adiiciendum est, quod humidus cibus diu assumendus sit: atque etiam, cum tempus processit, in lagano similibusque aliis perseverandum est, donec ex toto maxillam callus firmarit. Itemque, utique primis diebus, habendum silentium.

VIII. 1. Iugulum vero, si transversum fractum est, nonnunquam per se rursus recte coit, &, nisi movetur, sanari sine vinctura potest: non-

nunquam vero, maximeque ubi motum eſt, elabitur; fereque id, quod a pectore eſt, ſuper id, quod ab humero eſt, in poſteriorem partem inclinatur. Cuius ea ratio eſt, quod per ſe non movetur, ſed cum humeri motu conſentit: itaque, eo ſubſiſtente, ſubit humerus agitatus. Raro vero admodum in priorem partem iugulum inclinatur; adeo ut magni profeſſores nunquam ſe vidiſſe memoriae mandarint. Sed locuples tamen eius rei auctor Hippocrates eſt. Verum, ut diſſimilis uterque caſus eſt, ſic quaedam diſſimilia requirit. Ubi ad ſcapulas iugulum tendit, ſimul dextra manu plana propellendus in poſteriorem partem humerus eſt, & illud in priorem attrahendum. Ubi ad pectus converſum eſt, ipſum quidem retro dandum, humerus autem in priorem partem adducendus eſt: ac, ſi is inferior eſt, non id, quod a pectore eſt, deprimendum eſt, quia immobile eſt; ſed humerus ipſe attollendus: ſi caſu ſuperior eſt, id, quod a pectore eſt, implendum lana, & humerus ad pectus deligandus eſt. Si acuta fragmenta ſunt, incidi contra cutis debet; ex oſſibus ea, quae carnem vulnerant, praecidenda; tum retuſa oſſa committenda ſunt; ſi quod ab aliqua parte eminet, opponendum ei triplex linteolum eſt, in vino & oleo tinctum. Si plura fragmenta ſunt, excipienda ſunt ex ferula facto canaliculo, eodemque intus incerato, ne faſcia diducatur; quae iugulo compoſito circumdanda eſt ſaepius potius, quam valentius: quod ipſum quoque in omnibus oſſibus

fractis perpetuum eſt. A dextro vero iugulo, ſi id fractum eſt, ad alam ſiniſtram; a ſiniſtro, ad dextram, rurſusque ſub ala ſua faſcia dari debet: poſt haec, ſi iugulum ad ſcapulas inclinatum eſt, brachium ad latus; ſi in partem priorem, ad cervicem deligandum eſt: ſupinusque homo collocandus. Cetera eadem facienda, quae ſupra comprehenſa ſunt.

2. Sunt vero plura oſſa fere immobilia, vel dura, vel cartilaginoſa, quae vel franguntur, vel forantur, vel colliduntur, vel finduntur; ut malae, pectus, latum os ſcapularum, coſtae, ſpina, coxarum os, tali, calx, manus, planta. Horum omnium eadem curatio eſt. Si ſupra vulnus eſt, id ſuis medicamentis nutriendum eſt: quo ſaneſcente, rimas quoque oſſis, aut, ſi quod foramen eſt, callus implet. Si cutis integra eſt, & os laeſum eſſe ex dolore colligimus, nihil aliud, quam quieſcendum; imponendumque ceratum eſt, & leniter deligandum, donec ſanitate oſſis dolor finiatur.

IX. 1. Proprie tamen quaedam de coſta dicenda ſunt; quia iuxta viſcera eſt, gravioribusque periculis is locus expoſitus eſt. Haec quoque igitur interdum ſic finditur, ut ne ſummum quidem os, ſed interior pars eius, quae rara eſt, laedatur: interdum ſic, ut eam totam is caſus perruperit. Si tota fracta non eſt, nec ſanguis exſpuitur, nec febricula ſequitur, nec quidquam ſuppurat, niſi admodum raro, nec dolor magnus eſt; tactu tamen is locus leviter indoleſcit. Sed

abunde eſt eadem, quae ſupra ſcripta ſunt, facere; & a media faſcia incipere deligare, ne in alterutram partem haec cutem inclinet: ab uno vero & viceſimo die, quo utique os eſſe debet glutinatum, id agendum cibis uberioribus eſt, ut corpus quam pleniſſimum fiat, quo melius os veſtiat; quod illo loco tenerum adhuc iniuriae ſub tenui cute expoſitum eſt. Per omne autem tempus curationis, vitandus clamor, ſermo quoque, tumultus, ira, motus vehementior corporis, fumus, pulvis, & quidquid vel tuſſim vel ſternutamentum movet: ne ſpiritum quidem magnopere continere expedit. At ſi tota coſta perfracta eſt, caſus aſperior eſt: nam & graves inflammationes, & febris, & ſuppuratio, & ſaepe vitae periculum ſequitur, & ſanguis ſpuitur. Ergo, ſi vires patiuntur, ab eo brachio, quod ſuper eam coſtam eſt, ſanguis mittendus eſt: ſi non patiuntur, alvus tamen ſine ullo acri ducenda eſt; diutiusque inedia pugnandum. Panis vero ante ſeptimum diem non aſſumendus; ſed una ſorbitione vivendum: imponendumque ei loco ceratum ex lino factum, cui cocta quoque reſina adiecta ſit; aut Polyarchi malagma; aut panni ex vino & roſa & oleo; ſuperque imponenda lana ſuccida mollis, & duae faſciae a mediis orſae, minimeque adſtrictae: multo vero magis omnia vitanda, quae ſupra poſui; adeo ut ne ſpiritus quidem ſaepius movendus ſit. Quod ſi tuſſis infeſtabit, ad id potio ſumenda erit, vel ex trixagine, vel ex ruta, vel ex herba ſtoechade, vel ex

cumino & pipere. Gravioribus vero doloribus urgentibus, cataplasma imponi quoque conveniet, vel ex lolio, vel ex hordeo, cui pinguis fici tertia pars sit adiecta. Et id quidem interdiu superiacebit: noctu vero idem aut ceratum, aut malagma, aut panni; quia potest cataplasma decidere. Ergo quotidie quoque resolvetur, donec iam cerato aut malagmate possimus esse contenti. Et decem quidem diebus extenuabitur fame corpus: ab undecimo vero ali incipiet; ideoque etiam laxior, quam primo, fascia circumligabitur. Fereque ea curatio ad quadragesimum diem perveniet. Sub qua si metus erit suppurationis, plus malagma, quam ceratum, ad digerendum proficiet. Si suppuratio vicerit, neque per quae supra scripta sunt, discuti potuerit; omnis mora vitanda erit, ne os infra vitietur: sed, qua parte maxime tumebit, demittendum erit candens ferramentum, donec ad pus perveniat; idque effundendum. Si nusquam caput se ostendet, ubi maxime pus subsit, sic intelligemus: creta Cimolia totum locum illinemus, & siccari patiemur: quo loco maxime humor in ea perseverabit, ibi pus proximum erit; eaque uri debebit. Si latius aliquid abscedet, duobus aut tribus locis erit perforandum; demittendumque linamentum, aut aliquid ex penicillo, quod summum lino sit devinctum, ut facile educatur. Reliqua eadem, quae in ceteris adustis, facienda sunt. Ubi purum erit ulcus, ali corpus debebit, ne tabes, perniciosa futura, id malum subsequatur. Nonnun-

quam etiam, levius ipſo oſſe affecto, & inter initia neglecto, non pus, ſed humor quidam mucis ſimilis, intus coit; molleſcitque contra cutis: in qua ſimili uſtione utendum eſt.

2. In ſpina quoque eſt, quod proprie notemus. Nam ſi id, quod ex vertebra excedit, aliquo modo fractum eſt, locus quidem concavus fit; punctiones autem in eo ſentiuntur; quia neceſſe eſt ea fragmenta ſpinoſa eſſe: quo fit, ut homo in interiorem partem ſubinde nitatur. Haec noſcendae rei cauſa ſunt. Medicamentis vero iisdem opus eſt, quae prima parte huius capitis expoſita ſunt.

X. 1. Similes rurſus ex magna parte caſus curationesque ſunt humeri & femoris: communia etiam quaedam humeris, brachiis, feminibus, cruribus, digitis. Siquidem ea minime periculoſe media franguntur: quo propior fractura capiti vel ſuperiori vel inferiori eſt, eo peior eſt: nam & maiores dolores affert, & difficilius curatur. Ea maxime tolerabilis eſt ſimplex, transverſa: peior, ubi multa fragmenta, atque ubi obliqua: peſſimum, ubi eadem acuta ſunt. Nonnunquam autem fracta in his oſſa in ſuis ſedibus remanent: multo ſaepius excidunt, aliudque ſuper aliud effertur: idque ante omnia conſiderari debet; & ſunt notae certae. Si ſuis ſedibus ſunt mota, reſima, punctionisque ſenſum repraeſentant; tactu inaequalia ſunt. Si vero non adverſa, ſed obliqua iunguntur, (quod fit, ubi loco ſuo non ſunt) membrum id altero latere brevius eſt, &

musculi eius tument. Ergo, si hoc deprehensum est, protinus id membrum oportet extendere: nam nervi musculique, intenti per ossa, contrahuntur; neque in suum locum veniunt, nisi illos per vim aliquis intendit. Rursus, si primis diebus id omissum est, inflammatio oritur; sub qua & difficile, & periculose, vis nervis adhibetur: nam distentio nervorum, vel cancer sequitur; vel certe, ut mitissime agatur, pus. Itaque, si ante reposita ossa non sunt, postea reponenda sunt. Intendere autem digitum, vel aliud quoque membrum, si adhuc tenerum est, etiam unus homo potest; cum alteram partem dextra, alteram sinistra prehendit. Valentius membrum duobus eget, qui in diversa contendant. Si firmiores nervi sunt, ut in viris robustis, maximeque eorum feminibus & cruribus evenit; habenis quoque, vel linteis fasciis utrinque capita articulorum deliganda, & per plures in diversa ducenda sunt. Ubi paulo longius, quam naturaliter esse debet, membrum vis fecit; tum demum ossa manibus in suam sedem compellenda sunt: indiciumque ossis repositi est dolor sublatus, & membrum alteri aequatum. Involvendum duplicibus triplicibusve pannis in vino & oleo tinctis; quos linteos esse, commodius est. Fere vero fasciis sex opus est. Prima brevissima adhibenda; quae circa fracturam ter voluta sursum versum feratur, & quasi in cochleam serpat: satisque est, eam ter hoc quoque modo circuire. Altera dimidio longior: eaque, si qua parte os eminet,

ab ea; si totum aequale est, undelibet super fracturam debet incipere, priori adversa, deorsumque tendere; atque iterum ad fracturam reversa, in superiore parte ultra priorem fasciam desinere. Super has iniiciendum latiore linteo ceratum est, quod eas contineat. Ac, si qua parte os eminet, triplex ea pannus obiiciendus, eodem vino & oleo madens. Haec tertia fascia comprehendenda sunt, quartaque, sic, ut semper insequens priori adversa sit, & tertia tantum in inferiore parte, tres in superiore finiant: quia satius est saepius circuire, quam adstringi: siquidem id, quod adstrictum est, alienatur, & cancro opportunum est. Articulum autem quam minime vincire opus est: sed, si iuxta hunc os fractum est, necesse est. Deligatum vero membrum in diem tertium continendum est: eaque vinctura talis esse debet, ut primo die nihil offenderit, non tamen laxa visa sit; secundo laxior; tertio iam paene resoluta. Ergo tum rursum id membrum deligandum, adiiciendaque prioribus quinta fascia est: iterumque quinto die resolvendum est, & sex fasciis involvendum, sic, ut tertia & quinta infra, ceterae supra finiantur. Quotiescunque autem solvitur membrum, calida aqua fovendum est. Sed, si iuxta articulum fractura est, diu instillandum vinum est, exigua parte olei adiecta; eademque omnia facienda, donec adeo inflammatio solvatur, ut tenuius quoque, quam ex consuetudine, id membrum fiat: quod si septimus dies non dedit, certe no-

nus exhibet: tum facillime ossa tractantur. Rursus ergo, si parum commissa sunt, committi debent: si qua fragmenta eminent, in suas sedes reponenda sunt: deinde eodem modo membrum deligandum, ferulaeque super accommodandae sunt, quae fissae circumpositaeque ossa in sua sede contineant: & in quam partem fractura inclinat, ab ea latior valentiorque ferula imponenda est. Easque omnes circa articulum esse oportet resimas, ne hunc laedant; nec ultra adstringi, quam ut ossa contineant: & cum spatio laxentur, tertio quoque die paulum habenis suis coarctari: ac, si nulla prurigo, nullus dolor est, sic manere, donec duae partes eius temporis, quo quodque os confervet, compleantur: postea levius aqua calida fovere, quia primo digeri materiam opus est, tum evocari. Ergo cerato quoque liquido id leniter est ungendum, perfricandaque summa cutis est; laxiusque id deligandum est: tertio quoque die solvendum, sic, ut remota calida aqua, cetera eadem fiant: tantummodo singulae fasciae, quoties resolutae fuerint, subtrahantur.

2. Haec communia sunt: illa propria. Siquidem humerus fractus, non sic, ut membrum aliud, intenditur: sed homo collocatur alto sedili, medicus autem humiliore adversus. Una fascia, brachium amplexa, ex cervice ipsius, qui laesus est, id sustinet: altera, ab altera parte super caput data, ibi accipit nodum: tertia, vincto imo humero deorsum demittitur, ibi quo-

que capitibus eius inter se vinctis. Deinde ab occipitio ipsius, minister sub ea fascia, quam secundo loco posui, porrecto, si dexter humerus ducendus est, dextro, si sinister, sinistro brachio, demissum inter femina eius, qui curatur, baculum tenet: medicus super eam fasciam, de qua tertio loco dixi, plantam iniicit dextram, si sinister, sinistram, si dexter humerus curatur; simulque alteram fasciam minister attollit, alteram premit medicus: quo fit, ut leniter humerus extendatur. Fasciis vero, si medium aut imum os fractum est, brevioribus opus est; si summum, longioribus: ut ab eo sub altera quoque ala per pectus & scapulas porrigantur. Protinus vero brachium, cum deligatur, sic inclinandum est: idque efficit, ut ante fascias quoque sic figurandum sit; ne postea suspensum aliter, atque cum deligabatur, humerum inclinet. Brachioque suspenso, ipse quoque humerus ad latus leniter deligandus est: per quae fit, ut minime moveatur: ideoque ossa sic se habent, ut aliquis composuit. Cum ad ferulas ventum est, extrinsecus esse earum longissimae debent; a lacerto breviores; sed sub ala brevissimae: saepiusque eae resolvendae sunt, ubi in vicinia cubiti humerus fractus est; ne ibi nervi rigescant, & inutile brachium efficiant. Quoties solutae sunt, fractura manu continenda; cubitus aqua calida fovendus, & molli cerato perfricandus; ferulaeque vel omnino non imponendae contra eminentia cubiti, vel aliquanto breviores, sunt.

3. At si brachium fractum est, in primis considerandum est, alterum os, an utrumque comminutum sit: non quo alia in eiusmodi casu curatio sit admovenda; sed primum, ut valentius extendatur, si utrumque os fractum est; quia necesse est minus nervos contrahi altero osse integro, eosque intendente: deinde, ut curiosius omnia in continendis ossibus fiant, si neutrum alteri auxilio est. Nam, ubi alterum integrum est, plus opis in eo, quam in fasciis ferulisque est. Deligari autem brachium debet, paulum pollice ad pectus inclinato; siquidem is maxime brachii naturalis habitus sit: idque involutum mitella commodissime excipitur; quae latitudine ipsi brachio, peranguistis capitibus collo iniicitur: atque ita commode brachium ex cervice suspensum est. Idque paulum supra cubiti alterius regionem pendere oportet.

4. Quod si ex summo cubito quid fractum sit, glutinare id vinciendo alienum est: fit enim brachium immobile. At si nihil aliud quam dolori occursum est, idem, qui fuit, eius usus est.

5. In crure aeque ad rem pertinet, alterum saltem os integrum manere. Commune vero ei femorique est, quod, ubi deligatum est, in canalem coniiciendum est. Is canalis & inferiore parte foramina habere debet, per quae, si quis humor excesserit, descendat: & a planta moram, quae simul & sustineat eam, & delabi non patiatur: & a lateribus cava, per quae loris datis, morae quaedam crus femurque, ut collocatum est, de-

tineant. Eſſe etiam is debet, a planta, ſi crus fractum eſt, circa poplitem; ſi femur, usque ad coxam; ſi iuxta ſuperius caput femoris, ſic, ut ipſa quoque ei coxa inſit. Neque tamen ignorari oportet, ſi femur fractum eſt, fieri brevius; quia nunquam in antiquum ſtatum revertitur; ſummisque digitis poſtea cruris eius inſiſti: ſed multo tamen foedior debilitas eſt, ubi fortunae negligentia quoque acceſſit.

6. Digitum ſatis eſt ad unum ſurculum poſt inflammationem deligari.

7. His proprie ad ſingula membra pertinentibus, rurſus illa communia ſunt: primis diebus fames: deinde tum, cum iam increſcere callum oportet, liberalius alimentum: longa a vino abstinentia: fomentum aquae calidae, dum inflammatio eſt, liberale; cum ea deſiit, modicum: tum etiam longior ulterioribus, e liquido cerato, membris, & mollis tamen unctio. Nec protinus exercendum id membrum, ſed paulatim ad antiquos uſus reducendum eſt. Gravius aliquanto eſt, cum oſſis fracturae carnis quoque vulnus acceſſit; maximeque, ſi id muſculi femoris aut humeri ſenſerint: nam & inflammationes multo graviores, & promtiores cancros habent. Ac femur quidem, ſi oſſa inter ſe ceſſerunt, fere praecidi neceſſe eſt. Humerus vero quoque in periculum venit; ſed facilius conſervatur. Quibus periculis etiam magis id expoſitum, quod iuxta ipſos articulos ictum eſt. Curioſius igitur agendum eſt; & muſculus quidem per mediam plagam trans-

versus praecidendus: sanguis vero, si parum fluxit, mittendus: corpus inedia extenuandum. Ac reliqua quidem membra lentius intendenda, & lenius in iis ossa in suam sedem reponenda sunt: his vero neque intendi nervos, neque ossa tractari, satis expedit: ipsique homini permittendum est, ut sic ea collocata habeat, quemadmodum minime laedunt. Omnibus autem his vulneribus imponendum primo linamentum est vino madens, cui rosae paulum admodum adiectum sit: cetera eadem. Deligandaque fasciis sunt, aliquanto, quam vulnus, latioribus; laxius scilicet, quam si ea plaga non esset; quanto facilius & alienari & occupari cancro vulnus potest: numero potius fasciarum id agendum est, ut laxae quoque aeque contineant. Quod in femore humeroque sic fiet, si ossa forte recte concurrerint: sin aliter se habebunt, eatenus circumdari fascia debebit, ut impositum medicamentum contineat. Cetera eadem, quae supra scripsi, facienda sunt: praeterquam quod neque ferulis, neque canalibus, inter quae vulnus sanescere non potest, sed pluribus tantummodo & latioribus fasciis opus est: ingerendumque subinde in eas est calidum oleum, & vinum; magisque in primo fame utendum; vulnus calida aqua fovendum; frigusque omni ratione vitandum, & transeundum ad medicamenta, quae puri movendo sunt: maiorque vulneri, quam ossi cura adhibenda. Ergo quotidie solvendum nutriendumque est. Inter quae si quod parvulum fragmentum ossis eminet, id, si

retusum est, in suam sedem dandum: si acutum, ante acumen eius, si longius est, praecidendum; si brevius, limandum, & utrumque scalpro laevandum: tum ipsum recondendum est: ac, si id manus facere non potest, vulsella, quali fabri utuntur, iniicienda est recte se habenti capiti, ab ea parte, qua sima est; ut ea parte, qua gibba est, eminens os in suam sedem compellat. Si id maius est, membranulisque cingitur, sinere oportet eas sub medicamentis resolvi, idque os, ubi iam nudatum est, abscindere; quod maturius scilicet faciendum est: potestque ea ratione & os coire, & vulnus sanescere: illud suo tempore; hoc, prout se habet. Nonnunquam etiam in magno vulnere evenit, ut fragmenta quaedam velut emoriantur, neque cum ceteris coëant: quod hic quoque ex modo fluentis humoris colligitur. Quo magis necessarium est, saepius ulcus resolvere, atque nutrire. Sequitur vero, ut id os per se post aliquot dies excidat. Cum tam misera antea conditio vulneris sit, tamen id interdum manus diutiusque facies. Saepe enim integra cutis osse abrumpitur, protinusque prurigo & dolor oritur. Quae solvere, si accidit, maturius oportet, & fovere aqua, per aestatem, frigida; per hiemem, egelida: deinde ceratum myrteum imponere. Interdum fractura quibusdam velut aculeis carnem vexat. Quo a prurigine & punctionibus cognito, aperire id medicus, eosque aculeos praecidere necesse habet. Reliqua vero curatio in utroque hoc casu eadem est, quae, ubi plagam ictus protinus in-

tulit. Puro iam ulcere, cibis hic quoque utendum eſt carnem producentibus. Si brevius adhuc membrum eſt, & oſſa loco ſuo non ſunt, paxillus tenuis quam laeviſſimi generis inter ea demitti debet, ſic, ut capite paulum ſupra ulcus emineat; isque quotidie plenior adigendus eſt, donec par id membrum alteri fiat. Tum paxillus removendus; vulnus ſanandum eſt; cicatrix inducta fovenda frigida aqua eſt, in qua myrtus, hedera, aliaeve ſimiles verbenae decoctae ſint, illinendumque medicamentum eſt, quod ſiccet: & magis etiam hic quieſcendum, donec id membrum confirmetur. Si quando vero oſſa non conferbuerunt, quae ſaepe ſoluta, ſaepe mota ſunt, in aperto deinde curatio eſt: poſſunt enim coire. Si vetuſtas occupavit, membrum extendendum eſt, ut aliquid laedatur: oſſa inter ſe manu dividenda, ut concurrendo exaſperentur, &, ſi quid pingue eſt, eradatur, totumque id quaſi recens fiat: magna tamen cura habita, ne nervi muſculive laedantur. Tum vino fovendum eſt, in quo malicorium decoctum ſit; imponendumque id ipſum ovi albo mixtum: tertio die reſolvendum, fovendumque aqua, in qua verbenae, de quibus ſupra dixi, decoctae ſint: quinto die idem faciendum, ferulaeque circumdandae: cetera, & ante, & poſt, eadem facienda, quae ſupra ſcripſi. Solent tamen interdum transverſa inter ſe oſſa confervere: eoque & brevius membrum, & indecorum fit; &, ſi capita acutiora ſunt, aſſiduae punctiones ſentiuntur. Ob quam

caufam frangi rurfus offa & dirigi debent. Id hoc modo fit. Calida aqua multa membrum id fovetur, & ex cerato liquido perfricatur, intenditurque: inter haec, medicus pertractans offa, ut adhuc tenero callo, manibus ea diducit, compellitque id, quod eminet, in fuam fedem: &, fi parum valuit, ab ea parte, in quam os fe inclinat, involutam lana regulam obiicit; atque ita deligando, affuefcere iterum vetuftae fedi cogit. Nonnunquam autem recte quidem offa conferbuerunt, fuperincrevit vero nimius callus; ideoque locus intumuit. Quod ubi incidit, diu leniterque id membrum perfricandum eft ex oleo, & fale, & nitro, multumque aqua calida falfa fovendum; & imponendum malagma, quod digerat; adftrictiusque alligandum; oleribusque, & praeterea vomitu utendum: per quae cum carne callus quoque extenuatur. Confertque aliquid de finapi cum ficu in alterum par membrum impofitum, donec id paulum erodat, eoque evocet materiam. Ubi his tumor extenuatus eft, rurfus ad ordinem vitae revertendum eft.

XI. Ac de fractis quidem offibus hactenus dictum fit. Moventur autem ea fedibus fuis duobus modis. Nam modo, quae iuncta funt inter fe, dehifcunt: ut cum latum fcapularum os ab humero recedit; & in brachio, radius a cubito; & in crure, tibia a fura; interdum a faltu, calcis os a talo; quod raro tamen fit: modo articuli fuis fedibus excidunt. Ante de prioribus dicam. Quorum ubi aliquid incidit, protinus

is locus cavus eſt, depreſſusque digitus ſinum invenit: deinde gravis inflammatio oritur; atque in talis praecipue: ſiquidem febres quoque, & cancros, & nervorum vel distentiones, vel rigores, qui caput ſcapulis annectunt, movere conſuevit. Quorum vitandorum cauſa, facienda eadem ſunt, quae in oſſibus mobilibus laeſis [aliquid ubi incidit, protinus is locus] propoſita ſunt; ut dolor tumorque per ea tollantur. Nam diducta oſſa nunquam rurſus inter ſe iunguntur; &, ut aliquid decoris eo loco, ſic nihil uſus amittitur. Maxilla vero & vertebrae, omnesque articuli, cum validis nervis comprehendantur, excidunt aut vi expulſi, aut aliquo caſu nervis vel ruptis, vel infirmatis; faciliusque in pueris & adoleſcentulis, quam in robuſtioribus. Hique elabuntur in priorem & in poſteriorem, in interiorem & in exteriorem partem; quidam omnibus modis, quidam certis: ſuntque quaedam communia omnium ſigna, quaedam propria cuiusque. Siquidem ſemper ea parte tumor eſt, in quam os prorumpit; ea ſinus, a qua receſſit. Et haec quidem in omnibus deprehenduntur: alia vero in ſingulis; quae, ſimulatque de quoque dicam, proponenda erunt. Sed ut excidere omnes articuli poſſunt, ſic non omnes reponuntur. Caput enim nunquam compellitur, neque in ſpina vertebra, neque ea maxilla, quae, utraque parte prolapſa, antequam reponeretur, inflammationem movit. Rurſum, qui nervorum vitio prolapſi ſunt, compulſi quoque in ſuas ſe-

des iterum excidunt. Ac quibus in pueritia exciderunt, neque repofiti funt, minus quam ceteri crefcunt. Omniumque, quae loco fuo non funt, caro emacrefcit, magisque in proximo membro, quam in ulteriore: ut puta, fi humerus loco fuo non eft, maior in eo ipfo fit, quam in brachio; maior in hoc, quam in manu, macies. Tum pro fedibus, & pro cafibus, qui inciderunt, aut maior aut minor ufus eius membri relinquitur: quoque in eo plus ufus fupereft, eo minus id extenuatur. Quidquid autem loco fuo motum eft, ante inflammationem reponendum eft. Si illa occupavit, dum conquiefcat, laceffendum non eft: ubi finita eft, tentandum eft in iis membris, quae id patiuntur. Multum autem eo confert & corporis & nervorum habitus. Nam, fi corpus tenue, fi humidum eft, fi nervi infirmi, expeditius os reponitur: fed &primo facilius excidit, & poftea minus fideliter continetur. Quae contraria his funt, melius continent: fed id, quod expulfum eft, difficulter admittunt. Oportet autem ipfam inflammationem levare, fuper fuccida lana ex aceto impofita: a cibo, fi valentioris articuli cafus eft, triduo; interdum etiam quinque diebus abstinere: bibere aquam calidam, dum fitim finiat: curiofiusque haec facere, iis offibus motis, quae validis plenisque mufculis continentur: fi vero etiam febris acceffit, multo magis: deinde ex die quinto fovere aqua calida; remotaque lana, ceratum imponere ex cyprino factum, nitro quoque adiecto, donec omnis inflammatio finiatur.

Tunc infrictionem ei membro adhibere; cibis uti bonis; uti vino modice: iamque ad usus quoque suos id membrum promovere; quia motus, ut in dolore pestifer, sic alias saluberrimus corpori est. Haec communia sunt: nunc de singulis dicam.

XII. Maxilla in priorem partem propellitur; sed modo altera parte, modo utraque. Si altera, in contrariam partem ipsa mentumque inclinatur: dentes paribus non respondent; sed sub iis, qui secant, canini sunt. At si utraque, totum mentum in exteriorem partem promovetur; inferioresque dentes longius, quam superiores, excedunt; intentique super musculi apparent. Primo quoque tempore homo in sedili collocandus est, sic, ut minister a posteriore parte caput eius contineat, vel sic, ut iuxta parietem is sedeat, subiecto inter parietem & caput eius scorteo pulvino duro; eoque caput per ministrum urgeatur, quo sit immobilius: tum medici digiti pollices, linteolis vel fasciis, ne dilabantur, involuti in os eius coniiciendi, ceteri extrinsecus admovendi sunt. Ubi vehementer maxilla apprehensa est, si una parte procidit, concutiendum mentum, & ad guttur adducendum est: tum simul & caput apprehendendum, &, excitato mento, maxilla in suam sedem compellenda, & os eius comprimendum est, sic, ut omnia paene uno momento fiant. Sin utraque parte prolapsa est, eadem omnia facienda; sed aequaliter retro maxilla agenda est. Reposito osse, si cum dolore oculorum & cervicis iste casus incidit, ex brachio sanguis mittendus

est. Cum omnibus vero, quorum ossa mota sunt, primo liquidior cibus conveniat, tum his praecipue: adeo ut sermo quoque, frequenti motu oris per nervos, laedat.

XIII. Caput duobus processibus in duos sinus summae vertebrae demissis super cervicem contineri; in prima parte proposui. Hi processus interdum in posteriorem partem excidunt: quo sit, ut nervi sub occipitio extendantur, mentum pectori adglutinetur, neque bibere is, neque loqui possit, interdum sine voluntate semen emittat: quibus celerrime mors supervenit. Ponendum autem hoc esse credidi, non quo curatio eius rei ulla sit; sed ut res indiciis cognosceretur, & non putarent sibi medicum defuisse, si qui sic aliquem perdidissent.

XIV. Idem casus manet eos, quorum in spina vertebrae exciderunt. Id enim non potest fieri, nisi & medulla, quae per medium, & duabus membranulis, quae per duos a lateribus processus feruntur, & nervis, qui continent, ruptis. Excidunt autem & in posteriorem partem, & in priorem; & supra septum transversum, & infra. In utramvis partem exciderint, a posteriore parte vel tumor, vel sinus erit. Si super septum id incidit, manus resolvuntur, vomitus, aut distentio nervorum insequitur, spiritus difficulter movetur, dolor urget, & aures obtusae sunt. Si sub septo, femina resolvuntur, urina supprimitur, interdum etiam sine voluntate prorumpit. Ex eiusmodi casibus, ut tardius, quam ex capitis,

ſic tamen intra triduum homo moritur. Nam, quod Hippocrates dixit, vertebra in exteriorem partem prolapſa, pronum hominem collocandum eſſe, & extendendum, tum calce aliquem ſuper ipſum debere conſiſtere, & id intus impellere: in iis accipiendum eſt, quae paulum exceſſerunt; non in iis, quae totae loco motae ſunt. Nonnunquam enim nervorum imbecillitas efficit, ut, quamvis non exciderit vertebra, paulum tamen in priorem partem promineat. Id non iugulat: ſed ab interiore parte ne contingit quidem poſſe: ab exteriore ſi propulſum eſt, plerumque iterum redit; niſi, quod admodum rarum eſt, vis nervis reſtituta eſt.

XV. Humerus autem modo in alam excidit, modo in partem priorem. Si in alam delapſus eſt, ei iunctus cubitus recedit ab latere; rurſum iuxta eiusdem partis aurem cum humero porrigi non poteſt; longiusque altero id brachium eſt. Si in priorem partem, ſummum quidem brachium extenditur, minus tamen, quam naturaliter; difficiliusque in priorem partem, quam in poſteriorem, cubitus porrigitur. Igitur, ſi in alam humerus excidit, & vel puerile adhuc eſt corpus, vel molle, certe imbecillibus nervis intentum eſt, ſatis eſt collocare id in ſedili; & ex duobus miniſtris alteri imperare, ut caput lati ſcapularum oſſis leniter reducat; alteri, ut brachium extendat: ipſum poſteriore parte reſidentem, humerum ſub ala eius cogere, ſimulque & latum os, & altera manu brachium eius ad latus impellere.

At ſi vaſtius corpus, nervive robuſtiores ſunt, neceſſaria eſt ſpathula lignea, quae & craſſitudinem duorum digitorum habet, & longitudine ab ala usque ad digitos pervenit: in qua ſumma capitulum eſt rotundum & leniter cavum, ut recipere particulam aliquam ex capite humeri poſſit. In ea bina foramina tribus locis ſunt, inter ſe ſpatio diſtantibus; in quae lora mollia coniiciuntur. Eaque ſpatha, faſcia involuta, quo minus tactu laedat, ad alam a brachio dirigitur; ſic, ut caput eius ſummae alae ſubiiciatur: deinde loris ſuis ad brachium deligatur; uno loco, paulum infra humeri caput; altero, paulum ſupra cubitum; tertio, ſupra manum: cui rei protinus intervalla tunc quoque foraminum aptata ſunt. Sic brachium deligatum ſuper ſcalae gallinariae gradum traiicitur, ita alte, ut conſiſtere homo ipſe non poſſit; ſimulque in alteram partem corpus demittitur, in alteram brachium intenditur: eoque fit, ut capite ligni caput humeri impulſum in ſuam ſedem, modo cum ſono, modo ſine hoc compellatur. Multas alias eſſe rationes, ſcire facile eſt uno Hippocrate lecto; ſed non alia magis uſu comprobata eſt. At ſi in partem priorem humerus excidit, ſupinus homo collocandus eſt; faſciaque, aut habena media ala circumdanda eſt, capitaque eius poſt caput hominis miniſtro tradenda, brachium alteri; praecipiendumque, ut ille habenam, hic brachium extendat: deinde medicus, caput quidem hominis ſiniſtra debet repellere; dextra vero cubitum cum humero at-

tollere, & os in ſuam ſedem compellere : faciliusque id in hoc caſu, quam in priore, revertitur. Repoſito humero, lana alae ſubiicienda eſt; ſi in interiore parte os fuit, ut ei opponatur; ſi in priore, ut tamen commodius deligetur. Tum faſcia, primum ſub ala obvoluta, caput eius debet comprehendere, deinde per pectus ad alteram alam, ab eaque ad ſcapulas, rurſusque ad eiusdem humeri caput tendere, ſaepiusque ad eandem rationem circumagi, donec bene id teneat. Vinctus hac ratione humerus commodius continetur, ſi adductus ad latus, ad id quoque faſcia deligatur.

XVI. In cubito autem tria coire oſſa, humeri & radii & cubiti ipſius, ex iis, quae prima parte huius voluminis poſita ſunt, intelligi potuit. Si cubitus, qui annexus humero eſt, ab hoc excidit, radius, qui adiunctus eſt, interdum trahitur, interdum ſubſiſtit. In omnes vero quatuor partes excidere cubitus poteſt: ſed, ſi in priorem prolapſus eſt, extentum brachium eſt, neque recurvatur: ſi in poſteriorem, brachium curvum eſt, neque extenditur, breviusque altero eſt; interdum febrem, vomitumque bilis movet: ſi in exteriorem, interioremve, brachium porrectum eſt, ſed paulum in eam partem, a qua os receſſit, recurvatum. Quidquid incidit, reponendi ratio una eſt; neque in cubito tantum, ſed in omnibus quoque membris longis, quae per articulum longa teſta iunguntur: utrumque membrum in diverſas partes extendere, donec ſpatium inter

ossa liberum sit; tum id os, quod excidit, ab ea parte, in quam prolapsum est, in contrariam impellere. Extendendi tamen alia atque alia genera sunt, prout nervi valent, aut ossa huc illucve se dederunt. Ac modo manibus solis utendum est, modo quaedam alia adhibenda. Ergo, si in priorem partem cubitus prolapsus est, extendi per duos manibus, interdum etiam habenis adiectis, satis est: deinde rotundum aliquid a lacerti parte ponendum est, & super id repente cubitus ad humerum impellendus est. At in aliis casibus commodissimum est eadem ratione brachium extendere, quae fracto humero supra posita est, & tum ossa reponere. Reliqua curatio eadem est, quae in omnibus. Celerius tantum, & saepius id resolvendum est; multa magis aqua calida fovendum; diutius ex oleo & nitro ac sale perfricandum. In cubito enim celerius, quam in ullo alio articulo, sive extra remansit, sive intus revertit, callus circumdatur; isque, si per quietem increvit, flexus illius postea prohibet.

XVII. Manus quoque in omnes quatuor partes prolabitur. Si in posteriorem partem excidit, porrigi digiti non possunt: si in priorem, non inclinantur: si in alterutrum latus, manus in contrarium, id est, aut ad pollicem, aut ad minimum digitum convertitur. Reponi non difficillime potest. Super durum locum & renitentem ex altera parte intendi manus, ex altera brachium debet, sic, ut prona sit, si in posteriorem partem os excidit; supina, si in priorem; si in interiorem ex-

terioremve, in latus. Ubi satis nervi diducti sunt, si in alterutrum latus procidit, manibus in contrarium repellendum est. At iis, quae in priorem posterioremve partem prolapsa sunt, superimponendum durum aliquid, idque supra prominens os manu urgendum est; per quod vis adiecta facilius id in suam sedem compellit.

XVIII. In palma quoque ossa interdum suis sedibus promoventur, modo in priorem partem, modo in posteriorem: in latus enim moveri, paribus ossibus oppositis, non possunt. Signum id solum est, quod omnium commune est, tumor ab ea parte, in quam os venit; sinus ab ea, a qua recessit. Sed sine intentione, digito tantummodo bene pressum os in suam sedem revertitur.

XIX. At in digitis totidem fere casus eademque signa sunt, quae in manibus. Sed in his extendendis non aeque vi opus est; quod articuli breviores, & nervi minus validi sunt. Super mensam tantummodo intendi debent, qui vel in priorem vel in posteriorem partem exciderunt; tum iam palma compelli: at id, quod in latus elapsum est, digitis restitui.

XX. Cum de his dixerim; de iis quoque, quae in cruribus sunt, videri possum dixisse: siquidem etiam in hoc casu quaedam similitudo est femori & humero, tibiae & cubito, pedi & manui. Quaedam tamen separatim quoque de his dicenda sunt. Femur in omnes quatuor partes promovetur: saepissime in interiorem; deinde in exteriorem; raro admodum in priorem, aut posterio-

rem. Si in interiorem partem prolapſum eſt, crus longius altero & valgius eſt: extra enim pes ultimus ſpectat. Si in exteriorem, brevius, varumque fit, & pes intus inclinatur; calx ingreſſu terram non contingit, ſed planta ima; meliusque id crus ſuperius corpus, quam in priore caſu, fert, minusque baculo eget. Si in priorem, crus extenſum eſt, implicarique non poteſt; alteri cruri ad calcem par eſt, ſed ima planta minus in priorem partem inclinatur: dolorque in hoc caſu praecipuus eſt, & maxime urina ſupprimitur. Ubi cum dolore inflammatio quievit, commode ingrediuntur, rectusque eorum pes eſt. Si in poſteriorem, extendi non poteſt crus, breviusque eſt; ubi conſiſtit, calx quoque terram non contingit. Magnum autem femori periculum eſt, ne vel difficulter reponatur, vel repoſitum rurſus excidat. Quidam ſemper iterum excidere contendunt: ſed Hippocrates, & Diocles, & Philotimus, & Nileus, & Heraclides Tarentinus, clari admodum auctores, ex toto ſe reſtituiſſe memoriae prodiderunt. Neque tot genera machinamentorum quoque, ad extendendum in hoc caſu femur, Hippocrates, Andreas, Nileus, Nymphodorus, Protarchus, Heraclides, faber quoque quidam reperiſſent, ſi id früſtra eſſet. Sed ut haec falſa opinio eſt; ſic illud verum eſt: cum ibi valentiſſimi nervi muſculique ſint, ſi ſuum robur habent, vix admittere; ſi non habent, poſtea non continere. Tentandum igitur eſt, &, ſi tenerius membrum eſt, ſatis eſt habenam alteram ab in-

guine, alteram a genu intendi: ſi validius, melius adducent, qui easdem habenas ad valida bacula deligarint; cumque eorum fuſtium imas partes oppoſitae morae obiecerint, ſuperiores ad ſe utraque manu traxerint. Etiamnum valentius intenditur membrum ſuper ſcamnum, cui ab utraque parte axes ſunt, ad quos habenae illae deligantur: qui, ut in torcularibus, converſi, rumpere quoque, ſi quis perſeveraverit, non ſolum extendere, nervos & muſculos poſſunt. Collocandus autem homo ſuper id ſcamnum eſt, aut pronus aut ſupinus, aut in latus, ſic, ut ſemper ea pars ſuperior ſit, in quam os prolapſum eſt; ea etiam inferior, a qua receſſit. Nervis extentis, ſi in priorem partem os venit, rotundum aliquid ſuper inguen ponendum; ſubitoque ſuper id genu adducendum eſt eodem modo, eademque de cauſa, qua idem in brachio fit; protinusque, ſi complicari femur poteſt, intus eſt. In ceteris vero caſibus, ubi oſſa per vim paulum inter ſe receſſerunt, medicus debet id, quod eminet, retro cogere, miniſter contra coxam propellere. Repoſito oſſe, nihil novi aliud curatio requirit, quam ut diutius is in lecto detineatur; ne, ſi motum adhuc laxioribus nervis femur fuerit, rurſus erumpat.

XXI. Genu vero & in exteriorem, & in interiorem, & in poſteriorem partem excidere, notiſſimum eſt. In priorem non prolabi, plerique ſcripſerunt: poteſtque id vero proximum eſſe; cum inde oppoſita patella, ipſa quoque caput tibiae contineat. Meges tamen eum, cui in prio-

rem partem excidiſſet, a ſe curatum eſſe, memoriae prodidit. In his caſibus intendi nervi rationibus iisdem, quas in femore retuli, poſſunt. Et id quidem, quod in poſteriorem partem excidit, eodem modo rotundo aliquo ſuper poplitem impoſito, adductoque eo crure, reconditur. Cetera vero manibus ſimul, dum oſſa in diverſas partes compelluntur.

XXII. Talus in omnes partes prolabitur. Ubi in interiorem partem excidit, ima pars pedis in exteriorem partem convertitur. Ubi huic contrarius caſus, contrarium etiam ſignum eſt. At ſi in priorem partem erumpit, a poſteriore latus nervus durus & intentus eſt; ſimusque is pes eſt. Si in poſteriorem, calx paene conditur, planta maior fit. Reponitur autem is quoque per manus; prius in diverſa pede & crure diductis. Et in hoc quoque caſu diutius in lectulo perſeverandum eſt; ne is talus, qui totum corpus ſustinet, parum confirmatis nervis, ferendo oneri cedat, rurſusque prorumpat. Calceamentis quoque humilioribus primo tempore utendum, ne vinctura talum ipſum laedat.

XXIII. Plantae oſſa iisdem modis, quibus in manibus, prodeunt; iisdemque conduntur. Faſcia tantummodo calcem quoque debet comprehendere; ne, cum mediam plantam, imumque eius vinciri neceſſe eſt, liber talus in medio relictus, materiam pleniorem recipiat, ideoque ſuppuret.

XXIV. In digitis nihil ultra fieri debet, quam quod in iis, qui ſunt in manu, poſitum eſt. Po-

test tamen conditus articulus medius aut summus canaliculo aliquo contineri.

XXV. Haec facienda sunt in iis casibus, ubi sine vulnere ossa exciderunt. Hic quoque & ingens periculum est, & eo gravius, quo maius membrum est, quove validioribus nervis aut musculis continetur. Ideoque in humeris, femoribusque, metus mortis est: ac, si reposita ossa sunt, spes nulla est; non repositis tamen, nonnullum periculum est: eoque maior in utroque timor est, quo propius vulnus articulo est. Hippocrates nihil tuto reponi posse, praeter digitos, & plantas, & manus, dixit: atque in his quoque diligenter esse agendum, ne praecipitarent. Quidam brachia quoque & crura reposuerunt; &, ne cancri, distentionesque nervorum orirentur, (sub quibus in eiusmodi casu fieri solet mors matura) sanguinem ex brachio miserunt. Verum ne digitus quidem (in quo minimum, ut malum, sic etiam periculum est) reponi debet aut in inflammatione, aut postea, cum iam vetus res est. Si quoque reposito osse nervi distenduntur, rursus id protinus expellendum est. Omne autem membrum, quod cum vulnere loco motum, neque repositum est, sic iacere convenit, ut maxime cubantem iuvat; tantum ne moveatur, neve dependeat. In omnique tali morbo magnum ex longa fame praesidium est: deinde ex curatione eadem, quae proposita est ubi ossibus fractis vulnus accessit. Si nudum os eminet, impedimento semper futurum est: ideo, quod exce-

dit, abſcindendum eſt; imponendaque ſuper arida linamenta ſunt, & medicamenta non pinguia; donec, quae ſola eſſe in eiusmodi re ſanitas poteſt, veniat. Nam & debilitas ſequitur, & tenuis cicatrix inducitur; quae neceſſe eſt facile noxae poſtea pateat.

# INDICES.

# INDEX I.

## SCRIPTORUM ET MEDICORUM A CELSO LAUDATORUM.

# INDEX II.

## RERUM.

### A.

# INDEX

## D.

## F.

## H.

## L.

## M.

N.

## O.

## Q.

## T.

## V.

res ſcriptores nobis prodidit, cum nemo Romanum ſalutaverit. Romam tamen incoluiſſe, clariſſime patet, cum innotuiſſe ſibi Themiſonem, Caſſium, aliosque praeclaros Medicinae profeſſores, qui Romae morabantur, aperte teſtetur. Docti enim homines ea aetate ad imperii metropolim accedere conſueverant, quam & communem patriam, & univerſale omnium centrum, ut fere ſemper habita eſt, exiſtimabant.

Celſus ita ſe ſcribendo exercuit, ut fere encyclopaediam in plures libros diviſam, quae artes ſingulas illuſtrabat, confecerit. Non aliter namque libros ſuos inſcripſerat, quam *Artes*, quarum unaquaeque in peculiares libros dividebatur. Certiores hac de re nos facit titulus, quem fere codices omnes ſervaverunt hoc modo conceptum: *Artium A. Cornelii Celſi Liber VI. Medicinae vero primus.* De agrorum cultura erant V. qui praecedebant, libri, quemadmodum initio operis, quod eſt de re medica, edocemur, ubi haec leguntur: *Ut alimenta ſanis corporibus agricultura, ſic ſanitatem aegris medicina promittit.* Dein in operis curſu dicens, *ut de pecoribus propoſui*, ruſticas res ſe prius tractaſſe ſatis innuit. Nimirum monuerat Columella,[1] Celſi agriculturam quinque libris contineri. Rhetoricam vero ſeptem a Celſo libris pertractatam fuiſſe, teſtatur vetus Iuvenalis Scholiaſtes;[2] at an octo de medicina libros proxime ſubſecuta fuerit, nos omnino latet. Quas inſuper artes Celſus ſcriptis ſuis complexus fuerit, ex quibus inſignis haec doctrinarum encyclopaedia coaleſceret, non ii ſumus, qui monumentorum teſtimonio deſtituti certo affirmare poſſimus. Ceterum Quintilianus nobis fidem facit,[3] Celſum de hiſtoria, de legibus, & de re militari libros edidiſſe, qui tamen qua ratione ceteris Artium libris reſponderent, non facile aſſequor: cum iſtae facultates appellari artes non poſſint. Fieri potuerit fortaſſe, ut a ceteris ſeiunctae ab ea, quam dixi, encyclopaedia,

1 Quippe Cornelius totum corpus diſciplinae (*id eſt, rei ruſticae*) quinque libris complexus eſt. *Colum. Lib.* I. *cap.* 1.

2 Orator (*id eſt Celſus*) illius temporis, qui ſeptem libros inſtitutionum ſcriptos reliquit. *Sat.* VI. *verſu* 245.

3 Cum etiam Cornelius Celſus - - - - - - non ſolum de his omnibus conſcripſerit artibus, ſed amplius rei militaris, & ruſticae etiam, & medicinae praecepta reliquerit. *Quintilian. Lib.* XII. *cap. ultimo.*

cum qua nihil ipsis commune erat, abfuerint. Hipponensium Antistes Augustinus, inter Latinos Patres doctissimus, provocat ad historiam quandam de Philosophorum placitis a Celso conscriptam, eamque VI. prolixis sane libris comprehensam. 1 Multa quidem sunt, quae suadeant, nemini praeterea alii, quam Celso nostro, huiusmodi opus esse tribuendum; cum praesertim ab Augustino moneamur, nulli ipsum adhaesisse peculiari eorundem sententiae, sed singulas tantum historicorum more recensuisse. Mire enim hoc convenit iudicio, quod de philosophico Celsi opere tulit Quintilianus. 2 Horum tamen operum omnium vel ipsum nomen intercidit, si id, quod ad militiam pertinet, excipiatur, cui *de re militari* titulum praefixum fuisse, idem Rhetor tradidit. 3 Hoc a Vegetio etiam memoratur, nec tamen ullum ab eo fragmentum adducitur; ut contra nonnulla, quae ad Celsi Rhetoricam pertinent, a Quintiliano, tum & multa, quae ex Agriculturae libris excerpta sunt, a Columella recitata deprehendimus.

In ea ego insuper sum sententia, ut putem, Celsi nostri meminisse Servium, & Philargyrium in iis ad Virgilii Georgica scholiis, quae ad nos pervenerunt. 4 Nimirum nomen, & argumentum, quod est de re agraria, & quod ab eo exornatum novimus, ea sunt, quae efficiant, ut me iudicii mei non poeniteat; cum praesertim minime compertum sit, ullum alium, qui Celsi nomine salutaretur, de agricultura libros exarasse. Quintilianus 5 ipse ad nos transmisit Celsi de versu quodam Virgiliani operis Georgicorum iudicium, quod nobis indicio est, hoc ipsum poëma a Celso expensum fuisse. Quod si statuatur, iam & illud pro certo habendum erit, a Celso Artes post annum U. C. DCCXXIV. fuisse conscriptas, quo nimirum anno hoc ipsum immortale opus a Virgilio absolutum est. 6 Quare si, quemadmodum su-

1 *Augustinus* in Prologo Libri de Haeresibus.
2 Scripsit (*de Philosophia*) non parum multa Cornelius Celsus, Scepticos secutus, non sine cultu & nitore. *Quintil. Lib.* X. *cap.* 1.
3 Cum Cornelius Celsus rei militaris - - - - praecepta reliquerit. *Quintil. Lib.* XII. *capite ultimo.*
4 Georgic. I. versu 277. II. versu 332. versu 479. III. versu 188. versu 313.
5 *Quintilianus Libro* VIII. *cap.* 3.
6 *Virgilius* in fine Georgicor.

perius oſtendi, Celſus Artes ſuas ſcriptis conſignavit ante annum DCCXXXI. quod nullam in iis de Antonio Muſa mentionem niecerit, iam ſua ſponte conſequetur, easdem hoc ſeptennii ſpatio a Celſo fuiſſe elaboratas.

Nunc illud perquirendum reſtat, utrum Celſus Medicus revera exſtiterit, an ſcriptor tantum encyclopaedicus, qui hanc, & ceteras Artes ſine discrimine, tanquam ſimplex amator, pertractaverit. Omnes quidem, ſummam in eo admirantes medicae artis peritiam, ipſum pro medico artifice habuerunt. At ſi ex ſingularum Artium, quas ipſe exornavit, peritia ipſius profeſſio, ac munus colligendum eſſet, iam illum non ſolum medicum, ſed agricolam inſuper, rhetorem, & militem dicere quis poſſet; ſiquidem & de agricultura, & de rhetorica, & de re militari opera ipſum pro argumentorum dignitate concinnaſſe ſuperius demonſtravi. Ceterum haec disquiſitio facile ceſſabit, ſi id nobis in memoriam revocemus, veteres olim impenſius, quam noſtris nunc temporibus recentes, ſtudia excoluiſſe, quibus univerſam fere literaturam ſibi compararent. Quot non res, praeter medicinam, agriculturam, & militiam, a Catone pertractatas fuiſſe novimus? Varro etiam omni literarum genere excultiſſimus cuncta fere, quae ſciri poterant, ſcriptis ſuis complexus eſt. Forte quis diceret, Celſum non admodum ab aetate doctiſſimi hominis disiunctum eiusdem imitatione tractum fuiſſe. His accedit, medicinam eam olim fuiſſe, quam quisque noſcere praeoptaret, & cuius idcirco praecepta ſane egregia paſſim in veterum ſcriptorum libris occurrant. Certe Tullius, Lucretius & Horatius medicinae placita nonniſi doctiſſime attingunt. Eam inſuper Virgilius plene cognoverat; multaque ſalutaria aphoriſmata, non tam ut Poëta, quam ut expertus profeſſor, Ovidius carminibus ſuis admiſcuit. Proſtat apud Plinium Valerianum [1] medicamentum quoddam adverſus ophthalmiam ab Auguſto ipſo concinnatum. Hadrianus ſingulis medicinae partibus ex ordine operam navaverat. At quid de Plinio dicemus, quem qui medicum exiſtimaret non defuit? Adeo accurate ea, quae ad medicinam pertinent, perſequitur. Quare rem abſolventes dicemus, Celſum una cum tot aliis etiam medicam artem calluiſſe, mi-

1 *Ad caligines oculorum* cap. 18.

nimo vero mercedis praecipue gratia, ut Graeci idcirco Romam adventantes facere consueverant, exercuisse. Testis est Plinius, a medicina facienda Romanos se abstinuisse, qui ita loquitur: 1 *Solam hanc artium Graecarum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu;* at vero subdit, eidem sedulo studuisse Romanos, qui *non rem damnabant, sed artem.* 2 Nec aliter sane, si de se loqui libuisset, Celsus locutus esset, ac de se ipso locutus est Plinius: 3 *Nos ista Romana gravitate, artiumque liberalium appetentia non ut medici, sed ut iudices salutis humanae diligenter distinguemus.* Nunc vero medicinae studium ii dumtaxat sequuntur, qui de eadem exercenda cogitant: quod cunctos facile in eam sententiam adduxit, ut crederent, Celsum, qui illam noverat, medicum revera fuisse. Plinius, qui singulos, qui tales fuerunt, medicos nominat, cum auctores, per quos profecit, recenset, nunquam Celsum, quem toties memorat, medicum salutavit. Nec ullus praeterea Medicus inter antiquos ipsum citavit, quod scilicet non ut artis professorem eundem habuerunt. Sed finis iam imponatur quaestioni, quam omnino, perpetuoque confectam censeo.

Hucusque ea vobis exposui, quae fere certo de Cornelio Celso nobis innotuerunt. Nunc alia addam, quae coniectando me de eodem assecutum esse ingenue profiteor. Quare mihi veniam dabitis, si ingenio meo libere vaganti, & quodammodo luxurianti me nunc indulgere intelligetis. Cum citra dubium omne visus fuerim statuisse Cornelium Celsum Horatio aequalem, facile mihi oborta dein suspicio est, Horatium de Celso verba fecisse in ea, quam ipse ad Iulium Florum conscripsit, epistola, cum Tiberium adhuc iuvenem comitaretur in sua in orientem expeditione. Suspicioni, seu coniecturae meae calculum addit Horatius ipse, qui Celsum nobis exhibet tanquam exscriptorem codicum bibliothecae Palatinae Apollinis, ex quibus dein libros suos conflaret. 4 Quapropter nemo non videt, nullum alium, praeterquam Celsum nostrum, tunc fuisse hominem, cui haec rectius convenirent, quippe qui argumenta tra-

1 Lib. XXIX. cap. 1.
2 Ibid.
3 Lib. XXIII. cap. 1.
4 Epistola III. Libri I.

ctans tam varia, & ab aliis iam antea exornata, cogebatur aliorum opera expiſcari, ex quibus, tanquam ex promptuariis, amplam notionum copiam hauriret, quam dein in ſuas derivaret lucubrationes. Si quis Horatii epiſtolam, quam dixi, Celſo contumelioſam cenſeat, quod Aeſopicae corniculae furtivis nudatae coloribus ipſum comparet, a vero certe aberraverit. Siquidem Horatius Celſum ſingulari proſequebatur amicitia, ac aliam inſuper epiſtolam ad eum miſit, quae urbanam libertatem, gratamque neceſſitudinem undique prae ſe ferat.[1] Nec quidquam coniecturae meae obeſſe debet Albinovani cognomen, quo ibi ipſum compellat. Novimus enim Romanos pluribus ſaepe uſos fuiſſe cognominibus, vel agnominibus, quamquam non ſemper eadem ingererent, ut brevitati conſulerent, & ſupervacanea eliminarent. Ac illud nunc obſervandum venit, metri legibus fere adactum fuiſſe Horatium ad Albinovani cognomen uſurpandum, licet eundem Floro commemorans, facile ſe ab huiusmodi cognomine temperaverit. Sane Decimus Brutus, unus e Caeſaris interfectoribus, Albinus ſalutabatur, ut ex Appiano Alexandrino intelligimus. Neque tamen in eius ad Ciceronem epiſtolis, quae adhuc ſuperſunt, usquam hoc nomen oſtentavit. Tum Cinna, qui in Auguſtum coniurationem excitavit, non aliter ab hiſtoricis, quam Cn. Cornelius Cinna appellatur, quamquam & Magnus in faſtis conſularibus vocatus appareat, quod eſſet Pompeii Magni ſororis filius. Cur ergo quis neget, Celſum noſtrum Albinovanum etiam dictum fuiſſe, quod nonniſi ab Horatio eundem hoc cognomine ſalutatum inveniamus?

Si hoc mihi concedatur, iam & illud conſequetur, ut vos nunc primum Celſum noſtrum agnoſcatis & ſcribam & comitem Tiberii, ſummi Praefecti bellicae in oriente expeditionis, quocum Horatius intima tunc iungebatur neceſſitudine. Ne, quaeſo, id vos in admirationem adducat; ſiquidem ab Horatio ipſo diſcere licet,[2] Tiberii cohortem literatis viris, poëtis, & ſcriptoribus excelluiſſe, inter quos facile praeſtare poterat A. Cornelius Celſus, ſi praeſertim ipſius officium in eo fuiſſet, ut literas ad Auguſtum, & ad ceteros nomine Tiberii

1 Lib. I. Epiſt. 8.
2 Vide *Horatii* Epiſtolam 3tiam Lib. I. ad calcem.

conſcriberet, quas ſane aureus eiusdem ſtilus, quem in ceteris operibus ſuſpicimus, elegantiſſimas effeciſſet.

At non huc ſolum coniecturae meae procedunt: longius progredior. Antiquitatem ſcrutatus deprehendi, poſtremis Auguſti annis Romae occubuiſſe Celſum quendam, Ovidii amicum, qui certe vir fuerit probitate & ingenio praecellens neceſſe eſt, cum non aliter eum ab Ovidio commendari videam. [1] Memoria vos nunc repetere iuvet, me ſuperius monuiſſe, ad hoc tempus Celſum neceſſario vitam produxiſſe, ut a Columella vir ſuae aetatis appellaretur. At vos facile mihi regerere poſſetis, cur & hic ipſe Celſus, non alius quam noſter ſit adſtruendus. Ego ſane ingenue fatebor, minime adeſſe mihi argumenta, quae rem certiſſimam faciant, at vero multa ſuppetere veroſimilia, quae ſatis ſint ad coniecturam minime abſonam ac levem conſtituendam. Quatuor tunc Romae aderant rerum ruſticarum ſcriptores, Hyginus, Atticus, Graecinus, & Cornelius Celſus. Profecto Ovidius tribus, quos primum deſignavi, ſumma benevolentia iungebatur, cum Suetonius [2] teſtetur, Hyginum fuiſſe Ovidii familiariſſimum, & ex Ovidii epiſtolis, quas de amoribus, & e Ponto conſcripſit, perſpicue pateat, amicitiam ipſum inter, & Atticum, atque Graecinum etiam interceſſiſſe. Quare illud facillime fieri inſuper potuit, ut quartum quoque amicitia fuerit proſecutus, Celſum nempe. Qui cum fuerit, ut video, *probitate* & *ingenio* [3] ſpectabilis, nec aliter Celſum noſtrum fuiſſe appareat, facile adducor, ut credam, noſtrum, & Ovidii amicum, unum eundemque fuiſſe. Nec ſane latere quemquam poteſt ratio, ob quam Ovidius hisce Georgicis ſcriptoribus benevolentia, & voluntate iungeretur; ſiquidem & ipſe agriculturam impenſe coluit. Percurrite epiſtolam ſecundam libri IV. *ex Ponto*, ubi cum Severo queritur, deeſſe ſibi agrum, quem colat, etſi plures ruſticas exercitationes obire didiciſſet. Percurrite epiſtolam octavam libri I. ubi narrat, ſe ipſum ſeruiſſe arbores, & coluiſſe hortos inter Clodiam, & Flaminiam viam, qui ſibi inſtar literarii, & ſuburbani ſeceſſus eſſent. His addo, hanc Ovidii cum Celſo neceſ-

1 Ex Ponto Epiſt. III. Lib. I.
2 De illuſtr. Grammat. cap. 20.
3 *Nam probitas magnos ingeniumque facit.* Ovid. de Celſo.

ſitudinem in aedibus Paulli Maximi, & Fabii filii initam fuiſſe, cum ibidem ſimul convenire ſolerent, & veluti literarius coetus ibidem cogeretur, cuius princeps & dux erat Maximus Cotta, Fabii frater. 1 Nec niſi ad Maximum ſuum Ovidius conſcribit dolorem, quo ipſum perculit Celſi obitus, de quo Maximus Ovidium certiorem fecerat, quemadmodum & Celſo Romae iuſta ſolenniter perſolverat. Non ego ſane is ſum, qui me rem vobis citra omnem dubitationis aleam propoſuiſſe exiſtimem, qui & id ingenue praefatus iam fuerim, quique me probabiles, ac veroſimiles dumtaxat coniecturas conſectari profitear. Quare ſi aliquo hae coniecturae nituntur fundamento, (quod nemo facile negaverit,) iam hiſtoriam longe ampliorem nobis naſci videbimus de Aulo Cornelio Celſo, de quo fere nihil usquedum innotuerat; quemadmodum vidimus ad aureum Auguſti ſeculum retro tractum auctorem, e quo iniuria fuerat iamdiu deturbatus. Haec, quae nonniſi ſummatim, & curſim nunc attigi, prolixius & uberius expenſa & explanata deprehendetis in XII. meis epiſtolis, quas Italica lingua ad cl. virum Hieronymum Tiraboſchium de Celſo nuper dedi, quaeque Romanis typis ſatis eleganter ſuperiore anno excuſae ſunt. In iis etiam catalogum invenietis plurium mss. codicum, in quibus Celſi opera continentur, quosque conſului in meis per Europam itineribus, tum & iudicium, quod ferendum cenſui de veteribus, & recentibus Celſi editionibus; quae ſane omnes elegantia, & diligentia inferiores deinceps erunt proditura propediem ex celebratiſſimis prelis veſtris editione, quam exſpectare fas eſt parem ceteris, quas peregiſtis, veterum ſcriptorum editionibus nitore, & magnificentia fore. Valete, & me, ut facitis, amare pergite.

ROMAE *IX. Kalendas Iulias*
*anno a C. N.* MDCCLXXX.

1 Vide omnes elegias Ovidii ad Fabium Maximum, & ad Maximum Cottam in Lib. ex Ponto.

# INDEX CAPITUM
## CELSI MEDICINAE.

### LIBER I.



### LIBER II.

## LIBER III.

## LIBER IV.



## LIBER V.

## LIBER VI.



## LIBER VII.

## LIBER VIII.

---

## ERRATA.

*Pag.* 95. *l.* 15. ſicer, *leg.* ſiſer.
*Pag.* 254. *l.* 8. dictamni, *leg.* dictami.
*Pag.* 351. *l.* 1. ſpongia, *leg.* ſpongiae.
*Pag.* 360. *l.* 23. ſimilia, *leg.* ſimila.